(2)

فتاوی دارالعلوم دیوبند

پښتو

مکمل او مدلل

له افاداتو

حضرت مفتی عزیز الرحمن عثمانی صاحب

تر هدایت لاندی

حکیم الاسلام حضرت مولانا محمد طیب صاحب

ترتیب

مولانا محمد ظفیر الدین صاحب

تخریج او نوی زیاتونه

مولانا محمد یامین صاحب

خپرونکی

محمد ساجد

مکتبہ رشیدیہ

سرکی روڈ کوئٹہ

بسم الله الرحمن الرحيم

دموجوده وخت په دار الافتآء کی دمروجه نسخو مطابق، دنوی تخریج سره اعلٰی کمپوټری چاپ

فتاوٰی دار العلوم دیوبند

مُدلّل و مُکمّل

په آسانه او روانه کندهاری پښتو

دوهم جلد ❷

کتابُ الصّلٰوة (رُبعِ اوّل)

تالیف: مفتی اعظم عارف بالله حضرت مولانا مفتی عزیز الرحمٰن صاحب عثمانی رح
((ددار العلوم دیوبند اول مفتی))

په لار ښوونه د: حکیم الاسلام حضرت مولانا قاری محمدطیّب صاحب رح (مهتمم دارالعلوم دیوبند)

مرتب: مولانا محمد ظفیر الدین صاحب، رفیقِ شعبهٔ ترتیبِ فتاوٰی دار العلوم دیوبند

اضافه تخریج جدید: مولانا مفتی محمد صالح، رفیقِ دارالافتآء جامعة اسلامیه، بنوری ټاؤن کراچی

ژباړه ، تعلیق او تحقیق: مولانا الحافظ محمّد أحمد الحقاني الأفغاني، فاضلِ حقانیه، پشاور

زیرِ نګراني: شیخ الحدیث حضرت مولانا الشیخ عبد القادر النهرکاریزي (دامت برکاتهم العالیة)

مکتبهٔ حبیبیه

کاسی روډ، کوئټه ✆ : 0812662448

al-ilmcorp@hotmail.com

لومړی چاپ

۱۴۳۰ ربیع الاول هـ \ مارچ 2009 م

Maktabah Habibiyah مکتبه حبیبیه

Publishing Organization خپروونکی اداره

Arg Bazar, Kandahar, Afghanistan. Mob : 0799447413 : ارګ بازار کندهار ، افغانستان ، ګرځنده تلیفون

Kasi Road, Quetta, Pakistan . Phone : 0812662448 : کاسي روډ ، نزد مسجدِ نور ، کوئټه ، تلیفون شمیره

AL-ILM Computers, Quetta. Mob: 03218016371 :العلم کمپیوټرز، کوئټه پاکستان، ګرځنده تلیفون شمیره

دفتاوی دار العلوم دیوبند مدلّل او مکمل (پښتو) دمضامینو فهرست، حصه ❷

تـمَّت الفهرست

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الحمد لله وكفٰى وسلام على عباده الذين اصطفٰى، امَّا بعد :

دنيا چی په کمه تیزی سره مخکی روانه ده داخه پته خبره نه ده دهر دور څه خصوصیات وی دموجوده دور په خصوصیاتو کی ښکاره شی دخاکسار په نزد ترحد زیات آسانی لټول او پلټل دی، اوددې سره پرهر قدم باندی دسبب پلټنه او جستجو چی دهری درجی سړی وی که دهغه دفقهی او فتاوی سره څه مناسبت وی اوکه نه وی، خوهغه پرهر حکم باندی تنقید او تبصره خپل اولین حق او خوندوره فریضه ګنی.

آسانی لټول او تلوارکول خوپه انسانی طبیعت کی داسی اخښل سویدی چی څوك ددې خلاف یو لفظ هم اوریدل نه خوښوی، چی چاته وګوری اوکم ځای چی وګوری هغه دزمانې درفتار اودهغې درواج او رسم څخه ډیر زیات مرعوب دی اوهم ددې نتیجه ده چی تدبّر او تفکّر او دور اندیشی او معامله فهمی ختمیږی. دکم شی نوم چی غور او سوچ دی هغه بالکل تش په نامه پاته سویدی کله چی زه سوچ کوم چی ددې سرسری نظر کولو انجام به څه وی نو زړه می په درزیدو سی.

ټولو ته معلومه ده چی اسلام دخدای تعالی ﷻ دټولو څخه آخری اوخوښ کړی مکمل دین دی او دده آئین او قوانین انسان نه بلکه خالقِ کآئنات جوړ کړی دی، دکومو تشریح او وضاحت چی رحمتِ کآئنات ﷺ په خپل درویشت ۲۳ کلن دورِ نبوت کی په مختلفو مواقعو کی فرمایلی دی اوصحابه کرامو رضی الله عنهم په هغه باندی په عمل کولو سره ښه صفا کړی دی، اوکله یې هم په هغه ګونجی والی کی پرې نښووی، او دهغوی رضی الله عنهم څخه وروسته ائمه مجتهدینو او دامت علمآء دکتاب او سنت په رڼا کی دفقهی په نوم سره دغه دفعات مدوَّن کړل چی دهغې تفصیل داولی حصې په مقدمه کی تیر سویدی خو دحالاتو په خپریدو سره په هغه کی برابره اضافه کیدله، کله چی به نوی مسآئل پیدا سول نو راسخین فی العلم عالمانو به دهغې حل تلاش کی او عوام به یې دهغې څخه خبردار کړل، اوآئنده به هم خاص دغه ډول کیږی، داسلسله پرهیڅ منزل باندی دریدونکی نه ده.

لیکن عجیبه خبره داده چی ددې هرڅه پیژندلو او مشاهده کولو باوجود دأمت پرعالمانو

باندی دتنگ نظرۍ اوبې خبرۍ الزام دی، او دا مکروهه پروپیګنډه دعوامو او خواصو په ژبه کیږی، بلکه ددې څخه زیات دتعلیم یافته حضراتویوه طبقه چې پکښې ددوربینۍ اودین فهمۍ صلاحیت نسته، په هر هغه چاپسی تللو ته اماده کیږی څوك چې دالله ﷻ پاك دین دخپل غلط ذوق مطابق مسخ کړې پیش کوی او دتحریفِ معنوی په لعنت کی ګرفتار وی، عوامو اوخواصوته څرنګه یقین ورکړل سی چې دامت دعلماؤ ذمه داره طبقه دزمانې اودهغې دتیزګامۍ څخه یوه لحظه هم غافله نه ده، دهغوی ګوتی هروخت دزمانې درفتار پر نبض باندی وی او دهغوی لیری کتونکی نظرونه ددورِ جدید پرطرف او لار باندی لګیدلی دی، او هغوی ته داهم احساس دی چې په دینی امورو کی دګرفت سستولو مطالبه په شدت سره جاری ده، او دعلمآؤ خلاف دزمانې سره دنه تللو ګیله عامه ده، اوپه دغه ډول مطالباتو او شکایتو باندی دتوجه نه ورکولو نتیجه ده چې دنیا اخته ده زمونږ څخه بدګمانه کیږی.

خو ددې سره ددې طبقې په وړاندی دبنی اسرآئیلو علماوو، مسیحی پادریانو او دنورو مذاهبو دپیشوایانو تاریخ هم دی چې هغوی دعوامو دخوشحالولو دپاره دخپل خپل مذهب نقشه څه رنګه بدله کړه، اودهغه څخه یې څه شی جوړکی، بیا دهغوی سره دخپلی عظیم الشانی ذمه وارۍ احساس هم دی کمه چې دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ دطرفه څخه پرهغوی باندی عآئده کیږی، اودهمدې احساس نتیجه ده چې علمآءِ دین په پوره میړانی سره پرخپل ځای ولاړ دی او هم هغه کوی څه چې دکتاب اوسنت په رڼاکی هغوی لره کول پکاردی، او الله ﷻ دی وکړی چې ددوی په دې استقامت کی دسر دوربینته غوندی فرق رانه سی، داخبره ځکه په ژبه راځی چې دعوامو څنګه مطالبه ده که چیری ددې بیریدل وسوه اوڅه ګام پورته کړل سو نو ډیره ممکنه ده چې هسی نه داسی ونه سی چې دین دماشومانو لوبه جوړه سی او دهغه دتقدس او وقار ښیښه ماته ماته سی.

دپاکستان دعآئلی کمیشن رپورټ، دمنکرینِ حدیث مسخ کوونکی اجتهادات، اودنورو روشن خیاله دینی جماعتونو غلط تعبیرونه اودهغوی لړزه راوستونکی انجام زمونږ دسترګو په وړاندی دی. دا جلا خبره ده چې علمآءِ قآئمین بالحق او راسخین فی العلم باندی چې دزمانې انقلاب کمی نوی ذمه واری اچولی دی هغوی دهغه پرځای راوړل خپل فرض ګڼی او په دې سلسله کی چې هغوی ته څه کول پکار دی هغه کوی او انشآء الله همیشه به یې کوی.

ښه یاد ساتۍ چې ﴿اَلدِّیْنُ یُسْرٌ﴾ دین دآسانۍ دوهم نوم دی، نه په دې کی تنګی ده اونه سختی، نه زیاتوالی دی اونه کمی، بلکه دده په خمیره کی برابروالی دی او دهردور سره

دچلند بې فنا قوت، هغه په خپل ځان کی بې انتهاء کشش او جاذبیت لری، دحضور پاك ﷺ دطرف څخه ددین معلمینو ته هدایت دی چی آسانی کوی، سختی مه کوی، خوش خبری اوروی اونفرت مه خپروی.

ددین په احکامو کی چی کم وسعت او همه ګیری او رفق او سهولت دی هغه هرڅوك پیژنی، دطهارت په باب کی داوبو داستعمال حکم دی، خو داوبو دنیستوالی یا داوبو پر استعمال باندی دقدرت نه لرلو په صورت کی خاوره دهغه قآئم مقام ګرځول سویده او هغه هم دغه ډول چی داودس او دجنابت دواړو دپاره په خاوره یا یو بل شی چی دخاورو په حکم کی دی په هغه باندی به ددواړو لاسونو ورغوی ووهی اومخ او دواړوه لاسونه دی صرف ترځنګلو پوری مسحه کړی، په خاوره اوپه اوبو کی چی کم مناسبت دی هغه پرهغه خلګو باندی ظاهر دی چاته چی علم دی چی ددې دواړو دانسان او دنور مخلوق په پیدایښت اونشو اونما کی څه برخه ده، په عباداتو کی لمونځ یوعظیم المرتبۃ عبادت دی او دومره عام دی چی هیڅ یو عاقل او بالغ مسلمان ته معاف نه دی په لمانځه کی قیام که څه هم چی فرض دی خوچی چاته په قیام اونورو باندی قدرت نه وی نو هغوی ته په ناسته داداء کولو اجازت دی، اوکه چیری پردې باندی هم قادر نه وی نوپه پروته به یې کوی، دغه ډول دفرض لمونځونو اداء کول په جمع سره سنتِ مؤکده بلکه واجب دی، اودمسجدونو ټول نظام دهمدې سره تړلی دی، خوکه چیری څه عذرِ شرعی وی، نوبیا هغه ته دجماعت دپرېښوولو اجازت حاصل دی، دغه شان دمقیم دپاره دسنتو اودهر فرض لمونځ ټول رکعتونه اداء کول ضروری دی لیکن دمسافر دپاره دآسانی په اعتبار دڅلورو پرځای صرف دوه کول، او دنور ضرورت په وخت کې هم سنت ورته معاف دی.

بیا دلمونځ ترکیبی هیئت او دهغه چی کم شرطونه او صفات دی په هغه کی په هیڅ یوه کی هیڅ سختی نسته، اوچی کم التزام ضروری ګرځول سویدی هغه ټول نفع رسوونکی او دانسانی ژوند ښایسته کوونکی او پاکیزګی بخښونکی دی، لنډه داچی دین آسان هم دی اوپه لږ تر لږه وخت کی اداء کیدونکی هم اوکم اوبیش هم، دا ټول سهولتونه په نورو عباداتو کی هم حاصل دی، کاشکی! چی عام مسلمانان داسلام څخه په پوره ډول خبر وای نوهغوی ته به دا معلومه سوی وای چی اسلام څومره آسان دین دی او انسانی نفسیاتو ته څومره نژدی دی.

ددې حصې په ترتیب کی هم دهغه ټولو امورو لحاظ ساتل سویدی دکومو تفصیل چی په اولنۍ حصه کی راغلی دی. مخکی اراده وه چی ټول کتاب الصلوٰۃ به په یوه جلد کی یا ډیر تر ډیره په دوو جلدونوکی راسی، خو ددې جلد دزیاتیدونکی ضخامت او دخلګو

دآسانی په سبب ددې متعدد جلدونه جوړ سوه.
په مسآئلوکی دتکرار حذف کولو اهتمام په دې جلدکی هم سویدی خو دبعضو مسآیلو داهمیت او دسوالاتو دمختلف نوعیت په وجه سره په دوو درو مسئلو کی دضرورت مطابق تکرار باقی ساتل سویدی، اوپه بعضو مسآئلو کی تکرار دانسانی نسیان په وجه هم پاته سویدی، خو هغه ډیرکم دی لیکن دتکرار دا مطلب هیځکله نه دی چی ګواکی دیوه سآئل سوال اوجواب مکرر سویدی بلکه سآئل هم بل دی او دسوال اودجواب الفاظ هم بدل او په جلا جلا وختونو کی لیکل سویدی.
دبشری هیری اودغلطۍ شخه ځوك پاك دی چی دا خاکسار دی ورشخه دپاکیدو دعوه وکړی لیکن دخپل جد اوجهد اودمحنت او دخواری ترحده پوری چی می کولی سوای په هغه کی می هیڅکله کوتاهی نه ده کړی، کامیابی دپاك رب العزت ﷻ په لاس کی ده، دعاء ده چی الله ﷻ دی داحقیر خدمت قبول کړی او دا دی دعلمآؤ په نظر کی مقبول او خوښ او دعوامو دپاره تر ډیر لا ډیر داستفادې لائق جوړ کړی، او ورسره دی دمرتِّب (مترجِّم، مصحِّح، کاتب او ناشر) دپاره په دنیا او آخرت دواړو کی دا مجموعه دفلاح او نجات ذریعه ثابته سی. رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ. فقط

ددعا غوښتونکی
محمد ظفیر الدین غفرله، پوره نوډیهاوی، دار الافتاء دار العلوم دیوبند
۱۵\ربیع الثانی \ سنة ۱۳۸۳ هـ ق

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

الحمد لله رب العالمين والصلٰوة والسلام علی سید المرسلین وعلی آله واصحابه اجمعین.

کتاب الصّلٰوة

دلمانځه اهمیت او دهغه فضآئل

دهری طبقی دمسلمانانو دپاره دلمانځه دپابندۍ څه صورت دی ؟ سوال: (۱) دهری طبقی مسلمانان دلمانځه پابنده څرنګه کیدلی سی ؟

جواب: الله ﷻ فرمایی: وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ، الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (۱) ترجمه: او بیشکه لمونځ درونډ دی خوپر هغو خلګو نه دی درونډ څوك چی عاجزی کوونکی دی چاته چی یقین دی چی دوی دالله ﷻ سره یوځای کیدونکی دی او دوی دهغه طرفته ورګرځیدونکی دی.

نو معلومه سوه چی اول دی خوفِ الهی او خوفِ قیامت او دقیامت احوال اوپه بارګاهِ الهٰی کی دپیش کیدلو خیال په زړه کی پیدا کړی اوپه هغه کی دی فکر وکړی او بیا هغه بشارت او ثواب کم چی په احادیثو کی دلمانځه کوونکو دپاره وارد دی وګوری او واوری او دلمانځه فضآئل سترګو ته را وړاندی کړی نو په دې طریقه سره امید دی چی دلمونځ شوق به ورته پیدا سی، اوچی کله پردې باندی غور وکړی چی (احبّ الاعمال الی الله ادومها) (۲) یعنی زیات محبوب عمل دالله ﷻ په نزد هغه دی پرکم باندی چی دوام او همیشه والی وسی اودغه ډول په دی قسم احادیثو کی چی غور وکړل سی، لکه قال رسول الله: أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهَرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا مَا تَقُولُ ذٰلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ قَالُوا لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا قَالَ فَذٰلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ يَمْحُو اللهُ بِهِنَّ الْخَطَايَا. (۳) ددې حاصل دادی چی نبی کریم ﷺ دصحابه کرامو رضی الله عنهم څخه پوښتنه وکړه چی که چیری دچا ددروازې مخ ته یو نهر وی چی شپه او ورځ پنځه وخته په هغه کی لمبیږی نو آیا دهغه پربدن به څه خیره پاته سی؟ صحابۀ کرامو رضی الله عنهم عرض وکی چی باقی به پاته نه سی ، حضور ﷺ وفرمایل

---

(۱) البقرة رکوع ۳ آیت : ۴۶\۴۵. ظفیر

(۲) مشکوٰة باب القصد فی العمل، الفصل الاول ص ۱۱۰. ظفیر

(۳) مشکوٰة کتاب الصلوة ص ۵۷. ظفیر

چې همدا مثال دپنځو واړولمو نځونو دی چې ددوی په وجه سره انسان دګناهونو څخه پاك صاف سی. نوهغه سړی به پوخ لمونځ ګذار سی او وقتًا فوقتًا به دلمونځ دمسآئلو په تحقیق او لټون کی اوسی. اوپه حکم د: مَنْ جَدَّ وَجَدَ [1] ضروری دی چې هغه به په خپل کوشش کی کامیاب سی نو ضروری سوه چې دلمونځ په لوړوالی او فضیلت کی کم احادیث وارد دی هغه دمشکوٰۃ شریف په کتاب الصلوٰۃ کی وګوری یایې دچا څخه واوری، اوکه چیری دغه سړی په عربی نه پوهیږی نومظاهرِ حق ترجمه دمشکوٰۃ شریف دی وګوری، (چې دا په اصل کی اُردو وو خو اوس پښتو ته هم ترجمه سویدی).
غرض داچې دهری طبقې مسلمانانو ته امید دی چې په مذکوره طریقې سره نفع ورته ورسیږی او دلمونځ کولو شوق به یې پیداسی، اوکم خلګ چې په خپله ددې کار پابندي نه کوی هغوی ته دی نور خلګ کم چې پوهیږي دا خبری واوروی او دبیرولو او زیری ورکولو دآیتونو او احادیثو ترجمه اومطلب دی ورته واوروی او وښیی، نو ډیره ضرور ده چې په حکم د: وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ [2] هغوی ته به دا نصآئح نافع او مُمِد (ګټمن) وی، په اقامتِ صلوٰۃ بلکه په اتباع دټولو دینی احکامو باندی. والسَّلام

ځوك چې په پابندۍ سره لمونځونه نه ادا کوی هغه ته به ثواب ورکول کیږی که نه؟ سوال:
(۲) ځوك چې کله کله یونیم لمونځ پریږدی اوبعضی لمونځونه ادا کوی هغه ته به دادا کړو لمونځونو ثواب ورکول کیږی اوکه نه؟
جواب: داداسوو لمونځو ثواب به ورکول سی اودترك سوولمونځوبه ورته عذاب وی. [3]

درشوت خور لمونځ مقبول دی اوکه نه ؟ سوال: (۳) یو سړی علاوه دمیاشتنی تنخواه څخه رشوت هم اخلی دهغه لمونځ مقبول دی اوکه نه ؟
جواب: لمونځ یې مقبول دی اودلمونځ ثواب به ورته حاصلیږی اودرشوت ګناه به یې وی قال تعالی: وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا. [4] فقط

---

(۱). یعنی چاچې کوشش وکی هغه مقصود ته ورسیدی. الحقانیؒ
(۲). الذاریات رکوع ۲ . ظفیر
(۳). وتارکها عمداً مجانة ای تکاسلا فاسق یحبس حتی یصلی ؒ وقیل یضرب حتی یسیل منه الدم وعند الشافعی بصلاة واحدة حداً وقیل کفر (الدر المختار علی هامش رد المحتار. کتاب الصلٰوة ج۱ ص۳۲۲، ط.س. ج۱ ص۳۵۲) وفساد اصل الصلٰوة بترك الترتیب موقوف الخ فان کثرت وصارت الفوآئت مع الفائتة ستًّا ظهرت صحتها (ایضًا، باب قضآء الفوآئت ج۱ ص۲۸۴، ط.س. ج۱ ص۷۰ – ۷۱). ظفیر
(۴).سورة التوبة، رکوع ۱۳. ظفیر

که چیری دیو لمونځ ګذارمتعلقین لمونځ نه کوی نو آیا ددې په وجه به پرلمونځ ګذار باندی څه جرم عائد کیږی: **سوال:** (۱۱\۱۴ الف) دیوې محلې مسلمانانو دا انتظام کړیدی چی کم سړی دکم وخت لمونځ ونه کړی نو جرمانه به اداکوی اودتارك الصلٰوة سره به ناسته ولاړه نه ساتی، په دغه محله کی زید په خپله خولمونځ کوی خو دهغه متعلقین لمونځ نه کوی، زید ته چی وویل سوه نو جواب یې ورکی چی هغوی لمونځ نه کوی نو زه څه وکړم، مجبوری ده ؟ هغه ته وویل سوه چی تعلقات مه ورسره ساته نو زید دا جواب ورکی چی دا هم نسی کیدی مجبوری ده. فقط

(ب): دزید دا ویل چی مجبوری ده، دمعافیٰ قابل دی اوکه نه ؟

دداسی سړی امامت صحیح دی اوکه نه ؟ **سوال:** (۲\۵) کله چی زید دتارك الصلٰوة سره ناسته ولاړه ساتی نو په زید پسی لمونځ کول پکار دی اوکه نه ؟

دداسی سړی سره دی تعلقات وساتل سی اوکه نه ؟ **سوال:** (۳\۶) دزید سره دی تعلقات وساتل سی اوکه نه ؟

دلمونځ ګذار جوړولو دپاره مالی جرمانه جآئز ده اوکه نه ؟ **سوال:** (۴\۷) پرلمونځ باندی دراوستلو دپاره ددې قسم اثر څخه کار اخیستل په شریعت کی جآئز دی اوکه نه ؟

جواب: ۱. که چیری زید نصیحت وکی اوهغوی ونه منل نو دزید پر ذمه مؤاخذه نسته، قال الله تعالی: وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰی ([1]) وقال تعالٰی: لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ. ([2])

۲. دزید امامت په دې صورت کی مکروه نه دی، په هغه پسی لمونځ صحیح دی.

۳. دزید سره په تعلقاتو ساتلو کی هیڅ ګناه نسته.

۴. دلمونځ تاکید دخپل وس موافق ښه پوره کول پکار دی لیکن مالی جرمانه کمه چی شرعًا ناجآئزه ده دانه دی کول پکار، ([3]) هسی تنبیه کول اوبیرول هرډول پکاردی اوپه نه منلو باندی دهغه سره انقطاع کول اوتعلق پرېښوول مناسب دی. ([4]) فقط

([1]). سورة بنی اسرآئیل، رکوع ۲. ظفیر

([2]). سورة النسآء رکوع ۱۱. ظفیر

([3]). لا یاخذ مال فی المذهب بحر، وفیه عن البزازیة قیل یجوز ومعناه ان یمسکه مدة لینزجر ثم یعیده له فإن أیس من توبته صرفه إلی ما یری، وفی المجتبی انه کان فی ابتداء الاسلام ثم نسخ (درمختار) قوله: لا یاخذ مال قال فی الفتح وعن ابی یوسف یجوز التعزیر للسلطان باخذ المال وعندهما وباقی الائمة لا یجوز آهـ ومثله فی المعراج فظاهره ان ذلك روایة ضعیفة عن ابی یوسف قال فی الشرنبلالیة ولا یفتی بهذا لما فیه من تسلیط الظلمة علی اخذ مال الناس الخ (ردالمحتار باب التعزیر مطلب فی التعزیر باخذ المال ج ۳ ص۲۴۲، ط. س. ج۱ ص۲۲۱). ظفیر

=

آیاذکر الله دفرض لمونځوڅخه بهتر دي؟ سوال: (٨) دصوفیانو یوه ډله وایي چي دالله ﷻ ذکر په جماعت سره ترینځو لمونځونو او ترنورو فرآئضو غوره دي، اوکه په اذکارو باندي دمشغولتیا په وجه فرض پاته سي نو قضاء یې نسته او ګناهګاریږي هم نه، په دې آیت باندي دلیل نیسي: إِنَّ الصَّلاَةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْـمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ الله أَكْبَرُ، آیا ددوی قول صحیح دی که نه ؟

جواب: ددوی دا قول باطل دی لکه څنګه چي په صحیح حدیث کي راغلی دي: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْد رضي الله عنه قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى الله قَالَ الصَّلَاةُ عَلٰى وَقْتِهَا قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ ثُمَّ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ ثُمَّ الْـجِهَادُ فِي سَبِيلِ الله، الحديث (١) وقال الله تعالىٰ: حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاةِ الْوُسْطٰى (٢) دټول امت په اتفاق سره لمونځ فرض دی او دالله ﷻ ذکر دمستحباتو څخه دی اوپر دې باندي اتفاق دی چی فرض تر مستحب غوره دی، او دآیت معنی داسي ده چي لمونځ ځکه تر نورو عباداتو بهتر دی چي دالله ﷻ ذکر پکښي موجود دی، قال فی الکمالین: فالصلٰوة لما كان كلها مشتملة بذكر الله تعالیٰ تکون اکبر الخ. (٣) فقط

دسآئنسي تجرباتو په وجه لمونځ قضا کول صحیح دي اوکه نه؟ سوال: (٩) که چیری دسآئنس په دار التجربات (تجربه ګاه) کی دسآئنس تجربه کول کیږی اودلمونځ وخت هم دی نو آیا دا مجبوری داسی ده چی ددې لمونځ دبل لمونځ سره دقضا راګرځولو اجازت دی؟

جواب: په دې وجه سره لمونځ قضا کول جآئز نه دی. (٤)

لمونځونه کله فرض سول: **سوال**: (١٠) آیالمونځ خاص دمعراج دشپې څخه فرض سویدی؟

جواب: لمونځ خاص دمعراج په شپه کی فرض سویدی څنګه چی دصحیح احادیثو څخه ثابته ده، دمشکوٰة شریف پښتو ترجمه (مظاهرِ حق) وګوری. (٥) فقط

---

(٤). وتاركها عمداً مجانة ای تکاسلا فاسق یحبس حتی یصلی الخ وقیل یضرب حتی یسیل منه الدم (الدر المختار علی هامش رد المحتار، کتاب الصلٰوة ج١ ص٣٢٢، ط.س. ج١ ص٣٥٢). ظفیر

(١) مشکوٰة کتاب الصلوة فصل اول ص ٥٨ . ظفیر

(٢) سورة النسآء رکوع ١١. ظفیر

(٣) برحاشیه تفسیرِ جلالین ص٣٣٩ وفی عبارة ابی السعود: ولذكر الله اكبر ای الصلوة اكبر من سائر الطاعات (ایضًا ٣٣٨). ظفیر

(٤) وتاركها عمداً مجانة ای تکاسلا فاسق یحبس حتی یصلی الخ (الدر المختار علی هامش رد المحتار، کتاب الصلٰوة ج١ ص٣٢٢، ط.س. ج١ ص٣٥٢) ولا جمع بين فرضين فی وقت بعذر الخ فان جمع فسد لو قدم الفرض علی وقته وحرم لوعکس ای اخره عنه الا لحاج بعرفة ومزدلفة (ایضا ج١ ص٣٥٥، ط.س. ج١ ص٣٨٢). ظفیر =

الباب الأوّل فی المواقیت وما یتّصل بها

اول فصل: دلمانځه وختونه

دسهار اذان او جَمعه: سوال: (۱۱) دسهار دلمانځه جَمع دلمر راختلو څخه څومره مخکی کیدل پکار ده اوبله داچی دسهار اذان دجمعی څخه څومره مخکی کیدل پکار دی ؟

جواب: په شامی کی دی: قال ابوحنیفة ﷺ یؤذن للفجر بعد طلوعه (۱) یعنی دصبح صادق څخه وروسته (اذان) ویل بهتر دی، که چیری فوراً نه وی نو وروسته دی وکړی. غرض دا چی دلمانځه ټول وخت داذان هم وخت دی، کمافی الشامی: ولعل المرادبیان الاستحباب والاَّ فوقت الجواز جمیع الوقت ؒ (۲) او دسهار جَمع داسفار په وخت کی کیدل پکاردی یعنی کم وخت چی ښه رڼا سی، ددې مقدار یې په درمختار کی دا لیکلی دی: چی دلمر راختلو څخه دومره مخکی لمونځ شروع کړی، چی څلوېښت آیتونه په ترتیل سره ویل کیږی اوکه بیا ددوباره کولو ضرورت پیښ سي نو اِعاده وکړی. (۳) غرض داچی تقریباً نیمه ګنټه مخکی دلمر ختلو څخه دی جَمعه وکړی. فقط

په قطبِ شمالی اوجنوبی کی دلمانځه داوقاتو دپابندۍ طریقه: سوال: (۱۲) دلمانځه داوقاتو پابندی په قطبِ شمالی او قطبِ جنوبی ملکونو کی څه رنګه کیدی سی، په دې ملکونوکی تر درې درې میاشتی پوری لمر نه راخیژی، علی هٰذا تردرو میاشتو پوری غروب نه کیږی، په داسی ځایونو کی لمونځ باید څه رنګه ادا کړل سی؟

---

(۵) هی فرض عین علی کل مکلف بالاجماع فرضت فی الاسراء لیلة قبل السبت سابع عشر رمضان قبل الهجرة بسنة ونصف وکانت قبله صلاتین قبل طلوع الشمس وقبل غروبها. شمنی (در المختار) انهم اختلفوا فی ای سنة کان الاسراء بعداتفاقهم علی انه کان بعد البعثة ؒ (ردالمحتار کتاب الصلوة ج ۱ ص۳۲۵، ط.س. ج۱ ص۳۵۲) دمعراج په اړوند دیوه اوږد حدیث په آخرکی دی: ثم فرضت عليَّ الصلاة خمسين صلاة كل يوم فرجعت فمررت على موسى فقال: بما أمرت ؟ قلت : أمرت بخمسين صلاة كل يوم . قال : إن أمتك لا تستطع خمسين صلاة كل يوم وإني والله قد جربت الناس قبلك وعالجت بني إسرائيل أشد المعالجة فارجع إلى ربك فسله التخفيف لأمتك فرجعت فوضع عني عشرا فرجعت إلى موسى فقال مثله فرجعت فوضع عني عشرا فرجعت إلى موسى فقال مثله فرجعت فوضع عني عشرا فرجعت إلى موسى فقال مثله فرجعت فوضع عني عشرا فأمرت بعشر صلوات كل يوم فرجعت إلى موسى فقال مثله فرجعت فأمرت بخمس صلوات كل يوم الخ متفق عليه (مشکوٰۃ باب فی المعراج فصل اول ص ۵۲۸). ظفیر

(۱) رد المحتار، باب الاذان ص ۳۵۷، ط.س. ج۱ ص۳۸۵. ظفیر

(۲) ایضًا، ط.س. ج۱ ص۳۸۵. ظفیر

(۳) والمستحب لرجل الابتداء فی الفجر باسفار والختم به هو المختار بحیث یرتل اربعین اية ثم یعیده بطهارة ولو فسد (الدر المختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة ج ۱ ص۳۳۹، ط.س. ج۱ ص۳۶۶). ظفیر

جواب: دداسی ځایونو حکم هم فقهاؤ رحمهم الله لیکلی دی چی هلته دی لمونځونه په اندازې لګولو سره ادا کوی (۱) ځرنګه چی په حدیث کی دی چی ددجّال دظهور په وخت کی به یوه ورځ دکال هومره وی په دې کی نبی کریم ﷺ دصحابه کرامو رض دپوښتنی په جواب کی دلمونځونو په باره کی دا ارشاد وفرمایی: چی په اندازې کولو سره دی لمونځونه ادا کوی، (۲) ددې مطلب دادی چی په هریوه ځلور ویشتو ګنټو کی دی پنځه لمونځونه کوی په هغه قدر وقفې سره څنګه چی به په عامو ملکونو کی دلمونځونو په مینځ کی فاصله وی، پس همدا حکم دمحققینو په نزد دهغه ځایونو دی چیری چی شپږ شپږ میاشتی یا کم او زیات ورځ او شپه وی. (۳)

دسهار دلمانځه مستحب وخت: **سوال**: (۱۳) دسهار دلمانځه په باره کی دیوځو مسلمانانو تر مینځه اختلاف راغلی دی، وختونه دلمر راختلو دحیدر آباد دکن پرپنځه بجې اوپنځه ځلویښت دقیقی باندی اوغروب ځلور دقیقی کم اووه بجې باندی کیږی، ددې دپاره دلته دشپې او ورځی شمار تقسیم نیم په نیمه سره کول کیږی، لیکن ددې ځای اکثره حضرات داختلاف په وجه سره په غَلَس (تیاره) کی لمونځ کوی، ځلور نیمی بجې دسهار لمونځ کوی اوبعضی خلک یې په اِسفار (رڼا) کی ترپنځو بجو وروسته کوی، لهٰذا په حنفی مذهب کی چی کم کم اصح او متفق علیه وی هغه تحریر وفرمایاست !

جواب: دسهار په لمانځه کی داحنافو په نزد اِسفار مستحب دی، دمستحب ویلو څخه معلومه سوه چی په غَلَس کی صحیح دی، خوبهتر اسفار دی او داسفار معنی ده رڼا ظاهریدل اوتیاره لیری کیدل، نوکله چی لمر راختل پرپنځه بجې اوپنځه ځلویښت دقیقې باندی وی نو دپنځو بجو څخه وروسته عمده وخت داسفار دی (۴)، او ځلور نیمی بجې

---

(۱). وفاقد وقتهما کبلغار فإن فیها یطلع الفجر قبل غروب الشفق في أربعینیة الشتاء مکلف بهما فیقدر لهما ولا ینوي القضاء (در المختار) وقد وجد وهو ما تواطئت علیه اخبار الاسراء من فرض الله تعالی الصلوٰة خمسا بعد ما امر اولا بخمسین ثم استقر الامر علی الخمس شرعًا عاما لاهل الافاق لا تفصیل بین قطر وقطر. ظفیر

(۲). قال الرملي في شرح المنهاج ویجري ذلك فیما لو مکثت الشمس عند قوم مدة اهـ ح، قال في إمداد الفتاح قلت وکذلك یقدر لجمیع الآجال کالصوم والزکاة والحج والعدة وآجال البیع والسلم والإجارة وینظر ابتداء الیوم فیقدر کل فصل من الفصول الأربعة بحسب ما یکون کل یوم من الزیادة والنقص کذا في کتب الأئمة الشافعیة ونحن نقول بمثله إذ أصل التقدیر مقول به إجماعا في الصلوات الخ (رد المحتار، کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۷، ط.س. ج۱ ص۳۶۲). ظفیر

(۳). روی انه ﷺ صلی الرعد وسلم وذکر الدجال قلنا ما لبثه في الارض قال اربعون یوما، یوم کسنة ویوم کشهر ویوم کجمعة وسآئر ایامه کایامکم قلنا یا رسول الله فذلك الیوم الذی کسنة اتکفینا فیه صلاة یوم قال لا، اقدروا له، رواه مسلم الخ (رد المحتار، کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۷، ط.س. ج۱ ص۳۶۲). ظفیر =

لمونځ کوونکی هم لائق دملامتیا نه دی، ولی چی په غَلَس (تیاره) کی لمونځ کول هم داحادیثو څخه ثابت دی ([1]) اختلاف یوازی په افضلیت اوعدمِ افضلیت کی دی. په جوازکی اختلاف نسته. والمستحب للرجل الابتداء في الفجر باسفار والختم به هو المختار، درمختار، وفي الشامي قوله: باسفار ای في وقت ظهور النور وانكشاف الظلمة الخ ([2]). فقط

مقیاس الظل: **سوال**: (۱۴) په دآئره هندیه کی دمقیاسِ ظل دسر څخه ناپ کول پکار دی اوکه دبیخ څخه، او اصلي صحیح سایه په کم صورت کی وی ؟

جواب: دمقیاس سایه کمه چی په وخت دزوالِ شمس وی هغه ته سایه اصلی ویل کیږی هغه برابره خبره ده که دسر څخه دبیخ طرف ته ناپ کړل سی اوکه دبیخ څخه دسر طرفته، په هرو دوو صورتونو مآل واحد معلومیږی، باقی دآئره هندیه اوفيئ الزوال او دمثل او مثلینوکمه تشریح چی په شرحِ وقایه کی مذکورده هغه آسانه ده اوحق ته نژدی ده. فقط ([3])

دماپښین وخت اوامام صاحب: **سوال**: (۱۵) دامامِ ابوحنیفة ﷺ رجوع دماپښین په وخت کی دمثلین څخه اود (الشفق هو البیاض) یعني شفق سپین والی دی، څخه اوجآئز کیدل دمسحی پر جرابو باندی کله چی مُنعَّل یا مجلَّد وی ثابته ده اوکه نه ؟

جواب: دماپښین په وخت کی دامام صاحبؒ رجوع دمثلین څخه اودماښام په وخت کی دشفق ابیض څخه ثابته نه ده اوقول دامام صاحبؒ اصح او احوط دی، کما حققه العلامة شامی ([4])، اوپه جواربو منعَّل او مجلَّد باندی دمسح جواز مسلَّم دی. ([5]) فقط

([4]). عن رافع بن خدیجؓ قال قال رسول الله ﷺ اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر رواه الترمذی وابو داؤد والدارمی (مشکوٰة، باب تعجیل الصلوة ص۶۱). ظفیر

([1]). وعن عآئشةؓ قالت كان رسول الله ﷺ ليصلى الصبح فتنصرف النساء متلفعات بمروطهن ما يعرفن من الغلس، متفق علیه (ایضا ص۶۰). ظفیر

([2]). ردالمحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۳۹، ط.س. ج۱ ص۳۶۶. ظفیر

([3]). وګوری شرح وقایة، کتاب الصلٰوة ص ۱۴۴ و۱۴۵. ظفیر

([4]). الشفق وهو الحمرة عندهما وبه قالت الثلاثة وإليه رجع الإمام كما في شروح المجمع وغيرها فكان هو المذهب (درمختار) قوله: و إليه رجع الإمام أي إلى قولهما الذي هو رواية عنه أيضا الخ ورده المحقق في الفتح بأنه لا يساعده رواية ولا دراية وقال تلميذه العلامة قاسم في تصحيح القدوري إن رجوعه لم يثبت الخ فثبت أن قول الإمام هو الأصح الخ (ردالمحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۳۴ – ۳۳۵، ط.س. ج۱ ص۳۶۱). ظفیر

([5]). أو جوربيه ولو من غزل أو شعر الثخينين الخ والمنعلين ما جعل على أسفله جلدة والمجلدين (درمختار) ما ذكره المصنف من جوازه على المجلد والمنعل متفق عليه عندنا (ردالمحتار باب المسح على الخفين ج۱ ص۲۴۹، ط.س. ج۱ ص۲۶۹). ظفیر

آیا دقرآن څخه دپنځه وخته لمونځ اوقات ثابت دي؟ **سوال**: (۱٦) زید دآیتِ کریمه: اقم الصلاة طرفی النهار وزلفا من اللّیل، څخه ددرو وختو پر لمونځ: سهار، ماښام، او ماسختن باندی استدلال کوی، آیا دقرآن شریف دیو آیت شریف څخه دپنځو واړو لمونځونو وختونه صریحًا ثابتیږی؟

جواب: په آیت کریمه: اقم الصلاة طرفی النهار وزلفا من اللّیل [۱] کی دپنځو واړو لمونځونو فرضیت مرادیدی سی، په دې ډول چی دورځی په یوه طرف کی دی دسهار لمونځ وی، اوپه دوهم طرف کی دی دزوال څخه وروسته ترلمر پریوتلو پوری درې لمونځونه ماپښین، مازدیګر، ماښام او په: زُلَفًا مِّنَ اللَّیْلِ، کی به ماسختن مراد سی، ځکه چی دورځی مخکنی نیمه حصه تر زواله پوری ده او دوهمه حصه دزوال څخه وروسته ترلمر پرېوتلو پوری، که چیری په دوهمه حصه کي ترغروبه پوری دوه لمونځونه ماپښین اومازدیګر کنبښوول سی نوماښام او ماختسن د: زُلَفًا مِّنَ اللَّیْلِ، څخه مراد کیدی سی. اودیو بل آیت څخه هم مفسرینو پنځه واړه لمونځونه مراد اخستی دی، هغه دادی: فسبحٰن الله حین تمسون وحین تصبحون وله الحمد في السمٰوٰت والارض وعشیاً وحین تظهرون. [۲] فقط

انتهایی وخت دماپښین عند الحنفیة: **سوال**: (۱۷) داحنافو په نزد انتهایی وخت دماپښین ترکم وخته پوری دی تریوه مثل پوری اوکه تردوو مثلو پوری یعنی دماپښین لمونځ دکم وخت څخه قضا راوړل پکار دی او دمازدیګر لمونځ کله کول پکار دی؟

جواب: قال فی الدرالمختار: ووقت الظهر من زواله الخ إلى بلوغ الظل مثليه وعنه مثله وهو قولهما وزفر والأئمة الثلاثة قال الإمام الطحاوي وبه نأخذ وفي غرر الأذكار وهو المأخوذ به وفي البرهان وهو الأظهر الخ، وفی الشامی قوله: إلى بلوغ الظل مثليه هذا ظاهر الرواية عن الإمام نهاية وهو الصحيح بدائع ومحيط وينابيع وهو المختار غياثية واختاره الإمام المحبوبي وعول عليه النسفي وصدر الشريعة، تصحيح قاسم، واختاره أصحاب المتون وارتضاه الشارحون فقول الطحاوي وبقولهما نأخذ لا يدل على أنه المذهب الخ ثم قال: وقد قال فی البحر لا يعدل عن قول الامام الی قولهما الخ [۳]، نو معلومه سوه

---

[۱]. سورة هود رکوع: ۱۰. ظفیر

[۲]. سورة الروم رکوع: ۲. فسبحان الله حین تمسون الخ قیل المراد بالتسبیح هنا الصلوات الخمس فقوله حین تمسون صلاة المغرب والعشاء وقوله وحین تصبحون صلاة الفج وقوله وعشیا صلاة العصر وقوله حین تظهرون صلاة الظهر کذا قال الضحاك وسعید بن جبیر وغیرهما الخ (فتح القدیر للشوکانی ج۴ ص۳۱۱). ظفیر

[۳]. رد المحتار، کتاب الصلوٰة ج ۱ ص ۳۳۲، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفیر

چې راجح عند الحنفية قول دامام اعظم رحمہ اللہ دی او وخت دماپښين تر دوو مثليو پورې وی ماسوا دفيئُ الزوال څخه او وخت دمازديګر وروسته تر مثلينو دی. فقط

دطلوع اوغروب په وخت کې دلمانځه دممانعت وجه: سوال: (۱۸) دلمر ختلو اولمر لويدلو په وخت کې لمونځ کول ولې منع دی ؟

جواب: په حديث شريف کې دا راغلی دی چې په دې وختونو کې کافران دلمر عبادت کوی، ددې وجې څخه په دې وختونو کې لمونځ مه کوی. (۱) فقط

دمازديګر لمونځ په نيم لمر لويدلی وخت کې جآئز دی اوکه نه ؟ سوال: (۱۹) دمازديګر فرض دلمر لويدلو په وخت کې که چيری لمر نيم لويدلی اونيم نه وی لويدلی نو جآئز دی اوکه نه ؟

جواب: دمازديګر فرض دورځې په داسی وخت کې ادا کيږی، يعنی که چيری داسی وخت سی او دمازديګر لمونځ يې نه وی کړی نوکول يې پکار دی (۲) خو قصداً په داسی وخت کې کول نه دی پکار ځکه چې دا ګناه ده. فقط

دماپښين او دجُمعې وخت: سوال: (۲۰) دماپښين اوجُمعې اذان هميشه پاؤ باندی دولس بجې او جماعت دولس نيمی بجې جآئز دی اوکه نه ؟

جواب: په مختلفو موسمونو کې حکم مختلف کيږی، دزوال څخه مخکې دماپښين او جُمعې وخت نه وی اوپه ګرمۍ کې په ماپښين کې تاخير مستحب دی اوپه جُمعه کې هميشه تعجيل مستحب دی ليکن ددې خيال دې وساتل سی چې وخت داخل سی، ددولسو نيمو بجو څخه مخکې دی دجُمعې اذان نه کول کيږی او لمونځ دی پوره وکړل سی، او په ماپښين کې دګرمۍ په موسم کې تاخير پکار دی، (۳) اذان يوه نيمه بجه، دوې بجې، او لمونځ پاؤ بالا دوې يا دوې نيمی بجې کول پکار دی اوپه ژمی کې يوه يا يوه نيمه بجه. فقط

---

(۱). قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ولا تحينو بصلوٰتكم طلوع الشمس ولا غروبها فإنها تطلع بين قرني الشيطان، متفق عليه، وفي رواية قال ثم اقصر عن الصلاة حتى تطلع الشمس حتى ترتفع فإنها تطلع حين تطلع بين قرني شيطان وحينئذ يسجد لها الكفار (مشكوة باب اوقات النهى ص۹۴). ظفير

(۲). لا تجوز الصلوة عند طلوع الشمس ولا عند قيامها ولا عند غروبها الخ الا عصر يومه عند الغروب (هدايه فصل فى الاوقات التى تكره فيها الصلوة ص ۸۰ ج ۱). ظفير

(۳). والمستحب فى الفجر باسفار الخ وتاخير ظهر الصيف بحيث يمشى فى الظل مطلقا الخ وجمعة كظهر اصلا واستحبابا فى الزمانين لانها خلفه. (درالمختار) لكن جزم في الاشباه انه لا يسن لها الابرار الخ (ردالمحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۶۲). ظفير

دماښام وخت دکله څخه ترکله پورې دی ؟ **سوال**: (۲۱) دماښام وخت په رمضان شریف او نورو کی یوازی په لمر لویدلو سره دی اوکه تر نیم آسمانه پورې تیاره ضروری ده ؟

جواب: دماښام دلمونځ وخت همیشه یوازی په ډوبیدو دلمر سره کیږی، او دروژې ماتولو وخت په رمضان شریف او نورو کی هم یوازی په ډوبیدو دلمر سره کیږی، په در المختار کتاب الصوم کی دی: هو امساك عن المفطرات الخ فی وقت مخصوص وهو الیوم (در المختار) ای الیوم الشرعی من طلوع الفجر الی الغروب الخ والمراد بالغروب زمان غیبوبة جرم الشمس بحیث تظهر الظلمة فی جهة الشرق الخ ص ۸۰ جلد ثانی شامی. (۱) فقط (دصفحاتو دا حواله دشامي مطبوعه (مجتبائي دهلي) نسخې ده اوپه حاشیه کي دشامي مطبوعه (مکتبه عثمانیه، دار الخلافة العثمانیة) نسخې ده. ظفیر)

دچاپه انتظار کی دی مستحب وخت ضآئع نکړل سی: **سوال**: (۲۲) دیو سړی دکور سره متصل یو مسجد دی، په محله کی نور هم ډیر مسلمانان دی خو هغه سړی وایی چی دمسجد امام دی جَمعه تر هغه وخته پوری نه کوی ترڅو پوری چی موږ رانسو، اکثره داسی سویدی چی دهغه په انتظار کی په مکروهه وخت کي جَمعه سویده، اوس امام په خپل مقرر وخت باندی جَمعه کوی یعنی دهر لمونځ داذان څخه نیمه ګنټه یا پاؤ وخت وروسته، او لمونځ ګذار نژدی شل ۲۰ دیرش ۳۰ کسان حاضریږی، اوس امام ته دوخت پابندی لازمه ده اوکه دهغه سړی انتظار ؟

جواب: په مستحب وخت کی لمونځ کول پکار دی، دشخص مذکور انتظار دی ونکړای سی لیکن که چیری دفساد اندیښنه وی نو فقهاوو دهغه دانتظار اجازت ورکړیدی. (۲)

په نینی تال کی دماسختن لمونځ: **سوال**: (۲۳) په نینی تال (علاقه) کی دماښام وخت دمدراس دوخت سره شل منټه بالا اووه بجې باندی کیږی، اوس په همدې اعتبار سره دماسختن وخت به څو بجې کیږی او دوترو او دپیشلمی انتهایی وخت به څه وی ؟

جواب: که چیری دلمر لویدل شل منټه بالا اووه بجې باندی کیږی، نو دماسختن وخت به پر اته بجې او څلور پنځوس منټه باندی وی، او دلمر راختل که چیری ۲۲ یا ۲۳ منټه بالا پنځه بجې وی نو صبح صادق به پر ۴۸ یا ۴۹ منټه بالا درې بجې باندی وی، هم دا

(۱). رد المحتار کتاب الصوم جلد ثانی ص ۱۱۰، ط.س. ج۱ ص۳۷۱. او همدا رد المحتار دشامی په نوم سره مشهور دی. ظفیر، او کله نا کله په حاشیة ابن عابدین سره همدا یادیږی. الحقانی

(۲). رئیس المحلة لا ینتظر مالم یکن شریرا والوقت متسع (الدر المختار باب الاذان ص۳۷۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۰). ظفیر

ډول دپیشلمی دانتها وخت دی. فقط

وقت ظهر الی المثلين: **سوال**: (٢۴) ما قولكم فی وقت الظهر عند الحنفية هل هو باق الی المثلين او خرج مع ظل واحد امامنا ابو حنيفة رحمه الله تعالی هل رجع الی قول الصاحبين يعنی الی المثل والی هذا القول مال وافتی مولانا الفاضل عبد الحی اللكنوی رحمه الله تعالی فی مجموع فتاواه فان رجع بای قول يعمل وما حكم قوم احناف يصلون عند ختم المثل هل يجوز فان جاز فلا كراهة او معها وماحكم اقتداءِ غير المقلد هل يجوز، وترجمة الخطبة بغير العربی وبجوازه افتی بعض علمآء مدراس هل هو بلا كراهة او معها ؟

الجواب: قال فی الدر المختار: ووقت الظهر من زواله الی بلوغ الظل مثليه وعنه مثله وهو قولهما الخ وفی رد المحتار: قوله: (إلی بلوغ الظل مثليه) هذا ظاهر الرواية عن الامام. نهاية، وهو الصحيح بدائع ومحيط وينابيع، وهو المختار غياثية. واختاره الامام المحبوبي وعول عليه النسفي وصدر الشريعة. تصحيح قاسم. واختاره أصحاب المتون، وارتضاه الشارحون، فقول الطحاوي: وبقولهما نأخذ، لا يدل على أنه المذهب، وما في الفيض من أنه يفتی بقولهما في العصر والعشاء مسلم في العشاء فقط على ما فيه، وتمامه في البحر. الخ وفيه ايضًا: قال فی البحر لا يعدل عن قول الامام الی قولهما او قول احدهما الا بضرورة من ضعف دليل او تعامل بخلافه الخ وقد قال قُبيله: ان الادلة تكافئت ولم يظهر ضعف دليل الامام بل ادلته قوية ايضًا الخ ([1]) فالحاصل ان وقت الظهر ضعف يبقی الی المثلين والامام ابو حنيفة رضي الله عنه ما رجع فی هٰذا الی قول الصاحبين بل يروی عنه كقولهما ولكن ظاهر الرواية خلافه فما يروٰی بعد المثل فهو اداء والاحسن الاحوط ما فی السراج عن شيخ الاسلام: ان الاحتياط ان لا يؤخر الظهر الی المثل وان لا يصلی العصر حتٰی يبلغ المثلين ليكون مؤديا للصلٰوتين فی وقتهما بالاجماع الخ شامی ([2]).

وفی اقتداء غير المقلد قيلٌ وقالٌ وتفصيلٌ واجمالٌ فالاحوط تركه الا بضرورة داعية.

وترجمة الخطبة بغير العربی مكروهة على التحقيق صرح به فی المسوٰی والمصفٰی شرح الموطاء وجوازه بغير العربی مختلف فيه فالحذر كل الحذر من اختلاف فانه خلاف الاحتياط. فقط

دمابنام په اذان او تكبير كی فصل: **سوال**: (٢۵) دمعمول مطابق زيد يوه ورځ دمابنام اذان

([1]). رد المحتار، كتاب الصلوة ج١ ص٣٣٢ – ٣٣٣، ط.س. ج١ ص٣٦٩. ظفير

([2]). رد المحتار، كتاب الصلوة ج١ ص٣٣٣، ط.س. ج١ ص٣٦٩. ظفير

وکی او پس داذان څخه څومره اندازه چې په حنفي مسلك کی تاخیر کول جائز دی یعنی داذان څخه وروسته دعا یې وویله او تکبیر یې وو وایه او امام صاحب داذان څخه مخکی راسی داودس اونورو څخه فارغ سوی وو اودلمونځ دپاره تیار وو، دتکبیر څخه وروسته هغه لمونځ ورکی، خو دامام صاحب خادم (څوك چې دامام صاحب ډوډۍ پخوی اوبعضی نوردا ډول کارونه کوی) بکر او دغه شان نور لمونځ ګذار څنګه چې دعامو خلګو قاعده ده چې داذان کیدلو په وخت کی راځی، اودس اونور کوی، دلمانځه څخه وروسته بکر زید ته وویل چې تاسی خلګ لږ څه هم نه دریږئ فوراً پر لمانځه ودریږی، او تکرار یې هم شروع کی، حالانکه زید دجآئز تم کیدو څخه وروسته تکبیر ویلی وو، نو دهغوی په جواب کی زید اویو بل لمونځ کوونکی وویل چې کله په دې وخت کی وخت ډیر کم وی نو ځکه تم کیدل نه دی پکار، لیکن هغه دیو عالِم خادم دی هغه دچا خبره هم وانه وریده اوحجت یې کوی، سوال دادی چې دمابښام داذان او تکبیر ترمینځه څه تاخیر او فصل کول پکار دی اوکه تعجیل او وصل کول پکار دی، درسول الله ﷺ په زمانه کی داذان او تکبیر ترمینځ کم لمونځ دکم صحیح حدیث څخه ثابت دی اوکه نه ؟

جواب: اقول وبالله التوفيق قال فی در المختار: وقبل صلٰوة مغرب لكراهة تاخيره الا يسيراً (۱) الخ وفيه ايضاً ويجلس بينهما بقدر ما يحضر الملازمون مراعيا لوقت الندب الا في المغرب، فيسكت قآئماً قدر ثلٰث أيات قصار ويكره الوصل اجماعاً الخ (۲) وفي الشامي ويستحب التحول للاقامة الى غير موضع الاذان وهو متفق عليه (۳) وايضاً في الشامي قوله وقبل صلٰوة مغرب عليه اكثر اهل العلم منهم اصحابنا ومالک واحد الوجهين عن الشافعي لما ثبت في الصحيحين وغيرهما مما يفيد انه ﷺ كان يواظب على صلٰوة المغرب باصحابه عقب الغروب ولقول ابن عمر رضي الله عنهما ما رأيت احداً على عهد رسول الله ﷺ يصليهما، رواه ابوداؤد وسكت عنه والمنذرى في مختصره واسناده حسن وروى محمد عن ابي حنيفة عن حماد انه سئل ابراهيم النخعي عن الصلٰوة قبل المغرب قال فنهى عنها وقال ان رسول الله ﷺ وابا بكر وعمر لم يكونوا يصلونها وقال القاضي ابوبكر بن العربي: اختلف الصحابة في ذٰلک ولم يفعله احد بعدهم فهذا يعارض ما روى من فعل الصحابة ومن امره ﷺ بصلاتهما، لانه إذا اتفق الناس على ترک العمل بالحديث المرفوع لا يجوز العمل

(۱). الدر المختار على هامش رد المحتار، کتاب الصلوٰۃ ص۳۴۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۷۲. ظفير
(۲). و(۳). رد المحتار، باب الاذان ج۱ ص۳۲۲ ، ط.س. ج۱ ص۳۸۹. ظفير

به لانه دليل ضعفه على ما عرف في موضعه، ولو كان ذلك مشتهرا بين الصحابة لما خفي على ابن عمر، أو يحمل ذٰلک على أنه كان قبل الامر بتعجيل المغرب، وتمامه في شرح المنية وغيرهما. الخ (١)

دفقهې دکتابونو ددی روایاتو څخه معلومه سوه چی دماښام داذان او تکبیر ترمینځه هیڅ لمونځ ندی کول پکار، اوبل معلومه سوه چی څومره وقفه داذان څخه وروسته په ماثوره دعا ویلو اوداذان دځای څخه داقامت ځای ته په راګرځیدلو سره کیږی هغه کافی ده او وصل مکروه لره رافع دی او ظاهره ده چی درې آیتونه قصار دنیم منټ څخه په کم کی هم ویل کیږی، غرض داچی په مذکوره عباراتو سره دټولو پوښتل سوو خبرو جواب واضح سو. فقط

<u>دماخستن دلمانځه وخت</u>: **سوال**: (۲۲) نن صبا په رمضان المبارك کی اکثره خلګ دماخستن په لمانځه کی ډیره تلواری کوی، په عام طور سره اته نیمی بجې دریل ګاډو دګړۍ (ساعت) سره چی سور شفق غآئب سوی نه وی او اذان وکی او دنهو بجو څخه مخکی لمونځ وکړی، پوښتنه ددې امورو ده: آیا دماخستن اذان دوخت څخه مخکی جآئز دی، دماښام او ماخستن داذان ترمینځ کم از کم انتهایی، سره داحتیاطه، څومره فاصله ضروری کیدل پکاردی په مذهبِ حنفیه کی، په کمه ګړۍ کی چی دماښام اذان اوه نیمی بجی کیږی نو دماخستن اذان کم وخت کیدل پکار دی ؟

جواب: پر ۱۹ او ۲۰ دجون مثلاً دلمر لویدل پراووه بجې اوه ویشت منته باندی دی او وخت دماخستن دامام ابو حنیفة رحمه الله دقول موافق په نهه بجې او څلور منته باندی دی، نو فاصله په مینځ دغروب دلمر او غروب دشفقِ ابیض یعنی دماخستن دوخت تر شروع کیدو پوري دامام ابوحنیفة رحمه الله په نزد یوه ګنټه او اوه دیرش منته دی په مذکوره تاریخونو باندی دنهو بجو څخه مخکی اذان او لمونځ موافق دقول دامام ابو حنیفة رحمة الله علیه صحیح نه دی، البته دصاحبینو دقول موافق صحیح دی اودا یو قول یې دامام صاحب هم لیکلی دی، خوپه شامی کی یې ویلی دی چی احتیاط دادی چی دامام صاحب رضي الله عنه په قول باندی عمل وکړل سی او دشفقِ ابیض دغروب څخه مخکی دی دماخستن لمونځ نه کول کیږی. (۲) او دماخستن اذان دهیچا په نزد هم دوخت څخه مخکی نه دی

---

(١). رد المحتار، كتاب الصلوة، ج١ ص٣٤٩، ط.س. ج١ ص٣٧٢. ظفير

(٢). فثبت ان قول الامام هو الاصح ومشى عليه فى البحر (رد المحتار كتاب الصلوة جلد اول ص٣٣٥، ط.س. ج١ ص٣٦١). ظفير

جائز. (۱) انتهایي وخت په مذکوره تاریخونو کی تقریبًا پاؤ کم نه بجې دریل ګاډو په وخت سره دی. فقط

دجُمعې او ماپښین په لمانځه کی دوخت تفاوت سته اوکه نه ؟ سوال: (۲۷) دجُمعې دلمانځه وخت دکله څخه شروع کیږی، دمدراس دوخت په حساب سره څو بجې دجُمعې دلمونځ وخت کیږی، او دزوال وخت نن صبا دکله څخه ترکله پوری دی، آیا دجُمعې لمونځ دزوال څخه مخکی هم کول کیږی اودماپښین اوجُمعې هم یو وخت دی اوکه څه فرق یې سته؟

جواب: دماپښین دلمونځ او دجُمعې هم یو وخت دی، دلمر دزوال څخه وروسته وخت شروع کیږی ددې څخه مخکی جُمعه صحیح نه ده لکه څنګه چې دماپښین داهم صحیح نه دی. (۲) دلته تقریبا دمدراس په وخت سره دولس نیمی بجې زوال کیږی، دهغه ځای دزوال وخت وګوری، غالبًا هلته به هم همدې ته نژدی نژدی وی، دهغه څخه وروسته جُمعه کول پکار دی. فقط

دورځی تر دوه نیمو بجو پوری دجُمعې وخت وی اوکه نه ؟ سوال: (۲۸) دجُمعې وخت تر دوه نیموبجو پوری وی اوکه نه ؟ دپنجاب اکثره مسلمانان اعتراض کوی چې دوه نیمی بجې وخت صحیح نه دی.

جواب: دجُمعې وخت په شان دماپښین دی دلمر دزوال څخه وروسته شروع کیږی، او تریوه مثل یا دوو مثلو پوری علی اختلاف القولین باقی وی. لیکن په جمعه کی تعجیل یعنی تلواری مستحب اوبهتر دی دریلوی په وخت سره دولس نیمی بجې دلمر زوال کیږی، نوپر یوې بجې یا یوې نیمی بجې یاڅه کم او زیات دجمعې لمونځ ادا کول پکار دی، لیکن تردوه نیمو بجو پوری هم وخت باقی وی، البته قصداً تر دومره پوری ناوخته کول خوښ او مشروع نه دی. (۳) په شامی کی دی: لکن جزم فی الاشباہ انہ لایسن لہا الابراد. الخ (۴) فقط

---

(۱). فیعاد اذان وقع قبله کالاقامة خلافا للثاني في الفجر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۵۸، ط.س. ج۱ ص۳۸۵). ظفیر

(۲). وجمعته کظهر اصلا واستحبابا فی الزمانین لانها خلفه (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفیر

(۳). وجمعته کظهر اصلا واستحبابا فی الزمانین لانها خلفه (درمختار) أصلا أي من جهة أصل وقت الجواز وما وقع في آخره من الخلاف، قوله واستحبابا في الزمانين أي الشتاء والصيف ح، لكن جزم في الأشباه من فن الأحكام أنه لا يسن لها الإبراد الخ وقال الجمهور وليس بمشروع لأنها تقام بجمع عظيم فتأخيرها مفض إلى الحرج ولا كذلك الظهر (ردالمحتار کتاب الصلاة ج۱ ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفیر

(۴). رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۷. ظفیر

دماخستن مستحب وخت: **سوال**: (۲۹) دماخستن دلمونځ بهتر وخت کم یو دی په کموکی چی عواموته تکلیف نه وی ؟

جواب: دماخستن لمونځ دیو ثلث شپه کیدلو په وخت کی مستحب دی اوکه چیری دضرورت په وجه یې څه قدر مخکی وکړی نو هیڅ حرج نسته. (۱)

په محیطه وریَځ کی دلمونځ دوختونو اندازه: **سوال**: (۳۰) دبارانونو په موسم کی اکثره په کلیو کی داسی واقعه پیښیږی چی څو څو ورځی لمر نه ښکاره کیږی اونه څه ګړی او ساعت وی چی په هغه سره دلمانځه دوختونو شناخت وسی، په داسی حالت کی کلی والاوو ته دماپښین او مازدیګر دوخت په معلومولو کی ډیر تکلیف وی، نو شرعًا چی کله وریَځ چاپیره وی نوڅه رنګه دی دا دواړه لمونځونه وکړل سی او مثلاً یو لمونځ ادا کړل سو او وروسته لمر ښکاره سو چی په هغه سره معلومه سوه چی کم لمونځ په فکر کولو سره ادا کړل سوی وو هغه بې وخته وو، نو دهغه راګرځول ضروری دی اوکه نه؟

جواب: په داسی حالت کی دی اندازه او تخمین وکړل سی اوهم دهغه موافق دی لمونځ وکړل سی، که چیری خطا ښکاره نه سوه نو هم هغه لمونځونه وسول اوکه چیری خطا ښکاره سوه نو اعاده کول پکار دی. (۲) فقط

دماخستن څخه مخکی بیده کیدل کله چی جَمعه فوت نسی: **سوال**: (۳۱) دماښام دلمونځ کولو څخه وروسته بیده سو او دماخستن په وخت کی ویښ سو نو دماخستن په لمانځه کی خو به څه خلل نه راځی؟

جواب: دماخستن په لمانځه کی به څه نقصان نه راځی، خو دماخستن څخه مخکی بیده کیدل ښه نه دی. (۳)

---

(۱). وتاخير عشاء الى ثلث الليل قيده في الخانية وغيرها بالشتاء اما الصيف فيندب تعجيلا (درمختار) قوله: في الخانية الخ وفي الهداية وقيل في الصيف يعجّل كيلا تقلل الجماعة (ردالمحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۴۱ ، ط.س. ج۱ ص۳۶۸) ويستحب تعجيل المغرب في كل زمان كذا في الكافي وكذا تاخير العشاء الى ثلث الليل الخ وفي يوم الغيم ينور الفجر الخ ويعجل العشاء كيلا يمنع مطر اوثلج عن الجماعة هكذا في محيط السرخسي هذا في الازمنة كلها (عالمگيري مصري الباب الاول في المواقيت فصل ثاني ج۱ ص۴۸، ط. ماجدية ج۱ ص۵۱). ظفير

(۲). واذا كان اليوم يوم غيم فالمستحب فى الفجر والظهر والمغرب تاخيرها يعنى بالتاخير عدم التعجيل اول الوقت لا التاخير الشديد الذى يشك بسببه فى بقآء الوقت وذٰلك لان التعجيل فى الفجر يؤدى الى تقليل الجماعة بسبب الظلمة وربما تقع قبل الوقت وكذا فى الظهر والمغرب لا يؤمن بالتعجيل من وقوعهما قبل الزوال والغروب. قال فى المحيط المراد من تاخير المغرب قدر ما يحصل التيقن بالغروب الخ (غنية المستملى شرط خامس ص۲۳۴). ظفير

(۳). قال في البرهان ويكره النوم قبلها والحديث بعدها لنهي النبي صلى الله عليه وسلم عنهما الخ وقال =

دماښام او ماخستن داذان ترمينځ فاصله: **سوال**: (۳۲) دماښام او ماخستن داذان ترمينځ ځومره فاصله پکار ده، آيا کم ځای چې دګرمی دساعت په حساب سره تقريبًا پاؤ بالا اوه بجې دماښام اذان کيږی هلته په همدغه ګړی سره چې اته بجې دماخستن اذان وسی نو فرض ادا کولی سی، او داخبره چې ويل کيږی چې کم ازکم يوه ګنټه اوپنځه ويشت منټه فاصله دماښام او ماخستن په اذان کی پکار ده، ددې څه حکم دی ؟

جواب: دغروب څخه وروسته دماخستن وخت عند الامام ابی حنيفة رحمه الله عليه هغه وخت کيږی چې شفقِ ابيض غائب سی، (۱) ددې مقدار په بعضو موسمونو کی يوه ګنټه او څلور ويشت يا پنځه ويشت منټه اوپه بعضو موسمونو کی يوه ګنټه اوه ويشت منټه او په بعضو موسمونوکی تردې هم زيات وی، نو دماښام او ماخستن په مينځ کی ديوې نيمې ګنټی څخه کمه فاصله نه دې ساتل پکار، بلکه احتياطًا دپاؤکم دوو ګنټو فاصله پکار ده او دلمر دطلوع او غروب او صبح صادق اونورو په جنتری سره دوخت مقدار په هره زمانه کی معلوميدی سی. فقط

عند الامام دمازديګر دوخت ابتدآء: **سوال**: (۳۳) دامام اعظم" په نزد پر يوه مثل باندی دمازديګر دوخت کيدلو روايت معتبر اومفتٰی به دی که ددوو مثلو ؟

جواب: دحنفيه وو فتوٰی پرهرو دواړو قولو باندی ده (۲) ليکن زيات احتياط پر دوو مثلو باندی دمازديګر لمونځ کول دی اوپه همدې باندی زموږ دمشآئخو عمل دی. فقط

دسهار لمونځ دی کم وخت وکړل سی ؟ **سوال**: (۳۴) دسهار دلمانځه څخه وروسته ځومره وخت باقی پکار دی ؟

جواب: دامام ابوحنيفه" مذهب دادی چې دسهار په لمانځه کی اسفار (۳) مستحب دی يعنی تاخير کول پکار دی په دومره اندازه چې دفرض لمونځ دادا کولو څخه وروسته دی

= الطحاوي إنما كره النوم قبلها لمن خشي عليه فوت وقتها أو فوت الجماعة فيها وأما من وكل نفسه إلى من يوقظه فيباح له النوم (ردالمحتار كتاب الصلاة تحت قول وتاخير عشاء الى ثلث الليل ج۱ ص۳۴۱، ط.س. ج۱ ص۳۶۸). ظفير

(۱). وأول وقت المغرب إذا غربت الشمس وآخر وقتها مالم يغب الشفق الخ ثم الشفق هو البياض الذي في الأفق بعد الحمرة عند أبي حنيفة رحمه الله تعالى وعندهما هو الحمرة (هدايه كتاب الصلاة باب المواقيت ج۱ ص۷۷ – ۷۸). ظفير

(۲). ووقت الظهر من زواله الى بلوغ الظل مثليه وعنه مثله وهو قولهما الخ وبه يفتى (درمختار) قوله إلى بلوغ الظل مثليه هذا ظاهر الرواية عن الإمام وهوالصحيح بدائع ومحيط وينابيع وهو المختار غياثية واختاره الإمام المحبوبي الخ وفي رواية عنه أيضا أنه بالمثل يخرج وقت الظهر ولا يدخل وقت العصر إلا بالمثلين ذكرها الزيلعي وغيره الخ (ردالمحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۳۲، ط.س. ج۱ ص۳۵۰). ظفير

(۳). والمستحب للرجل الابتداء في الفجر باسفار والختم به هو المختار بحيث يرتل اربعين اية ثم يعيده =

دومره وخت تر لمر راختلو پورې باقي وي چې که چیرې دامام بې اودسه کیدل ښکاره سي یا په یوه وجه سره دلمونځ ددوباره کولو ضرورت سي نودلمر راختلو څخه مخکې دلمونځ اعاده وکړل سي، نو دلمانځه څخه وروسته په لمر راختلو کې پنځلس منټه، شل منټه پاته کیدل کافي دي. فقط

په لندن کې دلمونځ وختونه: **سوال**: (۳۵) کم ځای چې درې بجې ورځ راوزي، اونهه بجې ورځ پټه سي یعنې په لندن کې داسې وخت دی نوپه دې حساب سره داتلسو ګنټو ورځ او شپه کیږي نو دماښام لمونځ به دغروب څخه وروسته کوي اوکه ددولسو ګنټو په حساب سره وکړل سي، اودغه ډول دماخستن لمونځ په کم ډول او په کم وخت کې باید وکړل سي ؟

جواب: دماښام لمونځ دی وروسته تر غروب وکړي، همدغه ډول ټول لمونځونه دی دهغه ځای په حساب سره وکړي، فقط واللہ تعالٰی اعلم، کتبه بنده عزیز الرحمٰن عفی عنه

دباران په ورځو کې دلمونځ مستحب اوقات: **سوال**: (۳۶) دپنځو واړو فرضی لمونځونو مستحب وخت دباران په ورځو کې دګړۍ په حساب سره په څو بجې کیږي ؟

جواب: دلمونځ په وختونو کې شرعًا وسعت ډیر دی، په دې وجه په ګنټې او ګړۍ سره یو خاص وخت متعین کول ضروري نه دي اونه شرعًا یو خاص وخت مقرر دی چې پر دومره بجې او منټه کیدلو دی فلاني لمونځ وکړل سي، شرعًا دا حکم دی چې دومره تاخیر ونه سي چې وخت مکروه سي، اودمستحب وخت خیال دی وساتل سي مثلاً دماپښین لمونځ دیوې بجې څخه تردرو بجو پورې کم وخت چې لمونځ ګذاران راجمع سي، کولی یې سي، لیکن تاخیر بهتر دی مثلاً نن صبا دبارانونو په موسم کې چې دوه، دوه نیمې بجې یا لږ وروسته وکړل سي نو بهتره ده، او دمازدیګر لمونځ دې دپنځو بجو څخه تر شپږو بجو پورې په دې مینځ کې وکړي او دسهار لمونځ که پاؤ بالا پنځه بجې یا ترپنځه نیمو پورې وکړي نو هیڅ حرج نسته ولې چې لمر راختل نن صبا شپږو بجو ته نژدې وي نو پنځه نیمې بجې هم نیمه ګنټه باقي وي، کولی یې سي اوکه ضرورت سي نو اِعاده هم کولای سي. (۱) غرض داچې دسهار په لمونځ کې چې څومره اسفار (رڼا) وسي نو بهتره ده، قال ﷺ : اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر. رواه الترمذي. (۲)

= بطهارة لو فسد (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۹، ط.س. ج۱ ص۳۶۲). ظفیر

(۱). دا وختونه ددیوبند دي، ددې ځای څخه په لیرې لیرې مقاماتوکې کافي فرق وي دهغه لحاظ په هرحال کې ملحوظ ساتل ضروري دي. ظفیر

(۲). مشکوٰۃ شریف، کتاب الصلوٰۃ. ظفیر

<u>که دسهار لمونځ په رمضان کی سهار وختي وکړل سی نو هیڅ بدیت نسته</u>: سوال: (۳۷) که په رمضان شریف کی دسهار لمونځ دپیشلمی څخه وروسته لږوختی وکړل سی نو صحیح دی اوکه نه ؟

جواب: هیڅ حرج پکښې نسته. (۱) فقط

<u>دافطار په وجه دماښام په لمانځه کی دتاخیر ګنجآئش سته اوکه نه ؟</u> سوال: (۳۸) دروژه مات په وخت کی چی دخلګو راوړل سوی افطاری (دروژه مات شیان) وخوری نو دماښام لمونځ کوی، یو سړی پردې باندی اعتراض کوی چی تر لمانځه وروسته یې وخوری، او داذان په کیدلو باندې یوازی په خرما سره روژه ماته کړې او فوراً پرلمانځه ودریږی، او دغه سړی ناراضه سی او دماښام لمونځ یوازی کوی، شرعًا څه حکم دی ؟

جواب: دروژه مات په وجه دماښام په لمونځ کی څه قدر وروسته والی کول جآئز دی په دې کی هیڅ حرج نسته، په اطمینان سره دی روژه ماته کړی او اوبه دی وچیښی اوڅه خوراك دی وکړی کم چی موجود وی اوبیا لمونځ کول پکار دی، نو کم سړی چی ددې معمولی تاخیر په وجه ناراضه سو او یوازی یې لمونځ شروع کی هغه خطا وکړه، هغه ته پکار دی چی په جَمعه کی دی شریکیږی اودا تاخیر کم چی په وجه دروژه مات کولو دی خلافِ شرع دې نه ګنی، (۲) دا عین دشریعت حکم دی. فقط

<u>دماښام او ماخستن تر مینځ دفاصلې مقدار</u>: سوال: (۳۹) په مذهبِ حنفی کی دلمر لویدلو یعنی دماښام دلمونځ څخه وروسته او دماخستن په اول وخت کی څومره وقفه متفق

---

(۱). وقت صلوة الفجر الخ من اول طلوع الفجر الثانی الخ الی قبیل طلوع ذکاء (الدرالمختار علی هامش رد المحتار، کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۱ – ۳۳۲، ط.س. ج۱ ص۳۵۹) وعن قتادة عن انس ان النبی ﷺ وزید بن ثابت تسحرا فلما فرغا من سحورهما قام نبی الله ﷺ الی الصلوة فصلی قلنا لانس ﷺ کم کان بین فراغهما من سحورهما ودخولهما فی الصلوة قال قدر مایقرء الرجل خمسین آیة، رواه البخاری (مشکوٰة باب تعجیل الصلوة، فصل اول ص ۲۰). محمد ظفیر الدین غفرله

(۲). کله چی په وخت کی ګنجآئش سته او دیو ضروری امر په وجه سره لږ وروسته والی کیږی نو په دې کی قطعًا هیڅ بدیت نسته، ووقت المغرب الی غیبوبة الشفق (عالمگیری کشوری اوقات الصلوة ج۱ ص۴۹، ط. ماجدیة ج۱ ص۵۰) عن ابی ایوب قال قال رسول الله ﷺ لا یزال امتی بخیر او قال علی الفطرة مالم یؤخروا المغرب الی ان تشتبك النجوم، رواه ابوداؤد (مشکوة باب تعجیل الصلوة فصلِ ثانی ص۲۱) ددې حدیث څخه هم دا معلومه سوه چی ترڅو پوری ستوری په زیات تعداد کی پرآسمان باندی راختلی او خپاره سوی نه وی، په تاخیر کی هیڅ بدیت نسته، وفی القنیة یکره تاخیر المغرب عند محمد ؒ وفی روایة عن ابی حنیفة ؒ ولا یکره فی روایة الحسن عنه ما لم یغب الشفق والاصح انه یکره الا من عذر کالسفر والکون علی الاکل ونحوهما الخ والذی اقتضته الاخبار کراهة التاخیر الی ظهور النجوم وما قبله مسکوت عنه فهوعلی الاباحة (غنیة المستملی ص۲۳۳). ظفیر

علیه داحنافو ؒ په نزدکیدل ضروری دی؟ دوهمه داچی ددوبی اوژمی په ورځوکی دماښام او ماخستن تر مینځ دوخت مقدار معیّن دی اوکه کمی او زیاتی په ګنټه او منټ کی کیږی ؟

جواب: دماخستن وخت دشفق غآئب کیدلو څخه وروسته شروع کیږی، اودشفق په باره کی دامام اعظم ؒ او صاحبینو ؒ اختلاف دی، دصاحبینو ؒ په نزد په شفق احمر غآئب کیدلو باندی دماخستن وخت کیږی او دامام اعظم ؒ په نزد دشفقِ ابیض په غآئب کیدلو باندی دماخستن وخت شروع کیږی، (۱) او ظاهره ده چی دامام اعظم ؒ په قول باندی عمل کول احوط دی، کما فی الشامی: وقوله احوط، (۲) ددې څخه وروسته دی واضحه وی چی شفقِ ابیض دلمر لویدلو څخه تقریبًا یوه نیمه ګنټه وروسته غآئبیږی اوپه دې کی ددوبی او ژمی یوځو منټه تفاوت وی، لکه دلمر دطلوع او غروب دجنتری څخه، په کمه کی چی وخت دمازدیګر او وخت دماخستن دامام اعظم ؒ دمذهب مطابق درج دی، واضحه کیږی چی په اوله داګست دکال ۱۹۲۱ میلادی لمر لویدل پر اووه ۷ بجې او اولس ۱۷ منټه باندی دی، او وخت دماخستن موافق دمذهب دامام اعظم ؒ پراته ۸ بجې او اوه څلوېښت ۴۷ منټه باندی دی.

ددې څخه واضحه سوه چی تفاوت په مابینځ دماښام او ماخستن کی یوه نیمه ګنټه دی، اوپه ۳۱ داګست دکال ۱۹۲۱ دلمر لویدل پر ۲ بجې ۴۸ منټه باندی دی او دماخستن وخت پر ۸ بجې ۱۳ منټه باندی دی، په دې وخت کی فرق په مابینځ کی دماښام او ماخستن یوه ګنټه او ۲۵ منټه دی، غرض داچی همیشه په مابینځ دغروبِ آفتاب او غروب شفق کی تقریبًا همدومره قدر فاصله وی، پس تقریبًا یوه نیمه ګنټه وروسته دلمر لویدلو څخه دماخستن وخت کیږی، او دصاحبینو دمذهب موافق دولس منټه مخکی دماخستن وخت کیږی ولی چی تفاوت په مابینځ دشفقِ احمر او ابیض کی دولس منټه دی، کما فی الشامی ذکر العلامة المرحوم الشیخ خلیل الکائلی الخ ان تفاوت بین الفجرین وکذا بین الشفقین الاحمر والابیض انما هو ثلث درج الخ (۳) او یوه یوه درجه څلور منټه ده، نو درې درجې ددولسو منټو مساوی سوې. فقط

---

(۱) ثم الشفق هو البیاض الذی فی الافق بعد الحمرة عند ابی حنیفة وعندهما هو الحمرة (هدایه، باب المواقیت جلد اول ص ۷۸). ظفیر

(۲) رد المحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۵، ط.س. ج۱ ص۳۶۱. ظفیر

(۳). رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۲، ط.س. ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفیر

مسئله دفيئ الزوال: **سوال**: (۴۰) بعضی غيرِ مقلد وايی چی دفيئ الزوال دمسئلې هيڅ اصل نسته ولی چی په مدينه شريفه کی فيئ الزوال نه وو.

جواب: مثل يا مثلين علاوه دفيئ الزوال څخه اخيستل متفق عليه مسئله ده او تحقيق ددې دفقهی په کتابونو کی موجود دی، من شاء فليراجع اليها (۱). فقط

دماښام دوخت مقدار او په هغه کی اوږد قرآئت: **سوال**: (۴۱) امام دماښام په وخت کی اوږد سورت چی په هغه سره خلګ تنګ سی ويلی سی اوکه نه ؟

جواب: دلمر لويدلو څخه ترشفقِ ابيضِ غآئبيدلو پوری دامام ابو حنيفةؒ په نزد دماښام وخت باقی وی چی دهغه مقدار تقريبًا پاؤ باندی ګنټه يا څو منټه زيات دی، (۲) او دصاحبينوؒ په نزد دشفقِ احمر ترغآئبيدلو پوری دماښام وخت باقی وی کم چی دمخکنی مقدار څخه کم دی، (۳) اوپه ماښام کی قصار مفصّل يعنی د: لَمْ يَكُنْ (سورة) څخه دقرآن شريف تر آخره پوری سورة ويل مستحب دی، نو ډير اوږد سورت په ماښام کی ويل ښه نه دی، او خلافِ سنّت دی. (۴) فقط

دسهار دلمونځ وخت وروسته تر راختلو دصبح صادق څخه: **سوال**: (۴۲) که چيری دسهار څلور بجې وی نو دسهار دجمعی اصلی وخت به کم وی ؟

جواب: که چيری صبح صادق څلور بجې مثلاً کيږی نو دسهار لمونځ تر پنځه، پاؤ بالا پنځو بجو پوری بلکه ددې څخه هم تر وروسته پوری کولی سی، غرض داچی دلمر راختلو څخه لس پنځلس منټه مخکی فارغ کيدل پکار دی. (۵) فقط

دسهار په لمونځ کی تاخير: **سوال**: (۴۳) ددې ځای امام په لمونځونو کی تاخيرکوی چی ژړ

---

(۱). ووقت الظهر من زواله ؒ الی بلوغ الظل مثليه ؒ سوی فيئ يکون للاشياء قبيل الزوال ويختلف باختلاف الزمان والمکان ؒ (در المختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۳، ط.س. ج۱ ص۳۵۹). ظفير

(۲) ثم الشفق هو البياض الذی فی الافق بعد الحمرة عند ابی حنيفةؒ وعندهما هو الحمرة (هدايه، باب المواقيت جلد اول ص ۷۸). ظفير

(۳) ووقت المغرب منه الی غروب الشفق وهو الحمرة عندهما (در المختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۴، ط.س. ج۱ ص۳۶۱). ظفير

(۴) ويسن فی الحضر لامام ومنفرد والناس عنه غافلون طوال المفصل من الحجرات الی اٰخر البروج فی الفجر والظهر ومنها الی اخر لم يکن اوساطه فی العصر والعشآء وباقية قصاره فی المغرب ای فی کل رکعة (ايضًا، فصل فی القرآئة جلد اول ص۵۰۳، ط.س. ج۱ ص۵۳۹ – ۵۴۰). ظفير

(۵). وقت صلوة الفجر الخ من طلوع الفجر الثانی الخ الی قبيل طلوع ذکاء الخ والمستحب للرجل الابتداء فی الفجر باسفار والختم به هو المختار بحيث يرتل اربعين اٰية ثم يعيده بطهارة لو فسد (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۱، ط.س. ج۱ ص۳۵۹). ظفير

والی دسهار ښکاره سی او دماپښین په لمونځ کی تر دوچنده سایی پوری تاخیر کوی او دمازدیګر لمونځ په یوه ګنټه ورځ پاته کیدلو وخت کی کوی او وایی چی په هر لمونځ کی تاخیر لازم دی حالانکه په قرآن شریف کی اول داوقاتو تاکید وارد دی.

جواب: ستاسی امام صاحب چی په کومو وختونوکی دسهار اوماپښین اومازدیګر لمونځ کوی دا دحنفیهؤ دمذهب او دفقه دکتابونو موافق دی په سهار کی ښه اسفار کول اوپه مازدیګر کی دومره تاخیر کول چی ګنټه، پاؤ کم ګنټه ورځ پاته سی مستحب دی، او دګرمیٔ په موسم په ماپښین کی یخوالی او تاخیر کول مستحب دی خو تردوو مثلو سایی مخکی مخکی دې وکړل سی، (۱) په احادیثو کی په سهار کی درڼا کولو فضیلت او دمازدیګر تاخیر وارد سویدی اوپه ماپښین کی دیخوالی حکم وارد سویدی باقی دلمونځ داوقاتو ابتدآء او انتهآء معروف او مشهور دی. افضل دادی کم چی مذکور سو. (۲) فقط

دماښام دلمونځ وخت: **سوال**: (۴۴) آیا یوازي دشرق په تیاره کیدو سره ماښام کیږي اوکه دشرق دسوروالي په پرېوتلو؟ اوزموږ په ښارونو کي دشپږو کردو په فاصله دغرب لوري ته غر واقع دی نو دلته به دماښام وخت څنګه راځي؟

جواب: دماښام وخت دلمر په لویدلو پیل کیږي او فقط دلمر په لویدلو اودشرق په تیاره کیدلوسره محسوسیږي، اوپه همدې طریقه باندي دروژې ماتول او دماښام دلمانځه کول دشارع ﷺ څخه ثابت دي، اودطلوع اوغروب نقشه چي په ډیرو ښارونوکي تجربه سویده باید ستاسي سره موجوده وي، کله چي دهغې نقشې موافق غروب معلوم سي اودهغه نښې لکه دشرقي لوري تیاره محسوسه سي نودماښام دلمانځه اداکول ښایي او دسوروالي دپرېوتلو انتظار باید ونه سي. (۳) فقط

---

(۱) ویستحب فی صلوة الفجر الاسفار بها بان نصلی فی وقت ظهور النور وانکشاف الظلمة والغلس الخ لقوله ﷺ اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر رواه الترمذی وقال حدیث حسن الخ ثم استحباب الاسفار عندنا عام فی الازمنة کلها الا فی صلوة الفجر یوم النحر بمزدلفة فان المستحب فیها التغلیس اجماعًا الخ ویستحب ایضا عندنا الابراد بالظهر فی الصیف لما تقدم من الحدیث اذا اشتد الخ فابردوا بالصلوة الخ وهو عام فی جمیع البلاد بجمیع الناس لاطلاق الحدیث ویستحب ایضا عندنا تاخیر العصر فی کل الازمنة الاّ یوم الغیم مالم تتغیر الشمس الخ کما ورد عنه ﷺ فی حدیث بریدة ﷺ انه ﷺ صلی العصر والشمس مرتفعة بیضآء نقیة (غنیة المستملی ص۲۳۰). ظفیر

(۲) والمستحب للرجل الابتدآء فی الفجر باسفار والختم به الخ وتاخیر ظهر الصیف مطلقًا الخ وتاخیر عصر صیفا وشتاء توسعة للنوافل ما لم یتغیر ذکاء الخ وتاخیر عشآء الی ثلث اللیل الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۹، ط.س. ج۱ ص۳۶۶). ظفیر　=

دماپښين لمونځ په دوهم مثل کی: **سوال**: (۴۵) دیده او دانسته دماپښين لمونځ په دوهم مثل کی همیشه ادا کول څنګه دی ؟

جواب: فی الشامی عن الطحطاوی عن الحموی عن الخزانة الوقت المکروه فی الظهر ان يدخل فی حد الاختلاف واذا اخره حتی صار ظل کل شيء مثله فقد دخل فی حد الاختلاف. (۱) نو معلومه سوه چی په ماپښين کی دومره تاخير کول چی دا داختلاف په حد کی داخل سی یعنی سایه یو مثل سی نودا مکروهه دی. وفیه قبیله: والاحسن ما فی السراج عن شيخ الاسلام ان الاحتياط ان لا يؤخر الظهر الی المثل ؒ (۲). فقط

دماخستن په اذان او جمع کی فاصله: **سوال**: (۴۶) دماخستن داذان څخه څومره ساعت وروسته جمع کیدل پکار دی ؟

جواب: دماخستن لمونځ په تاخير سره کول مستحب دی او داذان څخه وروسته يې څه حد نسته چی څومره عاست وروسته لمونځ وکړی بلکه کله چی لمونځ ګذاران جمع سی نو جمع دی وکړل سی یا کم وخت چی دلمونځ ګذارو دسهولت په غرض سره معین کړل سی، مثلاً نن صبا اته بجې یا اته نیمی بجې یا نهه بجې یا تردې کم او زيات دی، نوباید جمع وکړل سی. (۳) فقط

په وريځې ککړه ورځ کی دمازديګر لمونځ: **سوال**: (۱\۱۴۷) که چیری لمر په وريځ کی پټ وی چی دهغه سره دمثلين درك نسی لګیدی اودساعتونو اختلاف ظاهردی نو دمازديګر لمونځ په کم اندازه باندی کول پکار دی ؟

دمازديګر او ماښام تر مينځ دفاصلې اندازه: **سوال**: (۲\۱۴۸) دماښام او مازديګر تر مينځ مفتیٰ به اتفاقی څومره فاصله ده ؟

که چیری دمازديګر لمونځ دماښام څخه دوې ګنټې مخکی وکړل سو نوڅه حکم دی؟ سوال: (۳\۱۴۹) که چیری دمازديګر لمونځ دماښام څخه پوره دوې ګنټې مخکی وکړل سو نو هغه لمونځ دسره دوباره ادا کول واجب دی اوکه نه ؟

جواب: (۱ تا ۳) دموسمونو په اختلاف سره اوقات هم مختلف کيږی، اوس کله چی ورځ

---

(۳) واول وقت المغرب اذا غربت الشمس بالاجماع. (غنية المستملی ص۲۲۲). ظفير

(۱) رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفير

(۲) رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۳، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفير

(۳) ويجلس بينهما (ای بين الاذان والاقامة) بقدر ما يحضر الملازمون مراعيا لوقت الندب الاّ فی المغرب فيسكت قآئمًا قدر ثلاث ايات قصار ويكره الوصل اجماعا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۲، ط.س. ج۱ ص۳۸۹). ظفير

ډیره لویه ده نو دماښام څخه دوې ګنټې مخکی هم دمازدیګر وخت دی یعنی چې سایه دوه مثله سی ولی چی په دې میاشت جولای کی پر **۵** بجې او **۲۳** منټه باندی سایه دوه مثله سی او غروب پر **۷** بجې **۲۸** منټه باندی یا **۲۹** باندی دی، ددې څخه معلومه سوه چی نن صبا فاصله مابین المثلین او مابین المغرب ددوو ګنټو څخه څه زیاته ده دغه ډول په مئ او جون کی هم نژدی دوې ګنټې فاصله سویده او په ګړیانو کی چی کم اختلاف وی هغه ظاهر دی چی ددوو څلورو منټو وی، نوپه وریځ کی احتیاط کول ښکار دی، او مثلاً په نقشه کی پر **۵** بجې **۲۳** منټه باندی دمثلین وخت دی، یعنی دمازدیګر وخت کیږی نوپه دې کی دی احتیاط وکړل سی چی پنځه نیمی بجې یا دهغه څخه وروسته تر پاؤ کم شپږو بجو پوری دی دمازدیګر لمونځ وکړل سی. فقط

دماخستن لمونځ په آخر دشپه کی دخوب څخه وروسته صحیح دی اوکه نه ؟ **سوال**: (**۵۰**) یو سړی دماخستن لمونځ دشپې پردوې یا درې بجې دخوب څخه وروسته ادا کوی، دا شرعًا څنګه دی ؟

جواب: په حدیث شریف کی دی چی نبی کریم ﷺ به دماخستن دلمانځه څخه مخکی بیده کیدل مکروه ګڼل، او دفقهی په کتابونو کی په ډاګه بیان سویدی چی دنیمی شپې څخه وروسته دماخستن لمونځ کول مکروه دی نو داطریقه ددغه سړی ښه نه ده بلکه ددې عادت کول مکروه او ممنوع دی او دبیده کیدلو څخه بهتر دادی چی دماخستن لمونځ دبیده کیدلو څخه مخکی ادا کړی. ([1]) فقط

په جمع کی دمقرر وخت څخه تاخیر: **سوال**: (**۵۱**) په مسجد کې دلمونځ وختونه مقرر دی او دګنټی په ږغیدلو سره فوراً جمع دریږی، نوکه چیری مثلاً یو مقتدی دوخت څخه لږ مخکی دسنتو نیت تړلی وی او فوراً ګنټې وږغیده نو امام دهغه انتظار وکړی او که نه؟ که یې چیری وکړې نو ممکنه ده چی بل مقتدی هم نیت وتړی، دغه ډول به قصه جاری وی په دې کی شرعًا څه حکم دی ؟

جواب: دا مسئله واضحه ده او ټولوته معلومه ده چی دلمونځونو وختونه شرعًا موسع (پراخه) دی په دې کی تنګی نسته، کم وخت چی هم لمونځ په مستحب وخت کی دننه

([1]). ویستحب تعجیل المغرب الخ وتاخیر العشاء الی ما قبل ثلث اللیل الخ والتاخیر الی نصف اللیل مباح لان دلیل الکراهة وهو تقلیل الجماعة عارضه دلیل الندب وهو قطع السمر بواحد فیثبت الاباحة الی النصف والی النصف الاخیر مکروه (هدایه، باب المواقیت جلد اول ص۷۹). وتاخیرها الی ما بعده ای بعد نصف اللیل الی طلوع الفجر مکروه اذا کان بغیر عذر الخ اما اذا کان بعذر فالضرورات تُبیح المحظورات (غنیة المستملی ص ۲۲۳، ردالمحتار ط.س. ج۱ ص۳۶۸). ظفیر

وکړی نو صحیح دی. او استحباب دتاخیر او تعجیل هم دفقهی په کتابونو کی مفصلاً مذکور دی چی دفلانی وخت په لمونځ کی تاخیر مستحب دی او په فلانی کی تلواری، ددې ځخه وروسته که چیری انتظاماً یو وخت دلمونځ ګذارو دسهولت او دجماعت دانتظام په غرض مقرر کړل سی نوپه دې کی شرعاً هیڅ حرج او تنګی نسته لیکن دا ضرور ده چی کم وخت په غرض دانتظام او دلمونځ ګذارلو دسهولت دپاره مقرر کړل سی هغه دی داسی حتمی او لازمی ونه ګڼل سی چی په هغه کی ددوو او څلورو منټو تقدیم او تاخیر دځه ضرورت په وجه هم ونکړل سی ولی چی دا شرعی حکم نه دی چی پرفلانی منټ اوګنټی دی ضرور جَمع وسی. داخبره پرخپلو مصالحو اونظام باندی مبنی ده. (۱) لهذا که چیری داسی وسی چی یو صاحب سنت کوی اودهغه په وجه سره دوه څلور منټه تاخیر وکړل سی نوپه دې کی څه شرعی منع نه لازمیږی او دمقتدیانو رعایت شرعاً ستایل سویدی او غوره دی، لیکن داسی رعایت نه چی په هغه کی دزیاتو خلګو حرج وی، غرض داچی په داسی امورو کی کم چی شرعاً په هر ډول پراخه وی څنګه چی مصلحت اومقتضٰی دانتظام وی دهغه موافق دی عمل وکړل سی شرعاً هر طرف ته ګنجآئش سته. فقط

دمازدیګر وخت او دمثل او مثلینو بحث: **سوال**: (**۵۲**) دلته دیو مسجد امام کم چی دحنفی کیدلو مدعی دی دمازدیګر لمونځ ددوچنده سایی ځخه وروسته ادا کوی چونکه مقتدیان اکثره شوافع دی هغوی غواړی چی دمازدیګر لمونځ پریوه مثل باندی وسی نو پیش امام ته په درخواست کولو سره دهغه توجه دصاحبینو دقول طرف ته مبذول کړل سوه خو هغه یې نه منی، آیا په مذهب دامام ابوحنیفه او صاحبینو رحمهم الله علیهم کی دمازدیګر وخت دکله ځخه شروع کیږی او عند الحنفیة دمازدیګر لمونځ به پریوه مثل باندی صحیح کیږی اوکه نه ؟

جواب: دصاحبینو مذهب دادی چی دمازدیګر وخت پریوه مثل باندی شروع کیږی او یو روایت دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه ځخه هم دغه دی او ددرو نورو امامانو همدا مذهب

(۱). ینتظر المؤذن الناس ویقیم للضعیف المستعجل ولا ینتظر رئیس المحلة وکبیرها کذا في معراج الدرایة ینبغي أن یؤذن في أول الوقت ویقیم في وسطه حتی یفرغ المتوضئ من وضوئه والمصلي من صلاته والمعتصر من قضاء حاجته کذا في التتارخانیة (عالمگیري مصري الباب الثاني في الاذان فصل ثاني ج۱ ص**۵۳**، ط. ماجدیة ج۱ ص**۵۷**) رئیس المحلة لا ینتظر مالم یکن شریرا او الوقت متسع (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص**۳۷۲**، ط.س. ج۱ ص**۴۰۰**) ویجلس بینهما بقدر ما یحضر الملازمون مراعیا لوقت الندب الا في المغرب فیسکت قائما ثلاث آیات (ایضا ج۱ ص**۳۲۲**، ط.س. ج۱ ص**۳۸۹**). ظفیر

دی اوپه درمختار کی یې ویلی دی چی همدا ماخوذ به دی اوپه همدې باندی عمل دی او فتوٰی هم پردې ده. (۱) لیکن علامه شامیؒ په رد المحتار کی نقل فرمایلی دی چی ظاهر الروایة دامام صاحب څخه دادی چی دمازدیگر وخت پردوه مثله باندی شروع کیږی او په بدآئع او نورو کی دی چی همدا صحیح ده، قوله: ای بلوغ الظل مثلیه الخ هذا ظاهر الروایة عن الامام نهایة وهو الصحیح بدآئع محیط وینابیع وهو المختار غیاثیة واختاره الامام المحبوبی وعول علیه النسفی وصدر الشریعة الخ (۲) غرض داچی په دې کی شك نسته چی ډیر احتیاط دامام صاحب په مذهب کی دی اوپریوه مثل باندی دمازدیگر په لمونځ کولو شبهه دوخت څخه مخکی دلمونځ کولو ده، او پر دوو مثلو باندی په اتفاق دامامانو لمونځ صحیح دی اودشوافعو په مذهب کی هم په دې کی څه کراهیت نسته لهذا شوافعو ته دحنفی امام مجبوروول نه دی پکار چی پریوه مثل باندی دمازدیگر لمونځ وکړی ولی چی تردوو مثلو پوری په تاخیر کی دشوافعو په نزد هم کراهت نه راځی اوپه اتفاق لمونځ صحیح کیږی په خلاف ددې وجی چی پریوه مثل باندی وکړی چی په دې کی به دظاهر الروایة موافق عند الامام الاعظم لمونځ نه کیږی، قال فی الشامی والاحسن ما فی السراج عن شیخ الاسلام ان الاحتیاط ان لایؤخر الظهر الی المثل وان لا یصلی العصر حتی یبلغ المثلین لیکون مؤدیا للصلاتین فی وقتهما بالاجماع الخ شامی جلد اول ص ۴۴۰. (۳) فقط

دماښام دوخت ابتداء: **سوال**: (**۵۳**) دماښام اول وخت دلمر لویدلو څخه شروع کیږی اوکه کله ؟ په دې باره کی قولِ فیصل څه دی ؟

جواب: اول وخت دماښام دلمر لویدلو څخه وروسته شروع کیږی، په اتفاق سره، کما نقل فی السؤال من الدلآئل، وهذا لا خفآء فیه ولا خلاف. (۴) فقط

چی په مقتدیانوکی حنفیان او شافعیان دواړه وی نوپه وختونوکی دی دچا رعایت وکړل سی؟

---

(۱). ووقت الظهر من زواله الخ إلی بلوغ الظل مثلیه وعنه مثله وهو قولهما وزفر والأئمة الثلاثة قال الإمام الطحاوي وبه نأخذ وفي غرر الأذکار وهو المأخوذ به وفي البرهان وهو الأظهر لبیان جبریل وهو نص في الباب وفي الفیض وعلیه عمل الناس الیوم وبه یفتی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصلاة ج۱ ص۳۳۲ - ۳۳۳، ط.س. ج۱ ص۳۵۹). ظفیر

(۲). رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۲، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفیر

(۳). رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۳، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفیر

(۴) ووقت المغرب منه ای بعد الغروب الی غروب الشفق (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۴، ط.س. ج۱ ص۳۶۱). ظفیر

سوال: (۵۴) فی بلدة کثیر الاحناف ودونهم الشوافع وامام اهل المذهبین حنفی ففی هذه الصورة هل یعین وقت الظهر وانتهائه وشروع وقت العصر علی مذهب الحنفی او علی مذهب الشافعی وکیف الفتوٰی ؟

الجواب: وفی المسئلة الثانیة ینبغی ان یراعی الامام فی اوقات الصلٰوة مذهب الامام الاعظم رضی الله عنه فان الاحتیاط فی صلٰوة الظهر والعصر فی مذهبه رضی الله عنه کما فی رد المحتار: والاحسن ما فی السراج عن شیخ الاسلام ان الاحتیاط ان لایؤخر الظهر الی المثل وان لا یصلی العصر حتی یبلغ المثلین لیکون مؤدیا للصلاتین فی وقتهما بالاجماع الخ. (۱) فقط

دماښام اوماخستن دلمانځه وخت: **سوال**: (۵۵) دماښام وخت کم وخت کیږی او دماخستن وخت دکله څخه شروع کیږی ؟ یوصاحب وایی چی دماخستن وخت نهه بجې کیږی اویو صاحب وایی چی اته نیمی بجې کیږی؟ (سوال دګرمي دموسم دجوزا او سرطان سره تعلق لري).

جواب: دامام ابو حنیفة رحمه الله علیه مذهب دماخستن دوخت په باره کی دادی چی دسپین والی دغآئبیدلو څخه وروسته دماخستن وخت کیږی او سپین والی تر سرخی وروسته وی، سپین والی غآئبیدل نن صبا نهو بجو ته نژدی وی نوکله چی دماښام وخت اوه نیمی بجې وی نو دماخستن وخت به نهو بجو ته نژدی وی ولی چی نن صبا فرق دماښام او ماخستن تر مینځه تقریبًا یوه نیمه ګنټه دی، نو ځوك چی وایی چی دماخستن وخت نهه بجې وی هغه صحیح ده، اته نیمی بجې نن صبا دماخستن وخت موافق دمذهبِ صحیح دامام ابوحنیفة" نه وی، البته صاحبین" ځوك چی شفق سرخۍ ته وایی دهغوی دمذهب موافق اته نیمی بجې وخت کیږی خو دامام صاحب داصل مذهب موافق نه دی که څه هم چی روایات دامام صاحب څخه داهم دی کم چی دصاحبینو" قول دی خو صحیح قول دا دی چی دامام صاحب" په نزد شفق سپین والی دی کم چی دسرخۍ څخه وروسته وی دهغه موافق دماخستن وخت هغه وخت کیږی چی سپین والی غآئب سی او هغه نهو بجو ته نژدی یعنی دنهو بجو څخه څلور منټه مخکی وی داصحیح ده چی دماښام او ماخستن ترمینځه بل وخت نسته خوکله چی دماښام وخت دسپین والی ترغآئبیدلو پوری وی او دماخستن وخت دسپین والی څخه وروسته وی نوبیا هیڅ اشکال پاته نسو. (۲) فقط

(۱) رد المحتار کتاب الصلوٰة ج۱ ص۳۳۳، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفیر

(۲). په در المختار کی دی: ووقت المغرب منه (ای الغروب) الی غروب الشفق وهو الحمرة عندهما وبه قالت =

دماپښین دلمونځ وخت عند الاحناف څه دی؟ سوال: (۵۶) دامام ابوحنیفه رحمه الله په نزد چې دماپښین وخت داصلي سایې څخه پرته تر دوو مثلو پوري دی ددې ثبوت په احادیثو سره ولیکئ!

جواب: علامه شامی دي: أن الادلة تکافأت ولم یظهر ضعف دلیل الامام، بل أدلته قویة أیضا کما یعلم من مراجعة المطولات وشرح المنیة. (۱) اقول: وقد استدل شارح المنیة لقول الامام بحدیثین صحیحین حیث قال وله حدیث ابی هریرة رض عنه علیه الصلاة والسلام اذا اشتد الحر فابردوا بالصلوة فان شدة الحر من فیح جهنم، رواه الستّة. وعن ابی ذر رض قال کنا مع النبی ﷺ فی سفر فاراد المؤذن فقال له ابرد ثم اراد ان یؤذن فقال له ابرد حتٰی ساوی الظل التلول فقال النبی ﷺ ان شدة الحر من فیح جهنم رواه البخاری، (۲) ثم بین وجه الاستدلال بالحدیثین (۳) فراجعه. فقط

دمازدیګر وخت: **سوال**: (۵۷) دلته څه خلګ دمازدیګر لمونځ پریوه مثل باندی کوی او وایی چې اول وخت همدا دی، نور هغه خلګ دی چې په جمع کی نه شریکیږی اوناست اوسی اوډیر وخت وروسته یوازي جمع کوی، په دې صورت کی صحیح خبره څه ده ؟

جواب: احتیاط په دې کی دی چې دمازدیګر لمونځ دی ددوو مثلینو څخه مخکی نه کوی، دحضرت امام ابوحنیفه رح همدا مذهب دی او داحادیثو څخه ثابت دی لکه څنګه چې په شرح منیه کی یې احادیث صحیحه دامام صاحب دمذهب په دلیل کی نقل کړی دی، په شامی کی دی: فیه أن الادلة تکافأت ولم یظهر ضعف دلیل الامام، بل أدلته قویة

= الثلاثة ... ووقت العشآء والوتر منه الی الصبح (در المختار علی هامش رد المحتار ج۱ ص۳۷۳، ط.س. ج۱ ص۳۶۱) په ردالمحتار کی دی: قال فی الاختیار الشفق البیاض وهو مذهب الصدیق ومعاذ بن جبل وعآئشة رضی الله عنهم مخ ته لیکی: قال العلامة قاسم فثبت ان قول الامام هو الاصح (ج۱ ص۳۷۲، ط.س. ج۱ ص۳۶۱) واول وقت صلوة المغرب اذا غربت الشمس بالاجماع ایضا واٰخر وقتها مالم یغب الشفق ای الجزء الکائن قبیل غیبوبة الشفق من الزمان وهو ای المراد بالشفق هو البیاض الذی فی الافق الکآئن بعد الحمرة التی تکون فی الافق عند ابی حنیفة رح وقالا ای ابویوسف رح ومحمد رح وهو قول الائمة الثلاثة روایة اسد بن عمر وعن ابی حنیفة رح ایضًا المراد بالشفق هو الحمرة نفسها لا البیاض الذی بعدها الخ ولا وقت مهمل بینهما فبخروج وقت المغرب یدخل وقت العشاء اتفاقا (غنیة المستملی ص۲۲۲ – ۲۲۷). ظفیر

(۱) رد المحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۳۳، ط.س. ج۱ ص۳۵۹. ظفیر

(۲) غنیة المستملی ص۲۲۲. ظفیر

(۳) شارح دمنیه لیکی: وجه الاستدلال بالحدیث الاول ان شدة الحر فی دیارهم اذا کان ظل الفیئ وبالثانی بانه صرح بان الظل قد ساوی التلول ولا قدر یدرك لفیئ الزوال ذلك الزمان فی دیارهم فثبت انه ﷺ صلی الظهر حین صار ظلّ الشيء مثله (غنیة المستملی ص۲۲۲، ردالمحتار ط.س. ج۱ ص۳۵۹). ظفیر

أيضا كما يعلم من مراجعة المطولات وشرح المنية ؒ (۱) پس ښه هم هغه خلګ کوی ثوك چې پريوه مثل باندی دمازديګر لمونځ نه کوی بلکه ددوو مثلو انتظار کوی ولی چې په عباداتو کی احتياط لازم دی په يوه مثل باندی په لمونځ کولو کی شبهه دوخت ثخه مخکی دلمونځ کولو ده. او پردوو مثلو باندی په کولو کی بې له شبهې لمونځ په وخت کی کيږی نوپه شُبهه کی لويدل داحتياط ثخه خلاف دی خصوصاً په امر دعباداتو کی، اوپه تاخير دعصرکی متعدد احاديث وارد دی، پريوه مثل باندی په لمونځ کولوکی دافضليت هم ترك کيږی، لهذا کم خلګ چې پريوه مثل باندی جمع کوی هغوی پوهول پکاردی چې ددوو مثلو ثخه وروسته دی لمونځ کوی دپاره ددې چې په دغه وخت کی ټول شريك سی. (۲) فقط

<u>دماپښين دوخت تحقيق</u>: **سوال**: (۵۸) دجناب جواب په لفافه کی راغی خو دجواب په نه کافی کيدلو سره شك پرځای پاته سو، بنده پوښتنه کړی وه چې حديث دابو هريرهؓ مروی موطا امامؒ: صل الظهر اذا كان ظلك مثلك بصراحة النص مثبت الى المثلين، وخت دماپښين دی اوکه نه؟ تاسی دايضاح الادله په حواله باندی موقوف کړم، لهذا په ايضاح الادلة کی می وکتل نو دحديثِ مذکور دلالت په مفهوم دنصّ يعنی په دلالة النص سره پر بقاء دوخت دظهر بعد المثل باندی ښوول سويدی، لکه چې هغه عبارت بعينه دادی: ص ۱۳۳: صل الظهر اذا كان ظلك مثلك، چې ددې ثخه په شرط دانصاف دا خبره مفهوم کيږی چې وروسته دمثل ثخه هم دماپښين وخت باقی وی انتهٰی ۱۳۸، ليکن دماپښين دوقت تحديدِ ترمثلين پوری دحديث مذکور ثخه ثه نه راوزی، ص ۱۳۸، دماپښين دلمونځ وخت يقينی که ثه هم تريوه مثل پوری دی ليکن که چيری دثه ضرورت يا غفلت په وجه سره چاته دصلوٰةِ مذکور په وخت يقينی کی دادا کولو اتفاق ونه سو نو هغه ته پکار دی چې په مابينځ دمثلين کی هغه ادا کړی ولی چې دا وخت که ثه هم چې محتمل وخت دی بياهم دنورو اوقاوتو ثخه خو عمده دی ص ۱۴۲، دا مطلب نه دی چې وقتِ مذکور باليقين دماپښين په وخت کی داخل دی اوثه رنګه چې بقآء دوخت دماپښين په مثل پوری يقينی ده بعينه همدغه ډول ترمثلين پوری دماپښين وخت باقی وی بلکه وخت دماپښين يقينی خو ترمثل پوری دی ص ۱۴۷ مورِ دانه وايو چې دا مذهب صحيح

---

(۱) رد المحتار کتاب الصلوٰة ج۱ ص۳۳۳. ظفير

(۲) قال المشائخ ينبغى ان لا يصلى العصر حتى يبلغ المثلين ولا يؤخر الظهر الى ان يبلغ المثل ليخرج من الخلاف فيهما الخ (غنية المستملى ص ۲۲۵). ظفير

نه دی موږ خو په خپله ددې قول دصِحت مُقر یو ص ۱۴۷ روایت دحضرتِ ابو هریره‌ؓ او ابوذر‌ؓ اونورو ډیرو احادیثو څخه داخبره معلومیږی چی دماپښین په وخت کی زیاتوالی سوی دی، اودغه ډول مولانا مدظله په درس دتقریر دترمذی منقوله مولوی اصغر حسین کی فرمایی چی ددې احادیثو څخه په ډاګه خبره نه راوزی په خلاف دحدیث دجبریل څخه چی هغه خبره په ډاګه کړیده لهذا عمده خبره داده چی وخت هم تر یوه مثل پوری دی، اودغه ډول مولانا تهانوی په الاقتصاد ص۷۱ کی فرمایی: حدیث ابوذر‌ؓ، ددې څخه ثابته سوه چی دیوه مثل څخه وروسته وخت باقی وی او حضرت ګنګوهی قدس سره په مکاتبِ رشیدیه ص ۲۲ کی دمولوی صدیق احمد صاحب په نوم تحریر فرمایی چی مثل دبنده په نزد زیات قوی دی، دحدیث دروایت څخه ثبوت دمثل کیږی ددوو مثلو ثبوت دحدیث څخه نسته، او په فتاوٰی رشیدیه جلد سوم ص ۱۳ کی الجواب ددې عبارت دبستان المحدثین او تفسیرِ مظهری څخه قطعیة او نفی دصراحت دمثلینو کیږی لهذا مذهب دمثلینو مرجوح دی او یومثل قوی او معمول به داکثرو فقهاوو دی، اودغه ډول نواب قطب الدین خان صاحب مرحوم په تنویر الحق کی دحدیث دابی هریرة‌ؓ لاندی فرمایی چی ددې حدیث څخه ثابت سو وخت دماپښین تر دوو مثلو پوری دلالةً انتهٰی او مولوی ارشاد حُسین صاحب رامپوری په انتصار الحق کی فرمایی اوددې کلام دحضرت ثنآء الله پانی پتی: واما اٰخر وقت الظهر فلم یوجد فی حدیث صحیح ولا ضعیف انه لا یبقی بعد ظل کل شيءٍ مثله ولهذا خالف ابا حنیفة ؓ فی هذه المسئلة صاحباه ووافقا الجمهور، که چیری دا معنی یې وی چی صراحةً دا لفظ په یوحدیث کی مذکور نسته چی وروسته دیوه مثل څخه وخت دماپښین باقی وی نو مسلّمه ده او موږ ته مضر نه ده، ځکه چی صراحةً نه مذکور کیدل دپاره دثبوت نه ضروری دی اونه زموږ مدّعا ده. او مولانا عبد الحی صاحب مرحوم په تعلیق الممجّد علی مؤطاء امام محمّد کی فرمایی: والانصاف فی هذا المقام ان احادیث المثل صریحة واخبار المثلین لیست بصریحة انتهٰی، حاصل داچی دحضراتو اکابرو دکلام څخه ثابتیږی چی حدیث مذکوره او دغه ډول هیڅ یوحدیث په باره دمثلینو کی په وخت دماپښین کی په صراحة النص سره نسته که څه هم چی په طرقِ ثلٰثه اشارة النص، دلالة النص، اقتضآء النص سره حضراتو فقهاوو استشهاد او استنباط فرمایلی دی اوهمدا توجیه ده دکلام دحضرت مولانا ګنګوهی رحمة الله علیه منقوله دمکاتب رشیدیه ص ۲۲ څخه چی ددوو مثلو ثبوت دحدیث څخه نسته او منقوله دفتاوٰی رشیدیه جلد سوم ص ۹۴ څخه قطعیت او نفی صراحةً دمثلین کیږی لهذا قول دزید چی مذکور حدیث دماپښین دوخت تر مثلینو پوري دتوقیت په هکله په

صریحي توګه دلالت کوي ستاسی په نزد او دحضرت مولانا محمود حسن صاحب مدظله العالی په نزد صحیح دی اوکه نه ؟

جواب: په فتاوٰی رشیدیه جلد دریم ص ۲۴ دسوالاتِ عشره په جوابونو (۹) کی یې دا تحقیق فرمایلی دی چی مسئله: (۹) بخاری روایت کړیدی: عَنْ أَبِي ذَرّ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَأَرَادَ الْـمُؤَذِّنُ أَنْ يُؤَذِّنَ فَقَالَ لَهُ أَبْرِدْ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَذِّنَ فَقَالَ لَهُ أَبْرِدْ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَذِّنَ فَقَالَ لَهُ أَبْرِدْ حَتّٰى سَاوَى الظِّلُّ التُّلُولَ، واوره چی دتَلُو سایه چی کله دتلو سره برابره سی نوتر یوه مثل ډیره زیاته سی چی دچا زړه غواړی مشاهده دی وکړی نوکه چیری وروسته تریوه مثل وخت باقی وو نو هغوی په هغه وخت کی لمونځ وکی یعنی دماپښین وخت باقی وو نو هغوی وروسته تریوه مثل لمونځ وکی، نو ددې صحیح روایت څخه طعن کول جهالت دی، دحضرت مولانا ګنګوهیؒ ددې تقریر څخه صفا ظاهره ده چی دیوه مثل څخه وروسته دماپښین وخت باقی وی نوبیا دنورو احادیثو څخه داثابته ده چی دمازدیګر دوخت تر داخلیدلو پوری دماپښین وخت وی اوپه مینځ کی هیڅ حد فاصله نسته، لهذا تر دوو مثلو پوری دماپښین وخت باقی پاته کیدل ثابت سوه، او وروسته ددې څخه چی دبخاری دحدیث څخه دماپښین وخت دیوه مثل څخه وروسته پاته کیدل معلوم سوه، دا سوال کول چی داثبوت صراحةً دی یا دلالةً یا اشارةً بی فآئدې دی ولی چی مفید دوجوب ټول دی دلالةً او اشارةً کمه خبره چی دیوه نص څخه ثابته سی نو هغه هم هغه ډول ده څنګه چی صراحةً ثابته وی، وګوری ضرب او شَتَم دوالدینو کم چی دآیت: ولا تقل لها اف، څخه دلالةً ثابت دی حرمت یې هغه ډول دی لکه څنګه چی داف ویلو دی یا تردې هم زیات، نودا تحقیق کول چی دا ثبوت صراحةً دی اوکه دلالةً الخ بې فآئدې سو، باقی ټول اقوال او عبارات او روایات ددې مسئلې سره متعلق هسی هم ستاسی دنظر په وړاندی دی بار بار دهغه دخېړلو څه حاجت دی، دومره قدر پوه سئ چی دا مسئله ثابته ده اوپر دې باندی انکار کول جهالت دی، کما قال المحقق الګنګوهی قدس سره العزیز. فقط والله تعالی اعلم

دپنځه وخته لمونځ ثبوت دقرآن څخه: **سوال**: (۵۹) دپنځه وخته لمونځ په باره کی دقرآن شریف په کم آیت کی ذکر راغلی دی ؟

جواب: (۱) قال الله تعالی: وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْـحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ فی الجلالین طرفی النهار الغداة والعشيّ: أي الصبح والظهر والعصر

وَزُلَفاً جمع زلفة. أي طائفة مِّنَ الليل أي المغرب والعشاء (۱). وقال تعالى: فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ قال فى الجلالين: حِينَ تُمْسُونَ وفيه صلاتان: المغرب والعشاء وَحِينَ تُصْبِحُونَ وفيه صلاة الصبح وَعَشِيًّا وفيه صلاة العصر وَحِينَ تُظْهِرُونَ وفيه صلاة الظهر.

(۲) وفى الحديث عن عبادة بن الصامت ﷺ قال قال رسول الله ﷺ خمس صلوٰة افترضهن الله تعالى من احسن وضوئهن وصلاهن لوقتهن واتم ركوعهن وخشوعهن كان له على الله عهد ان يغفر له الحديث رواه احمد وابوداؤد وغيرهما (۳) وعن ابى امامة ؓ قال رسول الله ﷺ صلوا خمسكم وصوموا شهركم وادوا زكوٰة اموالكم واطيعوا أُملائكم تدخلوا جنة ربكم رواه احمد والترمذى (۴)

ددې آیاتونو اوحدیثونو څخه فرضیت دپنځو لمونځونو واضح دی او نور آیتونه او احادیث په کثرت سره پر فرضیت دپنځو لمونځونو باندی یقینی نصونه دی او رکعتونه دهر لمونځ معروف او مشهور دی هغه هم قطعی دی، دهغه انکار کفر دی. فقط

دبلغار دښار حکم: **سوال**: (۲۰) په فتاوٰی محمدی ﷺ مع شرح دیوبندی (۵) مصنفه مولانا اصغر حسین صاحب (۶) کی دا لیکلی دی چی: بلغار یو ښار دی چی هلته دماښام تر لمانځه وروسته دشفق لویدلو سره سم صبح صادق (سپیدې) را ښکاره کیږی ، دماخستن وخت ګرسره راځی نه، دا مسئله صحیح ده اوکه نه چی پردغه خلګو باندی دماخستن لمونځ نه فرض کیږی؟ جواب مفصل سره دحوالې دکتابونوتحریر وفرمایاست! یو صاحب ددې مسئلې څخه په شدّ اومدّ سره انکارکوی، نوآیا پراهلِ بلغارباندی دماخستن لمونځ

---

(۱) جلالین مطبوعه مجتبائی.

(۲) جلالین ص۳۴۲. ظفیر

(۳) و(۴) مشکوٰۃ، کتاب الصلوٰۃ ص ۵۸. ظفیر

(۵). وګوره: فتاوی محمدی ﷺ (پښتو) ص: ۲۴، پوښتنه نمبر: ۱۱. چاپ: مکتبه رحیمیه، کاسي روډ کوئټه.

(۶) حضرت میان صاحب، مولانا سید اصغر حسین دیوبندی ؒ دحضرت شاه محمد حسن دیوبندی ؒ زوی وو، په ۸ دشوال سنة ۱۲۹۴ هجری کی مطابق د ۱۲ اکتوبر سنة ۱۸۷۸ میلادی کی دماخوستن دلمانځه وروسته پیدا سویدی نوموړی ډیر لوی عالِم باعمل او کامل مُکمّل ولی وو، تر ډیره وخته پوری یې دحدیث درسونه په دیوبند کی ورکړل او ګڼ شمېر تصنیفات یې پرې ایښی دی، دده دتصنیفاتو څخه (فتاوی محمدی ﷺ) یوډیر مبارك کتاب دی، لکه دنامه څخه چی ښکاره ده په دې کتاب کی یې درسول الله ﷺ څخه پوښتل سوی مسئلې او دده ﷺ جوابونه یې سره دمختصری شرحی جمع کړیدی، دا کتاب مخکی په اردو ژبه کی وو، بیا دې عاجزه بنده محمد احمد الحقانی غفر له کندهاری پښتوته وژباړی اوپه کوئټه کی مکتبه رحیمیه چاپ کړیدی. دحضرت مولانا میان اصغر حسین صاحب ؒ دزیاتو احوالو دپاره دهمدې فتاوٰی محمدی ﷺ ومقدمې ته رجوع وکړی.

فرض کیږی او که نه ؟

جواب: دا مسئله کمه چی په فتاوٰی محمدی ﷺ کی درج ده صحیح ده، دفقهی په کتابونو کی دا لیکلی ده، در المختار او شامی کم چی دفقهی معتبر کتابونه دی په هغه کی دا مسئله لیکلی ده، معلومه نه ده چی هغه سړی ولی انکار کوی، که چیری دا وجه وی چی په بلغار کی داسی نسته نو واضحه دی وی چی بلغار او دهغه متعلقات ډیر فراخه ځای دی په هغه کی بعضی داسی حصې سته چیری چی داسی حالت وی، فقهاوو هم په تجربې او مشاهدې سره لیکلی دی، ددې څخه انکار کول جهالت دی، باقی داچی په کم ځای کی دماخستن وخت نه وی هلته دماخستن لمونځ کول پکار دی اوکه نه ؟ نو دبعضو فقهاوو خو همدا مذهب دی چی هلته دماخستن لمونځ فرض نه دی ولی چی هلته دماخستن وخت نه وی، لکه څنګه چی په فتاوٰی محمدی ﷺ کی مولوی سید اصغر حسین صاحب لیکلی دی، خو محققین فقهآء لکه ابن الهمام اونور فرمایی چی که څه هم دماخستن وخت هلته نه راځی لیکن دماخستن لمونځ هلته هم فرض دی، او دلیل دهغوی دادی چی الله تعالی پرېولو بندګانو باندی دپنځو وختونو لمونځ فرض کړیدی، هغه هرځای او هروخت کول پکاردی لکه څنګه چی په حدیث ددجال کی وارد دی چی یوه ورځ به دکال هومره وی، صحابه وو ﷺ عرض وکی چی دلمونځونو په باره کی څه حکم دی ؟ هغوی ﷺ وفرمایل چی په هغه ورځ کی دټول کال لمونځونه دپنځو وختو په اندازې لګولو سره کوئ، یعنی په هرو څلورویشتو ګنټوکی پنځه لمونځونه ادا کوی. (١)

دسهار دلمونځ وخت اوپه هغه کی دقرآئت مقدار: **سوال**: (١\٢١) یو سړی دسهار لمونځ دصبح صادق څخه تر لمر راختلو پوری چی کم وخت دی دهغه دنصف تیریدو څخه وروسته لمونځ کوی اوپه لمونځ کی لږ تر لږه څلوېښت آیتونه یا دهغه څخه زیات وایی، یو بل سړی په اوداسه کی سنت وکړی او ناست اوسی په جمع کی نه شریك کیږی کله چی دی سلام وګرځوی نو هغه بله جمع کوی آیا په دې دواړو کی دکم یوه عمل دامام اعظم ﷺ موافق دی ؟

دشافعی په اقتدآء کی په اول وخت کی دسهار لمونځ وکړی او که نه ؟ سـوال: (٢\٢٢) که

---

(١). وفاقد وقتهما كبلغار فإن فيها يطلع الفجر قبل غروب الشفق في أربعينية الشتاء مكلف بهما فيقدر لهما ولا ينوي القضاء لفقد وقت الأداء به أفتى البرهان الكبير واختاره الكمال وتبعه ابن الشحنة في ألغازه فصححه فزعم المصنف أنه المذهب وقيل لايكلف بهما لعدم سببهما وبه جزم في الكنز والدرر والملتقى وبه أفتى البقالي ووافقه الحلواني والمرغيناني الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار مطلب في فاقد وقت العشاء كاهل بلغار ج١ ص٣٣٢، ط.س. ج١ ص٣٦٢) وانظر تحقيق المسائل في ردالمحتار. ظفير

چیری یوڅوك شافعی مذهبه داذان کیدو سره سم په اول وخت کی دجَمعی دپاره ودریږی نو حنفی ته په دغه جماعت کی شرکت لازم دی اوکه نه ؟

سوال: (۳\۲۳) کم سړی چی په نفسانی خواهش سره په آخر وخت کی بله دوهمه جمع کوی آیا هغه دلاندینی آیتونو په حکم کی راځی: ومن یعص الله ورسوله الایة، ومن لم یحکم بما انزل الله ، الایة .

سوال: (۴\۲۴) دا خبره صحیح ده اوکه نه ؟ چی په هرموسم کی دشپې په اوومه حصه شروع کیدلو باندی صبح صادق راخیژی ؟

جواب: (۱) دامام اعظمؒ په مذهب کی دسهار لمونځ په رڼا مستحب دی، په حدیث شریف کی هم ددې تاکید او حکم فرمایل سویدی: اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر (۱) ددې موافق دلمر راختلو څخه نیمه ګنټه مخکی دسهار جمع شروع کول هم کافی دی، دوهم کله چی ددې په وجه سره په لمونځ ګذارو کی بیلتون پیدا کیږی چی نور مسلمانان په اوله جمع کی دنه شریکیدو او ددوهمی جمع کولو په وجه سره دمکروهوالی مرتکب کیږی نوداسی کار ولی وکړل سی کم چی خلافِ مذهب هم وی اودهغه په وجه سره په مسلمانانو کی بیلتون پیدا کیږی او دکم جماعت لمونځ ګذار چی حنفیان وی نو څه ضروری ده چی هلته شافعی مذهبه یا غیرِ مقلد امام جوړل کړل سی څوك چی دمذهبِ حنفیه خلاف عمل کوی.

دوهمه جمع داحنافو په نزد خامخا مکروه ده لیکن که چیری اهلِ محله او لمونځ ګذار ددغه جومات حنفیان دی نو دهغوی خلاف شافعی یا غیرِ مقلد ته تلوار نه دی پکار، او دا آیتونه کم چی سآئل په سوال ۳ کی درج کړیدی دکفارو معاندینِ اسلام په باره کی دی، مسلمانان ددې آیت مصداق جوړول او ګڼل په خپله ګمراهی ده، په هر موسم کی دشپې اوومه حصه مقدار په مابین دصبح صادق او سپیدو راختلو کی ګڼل صحیح نه دی دژمی په شپوکی کله چی شپه تقریبًا دڅوارلسو ګنټو وی دصبح صادق څخه تر لمر راختلو پوری دیوې ګنټی او دوه ویشتو منټو مقدار وی، که چیری اومه حصه دشپې همیشه وی نو مقدار مذکور دوې ګنټی کیدل پکار دی حالانکه تجربه داهلِ تجربې او مشاهدهٔ عامه او قواعدِ حسابیه ددې پر خلاف باندی شاهد دی، همدغه ډول دامام اعظم ﷺ دا مذهب ګڼل چی کم مقدار دسپیدو څخه تر طلوع پوری دی دهغې پر نصف تیریدلو باندی جماعت دسهار دریدل پکار دی، غلط دی داهیڅکله دامام اعظمؒ مذهب

(۱). مشکوٰة، باب تعجیل الصلوة ص ۲۱. ظفیر

نه دی او دمحققینو حنفیه وو" په نزد معتبر نه دی، په در المختار کی دی: والمستحب للرجل الابتداء في الفجر بالإسفار والختم به هو المختار بحيث يرتل أربعين آية ثم يعيده بطهارة لو فسد وقيل يؤخر جدا لأن الفساد موهوم، قوله: قيل يؤخر جدا الخ قال في البحر وهو ظاهر اطلاق الكتاب اى الكنز لكن لا يؤخرها بحيث يقع الشك في طلوع الشمس الخ. (١) فقط

دماخستن وخت دلمر لویدلو څخه څومره ساعت وروسته وی ؟ سوال: (٢٥) دماخستن وخت دلمر لویدلو څخه څومره ساعت وروسته وی اودفقهی په کم یوه کتاب کی ددې تخمینی وخت دحنفیانو موافق لیکل سویدی چی مثلاً په یوه نیمه ګنټه کی راځی، بعضی خلګ ددومره تاخیر انکار کوی ؟

جواب: دفقهی په کتابونو کی هم دومره قدر لیکی چی دشفقِ ابیض په غآئبیدلو باندی دامام ابو حنیفة ﷺ په نزد دماخستن وخت کیږی، (٢) دګنټی اوګړی حساب دفقهی په کتابونوکی نسته، دا خبره دمشاهدې سره تعلق لری چی دلمر لویدو څخه څومره ساعت وروسته سپینوالی دشفق غآئبیږی، نو ددې مقدار داهلِ تجربه دلیکلو موافق په دې میاشت ددسمبر اوجنوری او فروری کی تقریبًا یوه نیمه ګنټه دی، په دوبی کی بعضی اوقات دیوې نیمی ګنټې څخه ځلور منټه زیات سی اوپه بعضو موسمو کی کم سی. فقط

دسهار او مازدیګر وخت څه دی او دحضرت ګنګوهی" عمل څه وو ؟ سوال: (٢٦) دحضرت مولانا" دلمونځ وختونه یعنی مخکی دلمر راختلو څخه سهار کم وخت او مازدیګر به یې دلمر لویدلو څخه څومره مخکی کوی؟ دګنټې اومنټ په حساب سره تحریر وفرمایاست، که چیری دسهار لمونځ په انتظار دجماعت نیمه ګنټه مخکی دطلوعِ څخه وکړل سی نو افضل دی اوکه یوازې په اول وخت کی دکولو څخه وروسته بیا په جمع کی شریك سی، په مشارق الانوار کی حدیث دی چی دهغه مضمون دادی چی یوه زمانه به داسی راسی چی خلګ به ناوخته لمونځونه کوی، هغه وخت تاسی خلګ خپل لمونځ ادا کړی اوبیا په جماعت کی شریك سی دا هغه زمانه ده اوکه نه؟ او حدیث قابلِ عمل دی اوکه نه ؟

جواب: دلمونځ دوختونو دپاره دګنټې او منټونو مقررول نسته، دمازدیګر او سهار په لمونځ کی داحنافو" په نزد تاخیر اولی دی، په مازدیګر کی دی دومره تاخیر وی چی

---

(١) وګوری رد المحتار کتاب الصلوة ج١ ص٣٣٩، ط.س. ج١ ص٣٧٢ بعد مطلب طلوع الشمس من مغربها. ظ

(٢). واول وقت العشاء اذا غاب الشفق وآخر وقتها ما لم يطلع الفجر الثانی (هدایه باب المواقیت) ثم الشفق هو البیاض الذی فی الافق بعد الحمرة عند ابی حنیفة" (ایضا، ط.س. ج١ ص٣٢١). ظفیر

دکراهت په حد کی داخل نسی یعنی مکروه وخت رانسی، مثلاً دغروب څخه یوه گنټه یا پاؤ کم گنټه مخکی چی دمازدیگر لمونځ وکړل سی نو بهتره ده. (۱) اودسهار په لمونځ کی اسفار مستحب دی، اوپه حدیث شریف کی هم داسی حکم راغلی دی، نو دسهار لمونځ چی نیمه گنټه یا پاؤ کم گنټه مخکی دلمر ختلو څخه وکړی نودا ښه ده او دثواب وخت دی، خصوصًا دجمع دانتظار په وجه سره چی دومره تاخیر وسی، چی نیمه گنټه لمر راختلو ته باقی پاته سی نودا ډیره ښه ده. (۲) په دې کی هیڅ حرج نسته. حضرت مولانا رشیدِ احمد گنگوهی قدس سره به هم دغه ډول کول، اوکم حدیث چی دمشارق الانوار څخه تا لیکلی دی دهغه مطلب دانه دی چی اسفار دسهار او تاخیر دمازدیگر الی الوقت المستحب ممنوع دی بلکه ددې مطلب دادی چی کم وخت خلگ په لمونځ کي دومره تاخیر کوی چی مکروهه وخت راسی په هغه کی داحکم دی چی یوازي لمونځ کوه، په نیمه گنټه مخکی لمونځ کولو کی داحکم نه دی، داخو عین عمل بالحدیث دی. فقط

<u>دسهار لمونځ په تیاره کی بهتر دی اوکه په رڼا کی ؟</u> سوال: (۲۷) یو سړی دسهار لمونځ په تیاره کی په جمعی سره ورکی یومولوی وویل چی لمونځ په رڼا کی کول ښه وی اوپه دلیل کی یې دا آیت بیان کی: فسبحه وادبار النجوم، ددې آیت څخه څه مراد دی ؟

جواب: په حدیث شریف کی راغلی دی: اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر، الحدیث، (۳) یعنی دسهار لمونځ په رڼا کی کوی ځکه چی په دې کی ثواب زیات دی دامام ابوحنیفهؒ همدا مذهب دی چی دسهار لمونځ په رڼا کی کول غوره دی اوپه آیت: فسبحه وادبار النجوم کی دبعضو مفسرینو دا قول دی چی دسهار سنت مراد دی اوضحاك وایی چی دسهار فرض مراد دی. معالم التنزیل. فقط

<u>دماپښین وخت په دوبی کی څه دی ؟</u> سوال: (۲۸) نن صبا په دوبی کی دماپښین وخت څو بجې کیږی ؟ زموږ په مسجد کی پر پاؤ بالا دوې بجې باندی دماپښین لمونځ کیږی، په جیټ هاړ کی دماپښین جَمع څو بجې کیدل پکار دی ؟

جواب: په ژمی اودوبی هریوه موسم کی دماپښین وخت دلمرخرخیدوڅخه وروسته شروع

---

(۱) وتاخیر عصر صیفا وشتاء توسعة للنوافل مالم یتغیر ذکاء بان لا تحار العین فیها فی الاصح (در المختار علی هامش رد المحتار ج۱ ص۳۴۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفیر

(۲). والمستحب للرجل الابتداء في الفجر باسفار والختم به هو المختار بحیث یرتل اربعین آیة ثم یعیده بطهارة لو فسد (درمختار) قوله وفي الفجر ای صلاة الفرض، باسفار ای في وقت ظهور النور وانکشاف الظلمة الخ لقوله ﷺ اسفروا بالفجر فانه اعظم للاجر رواه الترمذي وحسنه (ردالمحتار ج۱ ص۳۳۹، ط.س. ج۱ ص۳۵۵). ظفیر

(۳). رواه الترمذی عن رافع بن خدیج (مشکوٰة باب تعجیل الصلوة). ظفیر

كيږي او تردوو مثلو پورې باقي وي او دلمر زوال تقريبًا دولس نيمی بجې كيږي، نو دماپښين وخت ددولس نيمو بجو څخه ددرو بجو تر وروسته وي، په جيټ هاړ كې به نورهم تر ناوخته پورې وي، حاصل داچې دماپښين وخت خو ديوې بجې څخه هم څه مخكې كيږي خوپه دوبی كی حكم دناوخته لمونځ كولودی، يعنی تاخير كول په ماپښين كی مستحب وی، ددوو بجو څخه تردرو بجو پورې نن صبا دماپښين ښه وخت دی، دوه نيمې بجې يا پاؤ كم درې بجې يا تر درو بجو پورې دريلوې دوخت سره چې دماپښين لمونځ وكړې نودا ښه وخت دی په دې كې هيڅ حرج نسته او پاؤ بالا دوې بجې او دوه نيمې بجې هم ښه وخت دی، الغرض ددوو بجو څخه تر درو بجو پورې ټول ښه وخت دی كم وخت چې غواړې لمونځ كوئ دجګړې كولو هيڅ خبره نسته. فقط

دژمی په موسم كی دسهار جمع كله كيدل پكار ده ؟ سوال: (۲۹) دژمی په موسم كی كله چې دلمر راختل پر پاؤ بالا اوه بجې باندې كيږي نو دسهار جَمع پرڅو بجې كيدل پكار ده ؟ دګړۍ او ګنتې په حساب سره تحرير وفرماياست !

جواب: دسهار جمع چې دلمر راختلو څخه نيمه ګنټه مخكې وسی نوداښه ده او رڼا چې ښه خپره سی، مثلا نن صبا چې دلمر راختل تقريبًا پاؤ بالا اوه ۷ بجې كيږي نوكه چيرې پاؤ كم اوه بجې دسهار جمع وكړل سی نو عمده خبره ده باقي وخت دسهار دصبح صادق كيدلو څخه دلمر راختلو څخه تر مخكې مخكې پورې دی ترڅو پورې چې ګنجآئش دلمونځ او جَمع وی نو تاخير كول صحيح دی اوپه دې مينځ كی چې كم وخت لمونځ وكړې نوښه ده، خو دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه په مذهب كی چې رڼا يعنی ښه رڼا وسی هلته دی جمع كوی، هيڅ حد خاص په ګنټې اومنټ سره مقررول ضروری نه دی. (۱) فقط

دماپښين او جُمعې وخت: **سوال**: (۷۰) دماپښين او مازديګر لمونځ دامام اعظمؒ دمذهبِ مختار په موجب كم وخت ادا كول پكار دی ؟ اول وخت كله وی او آخرت وخت كله دی ؟ او دجُمعې وخت دكم وخت څخه وی او تركله پورې وی ؟

جواب: دماپښين وخت دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه په نزد تر دوو مثلو پورې وی او دمازديګر وخت ددوو مثلو څخه شروع كيږي، نودماپښين لمونځ ددوو مثلوڅخه مخكې

(۱). في الدر المختار والمستحب للرجل الابتداء في الفجر باسفار والختم به وهو المختار وقال في ردالمحتار اى وقت ظهور النور وانكشاف الظمه سمى به لانه يسفر اى يكشف عن الاشياء والحاصل انه حد الاسفار ان يمكنه اعادة الطهارة ولو من حدث اكبر واعادة الصلاة على الحالة الاولى قبل طلوع الشمس (ردالمحتار ج۱ ص۳۳۹، ط.س. ج۱ ص۱۲۲). ظفير

مخکی کول پکار دی او دمازدیگر لمونځ ددوو مثلو څخه وروسته، خو بهتره دا ده چې دوخت شروع کیدلو څخه وروسته زیات تاخیر مه کوی تریو مثل پوری دماپښین لمونځ وکی او ددوو مثلو څخه څه ساعت وروسته دمازدیگر لمونځ وکړی، دجُمعې وخت دماپښین په شان دلمر دزوال څخه وروسته شروع کیږی، اوتر کم وخته پوری چې دماپښین وخت دی ترهم هغه وخته پوری دجمعې وخت دی. (۱) فقط

په لاپ لینډ کی دی لمونځ او روژه څه رنګه ادا کړل سی ؟ سوال: (۷۱) جزیرهٔ لاپ لینډ چیری چی شپږ میاشتی ورځ او شپږ میاشتی شپه وی، هلته به پنځه وخته لمونځ څه رنګه کوی ؟ اوپه رمضان شریف کی به روژې څه رنګه نیسی هلته په روژو نیولو کی درمضان شریف دمیاشتی شرط سته او که نه ؟ که چیری شرط وی نو رمضان شریف څه رنګه معلومه کړل سی ؟

جواب: دلمونځونو دوختونو په اندازه کولو سره دی ادا کړل سی، مثلاً دڅلور ویشتو ګنټو شپه او ورځ وی په هغه کی دی پنځه لمونځونه په مقرّر بیلتون سره پوره کړی اوپه روژه کی دی داقربو بلادو لحاظ وکړی او دهمدې څخه به دروژې میاشت هم معلومه سی. (۲) والله تعالیٰ اعلم

فَصلِ ثَانِیْ اَوْقَات مکْرُوْهَهْ

یعنی هغه وختونه چی دلمونځ اجازت پکښی نسته

دجمعی په ورځ په غرمه کی نفل صحیح وی اوکه نه ؟ سوال: (۷۲) ان الصلوة النافلة نصف النهار یوم الجمعة هل تباح او تکره ؟

---

(۱). وقت الظهر من زواله ای میل ذکاء عن کبد السمآء الی بلوغ الظل مثلیه الخ سواء فیئ الزوال (الی ان قال) ووقت العصر منه قبیل الغروب، قال فی رد المحتار ای بلوغ الظل مثلیه علی روایة المتن وایضًا قال والاحسن ما فی السراج عن شیخ الاسلام: ان الاحتیاط ان لا یؤخر الظهر الی المثل وان لا یصلی العصر حتی یبلغ المثلین لیکون مؤدیا للصلوتین فی وقتهما بالاجماع الخ (ص ۲۳۲ - ۲۳۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۵۹ مصری) وایضا قال الدر المختار وجمعة کظهر اصلا واستحبابا في الزمانین وقال في ردالمحتار ای الشتاء والصیف ص۳۴۰ ج۱ ، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفیر

(۲). وفاقد وقتهما کبلغار الخ مکلف بهما فیقدر لهما الخ (درالمختار) قال الرملی فی شرح المنهاج ویجری ذلك فیما لو مکثت الشمس عند قوم مدة آه قال فی امداد الفتاح قلت وکذلك یقدر لجمیع الآجال کالصوم والزکاة والحج والعدة وآجال البیع والسلم والاجارة وینظر ابتداء الیوم فیقدر کل فصل من الفصول الاربعة بحسب ما یکون کل یوم من الزیادة والنقص، کذا في کتب الائمة الشافعیة، ونحن نقول بمثله، إذ أصل التقدیر مقول به إجماعا في الصلوات کلها آه (رد المحتار کتاب الصلوة مطلب فی فاقد وقت العشآء ج۱ ص۳۳۵، ط.س. ج۱ ص۳۲۲). ظفیر

جواب: اقول وبالله التوفيق ان الاحتياط فى عدم التنفل فى ساعة الزوال يوم الجمعة كما عليه الشروح والمتون ومذهب الامام راجح من حيث الدليل فينبغى عليه التعويل. (۱)

دلمر داستوآء په وخت کی لمونځ صحیح نه دی: **سوال**: (۷۳) دځانښت او نور نوافل دولس بجې کول صحیح دی اوکه نه ؟ اوپه اسلامی جنتری کی یې دزوال یا قضا لمونځ وخت دولس بجی او څلورویشت منټه باندی لیکلی دی.

جواب: دزوال په وخت کی نوافل او نور هیڅ نه دی کول پکار اونه په داسی وخت کی نوافل کول پکار دی چی دزوال وخت دلمونځ په مینځ کی راسی، نو دکمی ګړی موافق چی دزوال وخت پردولس بجی او څلورویشت منټه باندی دی دهغه مطابق که چیری دولس بجې نفل لمونځ یا قضا لمونځ په دا شان وکړی چی دزوال څخه مخکی هغه ختم کړی نودا جآئز دی خوکله چی دزوال وخت نژدی راسی هغه وخت دی هیڅ یو لمونځ نه شروع کوی دپاره ددې چی داسی ونه سی چی دلمونځ په مینځ کی دزوال وخت راسی. (۲) فقط

دصبح صادق څخه وروسته ماسوا دسهار دسنتو څخه دهیڅ یو نفل اجازت نسته ؟ سوال: (۷۴) دصبح صادق څخه وروسته نوافل یا تحیة المسجد کول جآئزدی اوکه نه ؟

جواب: دصبح صادق راختلو څخه وروسته هیڅ یو نفل لمونځ ماسوا ددوو سنتو دسهار څخه جآئز نه دی، داحنافو په نزد په دغه وخت کی دتحیة المسجد نفلونه هم جآئز نه دی. (۳) فقط

---

(۱) لا تجوز الصلوة عند طلوع الشمس ولا عند قيامها فى الظهيرة ولا عند غروبها لحديث عقبة بن عامرؓ الخ (هدايه باب المواقيت جلد اول ص۸۰). وكره تحريمًا الخ صلوة مطلقا الخ مع شروق الخ واستوآء الاً يوم الجمعة على قول الثانى المصحح المعتمد كذا فى الاشباه (در المختار) رواه الشافعى فى مسنده نهى عن الصلوة نصف النهار حتى تزول الشمس الا يوم الجمعة، قال الحافظ بن حجر فى اسناده انقطاع الخ قوله المصحح المعتمد اعتراض بان المتون والشروح على خلافه الخ شراح الهداية انتصروا لقول الامام واجابوا عن الحديث المذكور الخ (رد المحتار كتاب الصلوة ج۱ ص ۲۴۳ – ۲۴۵، ط.س. ج۱ ص۳۷۰ – ۳۷۱). ظفير

(۲) وكره تحريما وكل ما لا يجوز مكروه صلاة مطلقا ولو قضاء او واجبة او نفلا او على جنازة وسجدة تلاوة وسهو لا شكر مع شروق الخ واستوآء (الدرالمختار على هامش رد المحتار كتاب الصلوة ج۱ ص ۳۴۳ – ۳۴۴، ط.س. ج۱ ص۳۷۰) لما روى مسلم وغيره من حديث عقبة بن عامر ثلث ساعات كان رسول الله ﷺ ينهانا ان نصلى فيهن او نقبر موتانا حين تطلع الشمس بازغة حتى ترتفع وحين يقوم قآئم الظهيرة حتى تميل الشمس وحين تضيف للغروب حتى تغرب (غنية المستملى ص۲۳۵). ظفير

(۳). وكذا الحكم من كراهة نفل وواجب لغيره لا فرض وواجب لعينه بعد طلوع الفجر سوى سنته لشغل الوقت به تقديرا (الدرالمختار على هامش رد المحتار كتاب الصلوة ج۱ ص۳۴۹، ط.س. ج۱ ص۳۷۵). ظفير

دسهار په وخت کې ماسوا دسنتو او قضا څخه هیڅ نفل نه کول کیږي: **سوال**: (۱\۱۷۵) ماته معلومه ده چې دسهار په وخت کې دمقرر لمونځ څخه علاوه یوازې قضایي لمونځ کم چې فرض او واجب یعنې وتر دی کیدلی سی ددې مزید اطمینان غواړم ولې چې بعضې جاهلان نفل هم کوی او دفرضو څخه وروسته سنت هم کم چې یې دجماعت په وجه نسوی کولی، هغه هم کوی.

دمازدیګر څخه وروسته هیڅ سنت او نفل نسته: **سوال**: (۲\۱۷۲) دمازدیګر څخه وروسته هم په شان دسهار دوخت دنوافلو څخه منع ده، ددې دپاره هم هغه پوښتنی دی کمی چې دسهار دپاره کړل سویدی، که چیری ددې حکم دهغه مطابق نه وی نو معلومات غواړم.

جواب: (۱) دصبح صادق څخه وروسته هیڅ نفلِ ماسوا دسهار دسنتو څخه یا دقضایي څخه صحیح نه دی او وروسته دسهار دلمونځ څخه دسهار سنت هم جآئز نه دی اونه نور څه نفل کول، ماسوا دقضا څخه دغه وخت صحیح دی، په درمختار کی دی: وکره الخ ولو سنة الفجر بعد صلوٰة العصر وصلوٰة عصر الخ ولا یکره قضاء فائتة ولو وترًا الخ [1] او ددې کراهت څخه کراهتِ تحریمی مراد دی، قال فی الشامی والکراهة ههنا تحریمیة ایضًا، کما صرح به فی الحلِیة ولذا قال فی الخانیة والخلاصة بعدم جوازه والمراد عدم الحل لا عدم الصحة کما لا یخفٰی. [2]

(۲). دمازدیګر دلمانځه څخه وروسته هم هیڅ یو لمونځ ماسوا دقضایي لمونځ څخه جآئز نه دی. [3] فقط

آیا دبعد الظهر وخت هم دبعد العصر والفجر په شان دی: **سوال**: (۷۷) څه رنګه چې بعد العصر اوبعد الفجر هرقسم نوافل کول ممنوع دی آیا دغه شان بعد الظهر هم هیڅ یو نفل نسی کولی، اوکه چیری یې کولی سی نو آیا دفقهي دکم کتاب څخه دا ثابت دی اوکه نه؟ څنګه چې دمازدیګر او سهار څخه وروسته وخت دی آیا دغه ډول دماپښین دوخت څخه وروسته وخت هم دی ؟

جواب: نه داسی نه ده، دمازدیګر او سهار څخه وروسته نوافل صحیح نه دی. [4]

---

[1] الدر المختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة ص ۳۴۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۷۴. ظفیر

[2] رد المحتار کتاب الصلوة ص ۳۴۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۷۵. ظفیر

[3] واما الوقتان الاخران الخ فانه یکره فیهما التطوع فقط ولا یکره فیهما الفرض الخ وهما ای الوقتان المذکوران ما بعد طلوع الفجر الی ان ترتفع الشمس فانه یکره فی هذا الوقت النوافل کلها الا سنة الفجر الخ وما بعد صلوة العصر الی غروب الشمس لحدیث ابن عباس الخ (غنیة المستملی ص۲۳۷ ج۱). ظفیر

[4] وکره نفل بعد صلاة فجر وصلاة عصر الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۴۸ =

دسهار دسنتو څخه مخکې نوافل صحیح دي اوکه نه ؟ سوال: (۷۸) دسهار دسنتو څخه مخکې دوه رکعته نفل کول پکار دي اوکه نه ؟

جواب: دصبح صادق کیدلو څخه وروسته دفرضو څخه مخکې ماسوا ددوو سنتو دسهار څخه نور نوافل کول صحیح نه دي. (۱)

په نصف النهار کې دجُمعې په ورځ نفل صحیح نه دي: سوال: (۱۱۷۹) دجمعې په ورځ په نصف النهار کې نفل کول کیږي اوکه نه ؟

دجمعې څخه مخکې سنت دنصف النهار په وخت کې جآئز نه دي: سوال: (۱۱۸۰) دجمعې سنت په نصف النهار کې کول کیږي اوکه نه ؟

جواب: (۱) دامام ابو حنیفه رحمه الله دمذهب مطابق صحیح نه دي. او امام ابویوسف رحمه الله ورته صحیح وایي لیکن دزیات احتیاط قول دامام اعظم رضي الله عنه دی. (۲) فقط

(۲) نه یې سې کولی. (۳) فقط

داریږمې په وجه سره اودس مات نه سو لهذا دکړي لمونځ را ګرځولو ضرورت نسته: سوال: (۸۱) دتهجد کولو څخه وروسته څه تسبیحات مې وویل او دالتحیاتی په ډول ناست وم چې څه اریږمې را باندې راغې، چې لږ ساعت وروسته مې وکتل نو دسنتو کولو وخت وو په دې یقین باندې چې اودس مې مات نه دی سنت مې وکړل او مسجد ته ولاړم هلته مې شك پیدا سو چې هسې نه دالتحیاتي په ډول ناستی سره مې اودس مات سوی وي تازه اودس مې وکی بیا مې دوه رکعته سنت دسره دوباره وکړل اوبیا دفرضو په جماعت کې شریك سوم، دا شرعًا جآئز دي اوکه نه ؟

جواب: کم سنت چې دي مخکې کړي وه هغه وسوه ددوباره کولو ضرورت نه وو (۴) او جآئز هم نه وه (۵) لیکن دلا علمی په وجه چې څه وسوه پر هغه څه ګرفت او عذاب نسته.

= ط.س. ج۱ ص۳۷۴ - ۳۷۵). ظفیر

(۱) وکذا الحکم عن کراهیة نفل وواجب لغیره لافرض وواجب لعینه بعد طلوع فجر سوی سنته لشغل الوقت به تقدیرا (ایضا ج۱ ص۳۴۸، ط.س. ج۱ ص۳۷۵) لما روی مسلم عن حفصة رضي الله عنها قالت کان رسول الله ﷺ اذا طلع الفجر لا یصلي الا رکعتین خفیفتین (غنیة المستملي ج۱ ص۳۳۷). ظفیر

(۲). وکره تحریما الخ صلاۃ مطلقا ولو قضاء او واجبة او نفلا الخ مع شروق الخ واستواء الا یوم الجمعة علی قول الثاني المصحح المعتمد کذا في الاشباه (در المختار) لکن شراح الهدایة انتصروا لقول الامام واجابوا عن الحدیث المذکور باحادیث النهي عن الصلوۃ وقت الاستوآء (ردالمحتار ط.س. ج۱ ص۳۷۰ - ۳۷۱). ظفیر

(۳). وجمعة کظهر اصلا واستحبابا في الزمانین لانها خلفه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الصلاۃ ج۱ ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفیر

(۴) په دې وجه سره چې اودس نه وو مات سوی، وفي الخانیة النعاس لا ینقض الوضوء وهو قلیل نوم (رد =

دسهار او ماپښين دسنتو په قضا کې فرق: سوال: (۸۲) دسهار دوه رکعته سنت او دماپښين دفرضو څخه مخکې سنتِ مؤکده دي، بياڅه سبب دی چې دسهار دسنتو قضا دلمر ختلو څخه وروسته راګرځول بهتر دي اوکه چيرې يې ونکړي نوڅه مؤاخذه نسته او دماپښين مخکني سنت که چيرې قضا سی نو دفرضو دادا کولو څخه وروسته دي ضرور ادا کړي. وجه دفرق څه ده ؟

جواب: ددې وجه داده چې دماپښين وخت باقي دی او دسهار وخت دلمر راختلو څخه وروسته باقي نه پاته کيږي. (۱) فقط

دزوال په وخت کې اوپه غرمه کې دتلاوت او نفلو څه حکم دی ؟ سوال: (۸۳) عين دزوال په وخت کې يا دغرمې په وخت کې دقرآن شريف دتلاوت او نوافلو څه حکم دی ؟

جواب: عينې دزوال په وخت کې يا داسې ووايي چې داستوآء او غرمې په وخت کې تلاوت دقرآن شريف صحيح دی او نوافل دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه په مذهب کې ناجآئز دي او امام ابو يوسفؒ يې جآئز فرمايي. په در المختار کې دي: وکره تحريما الخ صلاة مطلقا ولو قضاء او واجبة او نفلا الخ مع شروق الخ واستواء الاً يوم الجمعة على قول الثانى المصحح المعتمد الخ وفى الشامى لكن شراح الهداية انتصروا لقول الامام. (۲) او احتياط په قول دامام اعظمؒ کې دی او ډير فراخه قول دامام ابويوسفؒ دی. فقط

دلمر راختلو څخه فوراً وروسته لمونځ صحيح نه دی: سوال: (۸۴) دلمر دراختلو سره فوراً لمونځ کول صحيح دي اوکه نه ؟ داشراق وخت څو دنيزې هومره په لمر لوړيدلو باندې کيږي ؟

جواب: دلمر راختلو سره فوراً لمونځ صحيح نه دی بلکه په قدر ديوې يا دوو نيزو لمر لوړيدل پکار دي. (۳)

= المحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۲) کله چې اودس باقي وو نو کم لمونځ چې يې دهغه سره وکې صحيح وسو ددوباره کولو ضرورت نسته. والله تعالى اعلم. ظفير

(۵) ځکه چې په دغه وخت کې دسهار دسنتو څخه ماسوا دهيڅ قسم نفلو اجازت نسته، وكذا الحكم من كراهة نفل الخ بعد طلوع فجر سوٰى سنته (الدرالمختار على هامش رد المحتار كتاب الصلوة ج۱ ص۳۴۹، ط.س. ج۱ ص۳۷۵). ظفير

(۱) وقت صلاة الفجر الخ من اول طلوع الفجر الثاني الخ الى قبيل طلوع ذكاء ووقت الظهر من زواله الخ الى بلوغ الظل مثليه (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۳۱، ط.س. ج۱ ص۳۵۹). ظفير

(۲) وګورئ: رد المحتار كتاب الصلوة جلد اول ص ۳۴۳، ط.س. ج۱ ص۳۷۰. ظفير

(۳) مكروه تحريمه الخ مع شروق الخ واستواء (درمختار) قوله مع شروق الخ ما لم ترتفع الشمس قدر رمح (رد المحتار كتاب الصلاة ج۱ ص۳۴۴، ط.س. ج۱ ص۳۷۰ - ۳۷۱). ظفير

دنیمی شپې څخه وروسته لمونځ کول مکروهِ تحریمي دی اوکه نه ؟ سوال: (۸۵) دماخستن لمونځ دنیمی شپې څخه وروسته مکروهِ تحریمی دی اوکه نه دی؟ اوکه چیری وروسته دنیمی شپې څخه وکړل سی نو واجب الادآء دی اوکه نه ؟ مولانا عبد الحی صاحبؒ په مجموعه فتاوىٰ جلد اول ص ۳۳ کی تحریر فرمایي چې مکروهِ تحریمی دی لمونځ دماخستن وروسته دنیمی شپې څخه او واجب الاداء دی اوکه چیری اعاده ونکړې نو ګناهګار به وی، او مولانا اشرف علی صاحبؒ په بهشتی زیور کی لیکی چی دماخستن لمونځ وخت تر صبح صادق پوری دی او وروسته دنیمی شپې څخه مکروه دی او ثواب یې کمیږی، په دې دواړو تحریرونو کی کم یو تحریر صحیح دی ؟ که چیری دماخستن لمونځ وروسته دنیمی شپې څخه وکړل سی نو دهغه اعاده دی وکړل سی او که نه ؟ او که چیری واجب الاعاده نه وی نو دمولوی عبد الحی صاحبؒ دفتوىٰ څه مطلب دی ؟

جواب: وروسته دنیمی شپې څخه دماخستن لمونځ کول مکروه دی، بعضو مکروهِ تحریمی فرمایلی دی او بعضو مکروهِ تنزیهی: فان اخرها الی ما زاد الی النصف کره لتقلیل الجماعة، در المختار، قوله: کره ای تحریمًا کما یاتی تقییده فی المتن او تنزیهًا وهو الاظهر کما نذکره عن الحلیة، شامی (۱) ثم قال تحت قول الماتن تحريما كذا في البحر عن القنية، لكن في الحلية أن كلام الطحاوي يشير إلى أن الكراهة في تأخير العشاء تنزيهية وهو الاظهر. (۲) فقط

نو کم فقهاء چې مکروهِ تحریمی فرمایي دهغوی په نزد واجب الاداء دی اوځوك چې مکروهِ تنزیهی فرمایي دهغوی په نزد واجب الاداء نه دی ولی چی دمکروهِ تنزیهی مآل دخلافِ اولی طرف ته دی، او دعلامه شامیؒ دقول او دحلیه دروایت څخه معلومه سوه چی مکروهِ تنزیهی کیدل ښه ښکاره دی، اووجه دښه ښکاره کیدلو داده چی علت ددې مکروهوالی دجمع کمیدل دی نه داچی په دغه وخت کی څه خرابی ده، نو معلومه سوه چی مولانا عبد الحیؒ صاحب که چیری واجب الاداء لیکلی دی نو دمکروهِ تحریمی روایت یې اخیستی دی او احتیاطًا یې واجب الاداء لیکلی دی او دمولانا اشرف علی صاحبؒ مطلب که چیری دمکروه څخه مکروهِ تنزیهی دی نو هغوی دوهم قول کم چی ښکاره دی اختیار فرمایلی دی او همدا حق ته زیات نژدی دی چی کراهتِ تنزیهی دی او داعادې ضرورت نسته. فقط

(۱) رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص ۳۴۱، ط.س. ج۱ ص۳۶۸. ظفیر
(۲) رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۴۲ ، ط.س. ج۱ ص۳۶۸. ظفیر

دماپښين ابتدائي وخت څه دی او يوولس بجې به لمونځ صحيح وي اوکه نه ؟ سوال: (۸۲)
دماپښين دابتداء وخت څه دی او که چيری څوك په وجه دسخت ضرورت يوولس بجې دورځې لمونځ وکړی نو آيا لمونځ به يې وسی ؟

جواب: دماپښين دوخت ابتداء دلمر دزوال څخه وروسته ده، چې نن صبا تقريبًا دوولس نيمی بجې دريلوی دوخت په مطابق سره کيږی دزوال څخه مخکی په هيڅ ډول اوهيڅ ضرورت سره صحيح نه دی، نو يوولس بجې په هيڅ ډول دماپښين لمونځ ادا کيدی نه سی، (۱) دوخت څخه وروسته خو لمونځ په طريقه دقضاء صحيح کيږی خو دوخت څخه مخکی دجواز هيڅ صورت نسته. (۲) فقط

دجمع بين الصلوتين تحقيق: **سوال**: (۸۷) زيد اهلِ حديث ځان ته وايی او بکر حنفی دی دواړه په اتفاقی ډول په سفر کی سره يو ځای سوه، زيد اهل حديث دماپښين په وخت کی دماپښين دلمونځ سره دمازديګر لمونځ هم يوځای کی، بکر حنفی المذهب پر هغه باندی اعتراض وکی چې اوس لا وخت دمازديګر نه دی داخل سوی، زيد جواب ورکی چې دماپښين او مازديګر لمونځ يوځای کول په حديثونو کی اکثر راغلی دی او حضورِ سردار عالَم ﷺ اکثره په سفرکی او پرکور باندی دماپښين او مازديګر لمونځ د ماپښين په وخت کی يوځای کړيدی، په دې غرض سره چې زما پرامُت باندی آسانه وی، او حديث دا پيش کوی ددې په جواز کی چې دملاحظه کولو دپاره يې ستاسی حضور ته دراستوم، دمسلم شريف حديث ښيی او داهم وايی چې که چيری په دې يو حديث سره تسلی نه وی نو نور حديثونه هم پيش کولی سم کنې تاسی په عدمِ جواز کی زما خلاف يو حديث دمعتبرو کتابونو څخه پيش کړئ چې حضور ﷺ پريوه ځای نه دی کړی اومنع کړی يې دی په لمونځو کی يوځای والی کول.

زيد وايی چې په يوځای کولو کی په خپله دحضور ﷺ قول موجود دی او قول دامام صاحبؒ دی چې لمونځونه يوځای مه کوی، کله چې حديث موجود دی بيا ولی دامام صاحبؒ په قول باندی دی دعمل وکړل سی؟ کله چې په خپله امام صاحبؒ فرمايی چې زما قول پريږدی کله چې تاسی ته حديث زما دقول څخه خلاف ورسيږی، نوپه داسی

---

(۱) ووقت الظهر من زواله ای ميل ذكاء عن كبد السمآء الى بلوغ الظل مثليه (الدرالمختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلوة جلد اول ص۳۳۲، ط.س. ج۱ ص۳۵۹). ظفير

(۲) وشرط فی ادائها الخ دخول الوقت واعتقاد دخوله (در المختار) لوقت ای وقت المكتوبة واعتقاد دخوله او ما يقوم مقام الاعتقاد من غلبة الظن فلو شرع شاكا فيه لا تجزيه (رد المحتار باب شروط الصلوة ج۱ ص۴۲۱، ط.س. ج۱ ص۴۵۱). ظفير

حالت کی بکر حنفی المذهب ته څه کول پکار دی؟ اوپه عدمِ جواز کی چی کم حدیثونه وی یوڅو حدیثونه په حوالي دمعتبرو کتابونو مفصل تحریر وفرمایاست !
روایت دی دابن عباس رضی الله عنهما څخه هغوی ویلی دی چی لمونځ وکی رسول الله ﷺ د ماپښین او مازدیګر یوځای په مدینه کی ماسوا دخوف او ماسوا دسفر څخه، وویل ابو الزبیر چی پوښتنه وکړه ما دسعید څخه چی دڅه دپاره حضور ﷺ داسی وکړل نو وویل سعید چی پوښتنه وکړه ما دابن عباس څخه څنګه چی پوښتنه وکړه تا زما څخه، نو وویل ابنِ عباس چی اراده کړی وه حضور ﷺ ددې چی حرج رانسی پرچا باندی زما په امت کی، روایت کړیدی دا حدیث مسلم.
جواب: نحمده ونصلی علٰی رسوله الکریم. امابعد: دوه لمونځونه په یو وخت کی دا ډول جمع کول چی د ماپښین لمونځ مثلاً دمازدیګر په وخت کی وکړی یاد مازدیګر لمونځ د ماپښین په وخت کی دانه په سفر کی جائز دی نه په حضر کی، درسول الله ﷺ څخه په سفر اوحضر کی دا ډول جمع کول ثابت نه دی، حضرت عبد الله بن مسعود څوك چی به دنبی کریم ﷺ په خدمت مبارك کی هر وخت حاضر اوسیدونکی وو دهغه ﷺ مسواك او بالښت به دده سره وو، داودس دپاره اوبه به هم اکثره دوی ورته تیارولی په همدې وجه دده رضی الله عنه لقب صاحب السواك والوسادة والطهارة اینښوول سوی وو، دی رضی الله عنه فرمایی قال: ما رأیت رسول الله ﷺ جمع بین الصلٰوتین الا بجمع. رواه البخاری ومسلم [1] ترجمه: ما رسول الله ﷺ هیڅکله نه دی لیدلی چی هغوی ﷺ دی یو لمونځ دخپل وخت څخه په بل وخت کی کړی وی خو دوه لمونځونه دماښام او ماخستن په مزدلفه کی، روایت کړیدی دا حدیث مسلم اوبخاری.
او دنسائی په روایت کی دی: عن عبد الله قال کان رسول الله ﷺ یصلی الصلٰوة لوقتها الا بجمع وعرفات. ترجمه: دحضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چی رسول الله ﷺ به همیشه لمونځ په خپل وخت کی کوی خو نه په مزدلفه او عرفات کی.
اوپه خپله دحضرت ابن عباس څخه دچا روایت چی په باره دجواز بین الصلٰوتین کی پیش کړل سویدی دهغه روایت دی: من جمع بین الصلٰوتین من غیر عذر فقد اتٰی بابا من الکبآئر، رواه الترمذی [2]، ترجمه: چاچی جمع کړل دوه لمونځونه بغیر دعذر څخه نوده لویه ګناه وکړه، روایت یې کړیدی ترمذی، البته دده په اسناد کی ضعف دی کم چی

[1] نصب الرایة للزیلعی جلد دوهم ص ۱۹۴. ظفیر
[2] نصب الرایة للزیلعی جلد دوهم ص ۱۹۳. ظفیر

ترمذی بیان فرمایلی دی لیکن ورسره یې داهم تحریر فرمایلی دی چی عمل دجمهور أمت با وجود ددې دضعف، پر همدې حدیث باندی دی یعنی جمع بین الصلوٰتین بغیر دعذر څخه جائز نه ګڼی، چی په دې سره ددې پر ضعف باندی یوه پټیدیہ لګیدی سی، ددې څخه علاوه خاتم الحفاظ حافظ ابن حجر عسقلانی شافعیؒ په تلخیص تخریج زیلعی ص۱۳۱ کی فرمایي: واخرجه البیهقی عن عمرمرفوعًا. ترجمه: اودارووایت بیهقی دحضرت عمرؓ څخه مرفوعًا روایت کړیدی، ددومره فرمایلو څخه وروسته سکوت کوی هیڅ قدح او جرح ددې په اسناد اونورو کی نه کوی، نو ظاهره ده چی که چیری ددې په اسناد کی څه نقص وای نو ضرور به یې تحریر فرمایلی وای لکه څنګه چی یې دترمذی داسناد دنقل کولو څخه وروسته هغه ضعیف بللی دی، او دغه ډول دحضرت ابن عباسؓ څخه په اسنادِ صحیح روایت دی: عن طاؤس عن ابن عباس قال لا یفوت صلوٰة حتٰی یجیئ وقت الاخرٰی رواه الطحاوی واسناده صحیح (۱) ترجمه: روایت دی دطاؤس څخه هغه روایت کوی دابن عباسؓ څخه چی فرمایلی دی هغوی چی هیڅ یو لمونځ نه فوت کیږی ترڅو پوری چی دبل لمونځ وخت رانسی، دا روایت طحاوی کړیدی، نو معلومه سوه چی کله دبل لمونځ وخت راسی نو دحضرت ابن عباسؓ په نزد هم مخکنی لمونځ فوت سی اوظاهره ده چی که چیری جمع بین الصلوتین جآئز وبلل سی نوبیا دفوت کیدو هیڅ معنٰی نسته، او دحضرتِ ابو هریرهؓ څخه روایت دی: عن عبد الله بن موهب قال سُئل ابو هریرة ما التفریط فی الصلوٰة قال ان تؤخر حتٰی یجیئ وقت الاخرٰی، رواه الطَحاوی (۲) ترجمه: دحضرت عبد الله بن موهب څخه روایت دی چی دحضرت ابو هریره ﷺ څخه پوښتنه وکړل سوه چی تفریط فی الصلوٰة څه شی دی ؟ وې فرمایل چی لمونځ وروسته کړل سی تردی پوری چی دبل لمونځ وخت راسی. طحاوی ص ۹۸.

ددې څخه معلومه سوه چی یو لمونځ دخپل وخت څخه وروسته کول تفریط او تقصیر دی. او دحضرتِ ابو قتادةؓ څخه مرفوعًا روایت دی: ان رسول الله ﷺ قال اما انه لیس فی النوم تفریط انما التفریط علٰی من لم یصل حتٰی یجیئ وقت الاخرٰی، رواه مسلم (۳) وغیره، ترجمه: رسول الله ﷺ فرمایلی دی چی دخوب په وجه کم لمونځ اتفاقًا پاته سی په هغه کی تقصیر نسته البته تفریط او قصور پر هغه چا باندی دی چی ویښ وو او تر هغه وخت پوری یی لمونځ ونه کی څو چی دبل لمانځه وخت وربانددی راغی، مسلم او

(۱) و(۲) شرح معانی الاثار باب الجمع بین الصلوٰتین ج۱ ص۹۸. ظفیر

(۳) نصب الرایة للزیلعی جلد دوهم ص ۱۹۴. ظفیر

داسی نورو دا روایت کړی دی، او امام طحاوی فرمایی چی حضور صلی الله علیه وسلم دا خبره هغه وخت فرمایلی وه کوم وخت چی هغه صلی الله علیه وسلم په سفر کی وو، او ددی حکم مخاطب هم مسافر وو، د دی څخه په ډاګه معلومه سوه چی په دی حکم کی یواځی حضر داخل نه دی بلکی د سفر هم دغه حکم دی، ځکه نو په سفر کي هم یو لمونځ د خپل وخت څخه ایستل او د بل لمانځه په وخت کی کول تفریط او تقصیر وګڼل سو، نو ایا یو بزرګ به د حضور صلی الله علیه وسلم لوری ته په دی نسبت کولونه شرمیږی چی هغه صلی الله علیه وسلم یو لمونځ د خپل وخت څخه تیر کړی او د بل لمانځه په وخت کی یی کړی دی او د تفریط او تقصیر مرتکب سوی دی، تعالیٰ شان النبوة عنه.

ددی سره سره دقران او حدیث ډیر شهادتونه په دی باندی موجود دی چی شارع علیه السلام دهر لمانځه لپاره بیل وخت مقرر کړی دی، چی د هغه څخه دهغه وروسته کول هیڅ کله جایز نه دی قال الله تبارك وتعالی: إن الصلوة كانت على المؤمنين كتابًا موقوتًا ([1]). ترجمه: په تحقیق سره لمونځ پر مومنانو باندی فرض موقت (وخت په وخت) مقرر سوی دی، بیا که چیری یو لمونځ د خپل وخت څخه تیر سی او په بل وخت کی کول یی صحیح سی نو وخت مقررول څه معنی لری، او وګورئ بل ځای داسی ارشاد کیږی، حافظوا على الصلوت والصلوة الوسطى ([2])، ترجمه: محافظت کوئ تاسو پرټولو لمونځونو باندی او په مینځنی لمانځه باندی، د دی ایات په تفسیر کی چی کم ځای مفسرینو ډیر څه بیان کړی دي هلته یی دمحافظت دامعنٰی بیان کړی ده چی لمونځ په خپل وخت باندی ادا کوی او د حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی: ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الوقت الاول من الصلوة رضوان الله والاخر عفوالله رواه الترمذي ([3]) ، ترجمه: په تحقیق سره رسول الله ﷺ فرمایلی دی چی د لمانځه لومړی وخت د الله رضا ده او وروستی وخت یی د الله ﷻ بخښنه ده، دا حدیث ترمذی روایت کړی دی یعنی ثوك چی په اول مستحب وخت کی لمونځ وکړی د هغه څخه الله تعالی راضی کیږی او ثوك چی یی په اخرکی کوی نو دهغه دذمی څخه لمونځ ساقطیږی او الله تعالی د هغه دومره تاخیر معاف کوی او هغه په دی عمل نه نیسی نو له دی څخه په ډاګه څرګندیږی چی که چیری بالکل دوخت څخه ور واوړی نو بیا په شرعی قانون کی

([1]). سورة النساء ركوع ١٥. ظفير

([2]). سورة البقره ركوع ٣١. ظفر

([3]). مشكوة باب تعجيل الصلوة ص ٧١. ظفير

معافي نسته الله به دهغه مواخذه کوی دا بیله خبره ده چی خدای تعالی په خپل رحمت سره دنورو ګناهونو په ډول دا هم معاف کړی مګر جرم پرده باندی ثابت سو دا يو څو اياتونه دقران او روايات دحديث دی چی له هغو څخه بحمد الله په بشپړ وضاحت سره ثابته سوه چی دوه لمونځونه په دی ډول جمع کول چی د يو بل په وخت کی يی وکړی نه په حضر کی جايز دی او نه په سفرکی په دی وخت کی په همدی يوځو باندی اکتفاکولای سو ځکه چی د يو انصاف لرونکی لپاره دا هم دکفايت څخه زيات دی، او که چيری ددی څخه وروسته هم نوره اړتيا پيدا سوه نو شايد چی څه نور هم وليکل سی، ايا ددومره صحاح او حسان رواياتو څخه وروسته هم څوك منصف شخص دی وينا کولو ته تيار کيدای سی چی پرعدم جواز دجمع بين الصلوتين باندی هيڅ دليل نسته صرف د امام صاحب قول باقی پاته سو هغه دمسلم روايت چی د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی او سائل نقل کړی دی، نو اول خو دغه حديث په اجماع د امت سره متروك العمل دی، لکه چی امام ترمذی په خپل علل صغری ص **۲۵۷** کی فرمايلی چی د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما دا روايت په امت کی هيچا نه دی اخستی چی علت يی هم ترمذی په کتاب کی بيان کړی دی او هغه روايت کم چی په خپله له حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه دجواز جمع په خلاف باندی ذکرکړل سو د دی شاهد دی چی په خپله حضرت ابن عباس رضی الله عنهما هم جمع بين الصلوتين په ذکرسوی معنی سره روا نه ګنی او هغه څنګه جائز وګڼل سی چی رسول الله صلی الله عليه وسلم هغه ته تفريط او تقصير وايی، ددی څخه معلومه سوه چی په ذکر سوی روايت کی ددوه لمونځونو دجمع کولو څخه دا مراد نه دی چی يو لمونځ د بل په وخت کی وکړای سی، بلکی مراد دادئ چی داسانتيا په غرض د يوه ضرورت لپاره صورة جمع جائز ده چی صورةً ددواړو لمونځونو په جمع کيدلو سره اسانتيا هم پيدا سی او يو لمونځ دخپل وخت څخه په اړولو سره په حکم دحديث د تفريط او تقصير مرتکب کيدل هم رانه سی او دا زمونږه د ځانه جوړ کړی قياس يا اجتهاد نه دی بلکی په مسلم کی په خپله هم دحضرت ابن عباس رضی الله عنهما د روايت په ځينو طريقوکی ددی تصريح موجوده ده چی دروايت مذکوره څخه يو څو کربنی وروسته ده، وهي هذه: عن جابر بن زيد عن ابن عباس رضی الله عنهما قال صليت مع النبی صلی الله عليه وسلم ثمانيًا جميعًا وسبعًا جميعًا قلت يا ابا الشعشاء اظنه اخر الظهر وعجل العصر واخر المغرب وعجل العشاء قال وانا اظن ذلک رواه مسلم [۱] ترجمه: د حضرت

---

[۱]. مسلم شريف باب الجمع بين الصلوتين فی السفر جلد اول ص۲۴۲. ظفير

جابر بن زید څخه روایت دی هغه روایت کوی د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه: هغوی وایی چی ما درسول الله ﷺ سره اته رکعته لمونځ پر یوځای وکړ، او اوه رکعته د (ماښام او ماخستن) پر بل ځای ما عرض وکړی چی ای ابو الشعشاء (دا د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما اسم کنیه دی) زما په نظر دغه لمونځونه تاسو په یو وخت جمع کړی نه دی بلکی ماپښین به مو وروسته او مازیګر به مو مخکی کړی وی، همدا ډول ماښام به مو وروسته او ماخستن به مو مخکی کړی وی، حضرت ابن عباس رضی الله عنهما وویل چی زما هم دا نظر دی، دی روایت ښکاره بیان وکړی چی د ابن عباس رضی الله عنهما په روایت کی دجمع بین الصلوتین څخه ددی څخه بغیر هیڅ مراد نه دی چی یو لمونځ د هغه په اخر وخت کی وکړی او بل لمونځ د هغه په اول وخت کی په همدی ډول ادا کړای سول چی صورة سره جمع سوه.

هم داوجه ده چی حافظ الدنیا حافظ ابن حجر عسقلانی رحمه الله سره له دی چی شافعی المذهب دی او جمع بین الصلوتین جایز ګڼی په دی روایت کی دا منی چی په دی کی دجمعی څخه مراد هغه جمعه ده چی حنفیان وایی یعنی جمع صورة ده لکه څنګه چی پورته ذکر وسو، همدا ډول نور په هرڅومره روایاتو کی چی جمع کول ثابتیږی په ټولو کی همدا جمع صوری مراد ده تر څو له هغو حدیثو سره چی مخکی ذکر سوه او له هغو څخه عدم جواز معلومیږی دهغو سره یې خلاف رانه سی او د هغو پریښودل رانه سی، ددي وجه قاضی شوکاني چي داهل ظاهر څخه دی په ظاهر حدیث باندي تلل کوي او دکم امام مقلدنه دی اودچا دکتابونو تقلید چي اکثره دعدمِ تقلید مدعیان یې هم کوي او ددوی دتحریر او تقریر مغز هم دده کتابونه وي، لومړی په نیل الاوطار کي جمع بین الصلوتین جایز ګڼي مګر کله چي درویاتو دتتابع او په هغو کي دغور او تامل نوبت راسي نو ددي څخه رجوع کوي.

په همدغه ډول ددي څخه وروسته هغه یوه رساله تشنیف السمع في ابطال ادلة الجمع تصنیف کړي ده چي په هغي کي دجمع بین الصلوتین ادله باطل کړی دی، او دعدم جواز حقیقت یې ثابت کړی دی، په دي وخت کي په همدومره وړاندیز باندي اکتفا کوله کیږي، هیله ده چي دانصاف او تامل په نظر سره یې ملاحظه کړی، او دخپل نظر څخه به رجوع وکړی او که چیري په دي سره هم تشفي ونه سوه نو ان شاء الله ددي څخه وروسته به ستاسو خدمت ته تر دي زیات دلایل وړاندي کړل سي په دي شرط چي ددي څخه مقصود دحق تحقیق وګڼل سي نه مجادله. والله یهدي من یشاء الی سواء السبیل. فقط.

ایا دماپښین او مازدیګر لمونځ په یوه وخت کی کول صحیح دي؟ سوال: (۸۸) که چیري څوك

دماپښين او مازديګر لمونځ په يوه ځاى په يوه وخت کي کول غواړي نوکولاى سي اوکه نه؟ هغه مهال چي دده دا خيال وي چي دمازديګر دوخت دشروع کيدلو څخه تر پايه به ددنياوي کاروبار څخه فرصت تر لاسه نه سي، که چيري جمع کول دماپښين او مازديګر جايز وي نوکله؟

جواب: دماپښين او مازديګر لمونځ په يوځاى يعني ماپښين کي کول صحيح نه دي که چيري داسي وکړي نوصرف دماپښين لمونځ وسو دمازديګر دا بيي پرذمه پاته سو، داحنافو رحمهم الله په نزد په حج کي دعرفات څخه بغير چي هلته دماپښين او مازديګر لمونځ يو ځاى کولاى سي او دماپښين په وخت کي کولاى سي، بل ځاى او په هيڅ وخت کي په سفر اوحضر کي جمع کول دماپښين او مازديګر دماپښين په وخت کي صحيح نه دى، همدا ډول ماښام او ماخستن داحنافو رحمه الله په نزد پرته له مزدلفي څخه بل يوځاي هم پريوه ځاى نه سي کولاى. (١)

اَلْبابُ الثّانىْ في الاذان

دجومات په فرش باندي اذان کول جايز دي اوکه نه؟ سوال: (۸۹) دجومات په فرش باندي دريدل او اذان کول څنګه دي؟

جواب: پنځه وخته اذان دجومات په فرش باندي کول جايز دى مګر غوره داده چي په لوړ ځاى ودريږي او دجومات څخه دباندي اذان وکړي. (٢)

دهغه اذان کونکي حکم څنګه دي چي نه په پاکي کي احتياط کوي اونه په تلفظ کي؟

سوال: (۹۰) کم مؤذن چي دپاکي خيال نه ساتي او داذان الفاظ يي هم غلط وي نو داسي سړى مؤذن ټاکل په کار دي او که نه؟

جواب: داسي سړى مؤذن ټاکل صحيح نه دي، دهغه داذان راګرځول صحيح دي. (٣)

چي اذان په يوه جومات کي کوي او لمونځ په بل کي دا کار څنګه دي؟ سوال: (۹۱) عمر په يوه جومات کي مؤذن دى او هلته داذان کولو څخه وروستــه ولاړ سي، او لمونځ بل ځاى

---

(١) ولا جمع بين فرضين في وقت بعذر سفر ومطر خلافا للشافعي وما رواه محمول على الجمع فعلا، لا وقتا فان جمع فسد ولو قدم الفرض على وقته حرم لوعكس اي اخره عنه وان صح بطريق القضاء الا لحاج بعرفة ومزدلفة (الدر المختار على هامش رد المحتار کتاب الصلوة جلد اول ص۳۵۴، ط.س. ج١ ص۳۸١ – ۳۸۲). ظفير

(٢) وينبغي ان يؤذن على المئذنة او خارج المسجد ولايؤذن في المسجد کذا في فتاوى قاضي خان والسنة ان يؤذن في موضع عال يکون اسمع لجيرانه يرفع صوته (عالمگيري کشورى الباب الثاني في الاذان جلد اول ص۵۴، ط. ماجدية ج١ ص۵۵). ظفير

(٣) ويستحب ان يکون المؤذن عالما بالسنة تقيا فيکره اذان الجاهل والفاسق الخ (غنية المستملي ص۳۵۹). ظ

کوي، دا کار ښکه دی؟

جواب: دا کار ښه نه دی. ([1])

ښوک چي په یوه جومات کی اذان کوي او په بل کی امامت دا کار ښتکه دی؟ **سوال**: (۹۲) بکر په یوه جومات کي مؤذن دی اوپه بل جومات کي إمام دی، په یوه جومات کي داذان کولو ښخه وروسته په بل جومات کي لمونځ ورکوي ایا دا جائز دي، او ایا ددي مؤذن په اذان کولو کي هیڅ نقص نسته؟

جواب: په اذان کي یي هیڅ نقصان نسته او چي دبل جومات امام دی نو هلته امامت کول صحیح نه دی. ([2]) فقط

په دفن، قحط او وبا کی اذان ثابت دی اوکه نه؟ **سوال**: (۹۳) دقحط اووبا په زمانه کي اوپه داسي نورو پیښو کي او یا دمړي دښخولو ښخه و وسته اذان کول ښنګه دی؟

جواب: په داسي پیښو کي اذان دشارع علیه السلام ښخه او دسلفو صالحینو داقوالو او افعالو ښخه ثابت نه دی په دي خاطر دا بدعت دی. ([3])

دنابالغ هلک اذان جایز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۹۴) دنابالغ هلك اذان کول جایز دي اوکه نه؟

جواب: نابالغ هلك که چیري مراهق یعني بلوغ ته نژدي وي نو دهغه اذان بغیر له کراهته صحیح دی. ([4]) فقط

په جومات کی اذان کول جایز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۹۵) پنځه وخته اذان او دجمعي اذان په جومات کي کول جایز دی او که مکروه؟

جواب: هیڅ یو اذان په جومات کي مکروه نه دی، خصوصاً دجمعي دخطبي اذان په جومات کي دخطیب په مخکي مسنون دی. ([5]) فقط

([1]) والافضل ان یکون الموذن هوالمقیم (عالمگیري کشوری الباب الثاني في الاذان جلد اول ص۵۲، ط. ماجدیة ج۱ ص۵۴) اي لحدیث من اذن فهو یقیم (ردالمحتار جلد اول ص۳۲۷). ظفیر

([2]) وان اذن رجل واقام آخر إن غاب الاول جاز من غیر کراهة وان کان حاضرا یلحقه الوحشة باقامة غیره یکره وان رضی به لایکره عندنا کذا في المحیط (عالمگیري کشوری الباب الثاني في الاذان الفصل الاول جلد اول ص۵۲، ط. ماجدیة ج۱ ص۵۴. ظفیر

([3]) في الاختصار علی ماذکر من الوارد اشارة الی انه لایسن الاذان عند إدخال المیت في قبره کما هو المعتاد الآن وقد صرح ابن حجر في فتاویه بانه بدعة ومن ظن انه سنة قیاسا علی ندبهما للمولود الحاقا لخاتمة الامر بابتدائه فلم یصب آه (ردالمحتار باب صلاة الجنائز ص۸۳۷ ج۱، ط.س. ج۲ ص۲۳۵). ظفیر

([4]) ویجوز بلا کراهة اذان صبي مراهق (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۳، ط.س. ج۱ ص۳۹۱). ظفیر

([5]) ویوذن ثانیا بین یدیه اي الخطیب. ظفیر

داته کلن هلک داذان کولو څه حکم دی؟ سوال: (۹۶) هلك چي دڅومره عمر سي نو اذان کولای سي؟ کم هلك چي داتو کالو وي دپاکي او ناپاکي خيال ساتي او لمونځ هم کوي ايا دا نابالغه هلك اذان کولای سي اوکه نه؟

جواب: که چيري هلك بلوغ ته نزدي (مراهق) وي نو دهغه اذان بلا کراهته بالاتفاق صحيح دی اوکه مراهق نه وي هم خو چي عاقل وي نوبيا هم په ظاهر الرواية کي کراهت نسته اوپه ځيني رواياتو کي مکروه دی، په در مختار کي دي: ويجوز بلا کراهة اذان صبی مراهق وفي الشامی قوله صبی مراهق المراد به العاقل وان لم يراهق کما هو ظاهر البحر وغيره وقيل يکره لکنه خلاف ظاهر الرواية الخ شامي ([1]). فقط

په جمع کی دنه حاضريدلو په وجه په کور کی اذان کول څنګه دی؟ سوال: (۹۷) که چيري دڅه قوي عذر په وجه جومات ته نه سي رسيدلای يا دجومات په جمعه اواذان کي تاخير وي او دی دڅه مريضي يا بل کار په وجه تلوار لري نو په کور کي په اذان کولو سره به لمونځ جايز وي او که ناجايز؟ چي دجومات تر اذان او جمعي پوري انتظار نه سي کولای دعذر له وجهي، او که چيري داذان کولو سره لمونځ نه کوي نو دثواب څخه محروم کيږي نو په داسي وخت کي څه وکړي اذان وکړي اوکه نه؟ او که دجومات تراذان پوري انتظار وکړي؟

جواب: که چيري دعذر په وجه جمعه ورڅخه ساقطه سوه او دغه سړی په مصر کي وي نو اذان هم ساقط کيږي. شامي جلد اول ص۲۸۳: لکن لايکره ترکه لمصل في بيته في المصر لان اذان الحي يکفيه ([2]). فقط

جنوب ته داذان جواب ورکول جايز دي اوکه نه؟ سوال: (۹۸) دجنابت په وخت کي داذان جواب ورکول جايز دي اوکه نه؟

جواب: في الدرالختار من سمع الاذان ولوجنبا الخ يعني هرڅوك چي اذان واوري جواب دي ورکړي اګر که جنب هم وي، وعلله في الشامي بان إجابة الاذان ليست باذان. بحر عن الخالصة. ([3]) فقط

مغموم ته په چاباندي اذان کول او دهغه اوريدل څنګه دي؟ سوال: (۹۹) يو واعـظ صاحب

([1]) ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۳، ط.س. ج۱ ص۳۹۱. ظفير

([2]) بخلاف مصل ولو بجماعة في بيته بمصر او قرية لها مسجد فلا يکره ترکهما إذ اذان الحي يکفيه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأذان جلد اول ص۳۲۲، ط.س. ج۱ ص۳۹۵). ظفير

([3]) رد المحتار باب الاذان جلد اول ص ۳۲۷ – ۳۲۸، ط.س. ج۱ ص۳۸۵. ظفير

ویلي دي چي که چیري څوك خفه یا غمجن وي نو هغه ته پکار دي چي په چا باندي اذان وکړي او هغه واوري؟

جواب: په دي کي هیڅ ستونزه نسته په شامي کي یي لیکلي دي چي دمغموم اومهموم په غوږکي اذان کول مستحب دی. (۱)

اقامت ویونکی به پر کم ځای دریږي؟ **سوال**: (۱۰۰) دفرایضو دتکبیر لپاره اقامت ویونکي ته پرکم ځای دریدل مشروع دي، بالکل امام ته مخامخ اوکه رسته یا چپه لوري ته مستحبه او مسنونه طریقه څنګه ده؟

جواب: شرعاً په دي کي هیڅ ټاکلی اندازه نسته یعني داقامت لپاره شرعا هیڅ ځای امام ته مخامخ یا رسته او یا چپه لوری ته معین نه دی، حسب موقع اوحسب ضرورت کم لوري ته اوکم ځای چي اقامت ویونکی ودریږي او تکبیر وایي نو صحیح دی، او فقهاوو داقامت لپاره کم طرف اوکم ځای نه دی ټاکلی همدغه دلیل دی دعدم تعین او عدم تحدید دفقهي په هیڅ کتاب کي درسته یا چپه لوري یا دمخامخ والي تخصیص داقامت ویونکی لپاره نه دی کړل سوی او کمه چي په عواموکي مشهوره خبره ده چي اذان دي چپه او اقامت دي رسته لوري ته وي دابي بنسته خبره ده. فقط

داذان جواب قولا واجب دی اوکه فعلا: **سوال**: (۱۰۱) داذان جواب قولي او فعلي دواړه واجب دي او که اول واجب دی، دویم مستحب؟ یا ددي برعکس؟

جواب: داذان جواب قولاً مستحب دی او جومات ته په تللو سره واجب دی، قال في الشامي اي قال الحلواني ان الاجابة باللسان مندوبة والواجبة هي الاجابة بالقدم (۲) الخ والتحقیق في الشامي وقد ذکر اشکالاً في وجوبها ثم اجاب عنه فلینظر ثمه (۳). فقط

---

(۱) وفي حاشیة البحر لغیر الرملي رأیت في کتب الشافعیة انه قد یسن الاذان لغیر الصلوة کما في اذان المولود والمهموم والمصروع الخ (ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۲۷ – ۳۲۸، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفیر

(۲) رد المحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۷ – ۳۲۸، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفیر

(۳) قال في النهر وقوله بوجوب الإجابة بالقدم مشکل لانه یلزم علیه وجوب الاداء في اول الوقت وفي المسجد اذ لا معنی لإیجاب الذهاب دون الصلاة وما في شهادات المجتبي سمع الاذان وإنتظر الاقامة في بیته لاتقبل شهادته مخرج علی قوله کما لایخفي وقد سئلت شیخنا الاخ. عن هذا فلم یبد جوابا أقول وبالله التوفیق ماقاله الامام الحلواني مبني علی ما کان في زمن السلف من صلاة الجماعة مرة واحدة وعدم تکرارها کما هو في زمنه صلی الله علیه وسلم وزمن الخلفاء بعده وقد علمت ان تکرارها مکروه في ظاهر الروایة الافي روایة عن الامام وروایة عن ابي یوسف کما قدمناه قریبا وسیاتي ان الراجح عند اهل المذهب وجوب الجماعة وانه یاثم بتفویتها اتفاقا وحینئذ یجب السعي بالقدم لا لأجل الاداء في اول الوقت او في السجد بل لاجل إقامة الجماعة والا لزم فوتها اصلا، او تکرارها في مسجد إن وجد جماعة اخری وکل منهما مکروه فکذا بوجوب الاجابة بالقدم، =

داړتیا په وخت کې یو سړی په دوو جوماتونو کی اذان کولای سی: **سوال**: (۱۰۲) یوه سړي ته په یوه وخت کي په دوو جوماتونو کي اذان کول صحیح دي اوکه نه که چیري صحیح وي نو لمونځ به کم جومات کي وکړي؟

جواب: که چیري اړتیا وي نو صحیح دي (۱) اوکم ځای چي غواړي لمونځ دي وکړي البته بغیر دضرورته دیوه سړي په دوو جوماتونو کي اذان کول فقهاوو مکروه لیکلی دی. (و یکره ان یوذن في مسجدین لانه یکون داعیا الی ما لا یفعل، غنیة المستملی جلد اول ص۳۷۱. ظفیر). فقط

داذان رسته لوري ته او داقامت چپه لوري ته کول هیڅ حقیقت نه لري: **سوال**: (۱۰۳) اذان رسته لوري ته او اقامت چپه لوري ته کول مشهور دي او په دي باندي داکثرو عالمانو عمل کول لیدل کیږي بلکه دا قید او تخصیص اړین او شرعي گڼي و ددي خلاف کونکي ملامت گڼي اوددعا په وخت کي دامام چپه لوري ته په مخ کولو سره کښینستل زیات مذموم گڼي، په دي صورت کي شرعاً څه حکم دی؟

جواب: داذان چپه او داقامت رسته لوري ته دکولو هیڅ شرعي دلیل نسته او دحدیثو او فقهي په هیڅ یوه کتاب کي نه دي راغلي، دا خبره غلطه ده کنه نوکم خلک چي داسي وایي هغوی ته څه دلیل راوړل پکار دي، بغیر دڅه دلیل څخه په شریعت کي داسي قیدونه لگول صحیح نه دي، داخبره باید په یاد وساتو او ددعا په وخت کي امام ته رسته لوري او چپه لوري ته گرځیدل دواړه په حدیث کي راغلي دي او ددواړو خبرو په شریعت کي اجازت سته او حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایي چي هیڅوك دي دشیطان لوری نه اختیاروي چي داسي وگڼي چي رسته لوري ته گرځیدل ضروري دي، ما ډیر ځلي رسول الله صلی الله علیه وسلم لیدلی دی چي چپه لوري ته راگرځیدلی دی (۲)

= لایقال یمکنه ان یجمع باهله في بیته فلا یلزم شیئ من المحذورین، لانانقول ان مذهب الامام الحلواني انه بذلك لاینال ثواب الجماعة وإنه یکون بدعة ومکروها بلاعذر، وسیاتي في الامامة ان الاصح انه لو جمع باهله لایکره وتنال ثواب فضیلة الجماعة لکن جماعة المسجد افضل (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۸، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفیر

(۱) یکره له ان یوذن في مسجدین (درمختار) لانه اذا صلی في المسجد الاول یکون متنفلا بالاذان في المسجد الثاني الخ (ردالمحتار باب الاذان ص۳۷۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۰) ددي څخه څرگنده سوه چي مکروه دی خویه صورت مسئوله کي چونکي اړتیا ده ددي وجه کراهت نسته، بیا هیڅ ضرور نه ده چي هغه دي په یوجومات کي دنفلو په نیت سره په جمع کي په لازمي توگه سره شریك سي، والله اعلم. ظفیر

(۲) عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه قال لایجعل احدکم للشیطان شیئا من صلاته یری ان حقا علیه ان لا ینصرف الاعن یمینه لقد رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم کثیراً ینصرف عن یساره متفق علیه (مشکوة =

انتهی، مګر داهم دحدیث شریف څخه ثابت دي چي زیات وخت به رسول الله ﷺ رسته لوري ته ګرځیدی (۱) نو معمول داساتل پکار دي چي زیات دي رسته لوري ته ګرځي او کله کله دي چپه لوري ته هم ګرځي. (۲) فقط

په اذان کی دباران په وجه صلوا في رحالکم ویل: **سوال**: (۱۰۴) دباران دډیروالي په وخت کي چي کله اذان کونکی پر ځای دحیّ علی الصلوۃ او حیّ علی الفلاح، صلوا في رحالکم ووایي نو جایز دی اوکه نه؟ سره ددي چي خلګ جومات ته نه سي راتلای؟

جواب: اذان کونکی دي حي علی الصلوۃ او حي علی الفلاح وایي نور دباران دډیروالي په وجه که چیري څوك جومات ته نه سي راتلای اویا په جمعه کي نه سي شریکیدلای نو صحیح دی، او دباران په وجي سره جمعه پریښودل جایز دي (۳) اذأن مګر په اذان کولو کي هیڅ دتغیر راوستلو اړتیا نسته، اوحنفیانو په اذان کي هیڅ تغیر نه دی اختیار کړی.

په اقامت کی رسته او چپه لوري ته مخ اړول: **سوال**: (۱۰۵) په اقامت کي هم دحي علی الصلوۃ او حي علی الفلاح دویلو په وخت کي داذان په ډول مخ رسته او چپه لوري ته ګرځول پکار دي اوکه نه؟

جواب: دفقهي دکتابونو دروایاتو څخه څرګنده سوه چي اقامت هم داذان په ډول دی اوکم ځایونه چي دتوپیر وړ دي په هغو کي فقهاؤ او محققینو مخ ګرځول نه دي لیکلي بلکي په مخ ګرځولو کي یي اقامت داذان په ډول ګرځولی دی، په دي خاطر غوره دا ده چي مخ ګرځول دي په اقامت کي هم وي (۴) خوکه څه هم ځیني علماوو په دي علت سره

= باب الدعاء في التشهد ص ۸۷). ظفیر

(۱) عن انس رضی الله عنه قال کان النبی ﷺ ینصرف عن یمینه رواه مسلم (ایضاً). ظفیر

(۲) فاذا تمت صلوۃ الامام فهو مخیر ان شاء انحرف عن یساره وجعل القبلة عن یمیه وان شاء انحرف عن یمینه وجعل القبلة عن یساره وهذا اولی لما في مسلم من حدیث البراء کنا اذا صلینا خلف النبی صلی الله علیه وسلم احببنا ان نکون عن یمینه حتی یقبلی علینا بوجهه فان مفهومه ان وجهه عند الاقبال علیهم کان یقابل من هو عن یمینه و ذالك انما یکون اذا کان المسجد عن یمینه والقبلة عن یساره الخ (غنیة الستملی ص ۳۳۰ ج ۱). ظفیر

(۳) فلا تجب (اي الجماعة) علی مریض الخ ولا علی من حال بینه وبینها مطر وطین (درمختار) اشارة بالحیولة الی ان المراد المطر الکثیر (رد المحتار باب الامامة ص ۵۱۹ ج ۱، ط.س. ج ۱ ص ۵۵۵). ظفیر

(۴) والاقامة کالاذان فیما مر (درمختار) واراد بما مر احکام الاذان العشرة المذکورة في المتن وهي انه سنة للفرائض وانه یعاد ان قدم علی الوقت وانه یبدأ باربع تکبیران وعدم الترجع وعدم اللحن والترسل والالتفات والاستدارة وزیادة الصلاة خیر من النوم في اذان الفجر واصبعه في اذنیه ثم استشنی من العشر ثلاثة احکام لاتکون في الاقامة فابدل الترسل بالحد الصلوۃ والصلوۃ خیر من النوم بقد قامت الصلوۃ وذکر انه لایضع اصبعیه في اذنیه فبقیت الاحکام السبعة مشترکة الخ (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص ۳۲۰، ط.س. ج ۱ ص ۳۸۸). ظ

چي اقامت دحاضرينو داعلام لپاره دی، مخ ګرځول يي په حيعلتينو کي سنت نه دی ګڼلی ددي لپاره په دي کي امکان سته مګر کم علماء چي دي تحويل ته سنت نه وايي هغوی هم ددي مخنيوی نه کوي، بلکه ورته ضروري نه وايي نو په دي اعتبار سره هم کول ددي دنه کولو څخه اولی دي، په دي خاطر دا معمول جوړول مناسب دي.

په اذان کي دشهادتينو په وخت غټه مچول: **سوال**: (۱۰۲) په اذان کي دشهادتينو په وخت بټه ګوته مچول او دسترګو سره يي لګول او قرة عيني بك يارسول الله ويل څنګه دي؟

جواب: علامه شامي دکنز العباد څخه نقل کړی دی: ولم يصح في المرفوع من كل هذا شيئ ([1]) او ددي څخه هيڅ هم په مرفوع حديث کي صحيح سوي نه دي، ددي څخه څرګنده سوه چي دسنتو په توګه دا کارول صحيح نه دي که څه هم په دي زمانه کي يي زياتره خلګ دسنتو په توګه کاروي او چي څوك يي نه کاروي هغه ملامت او مطعون ګڼي، په دي خاطر دا محققينو له پامه غورځولی دی. فقط

په جمع اوماخستن کي تثويب: **سوال**: (۱۰۷) په ځينو ښارونو کي داسي کوي چي اول دجمعي دلمانځه لپاره اذان وکړي له هغه څخه وروسته دوه ځله په لوړ اواز سره الصلوۃ وايي اوخلګ رابولي بيا دهغه څخه وروسته دخطبې اذان کيږي او بيا په روژه مبارکه کي دماخستن دلمانځه څخه وروسته همدارنګه کوي په دي صورت کي شرعاً څه حکم دی؟

جواب: دا تثويب مختلف فيه دی او په احاديثوکي پردې باندي دبدعت اطلاق کړل سوی دی او ځيني فقهاوو دا جايز ګڼلی دی، اوامام ابو يوسف رحمه الله دقاضی او مفتي يا داسي نورو لپاره دا جايز ګڼي او همدا خبره قاضي خان اختيار کړي ده نو زيات احتياط يي پرېښوول دی. ([2]) فقط

دجمعې ددوهم اذان جواب: **سوال**: (۱۰۸) دجمعي په ورځ دمنبر په مخکي چي اذان کيږي

([1]) ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۷۰، ط.س. ج۱ ص۳۹۸. ظفير

([2]) والتثويب في الفجر حي على الصلوة حي علي الفلاح مرتين بين الاذان والاقامة حسن لانه وقت نوم وغفلة وكره في سائر الصلوة ومعناه العود الى الاعلام وهو على حسب ما تعارفوه وهذا تثويب احدثه علماء الكوفة بعد عهد الصحابة لتغير احوال الناس وخصوا الفجر به لما ذكرنا والمتاخرون استحسنوه في الصلوات كلها لظهر التوالى في الامور الدينية وقال ابو يوسف رحمه الله لا ارى باسا ان يقول الموذن للامير في الصلوات كلها السلام عليك ايها الامير الخ واستبعده محمد لان الناس سواسية في امر الجماعة وابو يوسف خصهم بذلك لزيادة اشتغالهم بامور المسلمين كيلا تفوتهم الجماعة وعلى هذا القاضي والمفتي (هدايه باب الاذان جلد اول ص۸۴). ظفير

دهغه جواب درمختار مکروه ګڼلی دی خو دهغه حاشیه ردالمحتار یعني شامي او طحطاوي او نورو فقهاوو محققینو ترجیح ورکړیده او ددي خلاف دجواب ورکولو استحباب یي ثابت کړی دی او ترجیح اوتائید یي دجواب ورکولو ته ورکړی دی؟

جواب: اقول لکن في الشامي باب الجمعة والظاهر ان مثل ذلك يقال ايضا في تلقين المرقى الاذان للموذن والظاهر ان الكراهة على المؤذن دون المرقى لان سنة الاذان الذي بين يدي الخطيب تحصل باذان المرقي فيكون المؤذن مجيبًا لاذان المرقي واجابة الاذان حينئذ مكروهة الخ ص۵۵۱ شامي [1] جلد اول، وفيه ايضا وذكر الزيلعي ان الاحوط الانصات، فقط حاصل دا دی چي ددوم اذان جواب ورکول مکروهه دي.

بی اودسه اذان کول صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۱۰۹) که چیري اذان بي اودسه وکړل سي نوصحیح دی اوکه نه؟ او آیا پرکلیوالو باندي څه وبال سته؟

جواب: بي اودسه اذان کول صحیح دی پرچا باندي مواخذه او وبال نسته، البته غوره دا ده چي په اوداسه سره اذان وکړي [2] په دي خاطر ځیني فقهاوو بي اودسه اذان ته مکروهه ویلي دي، ويرى انه يكره الاذان ايضاً اي على غير وضوء، هدايه، وقيل يكره (اي الاذان على غير وضوء) لحديث الترمذي عن ابي هريرة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لايوذن الا متوضئ. (البحرالرائق. باب الاذان جلد اول ص۲۷۷. ظفير). فقط

که چیري دامام غوږونه درانه وي او داقامت بغیر جمع شروع کړي نو څه حکم دی؟ سوال:

(۱۱۰) دجومات امام پرمصله باندي ودریدی او مقتدیانو ته یي دتکبیر (اقامت) اجازه ورکړه، په تکبیر کي څه تاخیر رامینځ ته سو او امام داقامت په اندازه تاخیر وکړی او دغوږونو ددروندوالي په وجي سره یي اقامت وانه وریدی او نیت یي وتړی نو په لمانځه او دجمع په ثواب کي به څه کمي راسي اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ وسو او دجمعي ثواب هم ترلاسه سو، او اقامت چي سنت دی متروك سو [3] مګر کله چي دامام دعدم سماع له امله داسي وسوه ځکه نو هيڅ

---

[1] ردالمحتار باب الجمعة، مطلب في حكم المرقي بين يدي الخطيب جلد اول ص۷۲۹، ط.س. ج۲ ص۱۲۹. ظ

[2] ويكره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه على المذاهب (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب الاذان جلد اول ص۳۶۴) ثم اعلم أنه ذكر في الحاوي القدسي عن سنن الموذن كونه رجلا عاقلا صالحا عالما بالسنن والاوقات مواظبا عليه محتسبا ثقة متطهرا مستقبلا الخ (رد المحتار باب الاذان جلد اول ص۳۶۵، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفير

[3] ويكره اداء المكتوبة بالجماعة في المسجد بغير اذان واقامة كذا في فتاوى قاضي خان (عالمگيري مصري الباب الثاني في الاذان جلد اول ص۵۰، ط.س. ط. ماجدية ج۱ ص۵۳). ظفير

گناه ونسوه. (۱) فقط

دوچکالي او طاعون په موقع کی اذان ثابت دی اوکه نه؟ سوال: (۱۱۱) دوبا، قحط، وچکالي، طاعون او داسي نورو په موقع کي دلمانځه څخه وروسته اذان کول شرعاً صحیح دي اوکه نه؟ که چیري جایز وي نو شرعي دلیل یي څه دی او که ممنوع وي نو موږ چي اوریدلي دي چي په وبا کي دبیاباني دیبانو، بلاگانواو پیریانو کثرت وي او دپیریانو ددفع کولو لپاره چي کم حدیث: واذا تغولت الغیلان نادی بالاذان، او بل حدیث: واذا رای الجیرتی فلیطفئه بالتکبیر سره دجواز دلیل نیول صحت لري اوکه نه؟

جواب: په وبا او قحط کي اذان کول منقول نه دی او دتغول او غیلان په وخت کي چي کم اذان مستحب دی دهغه مطلب دا دی چي غیلان جن محسوس سي مثلا په ځنگل اوداسي نوروکي څوك دجناتو احساس وکړي نوهغه وخت داذان کولو حکم دی، په وبایي مرضونو کي دا وارد نه دی نه دا پرهغه باندي قیاسیږي، ځکه چي قیاس اول خو دمجتهد معتبر دی نه زموږ دخلگو، او برسیره پردي داقیاس مع الفارق دی په وبایي مرضونو کي تغول دغیلان نه محسوس کیږي. (۲) فقط

چي دقران دتلاوت په وخت اذان واوري نوڅه کول په کار دي؟ سوال: (۱۱۲) دقران دحفظ کولو یاناظره کولو په وخت کي داذان جواب چي واجب دی ورکول په کار دي اوکه دقران تلاوت جاري ساتل جایز دي؟

جواب: داذان جواب ورکول مستحب دي که چیري قران شریف بند کړي او داذان جواب ورکړي نوښه خبره ده اوکه چیري دقران شریف تلاوت جاري وساتي او اذان ته جواب ورنه کړي نو هیڅ گناه نه لري. (۳) فقط

په اذان کی دترجیع بحث: **سوال**: (۱۱۳-۱) په اذان کي چي ځیني خلگ شهادتین دوه واره په ټیټ اواز سره وایي اودوه واره په لوړ اواز سره داجایز دی او که نه؟

پر محمد رسول الله باندي (صلی الله علیه وسلّم) ویل څنگــه دي؟ سوال: (۱۱۴-۲) کله چي

---

(۱) والاقامة کالاذان فیما مر (درمختار) واراد بما مر احکام الاذان العشرة المذکورة في المتن وهي انه سنة للفرائض الخ (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص ۳۲۰، ط.س. ج۱ ص۳۸۸). ظفیر

(۲) وهو سنة الخ للفرائض الخ لایسن لغیرها الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار باب الاذان ص۳۵۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۸۴). ظفیر

(۳) ویجیب وجوبا وقال الحلواني ندبا والواجب الاجابة بالقدم من سمع الاذان ولو جنبا لا حائضا و نفساء وسامع خطبة الخ بخلاف قران (درمختار) لانه لا یفوت ولعله لان تکرار القراءة انما هو للاجر فلا یفوت بالاجابة بخلاف التعلم فعلی هذا یقرء تعلیما او تعلما لا یقطع (ردالمحتار باب الاذان ص۳۲۷ - ۳۲۸ ج۱). ظفیر

په اذان کولوکي (محمد رسول الله) راسي نو اذان کونکی څنډيږي او ورسره (صلی الله عليه وسلم) وايي دا څنګه دی؟

دحضرت بلال ﷺ اذان: **سوال**: (۱۱۵-۳) دحضرت بلال رضی الله عنه اذان کم يو دی؟

جواب: ۱- دا ترجيع ده چي دحنفيانو رحمهم الله په نزد په اذان کي سنت نه ده، دا دابو محذوره رضی الله عنه په حديث کي وارد دي هغه ته نبي کريم صلی إلله عليه وسلم دتعليم په غرض دشهادتينو دوباره کولو حکم فرمايلی وو او دحضرت بلال رضی الله عنه په اذان کي اودآسمان څخه دراکښته کيدونکي فرشتي په اذان کي ترجيع نه وه په دي باندي دحنفيانو رحمهم الله عمل دی. ([1])

(۲) داسي ويل په اذان کي ثابت نه دی. ([2])

(۳) دحضرت بلال رضی الله عنه اذان همدغه ډول وو څنګه چي اوس کيږي. ([3]) فقط

داذان او اقامت په مينځ کی درود ويل څنګه دي؟ **سوال**: (۱۱۲-۱) داقامت او اذان په مينځ کي مؤذن دحضور ﷺ په نوم باندي درود ووايي اوکه غوره يي نه ويل دي؟

داذان څخه وروسته دعا ته لاسونه پورته کول مسنون دي اوکه نه؟ **سوال**: (۱۱۷-۲) داذان دعا دي په لاس پورته کولو سره وکړي مسنونه کمه طريقه ده؟

دقرآن او ددرود شريف دتلاوت په وخت کي چي اذان واوري نو....؟ **سوال**: (۱۱۸-۳) چي قران مجيد يا درود شريف وايي اذان شروع سي نو داذان جواب ورکول غوره دي اوکه تلاوت کول يا درود ويل؟

جواب: (۱) موذن ته داذان او اقامت په مينځ کي ددرود شريف دويلو حکم نسته اوداسي ثابت نه دي. فقط

(۲) هر ډول صحيح دی، خوعمل په لاس نه پورته کولو دی. ([4]) فقط

([1]) ولا ترجيع فانه مکروه (درمختار) الترجيع ان يخفض صوته بالشهادتين ثم يرجع فيدفعه بهما لاتفاق الروايات على ان بلالا لم يکن يرجع وماقيل انه رجع لم يصح ولانه ليس في اذان الملك النازل بجميع طرقه الخ (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۵۹، ط.س. ج۱ ص۳۸۲). ظفير

([2]) دعبدالله بن زيد بن عبدربه په حديث کي اوپه بل هيڅ حديث کي د (صلی الله عليه وسلم) لفظ ذکرنه دی دعبدالله بن زيد په حديث کي دي، تقول الله اکبر الله اکبر الله اکبر الله اکبر ، اشهد ان لا اله الا الله ، اشهد ان لا اله الا الله، اشهد ان محمدا رسول الله، اشهد ان محمدا رسول الله الخ (فتح القدير، باب الاذان جلد اول ص۲۱۱) بيا په شرح المهذب کي دشافعيه ؤ صراحت دی والزيادة في الاذان مکروهة (البحر الرائق، باب الاذان ج۱ ص۲۷۵). ظفير

([3]) يعني په هغه به ترجيع نه کيده دحديثو کتابونه وګوی. ظفير

([4]) ويدعو عند فراغه بالوسيلة لرسول الله ﷺ (الدر المختار) اي بعد ان يصلي على النبى ﷺ لما رواه مسلم =

(۳) په درمختار اوشامي کي راغلي دي چي دقران شريف تلاوت دي موقوف کړي او داذان جواب دي ورکړي، نو ددرود شريف هم دغه حکم دی. (۱) فقط

دجمعي اذان دنصف النهار په وخت کي صحيح دی اوکه نه؟ **سوال:** (۱۱۹) دجمعې اذان دنصف النهار په وخت کي کولای سي اوکه نه؟

جواب: اذان دوخت څخه مخکي صحيح نه دی ددي لپاره فقهاء ددوباره کولو حکم فرمايي (۲) او دجمعي وخت دماپښين په ډول له زوال وروسته پيل کيږي ځکه نو دجمعي اذان دزوال څخه وروسته کول ښايي دزوال څخه مخکي صحيح نه دی (۳). فقط

دفوت سوو لمونځونو لپاره اذان لپاره اذان په کوکي اوپه صحرا کي: **سوال:** (۱۲۰) په کورکي اوپه صحرا کي دفوت سوو لمونځونو لپاره داذان او اقامت څه حکم دی؟

جواب: په کور کي يا په صحرا کي دفوت سوو لمونځونو لپاره اذان او اقامت کول مسنون دي، په درمختار کي يي ويلي دي چي دمخکني فوت سوي لمانځه دپاره اذان مسنون دی او دپاته نورو لپاره اختيار دی، مګر کول داذان دنه کولو څخه غوره دی او إقامت دټولو لپاره مسنون دی. (۴) فقط

دسهار دقضا سوي لمانځه دپاره دي الصلوة خير من النوم ووايي اوکه نه؟ **سوال:** (۱۲۱) که چيري دسهار لمونځ قضا سي او دهغه دکولو په وخت کي اذان وکړل سي نو په هغه کي الصلوة خير من النوم ويل مسنون دي اوکه نه؟

جواب: دسهار لمونځ که چيري قضا سو اوپه جمعه سره يي اداکوي نو اذان کول دهغه لپاره سنت دی او اذان په هغه ډول کول په کار دي لکه څنګه چي دسهار اذان دی يعني

= الخ (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۷۰، ط.س. ج۱ ص۳۹۸). ظفير

(۱) لوکان في المسجد حين سمع ليس عليه الاجابة ولوکان خارجه اجاب الخ فيقطع قراءة القران لوکان يقرء بمنزله ويجيب لو اذان مسجده ولو بمسجد لا (الدر المختار) الظاهر ان المراد المسارعة للاجابة وعدم القعود لاجل القراءة لاخلال القعود بالسعي الواجب و الا فلا مانع من القراءة ماشيا الا ان يراد يقطعها ندبا للاجابة باللسان ايضا الخ (رد المحتار باب الاذان ص۳۷۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۸). ظفير

(۲) وهو سنة مؤکدة للفرائض الخمس في وقتها الخ فيکاد اذان وقع بعضه قبله (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاذان ص۳۵۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۸۴). ظفير

(۳) وجمعة کظهر اصلا واستحبابا في الزمانين لأنها خلفه (الدر المختار على هامش ردالمحتار کتاب الصلوة ج۱ ص۳۴۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفير

(۴) ويسن ان يؤذن ويقيم لفائتة رافعا صوته لو بجماعة او صحراء لا ببيته منفردا وکذا يسن لاولى الفوائت لفاسدة ويخير فيه للباقي لو في مجلس وفعله اولى ويقيم للکل (درمختار) اى لايخير في القامة للباقي بل يکره ترکها (رد المحتار باب الاذان جل۱ ص۳۲۲ – ۳۲۳، ط.س. ج۱ ص۳۹۰). ظفير

الصلوة خير من النوم دي ووايي، كما يفيده اطلاق قول القهستاني وليسن ان يؤذن ويقيم لفائتة رافعًا صوته لو بجماعة او صحراء الخ در مختار (١). فقط

داقامت څخه مخکې بسم الله: **سوال**: (١٢٢) يو سړى دجمعې دتكبير دشروع كولو په وخت كې مخكې بسم الله وايي او بيا تكبير شروع كوي بل سړى وايي چې داناجايز دى، نو څه حكم دى؟

جواب: په دې كې هيڅ ستونزه نشته دهر يوكار په اول كې بسم الله ويل غوره او بهتر دى.

ايا اقامت به هم مؤذن كوي؟ **سوال**: (١٢٣) ايا صرف مؤذن ته تكبير ويل په كار دي اوبل څوك منع دي كه چيرې موذن دجومات ملازم وي، اوكه څوك ملازم نه وي نوكله يوڅوك اذان كوي او كله بل څوك؟

جواب: برابره خبره ده كه مؤذن تنخوا اخلي او معين وي او دايمي اذان كوي، اوكه كله كله اذان كوي په هر حال ددې سره سره دموذن څخه بغير بل چاته تكبير ويل صحيح دى مګر غوره دا ده چې څوك اذان وكړي هم هغه دې تكبير ووايي يادي بل چاته اجازت وركړي. (٢) فقط

داذان جواب او دعا: **سوال**: (١٢۴) داذان په وخت كې دحديثو حكم جواب وركول دې سره له دې چې په اوس وخت كې وروسته داذان ترختميدو كلمه طيبه وايي شرعي حكم څنګه دى؟

جواب: داذان په وخت پراوريدونكو دا مستحب ده چې كمې كلمې چې مؤذن وايي دوى يې هم ووايي او دحي على الصلوة او حي على الفلاح په وخت كې دې لا حول ولاقوة الا بالله ووايي. او داذان دختمېدو وروسته دې دا ماثوره دعا اللهم رب هذه الدعوة التامه الخ ووايي ښكاره خبره ده چې دماثور اتباع غوره او بهتره ده. (٣) فقط

---

(١) الدر المختار على هامش رد المحتار باب الاذان جلد اول ص٣٢٢، ط.س. ج١ ص٣٩٠. ظفير

(٢) اقام غير من اذن بغيبته اي الموذن لا يكره مطلقا او ان بحضوره كره ان لحقه وحشة كما كره مشيه في اقامة (درمختار) ان لحقه وحشة اي بان لم يرض به وهذا اختيار خواهر زاده الخ وقال في البحر ويدل عليه اطلاق قول المجمع ولانكرهها من غيره الخ فلا باس بان ياتي بكل واحد رجل اخر ولكن الافضل ان يكون الموذن هو المقيم اه اي لحديث من اذن فهو يقيم (رد المحتار باب الاذان جلد اول ص٣٢٧، ط.س. ج١ ص٣٩٥). ظفير

(٣) ويجيب وجوبا وقال الحلواني ندبا والواجب الاجابة بالقدم من سمع الاذان الخ بان يقول بلسانه كمقالته الخ الا في الحيعلتين فيحوقل وفي الصلوة خير من النوم فيقول صدقت وبررت الخ ويدعو عند فراغه بالوسيلة لرسول الله ﷺ (درمختار) وروى البخاري وغيره من قال حين يسمع النداء اللهم رب هذه الدعوة التامة =

داذان په وخت کي دغوږونو په سوريو کي ګوتي ورکول سنت دي: **سوال**: (۱۲۵) اذان ډير وخت دلاس په ايله کولو سره يا ديوه لاس په غوږکي په نيولو سره چي کمي خواته يي خوښه وي په مخ ګرځولو سره کول صحيح دي اوکه نه؟

جواب: دا دسنت څخه خلاف دی خو اذان کيږي (۱). فقط

دجمعي اذان دي دجومات څخه دباندي وکړل سي اوکه نه؟ سوال: (۱۲۶) که دجومات څخه دباندي اذان وکړي نو جايز دی اوکه نه؟

جواب: په جومات کي دننه او له جومات څخه دباندي اذان کول درسول الله ﷺ دزماني څخه بيا تر اوسه پوري دوام لري دخطبي اذان په جومات کي کيږي (۲) او دنورو لمونځونو اذان دجومات څخه دباندي او دننه جائز دي او پرمناره باندي داذان کول فقهاوو ممنوع ګڼلي دی څرګنده ده چي مناره دجومات څخه دباندي وي ددي لپاره دڅه دليل حاجت نسته. (۳) فقط

په تکبير کي داذان دکلمو تکرار: **سوال**: (۱۲۷) عموما موږ تکبير دوه ځله وايو ايا يو ځل تکبير ويل جايز دی او قد قامت الصلوة دوه ځله جائز دی اوکه نه؟

جواب: دحنفيانو په نزد تکبير داذان په ډول يعني الله اکبر اول څلور ځله او نوري کلمي دوه دوه ځله ويل په کار دي او قد قامت الصلوة هم دوه ځله ويل په کار دي، يو يو ځل دتکبير کلمي ويل دحنفيانو مذهب نه دی. (۴) فقط

په الله اکبر کي دواو اضافه کول غلط دي: **سوال**: (۱۲۸) په اذان او لمانځه کي الله اکبر ويل په کاردي او که الله هو اکبر؟

جواب: الله اکبر ويل په کار دي، دالله دها مخته واو زياتول نه ښايي. (۵) فقط

= والصلوة القائمة ات محمد ن الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاما محمود ن الذي وعدته، حلت له شفاعتي يوم القيامة الخ (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۷ - ۳۷۰ ، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفير

(۱) وجعل ندبا اصبعيه في صماخ اذنيه فاذانه بدونه حسن وبه احسن (الدر المختار على هامش رد المحتار باب الاذان ص۳۲۰، ط.س. ج۱ ص۳۸۸). ظفير

(۲) ويوذن ثانيا بين يديه اي الخطيب (الدرالمختار على هامش رد المحتار باب الجمعه ص۷۷۰) واذا جلس الامام على المنبر اذن الموذنون بين يديه الاذان الثاني للتوارث (غنية المستملي ص۵۲۰). ظفير

(۳) وينبغي ان يوذن على المئذنة او خارج المسجد ولايوذن في المسجد (عالمګيري مصري ص۲۷ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۵۵). ظفير

(۴) والأقامة مثل الاذان عنده الخ ولنا ماروى ابوداؤد عن ابن ابي ليلى عن معاذ الخ (غنية المستملي جلد اول ص۳۵۹). ظفير

(۵) اذا اراد الشروع في الصلوة كبر لو قادر الافتتاح اي قال وجوبا الله اكبر الخ (الدر المختار على هامش =

دیوه مؤذن په دوو جوماتونو کې اذان کول: **سوال**: (۱۲۹) که یو مؤذن په دوو جوماتونو کي اذان کوي نو دا جایز دی او که نه؟

جواب: دا ښه نه دی مکروهه دی. (۱) فقط

دسهار په اذان کي دالصلوة خير من النوم زيادت: **سوال**: (۱۳۰) دسهار په اذان کي الصلوة خير من النوم ولي زيات دی؟

جواب: دسهار په اذان کي دالصلوة خير من النوم زياتوالی دحديث څخه ثابت دی. (۲) اودغه وخت چونکي دغفلت او دخوب وخت دی په دي وجه دا کلمي په دغه وخت کي ويل مستحب دي چي ددي جملي مطلب دادی چي لمونځ بهتر دی تر بيده کيدلو (۳). فقط

دجمعي داذان څخه وروسته دعا: **سوال**: (۱۳۱) دجمعي دلمانځه ددويم اذان جواب او دهغه څخه وروسته اللهم رب هذه الدعوة التامة الخ ويل جايزدی او که نه؟

جواب: صحيح داده چي دجمعی ددويم اذان جواب ورکول مکروه دی، او همدارنګه دماثوره دعا اللهم رب هذه الدعوة الخ ويل هم مکروه دی. (۴) فقط

دجاهل اذان: **سوال**: (۱۳۲) جاهل سړی چي دعالم په ډول الفاظ نه سي ويلای هغه ته داذان کول جايز دي اوکه نه؟

جواب: کم شخص چي اذان صحيح نه سي کولای هغه دي اذان نه کوي، اذان په داسي چاکول په کار دي چي داذان کلمي صحيح تلفظ کولای سي که هغه عالم وي اوکه نه وي. فقط

اذان په جومات کي دننه کول پکاردي او که دجومات څخه دباندي؟ **سوال**: (۱۳۳) اذان دجومات دفرش څخه دباندي کول په کار دي اوکه دجومات دننه؟ اکثره خلګ وايي چي اذان دجومات څخه دباندي نه دي کول پکار، پرفرش باندي اذان کول پکار دي دجومات

= ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في تاليف الصلوة ج۱ ص۴۴۷، ط.س. ج۱ ص۴۷۹). ظفير

(۱) يكره له ان يؤذن في مسجدين (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۷۲، ط.س. ج۱ ص۴۰۰). ظ

(۲) عن ابي محذورة قال قالت يا رسول الله علمني سنة الاذان قال فمسح مقدم راسه قال تقول الله اكبر الله اكبر الخ فان كان صلوة الصبح قلت الصلوة خيرر من النوم الخ رواه ابوداؤد (مشكوة باب الاذان ص۶۳). ظفير

(۳) ويقول ندبا بعد فلاح اذان الفجر الصلوة خير من النوم مرتين لأنه وقت نوم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۶۰، ط.س. ج۱ ص۳۸۸). ظفير

(۴) وينبغي ان لايجيب بلسانه اتفاقاً في الاذان بين يدي الخطيب (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاذان ص۳۷۱) واجابة الاذان حينئذ مكروهة (ردالمحتار باب الجمعه ج۱ ص۷۷۹، ط.س. ج۲ ص۱۲). ظفير

ځخه دباندي اذان کول ممنوع دی او ددي په ثبوت کي دخطبې ځخه مخکی اذان وړاندي کوي، دا اذان ولي په جومات کي دننه کيږي په دي اوپه پنځه وختنه اذان کي ځه فرق دی، اوهغه په جومات کي دننه کول په کار دي اوکه نه؟ اوکه چيري دجومات ځخه دباندي يو لوړ ځای جوړ سي او پرهغه ځای باندي اذان کوي ددي ځه حکم دی؟

جواب: دخطبي داذان ځخه بغير نور پاته دپنځه وختو دپاره اذان پريو لوړ ځای باندي کول غوره دی او دجومات ځخه دباندي بهتر دی که ځه هم په جومات کي جايز دی په دې ډول دجمعي دخطبي اذان په جومات کي دکولو لپاره کافي دليل دی، اوپه لوړ ځای باندي اذان کول په دي وجه مشروع دی چي اواز تر ليري سيمو پوري ورسيږي، او دنبي کريم صلی الله عليه وسلم په زمانه کي به پنځه سره اذانونه دجومات ځخه دباندي کيده، او وجه يي داوه چي په لوړ ځای داذان کولو لپاره دجومات سره متصل به دځيني کورونو پر بامونو باندي اذان کيدی نو دخير الازمنه زماني ددي فعل ځخه پنځه وختنه اذان دجومات ځخه دباندي کول غوره کيدل ثابت سوه، (۱) مگر په جومات کي داذان کولو ځخه هم ممانعت نسته، ځکه چي جومات دالله (ج) دذکر لپاره جوړ سوی دی او اذان هم دالله (ج) ذکر دی، قال الله تعالی: ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذکر فيها اسمه (۲) الاية. فقط

داقامت دکلمو جواب: **سوال**: (۱۳۴) په اقامت کي دموذن دکلمو جواب ورکول داذان په ډول مستحب دی اوکه سنت موکد، مگر کله چي امام ته په قدقامت الصلوة باندي دنيت دتړلو حکم دی نو مقتديان دي دنورو کلمو جواب ورکړي او په جمعه کي دي شريك سي اوکه ځنگه؟

جواب: مستحب دی (۳) او ددي مستحب دادا کولو لپاره علامه شامي دا فرمايلي دي چي غوره داده چي امام دي داقامت دختميدلو ځخه وروسته تکبير تحريمه ووايي. (۴) فقط

(۱) ينبغي ان يوذن على المئذنة او خارج المسجد الخ والسنة ان يوذن في موضع عال يكون اسمع لجيرانه ويرفع صوته ولا يجهد نفسه (عالمگيري مصري باب الاذان ص۵۲ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۵۵). ظفير

(۲) سورة البقره رکوع ۱۴. په عالمگيري کي دي "ولايوذن في المسجد" ددي منشا داده چي داولی ځخه خلاف ده دا مطلب يي نه دی چي ناجائز دی. ظفير

(۳) ويجيب الاقامة ندبا اجماعا كالاذان (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۷۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۰). ظفير

(۴) وشروع الإمام في الصلوة مذ قيل قد قامت الصلوة ولو اخر حتى اتمها لاباس به اجماعا الخ واعدل المذاهب الخ وفي القهستاني معزيا للخلاصة انه الاصح (درمختار) لان فيه محافظة على فضيلة متابعة المؤذن واعانة =

داذان ښځه وروسته دجومات په لوري تلل ضروري دي اوکه نه؟ سوال: (۱۳۵) اوریدلي مو دي چي داذان ښځه وروسته چي کم سړی جومات ته نه ځي هغه گناهگار دی، که چیري دبل سړي په تاکید کولو سره هم هغه لمانځه ته ولاړ نه سي نو کافر دی، دا صحیح ده اوکه نه؟

جواب: په دي کي شك نسته چي کم سړی اذان واوري او جومات ته ولاړ نه سي په جمعي سره لمونځ ادا نه کړي هغه هم گناهگاردی (۱) اوکه چیري بالکل لمونځ پریښودونکی وي چي نه جومات ته دلمانځه لپاره ځي اونه په خپل کورکي لمونځ ادا کوي نو هغه دسختي دوجي فاسق او عاصي دی، او ځیني امامان هغه ته کافر وایي لکه څنگه چي په حدیث کي راځي: من ترك الصلوة متعمدا فقد كفر (۲) یعني چاچي قصدا لمونځ پریښودی نو هغه کافر سو یعني کفر ته ورنژدي سو او دلمانځه دفرضیت څخه انکار کول په اتفاق سره کفر دی. اعاذنا الله تعالى منه. فقط

إقامت دلومړي صف څخه ضروري نه دي: **سوال**: (۱۳۶) مؤذن باید اقامت په لومړي صف کي وکړي اوکه په کم صف کي چي زړه یې غواړي؟ مستحب څه دی؟

جواب: په کم صف کي چي وي په هغه کي اقامت کولای سي په دي کي څه قید نسته او په لومړي صف کي کیدل اړین نه دي (۳). فقط

بې اودسه اذان کول جایز دي اوکه نه؟ سوال: (۱۳۷) دجومات امام چي بې اودسه اذان وکړي یا داذان کولو څخه وروسته چیلم څکولو ته یا اودس ماتي ته ولاړ سي، دا جایز دی اوکه نه؟

جواب: دفقهي په کتابونو کي دا راغلي دي چي بې اودسه اذان کول مکروه نه دی، یعني مکروه تحریمي نه دی، کما في الدرالمختار، ويكره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه على المذهب (۴) الخ مگر په شامي کي منقول دي چي اذان په اوداسه سره کول

= له على الشروع مع الامام (ردالمحتار باب صفة الصلاة اداب الصلوة ص۴۴۷ ج۱، ط.س. ج۱ ۴۷۹). ظفير

(۱) الجماعة سنة مؤكدة لقوله عليه السلام الجماعة من سنن الهدى لايتخلف عنها الامنافق (هدايه باب الامامة جلد اول ص ۱۰۹). ظفير

(۲) دغه وخت موږ په دي الفاظو سره دا حدیث تر لاسه نه کړي. په مشکوة کي دا الفاظ سته: لاتترك صلوة مكتوبة متعمدا فمن تركها فقد برات منه الذمة الخ (مشكوة كتاب الصلوة فصل ثالث ص۵۹). ظفير

(۳) ويقيم على الأرض هكذا في القنية وفي المسجد هكذا في البحر الرائق (عالمگيري كشوری باب الاذان فصل ثاني جلد اول ص۵۴، ط. ماجدية ج۱ ص۵۲). ظفير

(۴) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفير

مسنون دی په شامي کي دي: ثم اعلم انه ذکر في الحاوي القدسي من سنن المؤذن کونه رجلا عاقلا صالحا عالما بالسنن والاوقات مواظبا علیه محتسبا ثقة مطهرا مستقبلاً [۱] الخ ددي څخه څرګنده سوه چي په اوداسه سره اذان کول مستحب دی، نو همیشه دبي اوداسه اذان کولو څخه ډډه وکړی، ددي څخه احتراز کول په کار دي نوکه چیري اذان په اوداسه سره وکړي بیا ورته داودس ماتي اړتیا پیدا سي نو دحاجت رفع کول اړینه خبره ده، او دچیلم څکول داصل څخه ښه نه دی ددي څخه هم ځان ساتل ډیره غوره خبره ده. فقط (که چیري چیلم وڅکوي نو جومات ته دراتلو څخه مخکي دي خوله په ښه ډول صفا کړي ددي لپاره چي دهغه په بوي سره چاته تکلیف ونه رسیږي، ظفیر)

<u>تراذان وروسته امام اومقتدیان رابلل څنګه دي؟</u> سوال: (۱۳۸) موذن ته داذان څخه وروسته دامام یا نور لمونځ کونکو رابلل صحیح دهي اوکه نه؟

جواب: دا ښه نه دی، الابضرورة، که کله داسي وسي نو ستونزه نسته. [۲] فقط

<u>په تکیه کولو سره اذان او په ناسته اقامت مکروه دي:</u> سوال: (۱۳۹) څوك چي ددریدلو وس ونه لري اوپه تکیه کولو سره اذان وکړي اوپه ناسته سره تکبیر ووایي نو دهغه تکبیر او اذان مکروه دی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کي راغلي دي: ویکره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه واذان امرأة وخنثي وفاسق (الی) وقاعد الا إذا أذن لنفسه وراکب إلا المسافر [۳] اودا هم په در مختارکي دی: والاقامة کالاذان [۴] الخ ددي څخه څرګندیږي چي څه ډول اذان په ناستي سره مکروه دی اقامت هم بغیر دعذر څخه په ناستي مکروه دی او دکمزوري له امله دیوال اوداسي بل څه ته په تکیه لګولو سره اذان په ولاړه کول بلا کراهته صحیح دی، فقط

<u>دجمعي لپاره نغاره وهل څنګه ده؟</u> سوال: (۱۴۰) دشیش ګرانو په کلي کي صرف یو جومات دی اوکلی وسیع دی داذان اوازهم ټولو ځایونوته نه رسیږي، دکلي اوسیدونکي

---

(۱) رد المحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۵، ط.س. ج۱ ص۳۹۳. ظفیر

(۲) وکره في سائر الصلوة ومعناه العود الی الاعلام وهو علی حسب ما تعارفوه وهذا تثویب احدثه علماء الکوفة بعد عهد الصحابة لتغیر احوال الناس الخ والمتاخرون استحسنوه في الصلوت کلها لظهور التواني في الامور الدینیة وقال ابو یوسف لا اری باسا ان یقول الموذن للامیر في الصلوت کلها السلام علیك ایها الامیر الخ واستبعده محمد رحمه الله لان الناس سواسیة في امر الجماعة الخ (هدایه باب الاذان جلد اول ص۸۴). ظفیر

(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۴۹۲. ظفیر

(۴) ایضاص۳۲۰، ط.س. ج۱ ص۳۸۸. ظفیر

ټول لمونځ کونکي دي کم چي کاریګر خلک دي دټولو لمونځونو په وخت کي دهغوي کارونه وي او دکار څخه ولاړیدل دهغوي دتکلیف او نقصان باعث دی، ددي لپاره هغوي دجومات پابندي نه سي کولای، ددي وجي دا ترکیب جوړ سوی و چي اذان به پروخت کیدی اودجمعي دتیاریدلو په وخت کي به دنغاري په ذریعه چي دجومات څخه دباندي یې ایښي وه کاریګرانو ته خبر ورکول کیدی او کاریګر به راغلل، په دي کي به هغوي انتظار نه کوی اوپه لویي ګنې سره به جمعه کیده، اوځینو خلکو دنغاري دډنګولو ممانعت وکړی اوجمعه ماته سوه. څوك چي وس ولري هغوي په انفرادي ډول لمونځونه کوي او نور یې څه ضروي نه ګڼي په داسي صورت کي دنغاري ډنګول چي دجومات څخه دباندي یې ایښي ده څنګه ګڼل کیږي او ددي په باره کي څه حکم دی؟ او دخبرداري لپاره دڅه څخه کار اخیستل په کاردي؟

جواب: اعلام بعد الاذان چي ورته تثویب وایي مخکنیو عالمانو دي ته مکروه او بدعت ویلی دی او متاخرینو عالمانو دخلګو دسستوالي په وجه داجایز ګڼلی دی، نو دمتاخرینو دمذهب پربناء باندي که چیري داعلام لپاره دجمعي دانتظام څه صورت نه وي نو دنغاري په ډنګولو سره اعلام جایز دی: كما في الدر المختار والشامي ويثوب بين الاذان والاقامة في الكل للكل بما تعارفوه (درمختار كتنحنح او قامت قامت او الصلوة الصلوة ولو احدثوا اعلاما مخالفاً لذلك جاز (¹) (شامی). (اوکله چي داذان اواز اوریدل کیږي نو بغیرداړتیا دنغاري دډنګولو څخه ځان ساتل ښایي په دي وجي سره چي داذان دامر په پیل کي دغه ډول تمام صورتونه رد کړای سول وه. ظفیر). فقط

په اقامت کي قد قامت الصلوة په لوړ اواز سره ویل څنګه دي؟ **سوال**: (۱۴۱) داقامت په وخت کي دقدقامت الصلوة لفظ په لوړ اواز سره ویل څه حکم لري؟

جواب: په دي کي څه ستونزه نسته (²). فقط

په زندان کی دي اذان وکړل سي اوکه نه؟ **سوال**: (۱۴۲) په زندان کي په جمعي سره لمونځ کولای سي، هلته اذان کول په کار دي او که صرف په تکبیر ویلو باید اکتفا وکړای سي؟

جواب: که چیري هلته پراذان بندیز او ممانعت نه وي نو اذان کول ښه دی اوثواب لري که

(¹) وګورئ: ردالمحتار للشامي باب الاذان جلد اول ص۳۲۳، ط.س. ج۱ ص۳۸۹. ظفير

(²) والاقامة مثل الاذان الا انه يزيد فيها بعد الفلاح قد قامت الصلوة مرتين هكذا فعل الملك النازل من السماء وهو المشهور (هداية باب الاذان جلد اول ص۸۳). ظفير

چيري يې ونه کړي او صرف پر اقامت باندي اکتفا وکړي نو دا هم بغير دکراهته صحيح دی، په درمختارکي دي: بخلاف مصل ولو بجماعة (۱) في بيته بمصر او قرية لها مسجد فلا يكره تركهما إذ اذان الحيّ يكفيه، او په شامي کي دي قوله في بيته اي فيما يتعلق بالبلد من الدار والكرم وغيرهما الخ (۲). فقط

چي په جومات کي دننه وي نو اذان ته جواب ورکول ضروري نه دي: **سوال:** (۱۴۳) زيد دمانېام داذان څخه مخکي په جومات کي ناست وو اوځو کسانو ته يې څه مسئله بيانوله نو دماښام اذان پيل سو خو زيد خپلي خبري ونه درولي، نه يې اذان واوريدی او نه يې جواب ورکړی، دی وايي چي ددين دعلم ښوونکي ته داذان جوابول واجب نه دي، په دي اړه شرعاً حکم دی؟

جواب: کم سړی چي په جومات کي داذان په وخت موجود وي نو هغه ته اجابت باللسان ورکول مستحب دی نوکه چيري دڅه مسئلي په بيانولو سره هغه خپلي خبري ونه دروي او داذان جواب يي ورنکړی نو ګناهګار کيږي نه البته غوره دا وه چي خپلي خبري يې بندي کړي وای او داذان جواب يې ورکړی وای، مګر دمستحب په پريښودلو سره طعن کيدای نه سي او ځيني فقهاء که څه هم دوجوب باللسان قائل دی خو صحيح او راجح عدم وجوب دی (۳). فقط

داذان څخه مخکي دالصلوة والسلام رواج صحيح دی اوکه نه؟ **سوال:** (۱۴۴) داذان څخه مخکي الصلوة والسلام عليك يارسول الله اوداسي نور چي ورته صلوة وايي او په مکه معظمه اومدينه منوره کي ويل کيږي دا صحيح دی اوکه نه؟

جواب: ددي ويلو څه ضرورت نه نسته. (۴) فقط

په اذان کي پرشهادتينو باندي ګوتي مچول څنګه دي؟ **سوال:** (۱۴۵) په اذان کي دشهادتينو په وخت کي ګوتي مچول څنګه دي؟ کم سړی چي ددي څخه منع کوي دهغه اقتداء په لمانځه کي جايزده اوکه نه اوځوك چي ګوتي نه مچوي هغه ګناهګار دی اوکه نه؟ اوکه چيري ګوتي مچول مستحب يا سنت وي نو ددي دليل څه دی؟

---

(۱) قوله ولو بجماعة وعن ابي حنيفة ﷺ لو اكتفوا باذان الناس اجزاهم وقد اساوا (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۷، ط.س. ج۱ ص۳۹۵) ددي څخه څرګنده سوه چي ښه همدا ده چي اذان وکړل سي. ظفير

(۲) وګورئ: رد المحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۷، ط.س. ج۱ ص۳۹۵. ظفير

(۳) ويجيب وجوبا وقال الحلواني ندبا من سمع الاذان (درمختار) اي قال الحلواني ان الاجابة باللسان مندوبة والواجبة هي الاجابة بالقدم (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۷، ط.س. ج۱ ص۳۹۷). ظفير

(۴) ځکه په شريعت کي ددې هيڅ اصل نسته په دی خاطر دځان ساتل ورڅخه په کاردی. ظفير

جواب: دتقبيل ابهامين داستحباب دليل دشامي څخه دا عبارت دی: يستحب ان يقال عند سماع الاولى من الشهادتين صلى الله عليک رسول الله وعند الثانية منها قرت عيني بک يا رسول الله ثم يقول اللهم متعنى بالسمع والبصر بعد وضع ظفری الابهامين على العينين فانه عليه السلام يكون قاعدا له في الجنة كذا في كنز العباد وقهستاني ونحوه في الفتاوی الصوفية وفي كتاب الفردوس من قبل ظفري ابهاميه عند سماع اشهد ان محمدا رسول الله صلى الله عليه وسلم في الاذان انا قاعده ومدخله في صفوف الجنة وتمامه في حواشي البحر للرملي عن المقاصد الحسنة للسخاوي، وذكر ذلک الجراحی واطال ثم قال ولم يصح في المرفوع من كل هذا شيء ([1]) الخ، شامي جلد اول ص۲۲۷ باب الاذان. دشامي داخرى عبارت څخه داهم څرګنده سوه چي هيڅ يو مرفوع حديث په دي باره کي نسته، وروستی خبره داده چي په ضعيف حديث باندي هم په فضائل اعمال کي عمل کول صحت لري، خو دهغه شرط دادی چي دغه کار به مسنون ګڼي، كذا في الدرالمختار، نوکه څه هم ځيني عوام په دي کي زياتی کوي او داسنت ګڼي اوکوي يي، اوپر نه کونکي باندي يي طعن او ملامتي وايي ليکن محققين علماء ددي نه کول زيات احتياطي ګڼي، او نه کوونکی يي ګناهګار نه دی، په هغه پسي اقتداء بالکل صحيح ده. فقط

په اذان کي دسيني دګرځولو ممانعت: **سوال**: (۱۴۶) يوه سړي په اذان کي خپله سينه رسته او چپه لوري ته ګرځوله ما هغه منع کړی او ورته ومي ويل چي داډول سينه ګرځول منع دي، دا صحيح ده که نه؟

جواب: دا صحيح ده چي په اذان کي په حيعلتين کي صرف مخ رسته او چپه لوري ته واړول سي، خو سينه دي دقبلي لوري ته وي. ([2]) فقط

دضد په وجه داذان نه کول: **سوال**: (۱۴۷) په يوه جومات کي دوه إمامان دي دواړه سکه ورونه دي، په خپل مينځ کي سره ناخوښ وي، ددي وجه اذان نه کوي چي وايي کيدای سيِ دا بل به کړي وي، نوکم امام چي راسي هغه جمعه ورکړي، په داسي صورت کي شرعًا لمونځ کيږي اوکه نه؟

([1]) رد المحتار باب الاذان جلد اول ۳۷۰، ط.س. ج۱ ص۳۹۸. ظفير

([2]) ويستقبل بهما (ای الاذان والاقامة) القبلة ولو ترك الاستقبال جاز ويكره كذا في الهداية واذا انتهي الى الصلوة والفلاح حول وجهه يمينا وشمالا وقدماه مكانهما (عالمګيري کشوری باب الاذان جلد اول ص۵۴، ط. ماجدية ج۱ ص۵۲). ظفير

جواب: په داسي صورت کي لمونځ کيږي خو داذان دسنت پريښودلو ګناه ددوی په غاړه ده، قال في الدر المختار وهو سنة للرجال في مكان عال مؤكدة هي كالواجب في لحوق الاثم (١). فقط

په رواني کی تکبير شروع کول څنګه دي؟ **سوال**: (١٤٨) که چيري مؤذن په رواني کي تکبير پيل کړي اوځای ته په رسيدلو سره يي پوره کړي نو دا دسنت خلاف نه دي؟

جواب: دا خلاف اولی او دسنت خلاف دی، الا ان يكون احيانا عن ضرورة، قال في الدر المختار ويستقبل غير الراكب القبلة بهما ويكره تركه تنزيها (٢) الخ. څرګنده سوه چي په رواني کي دقبلي استقبال هم ترک کيږي، (قوله غير الراكب) عبارة الامداد الا ان يكون راكبا مسافرا لضرورة السير الخ (٣)، شامي. فقط

دشيعه ګانو په اذان کی اضافه والی او دهغه حيثيت: **سوال**: (١٤٩) شيعه ګان په خپلو جوماتو او داسي نورو مقاماتو کي داذان په وخت کي په لوړ اواز سره داشهد ان امير الومنين وامام المتقين عليا ولي الله ووصى رسول الله يا حجة الله کلمه ادا کوي ايا اهل سنت اوجماعت ته داسي کلمات اوريدل جايز دي؟

جواب: دروافضو په اذان کي دا کلمه زياتول داحاديثو صحيحو څخه خلاف دي کم چي داذان په باره کي مروي دی (٤) په دي خاطر بدعت او ممنوع دی او که چيري ددي سره دخليفة رسول الله لفظ بلا فصل هم زيات کړای سي لکه څنګه چي په ځينو ځايونوکي داسي سوي دي نودا نورهم زيات بد دی ولي چي دا کذب او افترا ده ځکه چي په حقيقت کي خليفه اول حضرت ابوبکر صديق رضی ا لله عنه دی، دهغه څخه وروسته حضرت عمر فاروق رضی الله عنه دی، دهغه څخه وروسته حضرت عثمان رضی الله عنه دی او دهغه څخه وروسته حضرت علي ﷺ دی نو دخلافت ترتيب په دي طريقي سره دی، ددي خلاف عقيده لرل حرام دی او بدعت دی (٥) غرض داچي په اذان کي هغه

(١) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص٣٥٢، ط.س. ج١ ص٣٩٤. ظفير

(٢) ردالمحتار، باب الاذان جلد اول ص٣٢١، ط.س. ج١ ص٣٨٩، ددي څخه وروسته مذكور دي: لان بلالا اذن وهو راكب ثم نزل واقام على الارض (ايضا). ظفير

(٣) ردالمحتار، باب الاذان جلد اول ص٣٢١، ط.س. ج١ ص٣٨٩، ددي څخه وروسته مذكور دي: لان بلالا اذن وهو راكب ثم نزل واقام على الارض (ايضا). ظفير

(٤) دتفصيل دپاره وګورئ: مشكوة باب الاذان ص٢٣. ظفير

(٥) وافضل الناس بعد رسول الله ﷺ الخ ابوبكر الصديق الخ ثم عمر بن الخطاب الخ ثم عثمان الخ ثم على بن ابى طالب الخ (شرح فقه اكبر ص٧٤). ظفير

کلمات زیاتول چي په سوال کي منقول دي داهل سنت والجماعت په نزد جایز نه دي، دا دروافضو خذلهم الله تعالی دبدعاتو او مخترعاتو څخه دي حنفیان، شافعیان او داسي نور ددي اجازت نه ورکوي. فقط

په سرتور سر اذان کول صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۱۵۰-۱) مؤذن ته په سرتور سر اذان کول جایز دی او که نه؟

په سر تورسر لمونځ کول جایز دی اوکه نه؟ سوال: (۱۵۱-۲) په سرتور سر لمونځ کول صحیح دی او که نه؟ دداسي کولو لپاره څه حکم دی؟

ایا په سرتور سر اذان او لمونځ کول دروافضو طریقه ده؟ سوال: (۱۵۲-۳) په سر تور سر لمونځ یا اذان کول دروافضو او شیعه ګانو) عمل دی او که نه؟

جواب: (۱-۳) فقهاوو په سرتور سر لمونځ کول مکروه لیکلي دي، په اذان کي یي ددي تصریح نه ده فرمایلي، او په لمانځه کي یي هم دا تفصیل کړی دی چي دسستي په وجي سره سر لوڅ لمونځ کول مکروه دی، اوکه چیري دتذلل، انکسار، خشوع او خضوع په وجي سره سرتور سر لمونځ کوي نو کراهت نسته، ([1]) مګر اول غوره داده چي په سر تور سر دي اذان نه کوي او که چیري په یوځای کي دادروافضو شعار وي نو بیا دي ضرور دهغوی مخالفت وکړي سر تور سر اذان دي نه کوي ددي لپاره چي دهغوی سره مشابهت رانه سي، په در مختار کي راغلي دي: وصلوته حاسراً ای کاشفا راسه للتکاسل ولاباس به للتذلل الخ ولو سقطت قلنسوة فاعادتها افضل الخ درمختار ([2]). فقط

دلمانځه دباطل کیدو په صورت کي دلمانځه دراګرځولو په وخت کي تکبیر ویل کیري اوکه نه؟ سوال: (۱۵۳) امام دمازدیګر دځلورو رکعتو پرځای په غلطی سره پنځه رکعته ادا کړل، چا وریاد نه کړه اوس امام او مقتدیان ددرود او وظیفو څخه فارغ سوي او دعا کولو ته تیاروه چي درکعتونو دشمېر بحث شروع سو لمونځ دویم ځل راوګرځول سو او تکبیر هم دویم ځل وویل سو، داجایز دی او که نه؟

جواب: په دي صورت کي دوباره دتکبیر ویلوته اړتیا نسته که چیري دوباره وویل سي په دي وجه چي فصل اوږد سوی دی نوهیڅ پروانه لري، دفقهي په کتابونو کي خو دالیکلي

([1]) وکره کفه الخ وصلاته حاسراً ای کاشفا رأسه للتکاسل ولا باس به للتذلل واما للاهانة بها کفر (درمختار) قوله: ولا باس للتذلل قال في شرح المنیة فیه اشارة الی ان الاولی ان لا یفعله وان یتذلل ویخشع بقلبه فانهما من افعال القلب اهـ وتعقبه في الامداد الخ (ردالمحتار باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها ج۱ ص۵۹۹، ط.س. ج۱ ص۶۴۰ – ۶۴۱). ظفیر

([2]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب ایضاً جلد اول ص۵۹۹ – ۶۰۰، ط.س. ج۱ ص۶۴۱. ظفیر

دي: صلى السنة بعد الاقامة او حضر الامام بعدها لايعيدها بزازيه وينبغي إن أطال الفصل او وجد ما يَعُدُّ قاطعا كأكل أن تُعاد الخ درمختار ([1]). فقط

داذان څخه وروسته دلاسونو په پورته کولو سره دعا کول ثابت دي که نه؟ **سوال:** (۱۵۴) داذان څخه وروسته په لاس پورته کولو سره دعا کول ثابت دي اوکه نه؟

جواب: په ځانګړي ډول په دي ځای کي رفع اليدين کول ثابت نه دي، په دعا کي درفع يدين مستحب والی دلته هم داستحباب تقاضا کوي خو معمول نه دی. ([2]) فقط

داذان دکلمو دجواب دليل څه دی؟ **سوال:** (۱۵۵) داذان دټولو کلمو جواب بعينه دهغو کلمو ويل دي، پرته له حي على الصلوة او حيّ على الفلاح او دالصلوة خير من النوم څخه، چي ددي په جواب کي لا حول ولا قوّة إلا بالله، او صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ ويل کيږي ددي عقلي دليل څه دی؟

جواب: ددي صرف نقلي دليل کافي دی ([3]). (عقلي دليل دادی چي انسان اعتراف کوي چي دعباداتو او نورو نيکيو پر ځای راوړل درب العزت په توفيق باندي دی بيا درابلونکي په جواب کي صرف په خپله رابلل څه دعقل سره لګيدونکي خبره نه ده، ظفير). فقط

اذان او اقامت يوازي دفرائضو لپاره دي؟ **سوال:** (۱۵۶) تکبير فقط دفرائضو څخه مخکي ويل کيږي که دسنتو څخه مخکي هم؟

([1]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الاذان تحت الفروع جلد اول ص۳۷۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۰. ظفير

([2]) عن عكرمة عن ابن عباس قال المسئله ان ترفع يديك حذو منكبيك او نحوها رواه ابوداؤد (مشكوة كتاب الدعوات ص ۱۹۲). ظفير

([3]) دحي على الصلوة او حي على الفلاح په جواب کي دا الفاظ هم دوباره کول په کار دي او: لاحول الخ هم لوستل په کار دي ولي چي په دواړه ډولو روايت موجود دی واختار في الفتح الجمع بينهما عملا بالاحاديث (ردالمحتار) او دلاحول دلوستلو وجه غالبا داده چي مؤذن چي کله دلمونځ او دفلاح لوري ته بلل کوي نو اوريدونکي دي دا وايي چي دا عظيم الشانه ذمه داري ده او ددي په ځای راوړل يومهم کار دی ولي چي دا هغه امانت دی کم چي پر مځکي او اسمان باندي پيش کړل سونو هغوی هم په لړزان سول او دقبلولو څخه يي ډډه وکړه (فابين ان يحملنها واشفقن منها. القرآن) نو بيا زموږ غوندي ضعيف او ناتوانه په څه کي دي، پرته ددي څخه چي په خپله درب العالمين توفيق يي دلاري ملګری سي او لاس نيول يي وفرمايي، ځکه چي دلاحول ولاقوة الابا الله مفهوم دادی چي دګناه او ناخوښی. څخه خلاصون اودطاعت په ځای راوړل ټول هرڅه خاص دالله تعالى په توفيق سره کيدای سي، والله اعلم او د: الصلوة خير من النوم، په جواب کي د "صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ" په ويلو سره دموذن تصديق او تاييد کيدلای سي او دخپل زړه دمسرت اظهار کيږي سي چي دا موقعه دهمدي خبري ده، په دي الفاظو کي نه دخدای جل جلاله دلويوالی ذکر سته اونه شهادتين، ددی وجه دوباره کول يې مفيد نه دی، والله اعلم. ظفير

جواب: اذان او تکبیر دفرائضو لپاره دی، دسنتو لپاره نه دی داسي په درالمختار کي دي . (۱) فقط

تکبیر کله پیل کیږي؟ سوال: (۱۵۷) دجمعي په وخت کي پرمصلي باندي دامام ددریدلو څخه مخکي تکبیر پیل کړل سي اوکه په عدم موجودګی کي، ایا رسول الله صلی الله علیه وسلم به دحجري څخه دتکبیر په اوریدلو سره تشریف راوړی؟ همدایي معمول اوکه کله کله داسي سوي دي؟

جواب: دا اړینه نه ده چي کله امام پرمصلي باندي ودریږي نو هغه وخت دي تکبیر پیل سي بلکي امام چي کله په جومات کي موجودوي نو تکبیر ویل صحیح دی، امام چي تکبیر واوري نوپه خپله به مصلي ته راسي لکه څنګه چي ددرمختار په عبارت کي څرګنده ده: ویقوم الامام والمؤتم حین حی علی الفلاح اذا کان الامام یقرب المحراب والا فیقوم کل صف ینتهي الیه الامام علی الاظهر (۲) الخ. فقط

مقتدیان او امام کله ودریږي؟ سوال: (۱۵۸) دتکبیر په وخت کي مقتدیانو ته اوامام ته کم وخت دریدل په کاردي یو مولوي صاحب دحي علی الفلاح په وخت کي دمقتدیانو دریدل مستحب فرمایلي دي،

جواب: دلمانځه په ادابو کي فقهاو رحمهم الله دا لیکلي دي چي دحي علی الفلاح په وخت کي دي ټول ودریږي مګر څرګنده ده چي که چیري ترمخ لامقتدیان ودریږي نو دیوښتني ځای نه دی ځکه چي دادب اومستحب په پرېښودلو باندي هیڅ طعن اواعتراض نه سي کیدلی، البته بهتره همدا ده څنګه چي فقهاوو لیکلي دي او په درالمختار کي هم دا لیکلي دي چي که چیري امام دمخ له لوري راسي یعني مخامخ راسي نو په کم وخت کي چي پرامام باندي نظر ولګیږي مقتدیان دي ودریږي، په هر حال په دې کي دهر ډول کولو وسعت دی، خو اتباع دفقهاوو دتصریحاتو اولی او افضله ده. (۳) فقط

---

(۱) والاقامة کالاذان فیمامر (درمختار) واراد بمامر احکام الاذان العشرة المذکورة في المتن وهي انه سنة للفرائض الخ (رد المحتار باب الاذان جلداول ص۳۲۰، ط.س. ج۱ ص۳۸۸). ظفیر

(۲) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة اداب الصلاة جلداول ص۴۴۷، ط.س. ج۱ ص۳۱۸. ظ

(۳) والقیام للإمام وموتم حین قیل حي علی الفلاح خلافا لزفر فعنده عند حي علی الصلوة ان کان الامام بقرب المحراب والا فیقوم کل صف ینتهي الیه الإمام علي الاظهر وان دخل من قدام قاموا حین یقع بصرهم علیه الا اذا قام الامام بنفسه في مسجد فلا یقفوا حتی یتم اقامته وان خارجه قام کل صف ینتهي الیه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار اداب الصلوة جلد اول ص۴۴۷، ط.س. ج۱ ص۴۷۹). ظفیر

دامام پر قد قامت باندي لاسونه ترل: **سوال**: (۱۵۹) که چیري یوامام تکبیر پوره کیدلو ته نه پریږدي او همیشه په قد قامت الصلوة باندي نیت تړي نو داځنګه دی؟

جواب: بهتره دا ده چي دتکبیر په ختمیدلو باندي امام نیت وتړي اوکه چیري په قد قامت الصلوة باندي نیت وتړي نو دا هم جایز دی او دفقهي دکتابونو په متونوکي همدغسي لیکلي دي خواولی اوله خبره ده. (۱) فقط

دنرښځی اذان اواقامت څنګه دي؟ **سوال**: (۱۲۰) یوسړی نرښځی دی نه سړی دی او نه ښځه او هغه اذان او تکبیر دواړه کوي ایا دهغه اذان او تکبیر دشریعت په رڼا کي صحیح دي؟

جواب: که چیري هغه خنثی مشکل نه وي او دسړي علامت دهغه موجود وي نو اذان او تکبیر کول او دسړو په صف کي دهغه دریدل جایز دي. (۲) فقط

په کور کی دننه اذان او جماعت: **سوال**: (۱-۱۲۱) دزید دکور سره مبنتی یوجومات دی چي په دي وخت کي دشیعه ګانو په قبضه کي دی او هغوی په خپله طریقه باندي لمونځ او اذان کوي په داسي حالت کي که چیري زید په خپل کورکي اذان وکړي او لمونځ دجمعي سره ادا کړي نوڅه حکم دی په کورکي دننه اذان کول څنګه دي؟

په کورکی دجمعي په کولو سره دجومات ثواب حاصلیږي اوکه نه؟ **سوال**: (۲-۱۲۲) په دي صورت کي دجومات ثواب حاصلیږي او که نه؟

که چیري دماشومانو دعادت راوستلو لپاره په کورکی اذان وکړل سي نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۳-۱۲۳) یواځي دګمراهي دمخ اړولو لپاره په کورکي اذان کیږي ترڅو هلکان خپل اذان اولمونځ هیر نه کړي دا څه حکم لري؟

جواب: (۱) په کور کي داذان کولو هیڅ اړتیا نسته څنګه چي وارد سوي دي چي دمحلي دجومات اذان کافي دی، البته تکبیر دي ووایي او جمعه دي وکړي، مګر په موجوده حالت کي دکلي داذان دننه صحت له وجهي اودهلکانو دتعلیم په غرض صحت لري. (۳)

---

(۱) وشروع الامام في الصلوة مذ قیل قد قامت الصلوة ولو اخر حتی اتمها لاباس به اجماعا وهو قول الثاني والثلاثة وهو اعدل المذاهب کما في شرح المجمع لمصنفه وفي القهستاني معزیا للخلاصة انه الاصح (درمختار) لان فیه محافظه علی فضیلة متابعة المؤذن واعانة له علی الشروع مع الامام (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل اداب الصلاة جلد اول ص۴۴۷، ط.س. ج۱ ص۴۷۹). ظفیر

(۲) ویکره اذان جنب الخ واذان امرأة وخنثی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفیر

(۳) وکره ترکهما لمسافر ولو منفردا الخ بخلاف مصل ولو بجماعة في بیته بمصر او قریة لها مسجد فلایکره =

(۲) دجومات ثواب به نه وي مگر دجمعي ثواب به حاصل سي. ([1])

(۳) دا وجه معقوله ده په دي سره په کور کي په اذان ويلو کي څه باك نسته. فقط

دشيعه ګانو اذان کافي دي اوکه نه؟ **سوال**: (۱۲۴) يوجومات شيعه ګانو يواځي دخپل ځان لپاره جوړ کړي دی او وروسته يي حنفيانو ته هم په دي جومات کي دلمانځه دادا کولو اجازت ورکړ خو شيعه ګانو داشرط کنبيښوی چي اذان به يو وي که چيري ستاسو اذان مخکي وسو نو موږ به خپل اذان نه کوو، اوکه چيري زموږ اذان مخکي وسو نو بيابه ستاسو اذان نه کيږي په همدغه اذان سره به لمونځ کول وي نو دشيعه ګانو په اذان سره حنفيه خپل لمونځ په جمعه سوه کولای سي او که نه؟

جواب: دشيعه ګانو په اذان سره به داذان سنت ادا نه سي په دي خاطر دوباره اذان داهل سنت والجماعت داذان موافق اړين دی او دشيعه وو اذان کافي نه دی ځکه دي نو دشيعه ګانو دي شرط ته نه تسليميږي او خپل اذان دي په هر وخت کي کوي، اوکه چيري شيعه ګان دا نه مني نو دهغوی په جومات کي لمونځ مه کوي، ځکه چي اذان داسلام له شعائرو څخه دي، ترك کول ددي جايز نه دی او دشيعه ګانو اذان ددي امله چي په شريعت کي معتبر نه دی نو هغه کالعدم دی بلکي دهغوی داذان ځيني کلمات معصيت دي له هغو څخه ځان ساتنه لازمه ده. ([2]) فقط

په الله اکبرکی دراء حرکت: **سوال**: (۱۲۵) په اذان، اقامت او تکبيراتو کي دلفظ الله اکبر، الله اکبر اوله (راء) دوصل په حالت کي مفتوحه لوستل ښايي او که مضمومه؟ په ردالمحتار کي يي فتحه سنت ليکلي ده.

= تركهما اذ اذان الحي يكفيه (درمختار) وعن ابي حنيفة لو اكتفوا باذان الناس اجزاءهم وقد اساؤا ففرق بين الواحد والجماعة في هذه الرواية بحر (قوله في بيته) اي فيما يتعلق بالبلد من الدار والكرم وغرهما قهستاني الخ قوله لها مسجد اي فيه اذان واقامة والا فحكمه كالمسافر صدر الشريعة (ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۲۲۲ - ۳۲۷، ط.س. ج۱ ص۳۹۴). ظفير

([1]) والجماعة سنة موكدة للرجال الخ واقلها اثنان واحد مع الإمام الخ في مسجد او غيره (درمختار) قال في القنية واختلف العلماء في اقامتها في البيت والاصح انها كاقامتها في المسجد الافي الافضلية اه (ردالمحتار باب الامامة جلد اول ص ۵۱۵ - ۵۱۷، ط.س. ج۱ ص۵۵۳) محمد ظفير الدين غفرله

([2]) الاذان سنة لاداء المكتوبات بالجماعة الخ الاذان خمس عشرة كلمة واخره عندنا لا اله الا الله وهي الله اكبر الله اكبر الخ (عالمگيري مصري الباب الثاني في الاذان جلد اول ص۵۰ - ۵۲، ط. ماجدية ج۱ ص۵۲) قوله كالواجب بل اطلق بعضهم اسم الواجب عليه لقول محمد لو إجتمع اهل بلده على تركه قاتلتهم عليه ولو تركه واحد ضربته وحبسته الخ والقتال عليه لما انه من اعلام الدين وفي تركه استخفاف ظاهر به الخ (ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۲۷، ط.س. ج۱ ص۳۸۴). ظفير

جواب: داولني الله اکبر راء دي ساکنه کړي يا مفتوحه او ددويم الله اکبر دا دي ساکنه کړي، وقفاً کما في الشامي. وحاصلها ان السنة ان يسکن الراء من الله اکبر الاول او يصلها بالله اکبر الثاني فان سکنها کفی وان وصلها نوي السکون فحرك الراء بالفتحة فان ضمها خالف السنة لان طلب الوقف علی اکبر الاول صيره کالساکن اصالةً فحرك بالفتح الخ شامي ([1]) عن رسالة اسبد عبدالغني. فقط

سوال: (۱۲۶) **دامام دپګړي، ترلو څخه مخکی اقامت ختم سو نو ايا بيا تکبير ويلای سي؟**

امام پرمصلي باندي دستمال يا پګړې تړله چي مؤذن تکبير ختم کړی، امام ورته وويل چي بيا تکبير ووايه ايا دويم ځل دتکبير ويلو اړتيا وه که نه؟

جواب: دويم ځل په دي صورت کي تکبير ته اړتيا نه وه ([2]). فقط

سوال: (۱۲۷-۱) **څوک چي بالغ نه وي نو دنابالغ اذان صحيح دی اوکه نه؟** دنابالغ هلك اذان په وخت دموجودوالي يا نه موجودوالي دبالغ سړي کي جايز دی اوکه نه؟ په دواړو صورتونوکي مو دحکم په ښوولو سره ښاد کړئ!

سوال: (۱۲۸-۲) **تکبير دکم لوري څخه ويل کيږي؟** تکبير دچپ لوري څخه جايز دی اوکه نه؟ اوکه صرف درسته لوري څخه دي ويل کيږي؟

جواب: (۱) دنابالغ هلك اذان مکروه تنزيهي دی، په دواړو صورتونو کي يوحکم دی، ادا کيږي خو په کراهت تنزيهي سره او تفصيل په دي کي دا دی چي دنابالغ مراهق اذان مکروه تنزيهي دی ([3]) اوکم نابالغ چي ډير کوچنی وي اوغير عاقل ناپوهه وي نو مکروه تحريمي دی. کذا في الشامي ([4]). فقط

(۲) تکببر چپ لوري ته هم صحيح دی، درسته لوري څه تخص يې نسته. فقط

سوال: **دتکبير څخه وروسته چي په جماعت کی تاخير راسي نو دتکبير راګرځول څنګه دی؟**

([1]) رد المحتار. باب الاذان جلد اول ص۳۵۹، ط.س. ج۱ ص۳۸۶. ظفير

([2]) صلی السنة بعد الاقامة او حضر الامام بعدها لا يعيدها بزازيه. وينبغي ان طال الفصل او وجد مايعد قاطعا کاکل أن تعاد (درمختار) اقول قال في اخر شرح المنية اقام الموذن ولم يصل الامام رکعتي الفجر يصليهما ولا تعاد الإقامة لان تکرارها غير مشروع اذا لم يقطعها قاطع من کلام کثير وعمل کثير مما يقطع المجلس في سجدة التلاوة اهـ (ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۷۱ – ۳۷۲، ط.س. ج۱ ص۴۰۰). ظفير

([3]) ويجوز بلا کراهة اذان صبي مراهق (درمختار) المراد به العاقل وان لم يراهق کما هو ظاهر البحر وغيره، قوله بلاکراهة اي تحريمية لان التنزيهية ثابتة لما في البحر عن الخلاصة ان غيرهم اولی منهم آهـ اقول وقدمنا اول کتاب الطهارة الکلام في ان خلاف الاولی مکروه الخ (ردالمحتار باب الاذان ص۳۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۱).

([4]) ويکره اذان جنب الخ وسکران ولو بمباح کمعتو وصبی لايعقل (درمختار) وظاهره ان الکراهة تحريمية (ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفير

(۱۲۹) داقامت څخه وروسته امام ډوډی وخوړه، یا یې تر زیات وخت پورې خبرې وکړې نو دلمانځه لپاره داقامت دراګرځولو حاجت سته؟

جواب: دشامي ددې عبارت: لان تکرارها غیر مشروع اذا لم یقطعها قاطع من کلام کثیر اوعمل کثیر (۱) څخه څرګندیږي چې په مسئوله صورت کې دې اقامت راوګرځول سي او په دې کې دامام نه بلکه داقامت ویونکی چې موجب دتاخیر دصلوة وي کوتاهي ده. فقط

چې امیان خلګ راجمع سي اوجلا جلا لمونځونه کوي ایا اذان وربانديي نسته؟ سوال: (۱۷۰) په جومات کې دوه یا څلور سړي راجمع سي او ټول امیان وي داقامت قابل یو هم نه وی ټول ځانته ځانته لمونځونه کوي، په داسې حالت کې اذان کول پکار دي اوکه نه؟ او په امامت سره دې لمونځ وکړل سي اوکه ځانته؟

جواب: په یاد سوي صورت کې اذان پرېښودل نه ښایي که جمعه وي اوکه نه وي (۲) اول خو دجمعې کول اړین دي، دامامت لائق که څوک وي اوکه نه وي دامیانو امام امي هم کیدای سي (۳) جمع سنت موکده واجب ته نژدې ده، پرته له کم عذر څخه دې جمع نه پرېږدي. (۴) فقط

دجمعې دتکرار په وخت کې تکبیر ویلای سي اوکه نه؟ سوال: (۱۷۱) کم جومات چې دسړک پر غاړه وي په هغه کې اولنۍ جمعه سوې وي که چیرې دویمه جمعه کیږي، ایا ددې دویمې جمعې لپاره هم تکبیر ثاني ویل په کار دی که نه؟

جواب: که چیرې امام او مؤذن ددغه جومات مقرر نه وي نو دویمه جمعه په دغه جومات کې صحیح ده، او اقامت یعني تکبیر ثاني دې وویل سي. (۵) فقط و الله تعالی اعلم.

په اذان کې دحیّ علی الفلاح پر ځای دحیّ علی خیر العمل ویل څنګه دي؟ سوال: (۱۷۲) د

---

(۱) ردالمحتار باب الاذان ص۳۷۲ ج۱. په درمختار کې دي: وینبغي ان طال الفصل او وجد مایعد قاطعا کأکل ان تعاد (ایضا ص۳۷۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۹). ظفیر

(۲) الاذان سنة للصلوة الخمس والجمعة لاسواها (هدایه باب الاذان ج۱ ص۸۲). ظفیر

(۳) امامة الامي قوما امیین جائزة کذا في سراجیة (عالمګیري مصري باب الامامة ص۸۰ ج۱، ط. ماجدیة ص۸۵ ج۱). ظفیر

(۴) الجماعة سنت موکدة الخ وفي البدائع تجب علی الرجال العقلاء البالغین الاحرار القادرین علی الصلوة بالجماعة من غیر حرج (ایضاً ص۷۷ ج۹، ط. ماجدیة ج۱ ص۸۲). ظفیر

(۵) بل یکره فعلهما وتکرار الجماعة الا في مسجد علی طریق فلاباس بذلك (درمختار) قوله الا في مسجد علی طریق هو ما لیش له امام ومؤذن راتب فلا یکره التکرار فیه باذان او اقامة بل هو الافضل خانیه (ردالمحتار، باب الأذان مطلب في تکرار الجماعة في المسجد ص۳۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۵). ظفیر

پنځه وخته لمانځه په اذان کي دحيَّ علی الفلاح پرځای حيَّ علی خير العمل ويل صحيح دي اوکه نه؟ په دي هکله يوحديث موجود دی اوکه نه؟ او دمتقدمينو او متاخرينو څه عمل پاته سوی دی؟

جواب: دپنځه وخته لمانځه په اذان کي دحيَّ علی الفلاح پر ځای دحي علی خير العمل ويل جايز نه دي، په ټولو احاديثو کي حيَّ علی الصلوة، حي علی الفلاح وارد دي، دملك منزل من السماء په اذان کي همدا کلمات دي، حي علی خير العمل نسته پکښي. [1] او داسمانه دراغلي ملکي اذان په دي اړه اصل دی همدغه اذان رسول الله ﷺ ثابت او قائم بللی دی په دي باندي دټولو صحابه وو ﷺ او دټول امت عمل روان وو، او دسنت متوارثه او اجماع دامت څخه خلاف څه خبره اختيارول سراسر ګمراهي او ضلالت دی من شذ شذ في النار [2] په حديث شريف کي وارد دي. ددين دټولو إمامانو همدا مسلك اوطريقه ده، دهيچا په دي کي خلاف نسته، پرته دروافضو څخه [3] خذلهم الله. فقط

چي دلوړ ږغ لرونکی سړی نه وي نو کرار ږغ لرونکی سړی اذان کولای سي؟ سوال: (۱۷۳) که چيري دلوړ ږغ لرونکی سړی داذان په وخت کي موجود نه وي او مؤذن مقرر نه وي نو دکرار ږغ لرونکو ته اذان کول جايز دي اوکه تر اخر وخت پوري دلوړ ږغ لرونکي شخص ته انتظار کول په کار دی؟

جواب: دموذن دجهر الصوت کيدل مستحبه خبره ده دهغه دانتظار لپاره تر اخر وخته پوري اذان معطله کول نه دي په کار، قال النبي ﷺ الوقت اولاول رضوان الله، الحديث. [4] فقط

تکبير رسته لوري ته او اذان چپه لوري ته دخامخا کولو هيڅ اصل نسته: **سوال**: (۱۷۴) تکبير رسته لوري ته کول پکار دي اوکه چپه لوري ته؟ يو صاحب فرمايي چي اذان دي چپه

---

[1] وګوري: مشکوة باب الاذان ص۲۳ - ۲۴، دارنګه په حديث کي صراحت دی چي نبی کريم ﷺ کم اذان ښوولی دی په هغه کي حيَّ علی الفلاح ده، عن ابی محذورة قال القي عليَّ رسول الله التاذين هو بنفسه فقال قل: الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر الله اکبر اشهد ان لا اله الا الله، اشهد ان لا اله الا الله، اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله، حي علی الصلوة، حي علی الصلوة، حي علی الفلاح، حي علی الفلاح الخ رواه مسلم (ايضا). ظفير

[2] مشکوة عن الترمذي، باب الإعتصام بالکتاب والسنة ص۳۰. ظفير

[3] في شرح المهذب للشافعية يکره ان يقال في الاذان (حي علی خير العمل) لانه لم يثبت عن النبي ﷺ والزيادة في الاذان مکروهة وقد سمعناه الاذان عن الزيدية ببعض البلاد (البحر الرائق، باب الاذان ج۱ ص۲۷۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۱). ظفير

[4] مشکوة عن الترمذي باب تعجيل الصلوة ص۶۱. ظفير

لوري ته وي اوتکبير دي رسته لوري ته، حضور صلی الله عليه وسلم داسي کړي دي په دي کي ثواب دی، ددي برعکس کول په ثواب کي کمی کول دي، بل صاحب وايي چي دواړي خبري برابري دي، تعين کول بدعت دی ولي چي ددي تعين ثابت نه دی.

جواب: دا مشهور والی بي اصله دی، په شريعت کي ددي هيڅ حکم نسته چي اذان دي چپ لوري ته وي او اقامت دي رسته لوري ته وی، بلکي کم لوري ته چي اتفاق وسي اذان او اقامت صحيح دی، هيڅ کراهت په هيڅ جانب کي نسته، چا چي په رسته جانب کي ثواب زيات ښودلی دی دهغه څخه دي پوښتنه وکړل سي چي په يوه فقهي کتاب کي تا څه تصريح ليدلي ده اوکه په حديث کي داخبره سته؟ دا خوبيله خبره ده چي رسته لوري ته دريدونکي مقتدي ته زيات ثواب دحديث په رڼا کي ثابت دی، خو داقامت رسته لوري ته په کولو کي دثواب ډيروالی مي هيڅ ځای تر نظر نه دی تير سوی، فقط والله تعالی اعلم.

<u>دجمعي په لمانځه کي به تکبير څوک وايي هغه وخت چي اولنی اذان يوڅوک وکړي اودوهم بل؟</u> سوال: (۱۷۵-۱) دجمعي په ورځ اول اذان يوکس وکړي او دجمعي اذان دمنبر مخ ته بل، نو تکبير ويل دکوم يوه حق دی؟

<u>چي اذان يا تکبير غلط ووايي نوهغه راوګرځوي اوکه نه؟</u> سوال: (۱۷۶-۲) چي يو سړی اذان يا تکبير غلط ووايي نو دوباره يي راګرځولای سي اوکه نه؟

جواب: (۱) په دواړو کي چي کم يو وغواړي تکبير دي ووايي په دي کي هيڅ خبره نسته ([1]). (۲) را ودي ګرځوي ([2]). فقط

<u>په اذان کي په محمد رسول الله (ﷺ) باندي درود ويل څنګه دي؟</u> سوال: (۱۷۷) په اذان کي درسول الله صلی الله عليه وسلم په نامه باندي درود شريف ويل څنګه دی؟

([1]) وفي الفتاوی الظهيرية والافضل ان يکون المقيم هو المؤذن ولو اقام غيره جاز (البحر الرائق باب الاذان جلد اول ص ۲۷۰ – ۲۷۱، ط.س. ج۱ ص۲۵۷) څرګنده سوه چي دموذن تکبير ويل غوره دی او په جمعه کي دويم اذان اصل دی کم چي دمنبر مخ ته کيږي، واختلف في المراد بالاذان الاول فقيل الاذان الاول باعتبار المشروعية وهو الذي بين يدي المنبر لانه الذي کان اولاً في زمنه عليه السلام وزمن ابي بکر وعمر حتی احدث عثمان الاذان الثاني علی الزوراء حين کثر الناس والاصح انه الاول باعتبار الوقت (غنية المستملي فصل في الجمعة ۵۱۹) په دي خاطر په قعده کي دمنبر اذان چي څوک وکړي هغه به مقدم وي. والله اعلم. ظفير

([2]) په غلط اذان سره چي کله مسنون اذان ادا نه سو نو دهغه راګرځول به کيږي، لکه څنګه چي دغير عاقل ماشوم اذان راګرځول کيږي، وصبی غير العاقل اذا اذن يجب ان يعاد لعدم حصول المقصود الخ ولوقدم في اذان واقامة شيئا علی محله يعود الی الترتيب ولا يستأنف (غنية المستملي ص۳۷۱). ظفير

جواب: په اذان کي چي کله درسول الله صلی الله علیه وسلم نوم واوري نو درود شریف ویل مستحب دی، نوکم وخت چي دموذن څخه اشهد ان محمد رسول الله واوری نو په خپله دي هم دا کلمه و وایي صلی الله علیه وسلم. (۱).

چي څپلی یې په پښو وي نواذان کول څنګه دي؟ سوال: (۱۷۸- ۱) دڅپلیو سره اذان جایز دی او که نه؟

بې اودسه اذان صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۱۷۹-۲) بې اودسه اذان جایز دی اوکه نه؟

جواب: (۱) جایز دی. (۲)

(۲) جایز دی خو بهتره دا ده چي په اوداسه سره اذان وکړي. (۳)

دغیر مقلد په تکبیر سره په لمانځه کی نقصان نه راځي: سوال: (۱۸۰) یوه غیر مقلد پرته دموذن داجازت څخه دجمعي دخطبي اذان په داسي ډول ووایه چي پرځای ددوو کلمو یي یوه کلمه اوپر ځای دځلورو یي دوې کلمي وویلي بیا موذن دوباره اذان په صحیح طریقه باندي وکړی، ددې سره سره غیر مقلد دریم ځل بیا اذان وکړی، په دي سره دحنفیانو په لمانځه کي خو څه نقصان رانغی؟

جواب: دحنفیانو په لمانځه کي په دي سره څه فرق نه راځي، باقي غیر مقلد چي دضد په وجه دریم ځل تکبیر ووایه دا یي بد وکړل په دي کي هغه ګناهګار سو چي ددین په کارونو کي دضد او نفسانیت څخه کار اخلي. فقط

که په اقامت کی وخت تیرسو نو دراګرځولو اړتیا سته اوکه نه؟ سوال: (۱۸۱) که داقامت څخه وروسته یي ډوډی وخوړه یا یي زیات وخت خبري وکړي نو دلمانځه لپاره داقامت

---

(۱) په اذان کي خو داشهد ان محمداً رسول الله په جواب کي داشهد ان محمدا رسول الله دویلو حکم دی دمسلم حدیث دی چي نبي کریم ﷺ فرمایلي دي: اذا قال الموذن الله اکبر، الله اکبر فقال أحدکم الله أکبر، الله اکبر، ثم قال اشهد ان لا اله الا الله قال اشهد ان لا اله الا الله، ثم قال اشهد ان محمدا رسول الله، قال اشهد ان محمدا رسول الله، الحدیث (مشکوة باب فضل الاذان وإجابة المؤذن فصل اول) البته داذان دختمیدلو څخه وروسته ددرود دلوستلو حکم دی، نبوي ارشاد دی چي: اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل مایقول ثم صلوا عليَّ فانه من صلى عليَّ صلوةً صلى الله علیه بها عشرا الخ رواه مسلم (ایضا) والله اعلم. ظفیر

(۲) وینبغي لداخله تعاهد نعله وخفه وصلاته فیهما افضل (درمختار) قوله وصلاته فیهما اي في النعل والخف الظاهرین افضل مخالفة للیهود وفي الحدیث صلوا في نعالکم ولا تشبهوا بالیهود رواه الطبراني (ردالمحتار مطلب في احکام المسجد ص۷۱۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۵۷) هر وخت چي لمونځ جایز سو نواذان په اوله درجه جایز دی، والله أعلم. ظفیر

(۳) ویکره اذان جنب واقامة واقامة محدث لا اذانه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان ص۴۰۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۲). ظفیر

دراګرځولو حاجت سته اوکه نه؟

جواب: دشامي: لان تکرارها غير مشروع اذا لم يقطعها قاطع من کلام کثير و عمل کثير (ج۱ ص۳۷۲) دعبارت څخه څرګنديږي چي په صورت مسئوله کي دي اقامت راوګرځول سي اوپه دي کي دامام او اقامت ويونکي فعل چي هريو دلمانځه دځنډيدو موجب وي برابر دی. (۱) فقط

دمتعين امام داجازت څخه پرته امامت او اذان صحيح دی اوکه نه؟ سوال: (۱۸۲) دمؤذن او امام داجازت څخه پرته اذان کول او امامت کول څنګه دي؟

جواب: دمقرر مؤذن او امام داجازت څخه پرته اذان کول او امامت کول مکروه دی ددي څخه ډډه کول ښايي. (۲) فقط

دسهار اذان پرکم وخت کولای سي؟ سوال: (۱۸۳) ځيني خلګ دسهار اذان پرڅلورو بجو باندي کوي، دسهار اذان کم وخت کول په کار دی؟

جواب: دسهار داذان وخت دصبح صادق څخه وروسته پيل کيږي، نن سبا صبح صادق پر پنځه بجي کيږي، ددي څخه مخکي اذان کول نه دي په کار، دوخت څخه مخکي اذان نه کيږي که چيري دوخت څخه مخکي اذان وکړل سو نو راودي ګرځول سي، لکه چي په در مختار کي راغلي دي: فيعاد اذان وقع قبله (۳) الخ ص۴۰۰ (جلداول شامي) اوهمدا ډول په درمختار کي راغلي دي: و انما يستحق ثواب المؤذن اذا کان عالماً بالسنة والاوقات

---

(۱) صلی السنة بعد الاقامة او حضر الامام بعدها لايعيدها بزازيه وينبغي ان طال الفصل او وجد ما يعد قاطعا کاکل ان تعاد (درمختار) قال في اخر شرح المنية اقام المؤذن ولم يصل الامام رکعتي الفجر يصليها ولاتعاد الاقامة لان تکرارها غير مشروع اذا لم يقطعها قاطع من کلام کثير اوعمل کثير مما يقطع المجلس في سجدة التلاوة آه (ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۷۱ – ۳۷۲، ط.س. ج۱ ص۴۰۰). ظفير

(۲) قال رسول الله ﷺ لا يؤم الرجل في سلطانه ولا يقعد في بيته علی تکرمته الاباذنه رواه مسلم (مشکوة باب الامامة) وصح عن ابن عمر ان امام المسجد مقدم علی غير السلطان (الی قوله) ولا علی امام الحي ورب البيت الا بالاذن قاله الطيبي (مرقات جلد اول ص۹۰) اقام غيره ای المؤذن إن أذن بغيبته اي المؤذن لايکره مطلقا وان بحضوره کره ان لحقه وحشة کما کره مشيه في اقامته (درمختار) قوله ان لحقه وحشة اي بان لم يرض به وهذا اختيار خواهر زاده ومشی عليه في الدرر والخانية لکن في الخلاصة ان لم يرض به يکره وجوب الرواية انه لاباس به مطلقا آهـ قلت وبه صرح الامام الطحاوي في مجمع الاثار معزيا الی ائمتنا الثلاثة وقال في البحر ويدل عليه اطلاق قول المجمع ولا نکرهها من غيره فما في شرحه لابن ملك انه لو حفر ولم يرض يکره اتفاقا. فيه نظر آهـ وکذا يدل عليه اطلاق الکافي معللا بان کل واحد ذکر فلا باس بان ياتي بکل واحد رجل اخر ولکن الافضل ان يکون المؤذن هو المقيم اهـ اي لحديث من اذن فهو يقيم وتمامه في حاشية نوح (ردالمحتار، باب الاذان جلد اول ص۳۲۷، ط.س. ج۱ ص۳۹۵). ظفير

(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الاذان جلد اول ص۳۵۸، ط.س. ج۱ ص۳۸۵. ظفير

(١) يعني داذان ثواب به هغه وخت حاصليږي چي اذان دسنت طريقي مطابق كول غواړي او وخت پيژني. فقط

اذان پرته دترجيع كولو غوره دي: **سوال:** (١٨۴-١) اذان له ترجيع سره غوره دى اوكه پرته له ترجيع څخه؟

سوال: (١٨۵-٢) دسنن ابي داود هغه حديث چي ورڅخه دجمعي په ورځ دويم اذان دجومات په دروازه كي كول ثابتيږي صحيح دى اوكه ضعيف كومه درجه لري؟

جواب: (١) دحنفيانو په نزد په اذان كي ترجيع نسته بلكي په درمختار كي يي فرمايلي دي چي ترجيع مكروه ده، ولا ترجيع فانه مكروه ملتقي، شامي فرمايلي دي چي مكروه تنزيهي ورڅخه مراد دى، او داهم په شامي كي راغلي دي: لاتفاق الروايات على ان بلالاً لم يكن يرجع وما قيل أنه رجع لم يصح ولانه ليس في اذان الملك النازل من السماء بجميع طرقه (٢) الخ.

(٢) دجمعي دويم اذان دمنبر په خوا كي دخطيب په وړاندي مسنون دى لكه چي په درمختار كي راغلي دي: ويؤذن ثانيا بين يديه اي الخطيب الخ اذا جلس على المنبر قوله ويؤذن ثانيا بين يديه (٣) الخ اي على سبيل السنة (۴) بيا نو دحنفيانو رحمهم الله لپاره دا حجت كافي دى او دابوداود دحديث متعلق بحث او تفصيل په مطولاتو كي دى، مقلدينو ته دهغه تحقيق اړتيا نسته دفقهي دكتابونو مطابق په مسائلو باندي عمل كول په كار دي. فقط

دخطبي داذان جواب: **سوال:** (١٨٦) عالمان ددين او مفتيان دشرع متين په دې مسئله كي چي دخطبي داذان جواب وركول جايز دى او كه نه څه پريكړه كوي؟

جواب: صحيح نه دى، كما في الدر المختار: وينبغي ان لايجيب بلسانه اتفاقا في الاذان بين يدي الخطيب (۵) فقط والله اعلم

دلمونځ كوونكو دخبرولو لپاره په جوماتوكي نغاره ډنكول څنګه دي؟ **سوال:** (١٨٧) په جومات كي دلمونځ كوونكو دحاضريدلو لپاره نغاره ډنګول څنګه ده؟

---

(١) ايضا ص٣٢۴ ج١، ط.س. ج١ ص٣٩٢. ظفير

(٢) ردالمحتار ج١ ص٣۵٩، ط.س. ج١ ص٣٨٦، باب الاذان مع هامشه. ظفير

(٣) الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج١ ص٧٧٠، ط.س. ج٢ ص١٢١ باب الجمعة. ظفير

(۴) ردالمحتار باب الجمعة جلد اول ص٧٧٠. ظفير

(۵) الدر المختار مجتبائى، باب الاذان جلد اول ص٣٢۵، ط.س. ج١ ص٣٩٩. ظفير

جواب: اذان کوئ (۱) نغاره جومات ته دحاضریدلو لپاره وهل صحیح نه دي. (۲) فقط، والله تعالی اعلم.

پرمحمد رسول الله باندي بته ګوته مچول څنګه دي؟ سوال: (۱۸۸) داشهد ان محمد رسول الله په اوریدلو سره قرة عیني بك یارسول الله ویل او غټه ګوته مچول اوپه سترګو باندي یې اینښودل څنګه دي؟

جواب: ځینو فقهاوو لیکلي دي چي دأشهد ان محمد رسول الله په اوریدلو سره قرة عیني بك یارسول الله ویل مستحب دی او ځیني روایات یي په دي باره کي نقل کړي دي چي ثابت نه دي، او دقول او فعل درسول الله صلی الله علیه وسلم او دصحابه وو رضی الله تعالی عنهم څخه دا عمل ثابت نه دی، نو ترك ددي احوط دی داذان په وخت کي چي کم کلمات منقول دي هغه معمول جوړول پکار دي، په دین کي نوي شیان پیدا کول نه ښایي. فقط

دا جواب سم دی، ددي سوال متعلق دي په دي هم ځان پوهه کړی، چي ځیني موقوف احادیث هم په دې هکله راغلي دي دسند له صحته څخه قطع نظر په دي کي دوې خبري دلحاظ وړ دي یوه دا چي په دغه روایاتو کي دا عمل دعلاج په ډول دخوږیدو څخه دسترګو دحفاظت لپاره راغلی دی، چي یو دنیوي امر دی په دي کي هیڅ فضیلت یا داسي نور ثواب نسته او اوس خلک دا ثواب او تعظیم نبوي چي دیني امر دی ګڼي، او علاج کول عبادت ګڼل بدعت دی ددي وجي به دا په دي اعتقاد سره بدعت سي، دویم دا چي کوونکي ددي التزام عملاً او اعتقاداً کوي او ترك کوونکي یي مطعون ګڼي. (۳)، فقط کتبه مولانا محمد اشرف علي صاحب تهانوي مدظلهم.

داذان څخه وروسته مقتدیانو ته اوازکول څنګه دي؟ سوال: (۱۸۹) په دي زمانه کي دعوامو

---

(۱) لان الاذاني من إعلام الدین، کبیري ص۳۵۷. ظفیر

(۲) وفي حدیث ابي داؤد عن عبدالله بن زید قال لما امر النبي صلي الله علیه وسلم بالناقوس یعمل لیضرب به الناس لجمع الصلوة طاف بي وانا نائم (الی قوله) تقول الله اکبر، الله اکبر، (الی اخر الحدیث) کبیري ص۳۵۷. ددي څخه مخکي مفتي علام دنغاري دډنګولو اجازت ورکړی دی خوپه دي شرط سره چي کله هغه داذان څخه وروسته دلمانځه داطلاع لپاره وي دانتظام ددي څخه پرته بل څه صورت نه وي، دلته سوال مختصر دی اودځه مجبوری ذکر نسته ددې وجي یې اجازت نه دی ورکړی. والله تعالی اعلم. ظفیر

(۳) وفي الشامي ص۲۹۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۸: یستحب ان یقال عند سماع الاولی من الشهادة صلی الله علیك یارسول الله وعند الثانیة قرة عیني بك یارسول الله الی قوله وذکر ذلك الجراحي واطال ثم قال ولم یصح في المرفوع من کل هذا شیئ الخ. محمد جمیل الرحمن غفرله

حالت ډير خراب دی که چيري امام ددوی انتظار نه کوي نو سخت تنګول کوي، که چيري کله لمونځ وکړي او ځيني خلګ پاته سي نو هغوی هم سخت تنګول کوي په داسي صورت کي يو طالب وويل چي تثويب مسنونه طريقه ده مؤذن دلمانځه په وخت کي چي ټول لمونځ کوونکي راجمع سي نو امام رابللای سي او داطريقه دمتاخرينو جاري سويده چي داذان څخه وروسته او داقامت څخه مخکي دجومات پرمناره باندي وخيژي او مقتديانو ته اواز وکړل سي او دحضرت بلال رضی الله عنه رسول الله ﷺ لره رابلل ثابت دي: ان بلالا کان يجيئ بباب النبی ﷺ بين الاذانين ويؤذنه بالصلوة، په دي هلکه پريکنده خبره او قول فيصل څنګه دی؟

جواب: په درمختار کي راغلي دي: ويثوب بين الاذان والاقامة في الکل للکل (درمختار) قوله في الکل اي کل الصلوة لظهور التواني في الامور الدينية قال في العناية احدث المتاخرون التثويب بين الاذان والاقامة على حسب ماتعارفوه في جميع الصلوة سوی المغرب مع ابقاء الاول يعني الاصل وهو تثويب الفجر وما رآه المسلمون حسناً فهو عندالله حسن، شامي، قوله للکل اي کل احد وخصه ابويوسف رحمه الله بمن يشتغله بمصالح العامة کالقاضي والمفتي والمدرس واختاره قاضي خان وغيره، نهر (۱)ددي عبارتونو څخه څرګنده سوه چي تثويب دمتأخرينو داحداث څخه دی، او امام ابو يوسف رحمه الله دا دقاضي اومفتي لپاره خاص کړی دی، نوځان ساتل ورڅخه غوره دي اوکه کم ځانګړی او خاص ضرورت وي بيا جواز لري. فقط

<u>ددولسو کالو دهلک اذان صحيح دی؟</u> سوال: (۱۹۰) که چيري ددولسو کالو هلك اذان کوي نو څه ستونزه سته اوکه نه؟

جواب: هيڅ ستونزه نسته (۲) فقط والله تعالی اعلم.

<u>دجمعي دسنتو لپاره دمؤذن اواز کول ثابت نه دي</u>: سوال: (۱۹۱) دجمعي دسنتو کولو لپاره دګجرات ملك په جوماتونو کی مؤذن په لوړ اواز سره وايي صلوة سنت قبل الجمعه او پرته دصلوة سنت قبل الجمعه ويلو څخه سنت قبل الجمعه خلګ نه کوي او ددي صلوة قبل الجمعه په جومات کي جمع سي اوانتظار کوي ترڅوپوري چي مؤذن دا صلوة ووايي

(۱) وګورئ: ردالمحتار باب الاذان ص۳۲۱ – ۳۲۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۸۹. ظفير

(۲) ويجوز بلاکراهة اذان صبی مراهق اهـ (درمختار) المراد به العاقل وان لم يراهق کما هوظاهر البحر وغيره وقيل يکره لکنه خلاف ظاهر الرواية کما في الامداد وغيره اهـ (ردالمحتار باب الاذان ص۳۲۳ – ۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۹۱). ظفير

نو دجمعي سنت کوي، په دي الفاظو مؤذن رابلل کوي، الصلوة سنة قبل الجمعه الصلوة رحمکم الله، نو دا ویل فرض دي اوکه واجب یاسنت یا مستحب؟ او ددي الصلوة سنت پیل دکمه ځایه سوی دی؟ او که چیري دا صلوة سنت قبل الجمعه ونه ویل سي او دجمعي سنت وکړي نو دغه سنت دجمعي کیږي اوکه نه؟ او ایا دا دصلوة سنت قبل الجمعه اواز که څوك ونه کړي او سنت قبل الجمعه او دجمعي لمونځ وکړي نو غیر مقلد، نجدي، وهابي جوړیږي؟ او دحنفي مذهب او اسلام څخه وزي اوبي ایمانه او بي دینه جوړیږي؟ ایا تثوبب چي حنفي فقهاوو مستحسن ګڼلی دی هغه دلمونځونو لپاره مخصوص دی او که دسنت قبل الجمعه لپاره هم دی؟ ایا ذکر سوی صلوة په محمدي شریعت کي ثابت دی؟ دمعتبرو حنفي کتابونو څخه ثبوت ددي ذکر سوي صلوة سره دشرعي دلایلو، او سره دنقل کولو داصل عبارت دمستندو کتابونو او نوم دکتاب او دمصنف ولیکئ، او په دي کار سره ستر اجر حاصل کړئ!

جواب: صلوة سنت قبل الجمعه ته درابللو هیڅ اړتیا نسته بلکي کم وخت چي زوال وسي او اول اذان دجمعي وسي نو لمونځ کوونکو ته په کار دي چي پخپله سنت قبل الجمعه ادا کړي او کله چي وخت دسنتو سي نو پرته داواز کولو څخه دالصلوة سنت قبل الجمعه الخ که چیري یوسړی سنت قبل الجمعه وکړي نو سنت ادا سوه اوپه دي سره غیر مقلد او داسي نور نه جوړیږي، دا دجاهلانو نظرونه دي، او تثویب چي ځیني فقهاؤ [1] په ځینو لمونځونو کي دځینو اشخاصو لپاره مستحب فرمایلي وو هغه تر فرائضو مخصوص دي او تثویب هم متروك دي ځکه چي دا دسنت خلاف دی او صحابه ؤ ﷺ [2] ورباندي انکار فرمایلی دی. [3] کتبه عزیز الرحمن عفی عنه مفتي مدرسه عالیه دیوبند.

داذان په وخت کی په غوږونو کی ګوتی ورکول دهر اذان لپاره دي اوکه صرف دجومات داذان لپاره؟ سوال: (۱۹۲) ددواړو سبابو ګوتو په غوږونو کي دداخلولو مستحبوالی

---

(۱) یعنی من المتاخرین کما في الهدایة وغیرها و الا فالمتقدمون من فقهاء الحنفیة منعوا عنه کما ني کتب الفقه وللفاضل اللکنوي فیه رسالة مستقلة (التحقیق العجیب في التثویب) فراجعها. ظفیر

(۲) کعلی وابن عمر رضی الله عنهم کما في کتب الحدیث. ظفیر

(۳) والتثویب في الفجر حي علی الصلوة حي علی الفلاح بین الاذان والاقامة حسن لانه وقت نوم وغفلة وکره في سائر الصلوت ومعناه العود الی الاعلام وهو علی حسب ماتعارفوه هذا تثویب احدثه علماء الکوفة بعد عهد الصحابة لتغیر احوال الناس الخ والمتاخرون استحسنوه في الصلوة کلها لظهور التواني في الامور الدینیة وقال ابویوسف لا اری بأسا ان یقول الموذن الخ واستبعده محمد لان الناس سواسیة في امرالجماعة الخ (هدایه، باب الاذان ص۸۴ ج۱). ظفیر

یوازي دجومات تر اذان پوري خاص دی اوکه دجومات پرته په نورو ځایونو کي داذان کولو په وخت کي هم مستحب دي؟

جواب: په ټولو اذانونو کي مستحب دي، کما هو مفاد الاطلاق. ([1]) فقط

دقضا لمونځونو لپاره دتکبیر او اذان څه حکم دی او دسړي اوښځي یو حکم دی که بیل بیل؟

سوال: (۱۹۳- ۱) دقضا لمونځونو لپاره تکبیر ویل او اذان کول په کاردي اوکه نه؟ دسړي او ښځي څه فرق سته اوکه نه؟

دلمانځه لپاره په مکان او دوکان یا ځنګل کی اذان وکړي اوکه نه؟ **سوال**: (۱۹۴-۲) که چیري یوسړی پنځه وخته لمونځ په مکان، دوکان یا ځنګل کي کوي نو دهغه لپاره تکبیر ویل څنګه دی؟

ددویم اذان څخه مخکی استووا رحمکم الله ویل څنګه دي؟ **سوال**: (۱۹۵-۳) دخطبي داذان څخه مخکي داستووا رحمکم الله ویل څنګه دي؟

جواب: (۱) دقضا لمانځه لپاره دي تکبیر او اذان وکړي که چیري دجومات څخه دباندي په جمع سره وي اوپه جومات کي دي اذان او تکبیر نه وایي او ښځي دي هم نه وایي. ([2])

(۲) که دجمعي سره لمونځ کوي نو اذان او تکبیر دي ووایي، یوه سړي ته ضروري نه دی اوکه چیري یي ووایي نو هیڅ ستونزه نسته.

(۳) دخطبي په وخت کي چي یې کم اذان دخطیب په مخکي کي کیږي دهغه په پیل کي ددې لفظ دویلو څه اړتیا نسته، البته که چیري امام په وخت دتکبیر تحریمه کي داسي ووایي نو باك نسته.

داذان دکمولو په وخت مؤذن او اوریدونکو ته سلام اچول څنګه دي؟ **سوال**: (۱۹۲) په حالت داذان کي مؤذن او اوریدونکو ته سلام اچول څنګه دي؟

جواب: په حالت داذان کي مؤذن ته سلام اچول مکروه دی، او دهغه په ذمه جواب ورکول

([1]) ویجعل ندبا اصبعیه في صماخ اذنیه فاذانه بدونه حسن وبه احسن (درمختار) لقوله ﷺ لبلال ؓ اجعل اصبعیك في اذنیه فانه ارفع لصوتك (ردالمحتار، باب الاذان ج۱ ص۳۲۰، ط.س. ج۱ ص۳۸۸). ظفیر

([2]) وفي العالمگیر یة ج۱، باب الاذان: والضابطة عندنا ان کل فرض اداءاً کان او قضاءاً یوذن له ویقام سواء اداه منفردا او بجماعة الا الظهر یوم الجمعة في المصر الخ وان قضوها بعد الوقت قضوها في غیر ذلك المسجد باذان واقامة الخ ولیس علی النساء اذان ولا اقامة وفي الشامي ص۴۰۵ لو اذن لنفسه خافت الخ وفیه لا (یسن) فیما یقضی من الفوائت قي مسجد الخ ص۴۰۹ بخلاف مصل ولو بجماعة في بیته بمصر او بقریة لها مسجد فلایکره ترکهما اذ اذان الحي یکفیه لان اذان المحلة واقامتها اذانه واقامته الخ وفیه ص ۵۹۰ تکره تحریما جماعة النساء. ظفیر

لازم نه دی، مګر که چیري په حالت داذان کي پرته له مؤذن څخه بل چاته سلام ورواچوي نو مکروه نه دی، کما في الشامي اول جلد: وحاصلها انه یأثم بالسلام على المشغولين بالخطبة الخ او الاذان والاقامة (۱) فقط دستخط، (وهکذا في الکبیري للعلامة الحلبی رحمه الله ص۳۷۲ قال وفي التجنیس لایکره الکلام عند الاذان بالاجماع الخ، جمیل الرحمن)

داذان دپیل کیدلو څخه وروسته پاخانی یا داودس ماتي لپاره تلل څنګه دي؟ سوال: (۱۹۷) داذان دپیل کیدلو وروسته لوی اودس ماتي یا کوچني اودس ماتي ته تلل صحیح دی اوکه داذان دپای ته رسیدلو وروسته ولاړ سي؟ اوکه ډیر سخت تنګ وي نوبیا څه حکم دی؟

جواب: که چیري ډیره اړتیا وي نو سمدستي دي پوره کړي، داذان دختمیدلو انتظار دي نه کوي اوکه چیري ډیره اړتیا نه وي نوبهتره ده چي تراذان وروسته یې پوره کړي. (۲)

الباب الثالث في شروط الصّلوة

اول فصل طهارت

چي دشمشتي دهډوکي طلا ولګوي نو لمونځ کول څنګه دي؟ سوال: (۱۹۸) که دشمشتي دهډوکي طلا پر بدن ولګوي نو لمونځ یې کیږي اوکه نه؟

جواب: ښکاره خبره دا ده چي دشمشتي دهډوکی طلا پر بدن ولګوي نو لمونځ کول جایز دي، لمونځ یې فاسد یا مکروه کیږي نه، ځکه چي دهغي هډوکي پاك دي که څه هم دهغي غوښه خوړلو ته حلاله نه ده (۳). فقط

په کومو واښو باندي چي ماکول اللحم ځناور لویې یا وړي متیازي وکړي په هغو باندي لمونځ صحیح دي اوکه نه؟ سوال: (۱۹۹) که غوایانو یا خرو دغنمو ددرمند په وخت په پریکړل سوو وښو باندي متیازي یا ګندګي کړي وي نو په هغو وښو باندي لمونځ کول جایز دی اوکه نه؟

جواب: دهغو دپاکولو په اړوند فقهاؤ دا لیکلي دي چي دهغو څخه دي یوه برخه بیله کړل

(۱) ردالمحتارباب مایفسدالصلوة مطلب الموضع التي لایجب فیها ردالسلام ص۵۷۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۸. ظ

(۲) ویندب القیام عند سماع الاذان بزازیه (ردالمحتار) قال الشارح لم اره فیها فلتراجع نسخة اخرى نعم رایت فیها سمع وهو یمشي فالافضل ان یقف للاجابة لیکون في مکان واحد (ردالمحتار باب الاذان ج۱ ص۳۷۹، ط.س. ج۱ ص۳۹۷). جمیل الرحمن

(۳) شعر المیتة الخ وعظمها الخ وکذا کل ما لاتحله الحیاة الخ طاهر (باب المیاه ص۱۹۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۷ الدر المختار على هامش ردالمحتار). ظفیر

سي، نو په دي صورت کي به دواړي حصي پاکي ګڼل کيږي يعني پاته سوي هم او هغه هم چي بيله کړل سويده، په درمختار کي راغلي دي: كما لو بال حمر خصها لتغليظ بولها اتفاقاً على نحو حنطة تدوسها فقسم او غسل بعضه او ذهب بهبة او اكل اوبيع كما مر حيث يطهر الباقي وكذا الذاهب لاحتمال وقوع النجس في كل طرف كمسئلة الثوب (۱) الخ. فقط

دناپاکو تيلو دمالش څخه وروسته لمونځ کول جايز دي اوکه نه؟ سوال: (۲۰۰) زيد دلسو مياشتو راهيسي ددبير بوټي تيل دباه دقوت لپاره استعمالوي او پرته دمينځلو څخه يي پنځه وخته لمونځ کوي، ايا دده لمونځ جايز دی اوکه نه؟ او تداوي بالحرام جايز ده اوکه نه؟ او دځمکي حشرات هم په دي کي داخل دي اوکه نه؟

جواب: تداوي بالمحرم داړتيا په مهال دشرائطو سره صحت لري، كما في الشامي يجوز للعليل شرب البول والدم والميتة للتداوي اذ اخبره طبيب مسلم ان فيه شفاء ولم يجد من المباح مايقوم مقامه (۲) الخ او په تداوي بالمحرم کي ځمکني حشرات هم داخل دي، لقوله تعالى: (ويحرم عليهم الخبائث)، او همدا وجه دحرمت ددي حشراتو ده، او نجس کيدل او نه کيدل دبهيدونکو وينو تر لرلو پوري اړه لري، نوکه چيري په بير بوټي کي بهيدونکي ويني وی نو دمرګ څخه وروسته هغه نجسه ده او دهغي تيل هم نجس دي دهغي دمينځلو څخه وروسته لمونځ کول په کار دي، اوکم لمونځونه چي پرته له مينځلو څخه سوي دي دهغو راګرځول لازم دي او دا خبري دفقهي په کتابونو کي په تفصيل سره ذکر دي. فقط

په بازاري لټه اوململ کی لمونځ صحيح دی؟ سوال: (۲۰۱) ململ او لټها چي موږ يي دبازار څخه اخلو او اغوندو يي په هغي کي لمونځ صحيح دی اوکه نه؟

جواب: په دغه کالو کي لمونځ کول صحيح دی. (۳) فقط

ددرهم دمقدار څخه دکم رطوبت سره لمونځ صحيح دی؟ سوال: (۲۰۲-۱) که چيري پرتوګ وروسته له وطي څخه بالفور وتړل سي نو دهغه سره لمونځ صحيح دی اوکه نه؟

---

(۱) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الانجاس ص۳۰۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۸. ظفير

(۲) ردالمحتار، كتاب البيوع باب المتفرقات مطلب في التداوي بالمحرم ص۲۹۸ ج۴، ط.س. ج۵ ص۲۲۸. ظ

(۳) ځکه چي دا کالي پاك دي او ددي اغوستل جايز دي ولوشك في نجاسة ماء او ثوب الخ لم يعتبر (درمختار) من شك في اناه وثوبه اصابته نجاسة اولا فهو طاهر ما لم يستيقن الخ وكذا مايتخذه اهل الشرك او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والاطعمة والثياب (ردالمحتار كتاب الطهارة قبيل ابحاث الغسل ص۱۴۰ ج۱، ط. س. ج۱ ص۱۵۱) بيا دفقهاوو مسلمه قاعده ده: اليقين لايزول بالشك (الإشباه والنظائر ص۷۵). ظفير

په مذي باندي په ككړو كالو كي لمونځ كول صحت لري اوكه نه؟ سوال: (۲۰۳-۲) پركمو كالو چي مذي ولګيږي دهغو سره لمونځ صحيح دی اوكه نه؟

جواب: (۱) كه چيري دپرتوګ رطوبت ددرهم داندازي څخه زيات نه وي نو پاك دی لمونځ ورسره صحيح دی مګر مينځل ددرهم په مقدار هم اړين دي ولي چي باقي ساتل دهغه مكروهه دی. ([1])

(۲) مذي نجس دي، په كومو كالو چي مذي ولګيږي هغه پليت دي دهغو سره لمونځ كول صحيح نه دی ([2]) او ددرهم مقدار په دي كي هم معاف دی مګر مينځل ددي هم اړين دي، په درمختار كي راغلي دي: وعفى الشارع عن قدر درهم وان كره تحريما فيجب غسله وما دونه تنزيها فيسن. ([3]) فقط

پر پلاله باندي لمونځ: سوال: (۲۰۴) دژمي په ورځو كي اكثره دپلالي فرش غوړوي پرهغه باندي لمونځ جايز دی اوكه نه؟

جواب: كه چيري پاك وي نو جايز دی. ([4]) فقط

كم پزی چي چمیارانو جوړكړی وي پرهغه باندي لمونځ جايز دی اوكه نه؟ سوال: (۲۰۵) په دي زمانه كي صفونه، پوړونه، پوزي او داسي نور ددي ځای چمیاران تياروي پرته دپاكولو څخه په هغه باندي لمونځ جايز دی اوكه نه؟

جواب: هغه پوړونه او صفونه پاك دي پرهغو باندي لمونځ صحيح دی هيڅ وهم كول په كار نه دی: لان اليقين لايزول بالشك فقط (ولوشك في نجاسة ماء او ثوب الخ لم يعتبر (درمختار) من شك في انائه وثوبه او بدنه اصابته نجاسة اولا فهو طاهر الخ وكذا ما يتخذه اهل الشرك او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والأطعمة والثياب. ردالمحتار كتاب الطهارة فبيل ابحاث الغسل، ظفير). فقط

([1]) وعفى الشارع عن قدر درهم وان كره تحريما فيجب غسله وما دونه تنزيها فيسن وفوقه مبطل فيفرض (درمختار) قوله وان كره تحريما اشار الى العفو عنه بالنسبة الى صحة الصلاة به فلا ينافي الاثم الخ لكن قال بعده والاقرب ان غسل الدرهم وما دونه مستحب مع العلم به والقدرة على غسله فتركه حينئذ خلاف الاولى نعم الدرهم غسله آكد الخ ففي المحيط يكره ان يصلي ومعه قدر درهم او دونه من النجاسة عالما به الخ (ردالمحتار باب الانجاس ص۲۹۱ - ۲۹۲، ط.س. ج۱ ص۳۱۲). ظفير

([2]) كل مايخرج من بدن الانسان مما يوجب خروجه الوضوء او الغسل فهو مغلظ كالغائط والبول والمني والمذي والودي والقيح والصديد (عالمګيري كشوری باب سابع فصل ثاني ص۴۴). ظفير

([3]) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الانجاس ص۲۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۷. ظفير

([4]) ثم الشرط لغة العلامة اللازمة وشرعا يتوقف عليه الشيئ ولايدخل فيه هي ستة طهارة بدنه الخ وثوبه الخ ومكانه الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب شرط الصلوة ص۳۷۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۲). ظفير

په کوټ اوپتلون کی لمونځ کيږي اوکه نه؟ سوال: (۲۰۲) آيا دکوټ او پتلون سره لمونځ کيږي؟

جواب: که چيري دا کالي پاك وي نو لمونځ کيږي [1] او اغوستل ددي کالو ممنوع دي دتشبه په وجه. فقط

دمځکی دحشراتو دتيلو دلګولو څخه وروسته لمونځ جايز دی اوکه نه؟ سوال: (۲۰۷) دلاندي يادو سوو ځناورو تيل نجس دي او که نه؟ که چيري نجس وي نو مغلظه دي اوکه خفيفه؟ که چيري سړی دغه تيل دعلاج په غرض دبدن پريوه حصه مالش کړي نو شرعاً جايز دي اوکه نه؟ او دلمانځه څخه مانع دی اوکه نه؟ پرته دبدن دمينځلو څخه لمونځ کولای سي او که نه؟ روغن خراطين برساتي، روغن بير بهوټي.

جواب: دځمکي ددي حشراتو ځناورو تيل نجس مغلظه دي استعمال ددي صحيح نه دی [2] البته ددرملني دضرورت په مهال که چيري مسلمان حاذق طبيب دا تجويز کړي او بله دوايي پاکه او حلاله ددوی ځای نيوونکي نه وي نوهغه مهال يي استعمال صحيح دی [3] اوکله چي دا نجاست غليظه وي نو ديوه درهم تر مقداره پوري معاف دي لمونځ ورسره کيږي

که څه هم بهتر مينځل يې وکړي، اوکه ددرهم دمقدار څخه زيات وي نو مينځل او پاکول يې اړين دي که نه نو لمونځ به نه کيږي، په در مختارکي راغلي دي: وعفا الشارع عن قدر درهم [4] الخ. فقط

په غسل خانه کی لمونځ جايز دی او که نه؟ سوال: (۲۰۸) په حمام کي لمونځ جايز دی او که نه؟

جواب: په حمام کي لمونځ په دوو وجو مکروه دی [5] يو داچي حمام دغسل ځای دی چي

---

[1] طهارة بدنه الخ وثوبه (درمختار) اراد مالابس البدن فدخل القلنسوة والخف (ردالمحتار، باب شروط الصلوة ص۳۷۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۲). ظفير

[2] ولا يحل ذوناب الخ ولا الحشرات هي مغار دواب الارض (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الذبائح جلدپنجم ص۳۲۵، ط.س. ج۱ ص۳۰۴). ظفير

[3] وقيل يرخص اذا علم فيه الشفاء ولم يعلم دواء اخر كما رخص الخمر للعطشان وعليه الفتوى (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه مطلب في التداوي بالمحرم ج۱ ص۱۹۴). ظفير

[4] الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الانجاس جلد اول ص۲۹۱، ظفير، دبدن پاکوالی دلمونځ کوونکی لپاره شرط دی وطهارة بدنه (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ص۳۷۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۲). ظفير

[5] وكذا تكره في اماكن فوق كعبة وفي طريق الخ ومغتسل وحمام (الدر المختار على هامش ردالمحتار =

دشیطانانو کور دی، قال: العلامة نجم الدین الطرسوسي في منظومة الفوائد فقال: نهي الرسول احمد خیر البشر * عن الصلوة في بقاع تعتبر * معاطی الجمال ثم مقبره * مزبلة طریق ثم مجزره * وفوق بیت الله والحمام * والحمد لله علی الطعام (۱). فقط

په غیر مفتٰی به قول باندي پرته ؤ غسله دلمونځ حکم؟ سوال: (۲۰۹) دزیاتي مودي راهیسي یوه مسئله راپیښه ده او په هیڅ ډول سره حل نه سوه، زه امید لرم چي جناب به یي ضرور بالضرور حل کړي، زه په لړه اندازه عبارت دفتاوی عالمګیري جلد اول ص۱۸ نقل کوم، چي په هغه سره به مسئوله صورت په ښه ډول څرګند سي، دعالمګیري فتاوی عبارت لاندي لیکل سوی دی، یو سړي ته احتلام وسو یا یي دیوي ښځي لوري ته وکتل او مني دخپل ځای څخه په شهوت سره بیل سوه، بیا یي خپل ذکر دباو کړو تر دي پوري چي شهوت دهغه ساکن سو، بیا مني وبهیدل نو په دي باندي به دامام ابوحنیفه رحمه الله او امام محمد رحمه الله په نزدغسل واجبیږي او دامام ابویوسف رحمه الله په نزد به نه واجبیږي (داپه خلاصه کي دي) اوس دا صورت دی چي یو سړي ته احتلام وسو او مني دخپل ځای څخه په شهوت سره بېل سوه نو هغه خپل ذکر دباو کړی تر دي پوري چي شهوت سوړ سو، او بیا مني وبهیدل، کله چي دیاد کړل سوي کس سره دمخکي څخه داعلم وو چي په داسي صورت کي غسل نه واجبیږي ددي لپاره هغه غسل ونه کړی او پرته دغسل څخه به یي لمونځ کوی او څو ځلي داسي واقعه پیښه سوه او هیڅکله یي هم غسل ونکړی اودا هغه محض دخپلي غلطي پوهي په وجه داسي وکړل نو کله چي ده ته څرګنده سوه چي ما سخته غلطي کړیده نو هغه ډېر پښیمانه دی، اوس دپوښتني خبره داده، چي ایا یاد سوي شخص چي څومره لمونځونه په دي صورت کي کړیدي هغه ادا سول اوکه نه؟ او که چیري نه وي ادا سوي نو دهغو دادا کولو څه صورت کیدای سي او موصوف کس ددي فعل په کولو سره ګناهګار سو او که نه؟ اوکه چیري ګناه ګار سوی وي نو دکمي درجي؟

جواب: کله چي په دي مسئله کي دامام ابو یوسف رحمه الله اختلاف دی او ډېرو حنفي مشائخو رحمهم الله تعالی همدا قول مفتی به لیکلی دی (که څه هم دمحققینو رایه دا نه ده) بیا هم کم فعل چي یاد سوي کس دقول مختار څخه دناواقف کیدلو په وجي سره وکړی او په هغه باندي اوس پښیمانه هم دی او په نفس مسئله کي څه ګنجایش هم سته

= کتاب الصلوة جلد أول ص۳۵۲ – ۳۵۳، ط.س. ج۱ ص۳۷۹). ظفیر

(۱) علی هامش ردالمحتار کتاب الصلوة جلداول ص۳۵۲. ظفیر

ددي وجي دحق تعالی شانه درحمت څخه ددرګذر امید دی، باقي کم لمونځونه چي هغه په دي حالت کي کړي دي دهغه متعلق دائمه ؤ رحمهم الله اختلاف دی، اوپر اختلاف دمشائخو مرجحینو باندي دنظر کولو څخه وروسته دامام قاضي خان رحمة الله علیه داقول دی: ویوخذ بقول ابي یوسف في صلوة ماضیة فلا تعاد وفي مستقبلة لایصلي ما لم یغتسل آه ردالمحتار ([1]) ص۱۱۹ جلد اول، مګر بیاهم احتیاط همدادی چي دهغو لمونځونو قضا راوګرځوي ځکه چي دمحققینو په نزد دامام ابوحنیفه او امام محمد (رضی الله عنهما) قول مختار دی ([2]). والله سبحانه وتعالی اعلم بالصواب. فقط

داغ په لیدلو سره لمونځ کول څنګه دي؟ **سوال**: (۲۱۰) که چیري پرپرتوګ باندي داغ راته ښکاره سي او خوب راته یاد نه وی او زما دتمباکو دوکان دی کیدای سي چي دتمباکو داغ ورباندي لګیدلی وي، غرض دا چي په دغه داغ سره مي برابر تر یوي هفتي پوري لمونځ وکړی، دا دجمعي دلمانځه څخه مخکي دکالو دبدلولو په وخت کي راته ښکاره سوه، له هغه وروسته ولمبیدم او کالي مي بدل کړل نو ددغي هفتي لمونځ وسو او که نه؟

جواب: که چیري دا یقیني وي چي دغه داغ دمني دی نو ددي څخه مخکي چي اخري ځل بیده سوی وي دهغه څخه وروسته لمونځونه راګرځول په کار دي مثلاً دشپي بیده سوی وو او دورځي یې دماپښین څخه مخکي داغ ولیدی نو دسهار لمونځ دي راوګرځوي اوکه چیري یې دماپښین څخه وروسته لیدلی وي نو دماپښین لمونځ دي هم راوګرځوي، او که چیري دهغه مني کیدل یقیني نه وي بلکي دا هم شبهه وي چي شاید دبل شي داغ وي نو بیا دهیڅ یوه لمونځ راګرځول هم لازم نه دی. ([3])

په ناپاکو کالو کي لمونځ نه کیږي: **سوال**: (۲۱۱) دهندي په غیرکي تی رودونکی ماشوم دی چي دهغه په وجي سره دهغي کالي هروخت ناپاکه وي نو په داسي حالت کي هنده د

([1]) ردالمحتار ابحاث الغسل جلد اول ص۱۴۹، ط.س. ج۱ ص۱۲۱. ظفیر

([2]) وفرض الغسل عند خروج مني من العضو والا فلا یفرض اتفاقا الخ منفصل عن مقره الخ بشهوة الخ ولانه لیس بشرط عندهما خلافا للثاني وبقوله یفتي الخ (درمختار) لکن اکثر الکتب علی خلافه حتی البحر والنهر ولا سیما قد ذکروا ان قوله قیاس وقولهما استحسان وانه الاحوط فینبغي الافتاء بقوله في مواضع الضرورة فقط (ردالمحتار ابحاث الغسل ص ۱۴۸ - ۱۴۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۹). ظفیر

([3]) فرض الغسل الخ عند رؤیة مستیقظ الخ منیا اومذیا وان لم یتذکر الاحتلام الا اذا علم انه مذي او شك انه مذی او ودي اوکان ذکره منتشرا قبیل النوم فلا غسل علیه الخ او تیقن انه مني او تذکر حلما فعلیه الغسل (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۵۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۰ - ۱۲۳). ظفیر

ناپاكو كالو سره لمونځ كولاى سي اوكه نه؟

جواب: پاك كالى دي واغوندي يا دي ناپاكه ومينځي او لمونځ دي وكړي دناپاكو كالو سره يي لمونځ نه كيږي ([1]). فقط

په زندان كى دتيار كړل سوي جاي نماز كارول صحيح دي؟ **سوال**: (۲۱۲) دزندان څخه پراخيستل سوى جاينماز باندي لمونځ كيداى سي اوكه نه چي زندانيان يي په لاس جوړوي؟

جواب: جايزدى. ([2]) فقط

آيا په نويو كالو كى لمونځ صحيح دي؟ **سوال**: (۲۱۳) په نويو كالو كي (چي اوبه ورباندي نه وي لګيدلي) لمونځ جايز دى او كه نه؟

جواب: په نويو كالو كي پرته له وينځلو لمونځ جايز دى ([3]) (ځكه چي دا پاك دي په دي سلسله كي دشك هيڅ اعتبار نسته، په درمختار كي راغلي دي: ولوشك في نجاسة ماء او ثوب الخ لم يعتبر، شامي جلد اول ص۱۴۰، ظفير)

ناپاكه وړين كالى پرته له مينځلو نه پاكيږي اوپه داسي كالوكي لمونځ جايز دى اوكه نه؟

سوال: (۲۱۴) پروړين كالي باندي كه چيري ګندګي او داسي نور څه ولګيږي او وچه سي اوپه خپله ورژيږي يا په متيازو يا يوبل شي لوند سي او وچ سي نو په دغه كالو باندي پرته له پاكولو لمونځ جايز دى او كه نه؟

جواب: دغه كالى به پرته له وينځلو څخه پاك نه سي، ددي كالو دري ځله مينځل ښايي ([4]). فقط (او ترڅو پوري چي هغه پاك سوي نه وي لمونځ ورسره جائز نه دى. ظفير)

([1]) ثم الشرط الخ شرعا مايتوقف عليه الشيئ ولايد خل فيه هي ستة طهارة بدنه اي جسده الخ وثوبه (الدر المختار على هامش ردالمحتار، باب شروط الصلوة ص۳۷۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۲). ظفير

([2]) ځكه چي پاك دى: اليقين لايزول بالشك (الاشباه والنظائر ص۷۵) دغير مسلم يا جاهل مسلمان دلاس جوړ كالى او بل شى پاك دى، بيا دا اصول دى چي ديو شى په ناپاكوالي كي شك وي نو دهغه اعتبار نسته، لوشك في نجاسة ماء اوثوب الخ لم يعتبر وتمامه في الاشباه (درمختار) في التتارخانية من شك في انائه او ثوبه او بدنه اصابته نجاسة اولا فهو طاهر الخ، وكذا مايتخذه اهل الشرك او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والاطعمة والثياب آهـ ملخصاً (ردالمحتار قبيل ابحاث الغسل ص۱۴۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۱). ظفير

([3]) اليقين لايزول بالشك (الاشباه والنظائر ص۱۷۵). ظفير

([4]) وازالتها ان كانت مرئية بازالة عينها واثره ان كانت شيئا يزول اثره الخ وان كانت غير مرئية يغسلها ثلث مرات ويشترط العصر في كل مرة فيما ينعصر الخ (عالمگيري كشورى كتاب الطهارت باب سابع فصل اول في تطهير الانجاس ص۴۰ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۴۱). ظفير

پښې لڅي ګرځېدونكى پرته له پښو مينځلو لمونځ كولاى سي: سوال: (۲۱۵) كه چيري يو سړى داودس كولو څخه وروسته تر يوه يا تردوو ميلو پوري پښې لڅي ولاړ سي، او بيا دپښو دمينځلو لپاره اوبه پيدا نه سي نو دپښو څنډلو څخه وروسته په لمونځ كولو سره به لمونځ وسي اوكه نه؟

جواب: په دي صورت كي چي پښې وڅنډى او پاكي يي كړي او لمونځ وكړي نو لمونځ كيږي. (۱)

كه له استنجا پرته لمونځ وكړي نو وسو اوكه نه؟ سوال: (۲۱۶) يوه سړي له ډكو او تشو متيازو وروسته استنجا ونه كړه اودس يي وكړى او لمونځ يي وكړى وروسته ور په ياد سوه نو لمونځ يي وسو اوكه نه؟ او يا داودس څخه وروسته ورته په ياد سوه نو هغه ته اودس بيا كول په كار دى اوكه نه؟

جواب: كه چيري يي په لوټو سره استنجا وهلي وه او نجاست دمخرج څخه ددرهم په اندازه متجاوز نه وو نو په اوبو سره له استنجا كولو پرته دهغه لمونځ وسو. (۲) فقط

پرپاك كټ باندي لمونځ جايز دي: سوال: (۲۱۷) تندرست سړي ته پركټ باندي لمونځ جايز دى اوكه نه؟ لمونځ يې كيږي اوكه نه؟ زيد وايي چي څنګه پرتخت باندي لمونځ جايز دى په كټ باندي هم جايز دى، بكر وايي چي ترننه پوري مي نه په كم كتاب كي ليدلي دي او نه دعلماوو داقوالو څخه ثابت دي نه مي پرته له معذورو څخه څوك پركټ پرلمانځه ليدلي دي، په دي صورت كي شرعاً څه حكم دى؟

جواب: پركټ باندي لمونځ صحيح دى او كټ په ډول دتخت دى، ولي چي كله زنګنونه اول پركټ باندي كيښودل سي نو دمخ څخه به لا دسجدي ځاى راكش كړل سي او سخت

---

(۱) وطين شارع الخ عفو (درمختار) وفي الفيض طين الشوارع عفو وان ملا الثوب للضوورة ولومختلطا بالعذرات وتجوز الصلوة معه (ردالمحتار باب الانجاس ص۲۹۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۴) اوپه صورت مسئول كي خو دنجاست بيخي سوال نسته محضي شك او وهم دي او دفقهاوو اصول دي چي: اليقين لايزول بالشك (الاشباه، ص۷۵). ظفير

(۲) وعفى الشارع عن قدر درهم وان كره تحريما فيجب غسله وما دونه تنزيها فيسن وفوقه مبطل فيفرض (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الانجاس ص۲۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲) ذكر في الذخيرة اذا كانت النجاسة في موضع الاستنجاء اكثر من قدر الدرهم فاستجمر اي استنجي بثلثة احجار وانقاه اي موضع الاستنجاء ولم يغسله بالماء قال الفقيه ابو الليث في فتاويه يجزيه يعني من غير كراهة وكان الغسل افضل قال صاحب الذخيرة وبه اي بما قال أبو الليث ناخذ وفي هذا اشارة الى ان البعض يخالف في ذلك ولا اعلم فيه مخالف الخ وهذا اذا كانت تلك النجاسة ما خرج من الحدث المعتاد ولم تصبه من الخارج (غنية المستملي ص۱۸۹). ظفير

به سي نو دتخت په ډول به سي بيابه په سجده کي هيڅ تکليف نه وي، اوپرکټ باندي دلمونځ کولو عادت په دي وجه هم نسته چي دکټونو اعتبار نه وي اکثر ناپاکه وي، مګر کله چي پاك وي نو بيا هيڅ تکليف نسته. (۱) فقط

دډمي دبالاخاني په لاندي ځای کی لمونځ صحيح دی اوکه نه؟ سوال: (۲۱۸) يو سرای دسرکار جيذ دی هغه په يووجه سره يوې ډمي ته ورکړی، کله چي وغواړي ضبط به يي کړي، دهغه لاندي دوکانونه دي هغه خلګو په کرايه باندي نيولي دي په هغوکي لمونځ کول صحيح دی که نه؟

جواب: په ذکر سوي مکان کي لمونځ کول صحيح دی لمونځ کيږي (۲) مګر بهتره دا ده چي په جومات کي لمونځ وکړي. (۳) فقط

په ناپاکو کالو کی دلمانځه حکم: سوال: (۲۱۹) که چيري دامام پرکالو تی رودونکي ماشوم زياتي بولي کړي وي او دهغو کالو سره يي په هيره لمونځ کړی وي نولمونځ يي وسو او که نه؟

جواب: په دي صورت کي دلمانځه راګرځول په کار دي. (۴) فقط

له جماع څخه وروسته يې کالي بدل نه کړل او لمونځ يې وکړی نو وسو اوکه نه؟ سوال: (۲۲۰-۱) که چيري څوك دجماع څخه وروسته غسل وکړي او کالي يې بالکل بدل نه کړل يايي يواځي لنګ بدل کړی اونورکالي يي بدل نکړل نو لمونځ يي صحيح دی که نه؟

دروغتون کاريګران لمونځ څنګه وکړي؟ سوال: (۲۲۱-۲) يوسړی په روغتون کي ملازم دی

---

(۱) لو سجد على الحشيش او التبن الخ ان استقر جبهته وانفه ويجد حجمه يجوز (عالمگيري كشورى ص۲۹ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۷۰) اما شرائط اركان الصلوة فمنها الطهارة بنوعيها من الحقيقية والحكمية والطهارة الحقيقية هي طهارة الثوب والبدن ومكان الصلوة عن النجاسة الحقيقية (بدائع الصنائع شرائط الاركان ص۱۱۴ ج۱). ظفير

(۲) په دغه ځای کي څه شرعي قباحت نسته، والله اعلم. ظفير

(۳) فرض لمونځ په جومات کي په جمعه سره ادا کول سنتِ موکد دی، والجماعة سنة موكدة للرجال الخ ولو فاته ندب طلبها مسجد اخر الا المسجد الحرام (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الامامة ص۵۱۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۵۲). ظفير

(۴) هي (اي شروط الصلوة) ستة طهارة بدنه الى قوله وثوبه (درالمختار ط.س. ج۱ ص۴۰۲) النجاسة ان كانت غليظة وهي اكثر من قدر الدرهم فغسلها فريضة والصلوة فيها باطلة وان كانت مقدار درهم فغسلها واجب الخ (عالمگيري كشورى ص۵۹ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۵۸) واذا ظهر حدث امامه وكذا كل مفسد في رأي مقتد بطلت فيلزم اعادتها الخ كما يلزم للامام اخبار القوم اذا امهم وهو محدث او جنب او فاقد شرط او ركن (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الامامة ص۵۵۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۹۱). ظفير

او هر وخت ناپاکو دوایانو او سرپانو ته لاس ور وړي اوهر وخت یي پرکالو باندي څاڅکي لګیږي بیا وچ سي، او ځیني دوایاني داسي دي چي هغو ته لاس وروړل مذهبا حرام دي، نو لمونځ څنګه ادا کړي، غسل به کوي او کالي به بدلوي اوکه یي په همدغه حالت کي وکړي؟

جواب: (۱) کله چي یي ناپاکه کالي بدل کړل اوغسل یي وکی نولمونځ یي صحیح دی ([1]).
(۲) دناپاکو کالو دبدلولو او دپاکو کالو داغوستلو څخه وروسته لمونځ کول په کار دی. ([2]) فقط

په ناپاکو کالو کی لمونځ نه کیږي: **سوال**: (۲۲۲) که چیري یو سړی وروسته دڅلویښتو کالو څخه کله ناکله دتقطیر البول په مرض اخته سي نودی په اندازه دیوه درهم دبولو ددفع کولو لپاره یوه لاندینی ټوټه کاروي چي هغه ځیني وخت په بولو باندي ککړه سي نو بیا ترهغي لاندینی ټوټي لاندي یوه بله ټوټه ولګوي نو لمونځ ورسره جایز دی اوکه نه؟

جواب: که چیري څرګنده او معلومه وي چي لاندینی ټوټه دبولو دڅاڅکو څخه دیوه درهم ترمقدار ډیره ککړه ده نو لمونځ صحیح نه دی اوکه داسي نه وي بیا جائزدی. ([3]) فقط

دوهم فصل: **دعورت پټوالی**

ایا په لڅو پښو سره دښځي لمونځ نه کیږي؟ **سوال**: (۲۲۳) په صلوٰة الرحمن کتاب کي لیکلي دي چي که دلمانځه په وخت دښځي دپښو څلورمه برخه ښکاره سي نو لمونځ به یي نه کیږي نوایا ښځو ته په کار دي چي موزي په پښو کړي؟

جواب: په الدر المختارکي یي لیکلي دي چي معتمده خبره داده چي دښځي دواړي پښي

([1]) دجماع په وخت کي چي په کومو کالو باندي ناپاکي ولګیږي هماغه پلیتیږي، دبدن ټول کالي نه پلیتیږي په دي خاطر اړتیا دهغو کالو بدلولو ته پیدا کیږي چي پرهغو باندي پلیتي لګیدلي وي البته دجماع څخه وروسته حکما ټول بدن ناپاکه کیږي او غسل فرض کیږي. وفرض الغسل الخ عند ایلاج حشفة هي ما فوق الختان ادعي الخ في احد سبیلي ادمي حي فجامع مثله الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۴۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۹) الشرط الخ شرعاً مایتوقف علیه الشیئ ولایدخل فیه هي ستة طهارة بدنه اي جسده الخ من حدث بنوعیه الخ وخبث مانع کذالك وثوبه الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ص۳۷۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۲). ظفیر

([2]) ایضا، ط.س. ج۱ ص۴۰۲. ظفیر

([3]) وعفی الشارع عن قدم درهم وان کره تحریما فیجب غسله ومادونه تنزیها فلیسن وفوق مبطل (درمختار) ففي المحیط یکره ان یصلي ومعه قدر درهم او دونه من النجاسة عالمابه لاختلاف الناس فیه (ردالمحتار باب الانجاس ص۲۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲). ظفیر

عورت نه دي، دهغو په لڅيدو سره په لمانځه كي خلل نه راځي، اوچي په صلوة الرحمن كي يي ليكلي دي داهم يو قول دى او ددي ځخه دقدم باطن مراد دى دپښي ښكاره كيدل نه دي مراد، كذا في الشامي ص۴۲۱ ج۱. (۱) فقط

ايا ښځه دي دپښو دپټولو لپاره موزى په پښو كړي؟ سوال: (۲۲۴) دښځي ټول بدن پټول فرض دى پرته دمخ او ددواړو خپړو دلاسونو او ددواړو پښو ځخه، نو په لمانځه كي دلاسونو شا او دپښو تلي هم پټول په كار دي ددي لپاره دموزو او ددست كلو (دست كشو) په لاس كولو اړتيا سته او كه نه؟

جواب: ددواړو پښو او ددواړو لاسونو ظهر او بطن په لمانځه كي پټول ضروري نه دي (۲). فقط والله تعالى اعلم، كتبه عزيز الرحمن.

په ساړي وهلو سره لمونځ صحيح دى؟ سوال: (۲۲۵) چي دهندوانو په ډول ساړي وتړي نو لمونځ پكښي كيږي اوكه نه؟

جواب: كه چيري كشف عورت نه كيږي نو لمونځ كيږي، خو دا طريقه ښه نه ده (۳). فقط

دښځو لمونځ په ساړي كى جايز دى اوكه نه؟ سوال: (۲۲۶) دښځو لمونځ په ساړي يعني لنګ كي كيږي اوكه نه؟

جواب: كه چيري دهمدغه ځاى رواج دښځو لباس همدا وي نو په دي كي هيڅ تكليف نسته لمونځ يي كيږي البته دا اړينه ده چي ستر پوره په كار دى. (۴) فقط

چي په جانګي باندي لنګ وتړي او لمونځ كوي نو صحيح دى اوكه نه؟ سوال: (۲۲۷) كه چيري يو سړى دسمال ياجانګى وتړي او پرهغه سربيره لنګ يا پرتوګ واغوندي او

---

(۱) وللحرة ولو خنثى جميع بدنها الخ خلا الوجه والكفين الخ والقدمين على المعتمد (درمختار) اي من اقوال ثلاثة مصححة ثانيها عورة مطلقا، ثالثها عورة خارج الصلوة لا فيها، اقول ولم يتعرض لظهر القدم وفي القهستاني عن الخلاصة اختلفت الروايات في بطن القدم اهـ وظاهره انه لاخلاف فى ظاهره، ثم رأيت في مقدمة المحقق ابن الهمام المسماة بزاد الفقير قال بعد تصحيح ان انكشاف ربع القدم مانع ولو انكشاف ظهر قدمها لم تفسد الخ ثم نقل عن الخلاصة ان الخلاف انما هو نفي باطن القدم واما ظاهره فليس بعورة بلا خلاف الخ (ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب ستر العورة ص۳۷۲ – ۳۷۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۵). ظفير

(۲) وهي اي العورة للرجل ماتحت سرته الى ماتحت ركبة الخ وللحرة ولو خنثى جمهع بدنها الخ خلا الوجه والكفين الخ والقدمين على المعتمد (الدر المختار على هامش ردالمحتار ط.س. ج۱ ص۴۰۴). ظفير

(۳) والرابع ستر عورته الخ وهي للرجل ماتحت سرته الى ماتحت ركبته الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ص۴۷۴ – ۴۷۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۴). ظفير

(۴) والرابع ستر عورته ووجوبه عام ولو في الصلوة على الصحيح الا لفرض صحيح (درمختار) ووجوبه عام اي في الصلوة وخارجها الخ (ردالمحتار باب شروط الصلوة جلد اول ص۳۷۴ – ۳۷۵، ط.س. ج۱ ص۴۰۴). ظفير

لمونځ کوي نولمونځ به یي وسي اوکه نه؟ اوکه چیري دسمال او جانګی وتړي او پړهغه سربیره زنګوني یعني نیم پرتوګ واغوندي او پړهغه سربیره لنګ وتړي اولمونځ وکړي نو لمونځ به جایز وي اوکه نه؟

جواب: په دي صورتونو کي چي کله ستر عورت وسي لمونځ صحیح دی. (۱) فقط

په کالو کی ستر کیدل ضروري دي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۲۸) دکالو په غلظت (پنډوالي) کي شرط څه دی که چیري دبدن صورت ولیدل سي او دلونِ بشري (دځرمني رنګ) و نه لیدل سي نو لمونځ صحیح دی اوکه نه؟ که چیري درنګ په وجي سره ونه لیدل سي یا دپرتوګ دجوړولو په وجي سره و نه لیدل سي نوڅه حکم دی؟

جواب: کله چي دځرمني رنګ نه معلومیږي نو ستر ثابت دی او لمونځ صحیح دی (۲). فقط

فصل ثالث: استقبال قبله

دقبلي دسمت بحث: **سوال**: (۲۲۹-۱) دخورچي څخه دکعبي عین سمت څه دی ایا علم هیئت او علم هندسه په شریعت کي دلحاظ وړده؟

سوال: (۲۳۰-۲) ایا قطب ته دیمین لوري په کتلو سره قبله دخورجه (مقام) څخه عین مغرب ته مخامخ ده؟

سوال: (۲۳۱-۳) آیا پورته ذکر سوي دقطب ذریعه دټول هندوستان لپاره عام او کلي اصول دی؟

سوال: (۲۳۲-۴) په خورجه کي که چیري اکثر جوماتونه په لوړه ذکر سوي طریقه باندي یا په یوه بله غلطه طریقه باندي تعمیر سوي وي نو ایا نور نوي جوماتونه هم په همدي غلطه طریقه باندي په راتلونکي کي جوړ کړي، اطلاعا عرض خدمت دی چي یو څو جوماتونه په لاندي ذکر سوي طریقه باندي یعني دعلم هیئت او علم هندسي مطابق جوړ سوي دي: خورجه دعلم هیئت مطابق ۲۸ درجه شمال عرض البلد باندي واقع ده اومکه معظمه پر ۲۱ درجه ۴۰ لمحه عرض البلد باندي واقع ده په دي خاطر په دي طریقه باندي تقریبا ۷ درجي فرق دی اوپه دي اصول باندي ۷ درجي دمغرب او جنوب لوري ته

---

(۱) والرابع ستر عورته الخ وهي للرجل ماتحت سرته الی ماتحت رکبته (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، باب شروط الصلوة جلد اول ص۳۷۴، ط.س. ج۱ ص۴۰۴). ظفیر

(۲) وعادم ساتر لایصف ماتحته (درمختار) بان لایری منه لون البشرة احترازا عن الرقیق ونحو الزجاج (ردالمحتار باب شووط الصلوة ص۳۸۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۹). ظفیر

لمونځ کول په کار دي لکه څنګه چي يوځو علماء کرامو پردي باندي فتوی ورکړي ده؟

سوال: (۲۳۳ - ۵) موږ ته عين قبله معلومول ضروري دي اوکه يوائې جهت دقبلي بس والی کوي؟

جواب: (۱) دقبلي په سمت او جهت کي شرعا ډير وسعت دی اودا اړينه نه ده چي دعين کعبي لوري ته دي استقبال وسي بلکي جهت دقبلي کافي دی اوپه دي کي هم په لږ اندازه انحراف سره يعني څه قدر رسته او چپ کيدو سره په استقبال قبله کي خلل نه راځي لکه څنګه چي په درمختار کي راغلي دي: ولغيره اي غير معاينها اصابة جهتها بان يبقي شيئ من سطح الوجه مسامتا للكعبة او لهوائها [۱] الخ او په شامي کي له قهستاني څخه منقول دي: ولا باس بالإنحراف انحرافا لاتزول به المقابلة بالكلية بان يبقي شيئ من سطح الوجه مسامتًا للكعبة (الی ان قال) وسياتي في المتن في مفسدات الصلوت انها تفسد بتحويل صدره عن القبلة بغير عذر فعلم ان الانحراف اليسير لا يضر وهو الذي يبقي معه الوجه اوشيئ من جوانبه مسامتا لعين الكعبة او لهوائها بان يخرج الخط من الوجه او من بعض جوانبه ويمر علی الكعبة او هوائها مستقيما ولايلزم ان يكون الخط الخارج علی استقامة خارجاً من جبهة المصلي بل منها او من جوانبها [۲] الخ، الحاصل کله چي (داخبره) ثابته سوه چي په معمولي مخ ګرځولو سره په استقبال قبله کي فرق نه راځي نو ددي څخه واضحه ده چي قطب شمال په جانب شمال ساتلو سره په لمونځ کولو کي استقبال قبله حاصليږي او جوماتونه چي په دي طريقي سره جوړ سوي دي هغه په صحيح لوري باندي دي په دي کي دزياتو باريکيو دلټولو اړتيا نسته ولي چي الات دسمت دقبلي معلومولو لپاره (هرځای) مهيا او ميسر نه دی، او بيا هغه هم ظني دي اوعامو خلګو ته ددي تکليف ورکول مشکل دي او پخواني جماتونه په دي باره کي حجت صحيحه دي او په هغوی کي تغير کول دلږ څه مخ اړولو دګمان په وجه مناسب نه دي او قطب شمال حجت ګڼل په دي باره کي داکابرو علماؤ واضح دليل ددي دصحت دی. فقط

په ريل ګاډي کی په لمانځه کی دننه داستقبال قبلي بحث: **سوال**: (۲۳۴) يو سړی چي په ريل کي سپور وي دقبلي څخه دريل دالواحو دتحويل له امله که چيري قبلي ته مخامخ کيږي او لمونځ کوي، نو دلمانځه ارکان لکه قيام قعود رکوع پر ده سخت او مشکل

---

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة استقبال قبله ص۳۹۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۲۸. ظ

(۲) ردالمحتار باب شروط الصلوة مبحث في استقبال القبلة ص۳۹۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۲۹. ظفير

ګرځي، اوکه قیام قعود اورکوع سم کوي نو دقبلي مخامخ توب ورڅخه پاته کیږي نو په دي صورت کي کم فرض پریږدي؟ اوپه کمه طریقه باندي عمل وکړي، یعني دقبلي څخه محول سي. اوبل لوري ته مستقبل سي، رکوع اوسجده اداکړي، اوکه قبلي ته مخ واړوي او لمونځ په اشاره سره وکړي؟

جواب: که چیري یو څوك په ریل کي فرض لمونځ کوي نو هغه ته استقبال قبله، قیام، رکوع، سجده او نور ټول ارکان دلمانځه ادا کول اړین دي، یواځي دریل دسوارلی په وجه استقبال نه ساقطیږي، ځکه چي دریل دالواحو دتحویل سره سره په لږ تکلیف سره استقبال ممکن دی، که چیري پرته له کومي مجبوري څخه استقبال ترك کړي نو لمونځ جایز نه دی او نه ادا کیږي که چیري مستقبل دقبلي وي او لمونځ شروع کړي او دلمانځه په حالت کي دقبلي سمت بدل سي نو لمونځ کوونکي ته اړینه ده چي هغه هم قبلي ته مخ واړوي لمونځ پوره کړي، ترڅو دلمانځه ټول ارکان ادا سي، او دریل لمونځ کوونکي ته په فرض لمانځه کي هیڅ کله قعود قطعا جایز نه دی، او په نفل لمانځه کي جایز دی البته که چیري په حقیقت کي رش په دومره کچه وي چي دسجدي او رکوع کول ناشوني وي او دریل څخه بهر دلمونځ کولو توان ونه لري نو پرته له قیام (۱) څخه دي ادا کړي او دا صورت لږ پیښیدونکی دی. (۲) فقط

څلورم فصل: نیت

<u>ایا نیت په ژبی سره شرط دی؟</u> سوال: (۲۳۵) په ژبي سره نیت دلمانځه دصحت لپاره اړین دی اوکه یوازي په زړه کي نیت کول کافي دی؟

جواب: دزړه نیت دلمانځه دصحت لپاره کافي دی (۳). فقط

<u>ایا نیت په ژبی سره بدعت دی؟</u> سوال: (۲۳۶) ایا په نیت باندي تلفظ کول بدعت دي؟ او

---

(۱) والمربوطة بلجة البحر إن كان الريح يحركها شديدا فكالسائرة و الا فكالواقفة ويلزم استقبال القبلة عند الافتتاح وكلما دارت (درمختار) اي في قولهم جميعا وان عجز عنه يمسك عن الصلوة لعله يمسك ما لم يخف خروج الوقت لما تقرر من ان قبلة العاجز جهة قدرته وهذا كذلك والا فما الفرق (ردالمحتار باب صلاة المريض ص۷۱۴ ج۱). ظفير

(۲) من تعذر عليه القيام اي كله لمرض حقيقي الخ او حكمي بان خاف زيادته او بطئ برئه بقيامه او دوران رأسه او وجد بقيامه رأسه الماء شديدا الخ صلى قاعدا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صلاة المريض ص۷۰۸ – ۷۰۹، ط.س. ج۲ ص۹۵). ظفير

(۳) والمستحب في النية ان ينوي يقصد بالقلب ويتكلم باللسان بان يقول اصلي صلوة الخ ولو نوي بالقلب ولم يتكلم باللسان جاز بلا خلاف بين الائمة لان النية عمل القلب لاعمل اللسان واستحباب ضمه اليه لما ذكرنا (غنية المستملي ص۲۵۱ – ۲۵۲). ظفير

بسم الله په مابينځ کي دفاتحي او سورة ويلو ممنوع ده؟

جواب: په نيت باندي تلفظ کول بدعت نه دی [۱] او دسورت او فاتحي ترمينځ بسم الله ويل منعه نه ده. [۲]

په ژبه سره نيت کول ضروري نه دي؟ سوال: (۲۳۷) ما دفقهي په يو کتاب کي ليدلي وه چي دهر لمونځ نيت اول په زړه کي کول په کار دي او دهغه څخه وروسته هغه په ژبي سره ادا کول په کار دي، ماته دنيت دالفاظو په ژبي سره په ادا کولو کي سخت تکليف وي په دي صورت کي څه کول په کار دي؟

جواب: په دي صورت کي په زړه کي صرف دا خيال کول کافي دي چي مثلاً دا لمونځ دماپښين دی او په ژبي سره دنيت الفاظ ادا کول هم بهتر دي، اوکه چيري په دي کي څه تکليف وي نودا پريږدئ. [۳] فقط

دامام اجازت دمقتدي لپاره شرط نه دی: سوال: (۲۳۸) زيد دجومات امام دی بکر ته وايي چي ته په ماپسي لمونځ مه کوه، ايا زيد په بکر پسي لمونځ کولای سي اوکه نه؟ اويا چي کله ورته زيد اجازه ورکړي نو هغه وخت يي کولای سي او که نه؟

جواب: په زيد پسي بکر لمونځ کولای سي او لمونځ صحيح دی، دزيد اجازت او حکم ته اړتيا نسته بکر په هرحال کي په هغه پسي لمونځ کولای سي او دزيد دغه وينا بي ځايه او دشريعت خلاف ده. [۴]

نيت په زړه سره ضروري دی اوکه په ژبه سره؟ سوال: (۲۳۹) په منية المصلي کي داسي ليکلي دي چي دلمانځه دنيت الفاظ په ژبي سره ويل مستحب دي اوپه زړه سره نيت کول فرض دي، ځيني خلګ وايي چي په ژبي سره نيت کول بدعت دی؟

---

(۱) وتلفظ عند الارادة بها مستحب هو المختار الخ وقيل سنة يعني احبه السلف اوسنه علماءنا اذ لم ينقل عن المصطفى ﷺ ولا الصحابة ولا التابعين بل قيل بدعة (درمختار) نقله في الفتح وقال في الحلية ولعل الاشبه انه بدعة حسنة عند قصد جمع العزيمة (ردالمحتار باب شروط الصلوة بحث النية ص۳۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۱۵). ظفير

(۲) وسمي الخ سرا في اول كل ركعة لو جهرية لاتسن بين الفاتحة والسورة مطلقا ولوسريه وتكره اتفاقاً (الد المختار على هامش ردالمحتار فصل في تاليف الصلوة ص۴۵۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۰). ظفير

(۳) والخامس النية بالاجماع وهي الارادة المرجحة الخ والمعتبر فيها عمل القلب اللازم للارادة الخ والتلفظ عند الارادة بها مستحب هوالمختار (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج۱ ص۳۸۵ – ۳۸۲، ط.س. ج۱ ص۴۱۴). ظفير

(۴) والامام ينوي صلاته فقط ولايشترط لصحة الاقتداء نية امامة المقتدي (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ص۳۹۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۲۴). ظفير

جواب: صحيح داده چي په ژبه سره دنيت دالفاظو په ويلو کي هيڅ باك نسته بلکي مستحب دي مګر ضروري داده چي په زړه کي هم نيت وي دحنفيانو محقق مذهب همدا دی. (۱) فقط

آيا په ژبه سره نيت کول بدعت دي؟ سوال: (۲۴۰) زيد وايي چي په ژبه سره دلمانځه نيت کول بدعت دی، عمر وايي چي سنت دی؟

جواب: اصل نيت په زړه سره دی او په ژبي سره ويلو ته هم فقهاء کرامو مستحب ليکلي دي په درمختار کي راغلي دي: والمعتبر فيها عمل القلب اللازم للارادة الخ و التلفظ بها مستحب هو المختار (۲) الخ. فقط

په عربي ژبه کې دلمانځه نيت ضروري دی که نه؟ سوال: (۲۴۱) دلمانځه نيت په عربي کي ضروري دی اوکه په اردو، پښتو، فارسي، اوداسي نورو کي يې هم کولای سي؟

جواب: نيت دزړه ارادي ته وايي په ژبي سره ويلو ته اړتيا نسته، که چيري يې ووايي نو بهتره ده (۳) او په ژبوکي په پښتو، اردو، فارسي، او داسي نورو کي هيڅ ستونزه نسته.

ايا دمقتدي ښځي لپاره دامام نيت اړين دی؟ سوال: (۲۴۲) چي کله يوه ښځه په جمعه کي شريکه سي او لمونځ کوي نو امام ته دښځي دامامت نيت اړين او ضروری دی اوکه نه؟

جواب: که چيري دسړي محاذي ولاړه نه وي نو امام ته دهغي دامامت نيت کول اړين نه دي. (۴)

الباب الرابع في صفة الصلاة

څلورم باب: دلمانځه په صفت کي

اول فصل: دلمانځه فرائض

---

(۱) والخامس النية بالاجماع وهي الارادة لا العلم والمعتبر فيها عمل القلب اللازم للارادة الخ والتلفظ بها مستحب وهو المختار الخ بل قيل هو بدعة (درمختار) نقله في الفتح وقال في الحلية ولعل الاشبه انه بدعة حسنة عند قصد جميع العزيمة الخ فلا جرم انه ذهب في المبسوط والبداية والكافي الى انه ان فعله ليجمع عزيمة قلبه فحسن (ردالمحتار، باب شروط الصلوة بحث النية ص۳۸۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۱۴). ظفير

(۲) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة بحث النية ص۳۸۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۱۵. ظفير

(۳) النية ارادة الدخول في الصلوة والشرط ان يعلم بقلبه اي صلاة يصلي الخ ولا عبرة للذكر باللسان فان فعله لتجتمع عزيمة قلبه فهو حسن كذا في الكافي (عالمگيري مصري الباب الثالث الفصل الرابع ص۲۱ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۲۵) ظفير

(۴) وان أم نساء فان اقتدت به المرأة محاذية لرجل في غير صلاة جنازة فلابد لصحة صلاتها من نية امامتها لئلا يلزم الفساد بالمحاذاة بلا التزام وان لم تقتد بلا محاذية اختلف فيه فقيل يشترط وقيل لا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في النية ج۱ ص۳۹۴، ط.س. ج۱ ص۴۲۵). ظفير

تکبیر تحریمه چي دسړي لپاره اړین دی دښځي لپاره هم اړین دی: **سوال**: (۲۴۳) دلمانځه په وخت په ښځي باندي تکبیر تحریمه ویل فرض دی اوکه نه؟
جواب: تکبیر تحریمه ښځي او سړي دواړو ته ویل په کار دي په دي کي دسړیو څه تخصیص نسته، کما في عامة کتب الفقه. (۱)
په ریل کی استقبال دقبلی حتی الوسع ضروري دی: **سوال**: (۲۴۴) له بنګاله څخه په ریل کي په لمانځه کي دقبلي لوري ته دریدل ممکن نه دي اوکم ځای چي ممکن دي هلته دقیام او سجدي په ځای کي ګرد اوغبار وي نوپه دي صورت کي قیام فرض دی اوکه نه؟
جواب: په ریل کي حتی الوسع په ولاړه لمونځ په کار دی او قبلي ته مخ کول اړین دی (۲) او دځای په هکله وهم کول نه ښايي، که ډیره سخته وي نو یو کالی به وغوړوي. فقط
په لمانځه کی سجده: **سوال**: (۲۴۵) په لمانځه کي سجده افضله ده اوکه نه؟
جواب: په لمانځه کي سجده، رکوع، او قیام کول فرض دي (۳) په یوه اعتبار سره سجده افضله ده اوپه بل اعتبار سره قیام افضل دی. (۴) فقط
په لمانځه کی چي دپښي بته ګوته وښوري نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۲۴۶) دکم سړي چي غټه ګوته په لمانځه کي دخپل ځای څخه وښوریږي نو په لمانځه کي څه فرق راځي او که نه؟ که چیري دامام څخه دا ډول حرکت وسي نو دمقتدیانو لمونځ کیږي او که نه؟
جواب: په دي سره په لمانځه کي هیڅ خلل او نقصان نه راځي، اوکه چیري امام داسي وي نو دمقتدیانو په لمانځه کي اوپخپله دامام په لمانځه کي څه نقصان نه راځي. (۵)

---

(۱) من فرائضها التی لاتصح بدونها التحریمه قائما وهي شرط (درمختار) التحریمه المراد بها جملة ذکر خالص مثل الله اکبر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۱۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۲). ظفیر
(۲) والسادس استقبال القبلة حقیقة او حکما کعاجز والشروط حضول لاطلبه الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ص۳۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۲۷) والفرائض الباقیة من الست هي القیام الخ لقوله تعالی: وقوموا لله قانتین (غنیة المستملي ص۲۵۴) ومنها القیام في الفرض الخ لقادر علیه (درمختار) فلوعجز عنه حقیقة وهو ظاهر او حکما کما لو حصل له به الم شدید او خاف زیادة المرض الخ فانه یسقط الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث القیام ص۴۱۴ - ۴۱۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۴). ظفیر
(۳) ومن فرائضها التي لاتصح بدونها التحریمة قائما الخ ومنها القیام بحیث لومد یدیه لاینال رکبتیة الخ في فرض الخ لقادر علیه الخ ومنها القراءة لقادر علیها الخ ومنها الرکوع الخ ومنها السجود الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۱۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۲ - ۴۴۴). ظفیر
(۴) وکثرة الرکوع والسجود احب من طول القیام کما في المجتبي الخ وان مذهب الامام افضیلة القیام (ایضا باب الوتر والنوافل ص۲۳۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۴۷) دتفصیل لپاره ردالمحتار حاشیه در مختار باب وصفحه ایضا وګوری. ظفیر
(۵) وحررناه في شرح الملتقي وفیه یفترض وضع اصابع القدم ولو واحدة نحو القبله وإلا لم تجز (اي السجدة) =

چي په ناسته لمونځ کوي نورکوع به کوي؟ سوال: (۲۴۷) که چيري په ناسته باندي لمونځ کوي درکوع په حالت دبالښت ورته پورته کول ضروري دی او که نه؟

جواب: اړيبن نه دی، په ردالمحتارکي راغلي دي: ولو كان يصلي قاعدا ينبغي ان يحاذي جبهته قدام ركبته ليحصل الركوع آه والا فقد علمت حصوله باصل طاء طاء الراس مع انحناء الظهر الخ شامي. (۱)

پروښو باندي لمونځ صحيح دی اوکه نه؟ سوال: (۲۴۸) که چيري واښه يا بل همدا ډول شی ديوي لوښتي په اندازه يا ډير پنډ وي په ټټيدلو او پورته کيدلو سره کتل کيږي او بيرته پورته کيږي، ايا لمونځ کولورباندي جائز دي؟

جواب: په در مختار کي يي دسجدي دجواز په شرطونو کي دا هم ليکلي دي، وان يجد حجم الارض، او ددي تشريح علامه شامي دا فرمايلي ده: ان الساجد لو بالغ لا يتسفل رأسه ابلغ من ذلك الخ (۲) ص۳۳۷ ج۱، نوکه چيري دغه واښه يا کم بل څه دومره قدر وي او داسي وي چي په سجده کي په سر ايښودلو سره ورباندي دومره فشار راځي چي تر پايه تخته کيږي نو بيا لمونځ صحيح دی. فقط

دښځو په ناسته لمونځ کول پرته له عذره صحيح نه دی؟ سوال: (۲۴۹) دلته رواج دی چي ښځي په ناسته لمونځ کوي نو لمونځ يي کيږي او که نه؟

جواب: تر څو پوري چي ددريدلو توان ولري نو په ناسته لمونځ کول صحيح نه دی، پرته له يوه قوي عذر څخه دښځو په ناسته لمونځ کول په هيڅ ډول صحيح نه دی، او لمونځ نه کيږي (۳) فقط

په کټ باندي لمونځ صحيح دی: سوال: (۲۵۰) پرکټ باندي لمونځ يواځي هغه وخت صحيح کيږي چي کله کټ سخت او کلك وي اوکه دسست والي په حالت کي هم کيږي؟

جواب: پرکټ باندي لمونځ په هر حال کي صحيح دی اګرکه هغه ډير سخت نه وي، ځکه چي که هغه سست هم وي نوکم وخت چي زنګونان په کټ باندي ولګيږي او زور ورباندي

= والناس عنه غافلون (درمختار) والحاصل ان المشهور في كتب المذهب اعتماد الفرضية والارجح من حيث الدليل والقواعد عدم الفرضية الخ ثم الاوجه حمل عدم الفرضية على الوجوب والله اعلم (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۲۲ – ۴۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۸ – ۵۰۰). ظفير

(۱) ردالمحتار، باب صفة الصلوة بحث الركوع والسجود ج۱ ص۴۱۲ ، ط.س. ج۱ ص۴۴۷. ظفير

(۲) ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في تاليف الصلوة ط.س. ج۱ ص۴۹۷. ظفير

(۳) من فرائضها التي لا تصح بدونها التحريمة الخ ومنها القيام الخ في فرض وملحق به الخ لقادر عليه (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۱۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۲ – ۴۴۴). ظفير

راسي نو دسجدي ځای به په خپله سخت سي. فقط

چي په اخري قعده کي بیده سي او دامام سره سلام وګرځوي نو لمونځ به وسي اوکه نه؟

سوال: (۲۵۱) زید په جمعه سره لمونځ وکړی اوپه اخره قعده کي بیده سو او دامام سره يي سلام وګرځوی مګر دبیداریدلو څخه وروسته دتشهد په اندازه کښينستی دزید لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: داحتیاط خبره داده چي قعده راوګرځوي کني لمونځ به ونه سي او دشیخ ابن الهمام له تحقیق څخه جواز معلوميږي او له قواعدو فقهيه وو څخه عدم جواز ځکه نو احتياط په دويمه خبره کي دی، والتفصيل في الشامي. [1]

په قیام کی ددواړو پښو تر مینځ فاصله ساتل څنګه ده؟ سوال: (۲۵۲) په لمانځه کي ددواړو پښو تر مینځ څلور ګوتي فاصله ساتل څنګه ده، که چيري کمی یا زیاتی وسي نو په لمانځه کي خو به څه خلل نه راځي؟

جواب: فقهاؤ ليکلي دي چي دلمانځه په وخت دپښو تر مینځ څلور ګوتي فاصله ساتل بهتر دي، که چيري کم او زيات سي نو لمونځ صحيح دی هيڅ کراهت نسته، شامي جلد اول فينبغي ان يكون بينهما مقدار اربع اصابع اليد لانه اقرب الى الخشوع [2] الخ شامی.

چي په سجده کی دواړه پښي پورته کړي نوڅه حکم دی؟ سوال: (۲۵۳) که چيري په سجده کي دواړه پښي له زمکي څخه پورته سي نو لمونځ به وسي اوکه نه؟ که چيري تر لږ ساعت پوري پورته وي نوایا په لمانځه کي څه خلل نه راځي؟

جواب: پښي په سجده کي پرزمکه باندي ساتل اړين دی مګر که چيري پرزمکه باندي دايښودلو څخه وروسته دواړي پښي پورته سوي يايي دپورته کيدلو څخه وروسته بيا پرزمکه باندي کښيښودي نو لمونځ يي وسو. [3] فقط

---

[1] منها القعود الاخير والذي يظهر انه شرط لانه شرع للخروج (درمختار) وبين في الامداد الثمرة بانه لو اتي بالقعدة نائما تعتبر على القول بشرطيتها لا ركنيتها وعزاه الى التحقيق والاصح عدم اعتبارها كما في شرح المنية (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۱۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۸). ظفير الدين غفرله

[2] ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث القيام جلد اول ص۴۱۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۴. ظفير

[3] وفيه يفترض وضع اصابع القدم ولو واحدة نحو القبلة والا لم تجز والنائم عنه غافلون (درمختار) قوله فيه اي في شرح المنتقي وكذا قال في الهداية واما وضع القدمين فقد ذكر القدوري انه فرض في السجود آه فاذا سجد ورفع اصابع رجليه لاتجوز كذا ذكره الكرخي والجصاص ولو وضع احداهما جاز الخ فصار في المسئلة ثلاث روايات الاولى فرضية وضعهما، الثانية فرضية احداهما الثالثة عدم الفرضية الخ والحاصل ان المشهور في كتب المذهب اعتماد الفرضية والارجح من حيث الدليل والقواعد عدم الفرضية الخ ثم الاوجه حمل عدم =

ایا دهغه سړی لپاره په ناسته لمونځ جایز دی چی ګرځی راګرځي؟ سوال: (۲۵۴) کم سړی چي په ګرځیدو سره خپلي اړتیاوي پوره کولای سي او بیا په ناسته لمونځ کوي نو دا صحیح دی اوکه نه؟

جواب: که چیري هغه په ولاړه لمونځ کولای سي نو په ناسته فرض لمونځ کول صحیح نه دی. ([1]) فقط

دویم فصل: **دلمانځه واجبات**

په نوافلو کی اوله قعده واجبه ده که نه؟ سوال: (۲۵۵) په څلور رکعتي نوافلو کي اوله قعده واجبه ده او که فرض؟

جواب: واجبه ده کمافي الدرالمختار ولها واجبات الخ والقعود الاول ولو في نفل في الاصح. ([2]) فقط

له رکوع څخه وروسته سیده دریدل په کار دي: **سوال**: (۲۵۶) ځیني خلګ له رکوع څخه وروسته سیده نه دریږي او سجدې ته ولاړ سي، ددې لمونځ کیږي؟

داولنی سجدې څخه چي پورته سي نو سیده دې کښیني بیا دې سجده وکړي کنې راګرځول يې واجب دي: **سوال**: (۲۵۷- ۱) ډیر خلګ دسجدي څخه څلور ګوتي پورته سي دویمه سجده کوي دهغو لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: (۱) که چیري درکوع څخه پورته سي او سیده ونه دریږي نو په دې کي ترك دواجب کیږي او هغه لمونځ دراګرځولو وړ دی.

(۲) دځینو محققینو په قول په دې کي ترك دواجب دی او دداسي لمانځه راګرځول واجب دی. ([3]) فقط

= الفرضية على الوجوب. والله اعلم الخ وفي البزازية والمراد بوضع القدم هنا وضع الاصابع او جزء من القدم وان وضع اصبعا واحدة اوظهر القدم بلا اصابع ان وضع مع ذلك احدى قدميه صح والا لا (ردالمحتار، باب صفة الصلاة ج۱ ص۴۲۲، ط.س. ج۱ ص۴۹۹). ظفير

([1]) ومنها القيام الخ في فرض وملحق به كنذر وسنة فجر في الاصح لقادر عليه وعلى السجود فلو قدر عليه دون السجود ندب ايماءه قاعدا وكذا من يسيل جرحه لو سجد (درمختار) لقادر عليه فلو عجز عنه حقيقة وهو ظاهر او حكما كما لو حصل له به الم شديد او خاف زيادة المرض الخ فانه يسقط (ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث القيام ص۵۱۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۴). ظفير

([2]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب في واجبات الصلوة ص۴۲۴ ج۱ ط.س. ص۴۵۲ ج۱. قوله وفي نفل لانه وان كان شفع منه صلاة فاذا قام الى الثالثة تتبين ان ما قبلها لم يكن اوان الخروج عن الصلوة فلم تبق القعدة فريضة (ردالمحتار باب ايضاً ص۴۳۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۲۵). ظفير

([3]) ولها واجبات الخ وهي قراءة فاتحة الكتاب الخ وتعديل الاركان اي تسكين الجوارح قدر تسبيحة في =

تشهد په لمانځه کی واجب دی: **سوال:** (۲۵۸) تشهد په لمانځه کي غوره دی که نه؟

جواب: تشهد يعني التحيات ويل په لمانځه کي واجب او اړين دی. (۱) فقط

دفرضو دوه رکعته تش دي او سنت ټول ډک دي، ددې څه حکمت دی؟ **سوال:** (۲۲۹) په فرضو کي دوه رکعته خالي کول کيږي، اوپه سنتو کي ټول ډك، په دي کي څه حکمت دی؟

جواب: په فرضو کي دوه رکعته تش ساتل يا صرف سورت فاتحه لوستل وارد سوي دي په دي وجه هغه تش کول ښايي (۲) او په سنتو او نفلو کي هر يوه شفعه دلمانځه بيله ده ځکه نو ټول رکعتونه ډك کول په کار دي. (۳) فقط

ايا دهر مکروه تحريمي سره لمونځ راګرځول واجب دی؟ **سوال:** (۲۲۰) دهر مکروه تحريمي فعل سره دلمانځه راګرځول واجب دي؟

جواب: په مکروه تحريمي فعل سره بيشکه دلمانځه راګرځول واجبيږي. (۴) او دتفصيل دا وخت موقع نه ده. فقط

دارکانو دتعديل څخه پرته چي کم لمونځونه سوي دي دهغو څه حکم دی؟ **سوال:** (۲۲۱) ديو سړي عمر شل کاله دی په دي موده کي هغه هيڅ لمونځ صحيح ونه کړ يواځي دوه ډغري ووهي او لمونځ ختم کړي دا لمونځونه وسول که نه؟ که چيري يي راګرځوي نو يواځي فرض به ادا کوي که سنت هم؟

جواب: کم لمونځونه چي په تعديل ارکان سره ادا نه سول که څه هم هغه سوي دي مګر دهغو راګرځول ښه دی (۵) فرض او وتر دي را وګرځوي سنت دي نه راګرځوي. فقط

الركوع والسجود وكذا في الرفع منهما على ما اختاره الكمال (درمختار) قوله وكذا الرفع الخ اي يجب التعديل ايضا في القومة من الركوع والجلسة بين السجدتين وتضمن كلامه وجوب نفس القومة والجلسة ايضا الخ حتى لوتركها او شيئا منها ساهيا يلزمه السهو لو عمل يكره اشد الكراهة ويلزمه ان يعيد الصلاة الخ (ردالمحتار باب صفة الصلاة مطلب واجبات الصلوة ص۴۲۴ ج۱ وص۴۳۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۵۷ – ۴۶۴). ظفير

(۱) ومنها قراءة التشهد فانها واجبة في القعدتين الاولى والاخيرة الخ فاوجب السجود بترك التشهد في القعدة الاخيرة كما في القعدة الاخيرة وهو ظاهر الرواية (غنية المستملي ص۲۹۵). ظفير

(۲) وعن ابي قتادة قال كان النبى صلى الله عليه وسلم يقرأ في الظهر في الأوليين بام الكتاب وسورتين وفي الركعتين الاخريين بام الكتاب ... وهكذا في العصر (مشكوة باب القراءة في الصلوة ص۹۷). ظفير

(۳) وضم سورة الخ في الاوليين من الفرض الخ وفي جميع ركعات النفل لان كل شفع منه صلاة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة واجبات الصلوة ص۳۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۷۵۸). ظفير

(۴) وكذا كل صلاة اديت مع كراهة التحريم وجب اعادتها (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج۱ ص ۴۲۵، ط.س. ج۱ ص۴۵۷). ظفير

=

دريم فصل: دلمانځه سنت او كيفيات

<u>دركوع او سجدې دتسبيحاتو تعداد</u>: سوال: (٢٢٢) په لمانځه كي دركوع او سجدي دتسبيحاتو تردريو يا لسو په زياتو ويلو سره لمونځ مكروه كيږي اوكه غوره كار دی، په قومه كي ربنا لك الحمد ويل دسمع الله لمن حمده څخه وروسته مستحسن دی او كه نه په جلسه كي رب اغفرلي وارحمني وعافني وارزقني ويل مستحسن دي اوكه نه؟

جواب: دري ځله دركوع او سجدي په تسبيح ويلو سره سنت تسبيح ادا سو او په فرائضو كي دتخفيف حكم دی، ددي لپاره دمقتديانو درعايت په وجه زيات تطويل نه دی كول پكار څنگه چي پخپله نبي كريم صلى الله عليه وسلم ځيني صحابه ؤ ته په قراءت كي دتطويل په وجه اَ فَتَّانٌ اَنْتَ (١) فرمايلي وه، سره له دي چي قراءت دلمانځه په اجزاءو كي غوره جز دی مگر له دريو څخه زيات كيدلو ته حنفيان مكروه نه وايي (٢) او دسمع الله لمن حمده څخه وروسته ربنا لك الحمد ويل هم مستحب دی (٣) همدا ډول په جلسه كي رب اغفرلي الخ ويل جايز او مستحسن دي مگر غوره داده چي دعاگاني او اذكار په نوافلوكي وواييي او په فرائضو كي دي تخفيف ساتي (۴) لكه څنگه چي امر د: فليُخَفِّفْ

(۵) و لها واجبات لاتفسسد بتركها وتعاد وجوبا في العمد والسهو ان لم يسجد له وان لم يعدها يكون فاسقا آثما الخ وهي قراءة فاتحة الخ وتعديل الاركان (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة ص۴۲۴ ج١، ط.س. ج١ ص۴۵٢). ظفير

(١) مشكوة باب القراءة في الصلوة، فصل اول ص٧٩ عن البخاري ومسلم. ظفير

(٢) ويقول في ركوع سبحان ربي العظيم ثلاثا وذلك ادناه فلو ترك التسبيح اصلا واتي به مرة واحدة يجوز ويكره ((عالمگيري مصري ص٧٩ ج١ ط. ماجدية ج١ ص٧۴) ويقول في سجوده سبحان ربي الاعلى ثلاثا و ذلك أدناه كذا في المحيط ويستحب ان يزيد على الثلاث في الركوع والسجود بعد ان يختم بالوتر كذا في الهداية فالادني فيها ثلاث مرات والاوسط خمس مرات والاكمل سبع مرات كذا في الزاد، وان كان اماما لايزيد على وجه يمل القوم كذا في الهداية (عالمگيري مصري الباب الرابع في صفة الصلاة فصل ثالث ص٧٠ ج١، ط. ماجدية ج١ ص٧۵). ظفير

(٣) ان كان اماما يقول سمع الله لمن حمده بالاجماع وان كان مقتديا ياتي بالتحميد ولا ياتي بالتسميع بلا خلاف، وان كان منفرد الاصح انه ياتي بهما كذا في المحيط وعليه الاعتماد كذا في التتارخانيه وهو الاصح هكذا في الهداية ثم في الروايات بجمع ياتي بالتسميع حال الارتفاع واذا استوى قائما قال ربنا لك الحمد كذا في الزاهدي وهو الصحيح كذا في القنية (عالمگيري مصري باب ايضا ص٧٠ ج١). ظفير

(۴) والسنة فيه ان يرفع ان رأسه حتى يستوى جالسا وليس في هذا الجلوس ذكر مسنون عندنا هكذا في الجوهرة النيرة (عالمگيري مصري ج١ ص٧٠، ط. ماجدية ج١ ص٧۵) قال ابويوسف سألت الامام أيقول الرجل إذا رفع رأسه من الركوع والسجود اللهم اغفر لي؟ قال: يقول ربنا لك الحمد وسكت الخ أقول: بل فيه إشارة إلى أنه غير مكروه إذ لو كان مكروها لنهى عنه كما ينهى عن القراءة في الركوع والسجودوعدم كونه مسنونا لاينافي الجواز كالتسمية بين الفاتحة والسورة بل ينبغي أن يندب الدعاء بالمغفرة بين السجدتين خروجا من خلاف الإمام =

الحديث (۱) ددي تقاضا کوي واذا اراد الله بعبد خيرا يفقهه في الدين (۲) فقط

رفع يدين (دلاسونو پورته کول) چيري دي؟ سوال: (۲۲۳) رفع يدين چيري کول پکار دی؟

جواب: رفع يدين پرته داول تکبير څخه دحنفيه ؤ په نزد منسوخ دی ځکه چي جليل القدر صحابه کرامو رضی الله عنهم به نه کول، عن براء بن عازب قال کان النبی ﷺ اذا کبر لافتتاح الصلوة رفع يديه حتی يکون ابهاماه قريبا من شحمتي اذنيه ثم لايعود، عن الاسود قال رأيت عمر بن الخطاب رضی الله عنه يرفع يديه في اول تکبيره ثم لايعود (۳) قال ابو جعفر الطحاوي فهذا عمر رضی الله عنه لم يکن يرفع يديه ايضا الا في التکبيرة الاولی في هذا الحديث، وهو حديث صحيح الخ وفعل عمر هذا وترک اصحاب رسول الله صلی الله عليه وسلم اياه علی ذلک دليل صحيح ان ذلک هو الحق الذي لاينبغي لاحد خلافه. (۴)

درفع يدين دمنسوخ کيدلو دليل څه دی؟ سوال: (۲۲۴) رفع يدين چي پرته له ۷ ځايونو څخه منسوخ دي ددي څه دليل دی؟

جواب: رفع يدين پرته د۷ ځايونو څخه منسوخ دی (دليل) والدليل المحمل للکل ماروی عن النبي صلی الله عليه وسلم انه قال لاترفع الايدی الا في سبع مواطن وعد منها تکبيرة الافتتاح وتکبيرة القنوت والعيدين وذکر الاربع في الحج کذا في الهداية ثم هذا عندنا، وقال الشافعي رحمه الله يرفع يديه عند الرکوع والرفع منه لانه عليه السلام فعل ذلک، ولنا ما روينا وما رواه محمول علی الابتداء وکذا نقل عن ابن زبير فانه رأي رجلاً يفعل هذا فقال لا تفعل ليس هذا بشيئ فانه شيئ فعله رسول الله صلی الله عليه وسلم ثم ترک کذا في الهداية (۵) والکفايه وقدروي الطبراني بسنده عن ابن ابي ليلی عن الحکيم عن المقسم

= أحمد لإبطاله الصلاة بترکه عامدا ولم أر من صرح بذلك عندنا لکن صرحوا باستحباب مراعاه الخلاف (رد المحتار باب صفة الصلاة ج۱ ص۴۷۲، ط.س. ج۱ ص۵۰۵). ظفير

(۱) هغه حديث دا دی: عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم اذا صلی احدکم للناس فليخفف فان فيهم السقيم والضعيف والکبير واذا صلي احدکم لنفسه فليطول ماشاء، متفق عليه (مشکوة، باب ما علی الامام ص۱۰۱). ظفير غفرله

(۲) وګورئ: مشکوٰة کتاب العلم فصل اول ص۳۲، الفاظ دمشکوة په حديث کي دا دي: من يرد الله به خيرا يفقه في الدين. ظفير

(۳) شرح معانی الاثار، باب التکبير للرکوع والتکبير للسجود والرفع من الرکوع هل مع ذلک رفع ام لا ص۱۳۲ ج۱. ظفير

(۴) ايضًا ص۱۳۳ - ۱۳۴ ج۱. ظفير

(۵) وګورئ: هدايه باب صفة الصلوة ج۱ وفتح القدير باب ايضا ص۲۲۸. ظفير

عن ابن عباس عنه عليه الصلوة والسلام. (۱) فقط

دنيت څخه وروسته دلاسونو دنيولو ترکيب: **سوال**: (۲۲۵) دلمانځه دنيت کولو څخه وروسته لاس لاندي پريږدي او بيا يي تر نامه لاندي وتړي اوکه غوږونو ته له پورته کولو وروسته يي سمدستي تر نامه لاندي وتړي؟

جواب: لاسونه دي تر غوږونو پوري پورته کړي، او نيت دي وتړي او بيا دي لاسونه تر نامه لاندي وتړي. (۲)

په ناسته دلمونځ کولو ترکيب: **سوال**: (۲۲۶-۱) په ناسته دلمونځ کولو څه شرطونه دي، زموږ دمدرسي مدرس مولوي حيدر علي وايي چي کم خلګ په ناسته لمونځ کوي او په سجده کي کوناټي پورته کوي دهغوي لمونځ نه کيږي بلکي دښځو په ډول سجده کول په کار دي؟

په ناسته دلمانځه شرطونه کم دي؟ **سوال**: (۲۲۷-۲) په ناسته دلمونځ کولو څه څه شرطونه دي؟

جواب: (۱) ددوی دا خبره غلطه ده، سړيانو ته دښځو په ډول لمونځ نه دي کول په کار سړيانو ته په سجده کي دشا حصه پورته کول په کار دي (۳).

(۲) په نوافلو کي په ناسته دلمانځه کول پرته له عذره هم جائز دي، او په فرائضو او واجباتو کي پرته له عذره اجازت نسته او سنت موکده دي هم پرته له عذره په ناسته نه کوي. (۴) فقط

دعدم رفع اليدين دسلسلي ديوحديث حال: **سوال**: (۲۲۸) وکيع له اعمش څخه روايت کړی دی هغه دمسيَّب بن رافع څخه، هغه دتميم بن طرفه څخه، هغه دجابر بن سمره ﷺ څخه،

---

(۱) فتح القدير باب ايضا ص۲۹۹. ظفير

(۲) ورفع يديه الخ ماسا بابهاميه شحمتى اذنيه الخ ووضع الرجل يمينه على يساره تحت سرته (الدر المختار على هامش ردالمحتار على باب صفة الصلوة فصل۴۵۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۴ – ۴۷۲). ظفير

(۳) ويضع يديه في السجود حذاء اذنيه الخ ولا يفترش ذراعيه ويجافي بطنه عن فخذيه والمرأة لاتجافي في ركوعها وسجودها وتقعد على رجليها وفي السجدة تفترش بطنها على فخذيها (عالمگيري باب رابع صفة الصلوة فصل ثالث ص۷۰ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۷۵) ويظهر عضديه الخ ويباعد بطنه عن فخذيه الخ والمرأة تخفض فلا تبدي عضديها وتلصق بطنها (الدرالمختار على هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة فصل تاليف الصلوة ص۴۷۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۳ – ۵۰۴). ظفير

(۴) ويتنفل مع قدرته على القيام قاعدا لا مضطجعا الا بعذر (درمختار) يتنفل الخ اي في غير سنة الفجر في الاصح كما قدمه المصنف بخلاف التراويح لانها دونها في التاكد فتصح قاعدا وان خالف المتوارث الخ (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ج۱ ص۷۵۲، ط.س. ج۲ ص۳۷). ظفير

هغوی ویلي دي چي زمورږ خواته رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی په داسي حال کي چي مورږ خپل لاسونه په لمانځه کي پورته کول، نو ویي فرمایل دا څه حال دی چي زه تاسو وینم چي لاسونه پورته کوي لکه چي دسرکښو اسونو لکۍ وي، په لمانځه کي په اطمینان اوسئ، دا حدیث صحیح دی که ضعیف دی؟

جواب: په دي کي اختلاف دی او تحقیق ددي په فتح القدیر کي دا ډول دی: عن جابر بن سمرة قال دخل علینا رسول الله صلی الله علیه وسلم والناس رافعوا ایدیهم، قال زهیر اراه قال في الصلوة فقال مالي اراکم رافعي ایدیکم کانها اذناب خیل شمس اسکنوا في الصلوة [1] دا حدیث صحیح دی او دا حدیث مطلقا دصلوة په حالت کي دی. فقط

ښځه به په سجده اوجلسه کي پښي څنګه ایږدي؟ سوال: (۲۶۹) ښځي ته په سجده او جلسه کي پښي څنګه ښودل په کار دي؟

جواب: دښځي لپاره پښي درول سنت نه دي، في الشامی انها لاتنصب اصابع القدمین [2] نو په سجده او جلسه کي دي پښي نه دروي او په جلسه تشهد او داسي نورو کي دي تَوَرُّك کوي، یعني پیوسته دي پرکوناټو کښیني، في الشامي وتتورك في التشهد الخ. [3] فقط

په ناسته لمونځ کول اوپه دي سلسله کي یوغلط روایت: **سوال**: (۲۷۰) من صلی قاعدا لایرفع الالیتین في الرکوع والسجود فان رفع الیتین فیها تفسد صلوته الخ، دا روایت صحیح دی او که نه؟

جواب: دا روایت دقواعدو څخه خلاف دی او بي اصله دی او په هیڅ یو معتبر کتاب کي نسته بلکي دفقهي په کتابونو کي چي عام حکم دسجدي په باره کي دی، ویظهر عضدیه ویباعد عن فخذیه [4] درمختار، دسجدي دا حکم ناست او ولاړ دواړو لمونځ کوونکو ته شامل دي او دکوناټو پورته کول په دي کي لازم دي. فقط

دسورت څخه مخکي الله ویل څنګه دی؟ سوال: (۲۷۱-۱) په لمانځه کي دالحمد شریف څخه وروسته دسورت دویلو څخه مخکي بسم الله ویل جایز دي که نه؟

په التحیات کی دګوتو حلقه: **سوال**: (۲۷۲-۲) په التحیات کي دشهادت په کلمه باندي دګوتو حلقه جوړول صحیح دی او که نه؟

---

(۱) وګورئ: البنایه في شرح الهدایه کشوري جلد اول ص۲۲۲. ظفیر

(۲) ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في تالیف الصلوة جلد اول ص۴۷۰. ظفیر

(۳) ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في تالیف الصلوة جلد اول ص۴۷۰، ط.س. ج۱ ص۴۹۹. ظفیر

(۴) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل اذا اراد الشروع ص۴۷۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۸. ظفیر

جواب: (۱) دالحمد شریف څخه وروسته دسورت څخه مخکي بسم الله شریف لوستل جایز بلکه بهتر دی. (۱)

(۲) په التحیات کي دمنځنۍ ګوتي اوغتي ګوتي حلقه جوړول او په سبابي ګوتي سره اشاره کول سنت دي. (۲) فقط

که چیري امین په دومره اواز سره ووایی چي یو دوه سړي یی واوري نو دا څه حکم دي؟

سوال: (۲۷۳) که چیري یوسړی په لمانځه کي امین په دومره اواز سره ووایي چي نژدي یو دوه کسان یې اواز واوري نو داحنافو په نزد لمونځ وسوکه نه؟

جواب: دحنفیانو په نزد امین کرار ویل سنت دی، مګر که چیري دوه نزدي کسان یي واوري نو هغه جهر نه دی هغه هم په کرار کي داخل دی، کما قال في الدرالمختار وادنی المخافة اسماع نفسه ومن بقربه ولو سمع رجل او رجلان فلیس بجهر الخ. (۳)

دشکر سجده کول څنګه ده؟ سوال: (۲۷۴) دشکر دسجدي څه حکم دی؟ او دلمانځه څخه وروسته سجده کول په کار دي اوکه څه وخت؟ او دلمانځه څخه وروسته بغیر دکمي وجي سجده کول څنګه دي؟

جواب: دشکر سجده دنعمت دتجدد په مهال مستحب ده في الدر المختار وسجدة الشکر مستحبة (۴) او وروسته تر لمانځه پرته له کومي وجي مکروه ده، کما فیه ایضا لکنها تکره بعد الصلوة لان الجهلة یعتقدونها سنة او واجبة وکل مباح یؤدي الیه فهو مکروه (۵) الخ. فقط

درکوع څخه دپورته کیدو په وخت کي مقتدي ته دربنا لک الحمد سره اللّٰهم ویل په کاردي او

---

(۱) ولاتسن (اي التسمیة) بین الفاتحة والسورة مطلقا ولو سریة، ولاتکره اتفاقا وما صحح الزاهدي من وجوبها ضعفه في البحر (درمختار) وقال محمد تسن ان خافت لا إن جهر الخ وذکر في المصفي ان الفتوی علی قول ابی یوسف انه یسمي في اول کل رکعة ویخفیها وذکر في المحیط المختار قول محمد وهو ان یسمي قبل الفاتحة وقبل کل سورة في کل رکعة الخ قوله: ولا تکره الخ ولهذا صرح في الذخیرة والمجتبي بانه ان سمي بین الفاتحة والسورة المقروءة سرا او جهراً کان حسنا عند ابي حنیفة رجحه المحقق ابن الهمام وتلمیذه الحلبی (ردالمحتار باب صفة الصلوة قبیل مطلب قرءة البسملة ص۴۵۷ – ۴۵۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۰). ظفیر

(۲) لکن المعتمد الخ انه یشیر لفعله علیه الصلاة والسلام (درمختار) فهو صریح في ان المفتی به هو الاشارة بالمسبحة مع عقد الاصابع الخ (ردالمحتار ج۱ ص۴۷۵، ط.س. ج۱ ص۵۰۸). ظفیر

(۳) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة ص۴۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۴ – ۵۳۵. ظفیر

(۴) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب سجود التلاوة مطلب في سجدات الشکر ج۱ ص۷۳۱، ط.س. ج۲ ص۱۱۹. ظفیر

(۵) ایضا. ظفیر

که نه؟ سوال: (۲۷۵) امام چي کله سمع الله لمن حمده ووايي نو مقتدي صرف ربنا لك الحمد ووايي که اللهم هم ورسره زيات کړي، غوره څنګه ده؟

جواب: امام چي کله سمع الله لمن حمده ووايي نو مقتدي دي صرف ربنا لك الحمد ووايي، او که چيري اللهم ورسره زيات کړي نو بهتره ده، په حديث شريف کي دواړه وارد دي، اوپه ځيني احاديثو کي دواو زياتوالی هم وارد دی يعني اللهم ربنا ولك الحمد، نوهر يولفظ چي ووايي کافي دی او سنت ادا کيږي. ([1]) فقط

دالسلام عليکم ويلو په وخت کی چي دمقتدي ساه دامام څخه مخکی ختمه سي څه حکم لري؟ سوال: (۲۷۶) چي دمقتدي ساه دسلام ګرځولو په وخت کي دالسلام عليکم دويلو په مهال دامام څخه مخکي ختمه سي نو دمقتدي لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: دمقتدي په لمانځه کي په دي صورت کي هيڅ خلل نه راځي. ([2]) فقط

په الله اکبر کی (ر) ددال په اواز سره ادا کول څنګه دي؟ سوال: (۲۷۷) زيد فکر کوي چي عام خلګ دلمانځه په انتقالي تکبير کي دالله اکبر (ر) دومره راکشوي چي له دي وجي په لمانځه کي نقصان واقع کيږي، دالله اکبر (ر) داسي راکشول چي پرځای د (ر) باندي عام خلګ دال محسوس کړي شرعاً څنګه دی؟

جواب: داسي کول نه ښايي، دحروفو بدلول روا نه دي. ([3])

دسجدې طريقه: **سوال**: (۲۷۸) په سجده کي ورون او پنډۍ څومره سره خلاصولای سي ايا زاويه قائمه جوړل په کار دي اوکه څنګه؟

جواب: په درمختار کي راغلي دي: ويظهر عضديه في غير زحمة ويباعد بطنه عن فخذيه ليظهر کل عضو بنفسه ([4]) الخ نو ثرګنده سوه چي په سجده کي سنت هم دومره قدر دي او زاويه قائمه جوړول اړين نه دي، اودا هم هغه وخت وي چي په جمعه کي نه وي يوازي وي يا امام وي کنې داسي فعل دي نه کوي چي په هغه سره نورومقتديانوته تکليف وي.

([1]) ويکتفی بالتحميد الموتم وافضله اللهم ربنا ولك الحمد ثم حذف الواو ثم اللهم فقط (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۲۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۷). ظفير

([2]) لو اتم المؤتم التشهد بان اسرع فيه وفرغ منه قبل اتمام امامه فاني بما يخرجه من الصلوة کسلام وکلام او قيام جاز اي صحت صلاته بحصول بعد تمام الارکان الخ وانما کره للموتم ذالك لترکه متابعة الامام بلا عذر فلو به الخ فلا کراهة (ردالمحتار باب صفة الصلاة ج۱ ص۴۹۰، ط.س. ج۱ ص۵۲۵). ظفير

([3]) دتکبير معنی الله اکبر ويل دي که چيري (ر) په دال سره بدله ووايي نو معنی دتکبير به ادا نه سي، وجهر الامام بالتکبير بقدر حاجته بالدخول والانتقال الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، سسنن صلاة ص۴۴۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۵). ظفير

([4]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۰، ط.س. ج۱ ص۵۰۳. ظفير

ښځې په سجده کې دپښو ګوتې څرنګه ایږدي؟ سوال: (۲۷۹) ښځي په سجده کي دپښو ګوتي ولاړي وساتي اوکه خپري يي کړي؟

جواب: دښځو په حق کي دپښو ګوتي ولاړي ساتل مشروع نه دي، وذكر في البحر انها لا تنصب اصابع القدمين الخ شامي ([1]) فقط

امام چې ثنا ووايي نو قراءت شروع کړي اوکه دمقتدي دلوستلو انتظار وکړي؟ سوال: (۲۸۰) امام ته دثناء دلوستلو څخه وروسته دمقتديانو دثناء دلوستلو انتظار کول په کار دي او که قراءت شروع کړي؟

جواب: نه ([2]) فقط (يعني انتظار دي نه کوي).

دسلام ګرځولو په وخت کې چې څوک شریک سي هغه تشهد پوره کړي اوکه نه؟ سوال: (۲۸۱) کم سړي چي دامام اقتداء دسلام ګرځولو په وخت کي کړي وي نو ايا دامام دسلام ګرځولو څخه وروسته هغه ته تشهد پوره کول اړين دی؟

جواب: په شامي ص۳۳۳ ج۱ کي دي: چي غوره خبره په دي کي دا ده چي تشهد دي پوره کړي بيا دي ودريږي، اوکه چيري يي پوره نه کړی او ودريدی نو داهم جايز دی. ([3])

دامام دسلام ګرځولو په وخت کې مقتدي دعا پوره نه کړي سوه نوڅه وکړي؟ سوال: (۲۸۲) چي امام سلام وګرځوي او دمقتدي څه دعا پاته وي نوسمدستي دامام سره سلام وګرځوي اوکه دختمولو څخه وروسته سلام وګرځوي؟

جواب: كه چيري لږ دعا پاته وي، او هغه ژر پوره کړي او لږ وروسته سلام وګرځوي نو په دي کي هم څه خبره نسته. ([4]) فقط

کم مقیم چې په مسافر إمام پسي اقتدا وکړي هغه به په پاته رکعتونو کې تسمیع وايي که تحمید؟ سوال: (۲۸۳) مقيم دمسافر اقتداء وکړه نووروسته به په خپلو رکعتونو کي صرف

([1]) ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۸. ظفير

([2]) وقرأ سبحانك اللهم الخ الا اذا شرع الامام في القراءة سواء كان مسبوقا او مدركا وسواء كان امامه يجهر بالقراءة او لا فانه لا يأتي به الخ ادرك الامام في القيام يثنى مالم يبدء بالقراءة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل ص۴۵۲ ج۱، ص۴۸۸). ظفير

([3]) وشمل باطلاقه ما لو اقتدى به في اثناء التشهد الاول او الأخير فحين قعد قام امامه او سلم ومقتضاه انه يتم ثم يقوم ولم اره صريحا ثم رايته في الذخيرة ناقلا عن ابى الليث المختار عندي انه يتم التشهد وان لم يفعل اجزاه (ردالمحتار باب صفة الصلوة بعد مطلب في اطاعة الركوع للجائى ص۴۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۲). ظ

([4]) ولو سلم والموتم في ادعية التشهد تابعه لانها سنة والناس عنه غافلون (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل بعد مطلب في اطاعة ركوع للجائى ص۴۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۲). ظفير

تحمید وايي که تسمیع اوکه دواړه؟

جواب: داسي ښکاري چي تسمیع او تحمید دواړه غوره دي. ([1]) فقط

دفرضو څخه وروسته ایات الکرسي: **سوال**: (۲۸۴) امام ته دفرض لمانځه څخه وروسته په څومره اندازي سره په ایات الکرسي لوستلو باندي وخت تیرول په کاردي، امام چي تر ډیره وخته پوري ناست وي او لوستل کوي نو ایا په مقتدي باندي دهغه پیروي لازمه ده اوکه ددعا کولو څخه وروسته په سنتو کي مشغول سي؟

جواب: دفرضو څخه وروسته دسنتو څخه مخکي که چیري ایات الکرسي او تسبیحات بعد الصلوه او داسي نور وارد مختصره پوره کړي او سنت وکړي نو څه تکلیف نسته، او دوخت څه مقدار معین نه دی مګر زیات تاخیر دي نه کوي ([2]) که چیري زیات اوراد او لوستل کوي نو پرمقتدیانو باندي دهغه اتباع لازمه نه ده هغوي ته اختیار دی چي سمدستي یا دڅه لوستلو څخه وروسته سنت وکړي. فقط

په مازدیګر او سهار کي دجنوب لوري ته مخ کول او دعا غوښتل: **سوال**: (۲۸۵- ۱) زید دمازدیګر او سهار دلمانځه دسلام ګرځول څخه وروسته کله کله دجنوب لوري ته ګرځي او دعا غواړي، دا دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه ثابت دي که نه؟

په هندوستان کي دانصراف الی الیمین والیسار رواج: **سوال**: (۲۸۲-۲) په هندوستان کي هم علماء کرام دجنوب لوري ته په مخ کولو سره دعا کوي اوکه نه؟

انصراف له حنفي مذهب سره سمون لري اوکه نه؟ **سوال**: (۲۸۷-۳) دزید دا فعل دامام ابوحنیفه رحمه الله دمذهب موافق دی اوکه نه؟

په حدیث کي له انصراف څخه مراد څه دي؟ **سوال**: (۲۸۸-۴) په حدیث کي چي د: ینصرف عن یمینه وعن یساره کم لفظ راځي ایا دا انصراف للذهاب الی المنزل وو او که انصراف للدعا وو؟

([1]) ویکتفی بالتحمید الموتم وافضله اللهم ربنا ولك الحمد ثم حذف الواو ثم حذف اللهم فقط، ویجمع بینهما لو منفردا علی المعتمد یسمع رافعًا ویحمد مستویا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة ص۴۲۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۷). ظفیر

([2]) ویکره تاخیر السنة الا بقدر اللهم انت السلام الخ قال الحلواني لاباس بالفصل بالاوراد واختاره الکمال قال الحلبی ان ارید بالکراهة التنزیهیة ارتفع الخلاف (درمختار) فکان معناها ان الاولی ان لایقرء قبل السنة ولو فعل لاباس فافاد عدم سقوط السنة بذلك حتی اذا صلی بعد الاوراد تقع سنة لا علی وجه السنة ولذا قالوا لوتکلم بعد الفرض لاتسقط لکن ثوابها اقل فلا اقل من کون قراءة الاوراد لا تسقط الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل ص۴۹۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۰). ظفیر

دانصراف للدعا دليل: **سوال**: (۲۸۹-۵) دانصراف للدعاء دعدم ثبوت په صورت کي دشمال لوري ته په گرځيدلو سره ددعا غوښتلو څه دليل دی؟

جواب: (۱) نبي کريم ﷺ به اکثر رسته لوري ته اوکله کله به چپ لوري ته هم گرځيدی[۱] ددي لپاره فقهاء کرامو هم دواړو لورو ته کښينستل او دعا غوښتل مستحب ليکلي دي. [۲]

(۲) اکثر عوام او خواص زيات تررسته لوري ته په گرځيدلو سره کښيني اوکله کله چپ لوري ته په گرځيدلو سره کښيني. [۳]

(۳) کله کله چپ لوري ته يعني دجنوب لوري ته مخ کول او کښينستل دنبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه ثابت دي او دامام ابوحنيفه رحمه الله مذهب هم دغه دی چي کله کله چپ لوري ته هم کښيناستل ښه دي او مستحب دی. [۴]

(۴) ددي انصراف مطلب انصراف للدعاء هم کيدای سي. [۵]

۵) کله چي انصراف، انصراف للدعاء ته شامل دی نو همدا دليل کافي دی. فقط

درکوع اوسجدي په تسبيحاتو کي دبحمده ډيرول صحيح دي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۹۰) زيد په خپلو فرضو اونفلو کي په رکوع کي سبحان ربي العظيم وبحمده او په سجده کي سبحان ربي الاعلی وبحمده وايي، خالد وايي چي وبحمده ويل په کم حنفي کتاب کي نسته اونه فقهاوو ليکلي دي او نه دحديث څخه ثابت دي، ايا خالد پرحق دی اوکه زيد؟

جواب: په احاديثو کي درکوع او سجدو په تسبيح کي همدغه ډول وارد سوي دي څنگه چي خالد وايي، اوحنفي فقهاؤ هم همدا اختيار کړي دي [۶] پاته که چيري دبحمده زياتوالی وکړل سي نو څه (بديت) نسته، دا څه داختلاف کولو خبره نه ده. فقط

---

[۱] عن انس کان النبي صلی الله عليه وسلم ينصرف عن يمينه رواه مسلم، عن عبدالله بن مسعود قال لا يجعل احدکم للشيطان شيئا من صلوته يری ان حقا عليه ان لاينصرف الا عن يمينه لقد رأيت رسول الله صلی الله عليه وسلم کثيرا ينصرف عن يساره. متفق عليه (مشکوة باب الدعا في التشهد ص۸۷). ظفير

[۲] فاذا تمت صلوة الامام فهو مخير ان شاء انحرف عن يساره وجعل القبلة عن يمينه وان شاء انحرف عن يمينه الخ وان شاء استقبل الناس بوجهه الخ هذا اذا لم يکن بعد الصلوة المکتوبة تطوع کالفجر والعصر (غنية المستملي ص۳۳۰). ظفير

[۳] و[۴] ايضاً. ظفير

[۵] والمراد من الانصراف الالتفات عن جهة الصلوة وهي القبلة اعم ان يجلس بعده اولا. فلذا قال وان شاء ذهب الی حوائجه لانه قضی صلوته الخ (غنية المستملي ص۳۳۰). ظفير

[۶] ويضع يديه معتمدا بهما علی رکبتيه الخ ويسبح فيه واقله ثلثة (درمختار) السنة في تسبيح الرکوع سبحان ربي العظيم (ردالمحتار باب صفة الصلوة قبيل مطلب في اطالة الرکوع للجائی ج۱ص۴۲۰ - ۴۲۲، ط.س. ج۱ ص۴۹۳).

دسلام څخه وروسته له دعا پرته دمقتي تلل څنګه دي؟ سوال: (۲۹۱) دلمانځه څخه وروسته دامام څخه مخکي دعا غوښتل او تلل څنګه دي؟

جواب: بیشکه دا فعل که چیري دضرورت شرعي څخه پرته وي نو خلاف سنت او مکروه دی او ددي عادت جوړول ګناه ده، قال علیه الصلوة والسلام انما جعل الامام لیؤتم به فقط. والله تغالی اعلم، (في المشکوة عن انس ان النبي صلی الله علیه وسلم حضهم علی الصلوة ونهاهم ان ینصرفوا قبل انصرافه من الصلوة. رواه ابوداود اهـ اوقدوة المشائخ عبدالحق دهلوي رحمه الله په اشعة اللمعات ص۴۴۷، کي لیکلي دي: نبي کریم ﷺ ددي څخه نهی کړیده چي دده صلی الله علیه وسلم دتللو څخه مخکي ولاړ سي په داسي ډول چي مخکي له هغه څخه سلام وګرځوي او ولاړ سي، اویا دسلام ګرځولو څخه وروسته مخکي له دي چي پیغمبر ﷺ پورته سي دوی پورته سي، او ددعا اوذکر په انتظار کي نه کښیني. نهی په لومړي کي تحریمي او په وروستی کي تنزیهي ده. انتهی جمیل الرحمن.

په درود کی دسیدنا ډیرول څنګه دي؟ سوال: (۲۹۲) کم درود چي دتشهد څخه وروسته ویل کیږي چي دسیدنا څخه پرته مروي دی، نو پرته له سیدنا څخه یي لوستل په کار دي او که دسیدنا سره؟

جواب: دسیدنا لفظ په زیاتولو کي څه باك نسته مګر په تشهد دلمانځه کي چي څنګه وارد سوي دي دسیدنا له لفظ څخه پرته هم هغه ډول ویل غوره دي. (۱)

چي مقتدي ددرود څخه وروسته دعا لا نه وي لوستي او امام سلام وګرځوي نو هغه څه وکړي؟ سوال: (۲۹۳) که چیری امام سلام وګرځوي او مقتدي یواځي التحیات او یواځي درود ویلی وي دعا یي نه وي ویلي نو ایا مقتدي ته هم دامام سره سلام ګرځول په کار دي او که له دعا څخه وروسته یي وګرځوي؟

جواب: په دي صورت کي دي مقتدي دامام سره سلام وګرځوي. (۲) فقط

---

(۱) وصلی علی النبي ﷺ الخ وندب السیادة لان زیادة الاخبار بالواقع عین سلوك الادب فهو افضل من ترکه ذکره الرملي الشافعي وغیره وما نقل لا تسودوني في الصلوة فکذب (درمختار) قال سئل محمد عن الصلوة علی النبي صلی الله علیه وسلم فقال یقول اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد الخ وهي الموافقة لما في الصحیحین وغیرهما الخ واعترض بان هذا مخالف لمذهبنا لمامر من قول الامام من انه لوزاد في تشهده او نقص فیه کان مکروها قلت فیه نظر فان الصلوة زائدة عل التشهد (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۷۸ – ۴۷۹ ج۱ ، ط.س. ج۱ ص۵۱۲). ظفیر

(۲) ولو سلم (الامام) والمؤتم في ادعیة التشهد تابعه لانها سنة والناس عنه غافلون (الدر المختار) قوله في =

دلمانځه څخه وروسته لا اله الا الله په لوړ اواز سره ويل څنګه دي؟ سوال: (۲۹۴) دفرضو له جماعت څخه وروسته دسلام ګرځولو په مهال، (لااله الاالله) په لوړ اواز سره ويل څنګه دي؟
جواب: دا هم جايز دي، مګر په کرار اواز سره يې ويل غوره دي. (۱) فقط
په رکوع کې دتطبيق روايت؟ سوال: (۲۹۵) مولوي ثناء الله په خپل کتاب (داهل حديثو مذهب) ص۵۳ کي ليکي چي عبدالله بن مسعود ﷺ به درکوع په وخت کي تطبيق کوی دواړه لاسونه به يي پر زنګونونو باندي نه ايښودل لکه چي په صحيح مسلم کي دهغوي همدا مذهب ثابت دی، په دي خاطر دا سنت صحيح دي اوکه لغوه؟
جواب: دا کيسه دتطبيق في الرکوع صحيح ده، ددي تاويل عالمانو دا فرمايلي دي چي ممکنه ده چي ددي نسخ هغوی ته معلومه سوي نه وي يا دهغوي مذهب دتخيير وي والتفصيل في الکتب. (۲) فقط
دلمانځه په قاعده کې مختلفي دعاګاني: سوال: (۲۹۶) که چيري څوك دلمانځه په قاعده کي کله يوه اوکله بله دعا وايي دحنفيانو په نزد څو ممانعت نسته؟
جواب: څه ممانعت نسته. (۳) فقط
که څوک درکوع په تسبيحاتوکی عظيم نه سي ويلای هغه کريم ووايي که نه؟ سوال: (۲۹۷) څوك چي دسبحان ربي العظيم الفاظ ادا کولای نه سي بلکي په رکوع کي دسبحان ربي العظيم پرځای سبحان ربي العجيم وايي هغه ته دعظيم په ځای دسبحان ربي الکريم تعليم ورکول صحيح دی او که نه؟
جواب: په دي صورت کي په ځای دسبحان ربي العظيم دسبحان ربي الکريم تعليم صحيح دی ترهغه وخته پوري چي هغه دعظيم لفظ صحيح کړي سي. (۴) فقط

= ادعية التشهد يشمل الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل اراد الشروع ص۴۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۲). ظفير

(۱) وعن المغيرة بن شعبة ان النبي ﷺ ان يقول في دبركل صلوة مكتوبة لا اله الا الله وحده لاشريك له الخ (مشكوة، باب الذكر بعد الصلوة ص۸۸). ظفير

(۲) عن عبدالرحمن السلمي قال قال لناعمر بن الخطاب ان الركب سنته لكم فخذوا بالركب الخ والعمل على هذا عند اهل العلم من اصحاب النبي ﷺ والتابعين ومن بعدهم لا اختلاف بينهم الا ماروى عن ابن مسعود وبعض اصحابه انهم كانوا يطبقون، والتطبيق منسوخ عند اهل العلم، قال سعدبن ابي وقاص كنا نفعل ذلك فنهينا عنه وامرنا ان نضع الاكف على الركب (ترمذي، باب ماجاء في وضع اليدين على الركتبين في الركوع ص۳۵ ج۱). ظ

(۳) وصلى على النبى عليه السلام الخ ودعا بما يشبه الفاظ القران والادعية الماثورة لما روينا من حديث ابن مسعود قال له النبي عليه السلام ثم اختر من الدعاء اطيبها واعجبها اليك (هدايه باب صفة الصلوة جلد اول ص۱۰۳). ظفير =

ددوارو سجدو په مينځ کی دعا: **سوال**: (۲۹۸) ددوارو سجدو په مينځ کي دا دعا لوستل جائزدي اوکه نه؟ اللهم اغفر لي وارحمني الخ؟

جواب: دادعا په مينځ دسجدتين کي جائز ده او په حديث کي وارده ده، دعا داده اللهم اغفر لي وارحمنی وعافنی واهدنی وارزقنی وارفعنی واجبرنی [۱]. فقط

دشهادت دګوتی دپورته کولو وجه: **سوال**: (۲۹۹) په التحيات کي دشهادت دکلمي دويلو په مهال دشهادت دګوتي پورته کولو څه وجه ده؟

جواب: په التحيات کي دشهادت دکلمي دويلو په مهال په سبابه ګوته سره دتوحيد اشاره کيږي ددي لپاره چي څنګه په ژبي سره (اشهد ان لا اله الا الله الخ) ويل کيږي چي ددي مطلب دتوحيد اقرار دی همدغه ډول دجوارحو په فعل سره هم څرګند کړل سي [۲]. فقط

دښځو په سجده کي رسته لوري ته پښي ايستل ثابت دي اوکه نه؟ **سوال**: (۳۰۰) په هندوستان کي ښځي دسجدي په حالت کي دواړه پښي رسته لوري ته باسي، مګر دا خبره مي په کم کتاب کي دپلټلو سره سره په نظر رانغله دعالمګيري او داسي نورو څخه څرګنديږي چي په سجده کي ښځي ته پښه کښينول په کار دي او دروي دي نه، رسته لوري ته يي تيستل نه ثابتيږي، تحقيق څه دی؟

جواب: په دي اړه چي تاسو څه ليکلي دي اوکم روايات مو نقل فرمايلي دي همدغه ډول په شامي کي دي او کبيري شرح منيه کي دي: واما المرأة فانها تنخفض اي تتضامن وتتسفل في السجود وتلزق بطنها بفخذيها وتضم ضبعيها وهذا تفسير الانخفاض وذلك لان مبني امرها على الستر فكان السنة في حقها ماكان استر من الهيئات [۳] الخ نو غالبا په دي وجي سره چي دپښو په بهر ايستلو کي تسفل اوتيتوالی اوپيوستوالی زيات

---

[۴] السنة في تسبيح الركوع سبحان ربي العظيم الا ان لايحسن الظاء فيبدل به الكريم لئلا يجري على لسانه العزيم فتفسد به الصلوة كذا في شرح درر البحار فليحفظ (ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۲۲). ظفير

[۱] وعن ابن عباس قال كان النبي ﷺ يقول بين السجدتين اللهم اغفرلي وارحمني واهدني وعافني وارزقني رواه ابوداود والترمذي (مشكوة باب السجود وفضله ص۸۴). ظفير

[۲] نو هغه ﷺ به په دي ګوتي سره دالله ﷻ وحدانيت ته اشاره کوله (اشعة اللمعات باب التشهد ج۱ ص۴۲۸) اشار باصبعه ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لهى اشد على الشيطان من الحديد (مشكوة) دتوحيد داشاري په کولو سره پرايمان ټينګار، او دلمونځ کوونکي په کفر اوشرك کي دلويدلو څخه دشيطان دطمع پريکول مينځ ته راځي (ايضا ج۱ ص۴۳۴). ظفير

[۳] غنية المستملي ص۳۱۳. ظفير

کیدی سی او دتورك في التشهد لپاره تمهید دی، ددي لپاره دا معمول سو، نور ددي څخه زیات ددي تحقیق له احقر سره هم نسته. فقط

پرسینه باندي لاسونه تړل صحیح دي که نه؟ سوال: (۳۰۱) پرسینه باندي لاسونه تړل صحیح دي او که نه؟

جواب: دحنفیانو په نزد لاسونه دنامه څخه لاندي تړل سنت دي [1]. فقط

په تشهدکی ګوته پورته کول څنګه دي؟ سوال: (۲۰۲) په تشهد کي ګوته پورته کول څنګه دي، داحنافو علماوو تر مینځ اختلاف دی، ځیني ورته مستحب وایي، او په خلاصه کیداني کي یي حرام لیکلي دي، هغه معتبر دي او که نه؟

جواب: معتبرو فقهاؤ رفع سبابه سنت لیکلي ده په درمختار کي یي دیوځو کتابونو په حوالي ورکولو سره دا سنت ثابته کړي ده او نه پورته کول یي خلاف دروایت او درایت بللي دي او امام محمد رحمه الله په موطا کي مذهب دامام اعظم رحمه الله رفع سبابه لیکلی دی، نو دخلاصه کیداني او داسي نورو په حوالي سره دي ته حرام ویل غلط دي او تفصیل ددي دفقهي په کتابونو کي موجود دی، درمختار علی هامش الشامي، فتح القدیر او داسي نور کتل په کار دي، په دي اړه دي دخلاصه کیداني دقول اعتبار ونه کړل سي هغه صریحه غلطي کړي ه چي سنت کارته یي حرام ویلي دي. [2] فقط

رفع سبابه او حضرت مجدد صاحب رحمه الله: سوال: (۳۰۳) جواب موصول سو. مخالفینو الحمد لله تسلیم کړی، خو دا یي وویل چي دکیداني اوداسي نورو قول ټولو علماوو رد کړی دی خوحضرت مجدد الف ثاني سرهندي رحمه الله دمکتوب ص۳۱۲ په شرحه کي لیکلي دي بلکه دمکتوب پرحاشیه باندي یي قول دامام محمد رحمه الله په باره درفع سبابه

---

[1] وضع الرجل یمینه علی یساره تحت سرة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۴، ط.س. ج۱ ص۴۸۷). ظفیر

[2] ولا یشیر بسبابته عند الشهادة وعلیه الفتوی کما في الولوالجبة والتجنیس وعمدة المفتي وعامة الفتاوی، لکن المعتمد ما صححه الشراح ولاسیما المتاخرون کالکمال والحلي والبهنسي والباقلاني وشیخ الاسلام الجد وغیرهم انه یشیر لفعله علیه الصلوة والسلام ونسبوه إلی محمد والامام في متن دررالبحار وشرحه غرر الاذکار المفتي به عندنا انه یشیر باسطا اصابعه کلها وفي الشرنبلالیة عن البرهان الصحیح انه یشیر مسبحته وحدها یرفعها عند النفي ویضعها عند الاثبات واحترز بالصحیح عما قیل لایضر لانه خلاف الدرایة والروایة وبقولنا بالمسبحة عما قیل یعقد عند الاشارة اهـ وفي العیني عن التحفة الاصح انها مستحبة وفي المحیط سنة (درمختار) وفي المحیط انها سنة یرفعها عند النفي ویضعها عند الاثبات هو قول ابي حنیفة ومحمد رحمهما الله وکثرت به الاثار والاخبار فالعمل به اولی آهـ فهو صریح ان المفتی به هو الاشارة بالمسبحة الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۷۴ ج۱). ظفیر

کي رد کړی دی او عدم رفع ته يي ترجيح ورکړي ده، شرعا ددي څه جواب دی؟

جواب: دمجدد الف ثاني رحمه الله په اولاد امجاد کي هم ځينو حضراتو دا تحقيق کړی دی چي رفع سبابه له سنت څخه ثابته ده، ددي لپاره په دي باندي عمل کول په کار دي اوکله چي ډيرو فقهاوو او محققينو دحنفيانو رفع سبابي ته ترجيح ورکړي ده او اختيار کړي يي ده نو مقلدينو حنفيانو ته دخپلو فقهاوو قول اخيستل په کار دي څنګه چي په خپله حضرت مجدد صاحب په خپلو مکتوباتو کي په ډيرو ځايونو کي ددي تصريح فرمايلي ده چي دشريعت په احکامو کي دائمه مجتهدينو او فقهاوو قول اخيستل اړين دی، په دي کي دحضرت جنيد بغدادي او حضعرت شبلي او دنورو اولياؤ کبارو او مجتهدين في الطريقت قول معتبر نه دی او دهغوی تقليد جائز نه دی. (۱) فقط

په ناسته په لمونځ کولو کي رکوع څرنګه وکړل وی؟ **سوال**: (۳۰۴) که چيري په ناسته لمونځ کوي نو درکوع کولو کمه اندازه دد؟

جواب: وقال في الشامي ولو کان يصلي قاعداً ينبغي ان يحاذي جبهته قدام رکبته ليحصل الرکوع آه قلت ولعله محمول على تمام الرکوع و الا فقد علمت حصوله باصل طاطاة الرأس اي مع انحناء الظهر، (۲) په دي خاطر څرګنده سوه چي په ناسته په لمونځ کولو کي کامله رکوع داده چي تندی دزنګونانو مقابل سي. فقط

له تحريمه څخه وروسته نوري دعاګاني: **سوال**: (۳۰۵) دتکبيرِ تحريمه څخه وروسته په فرض لمانځه کي چي پرځای دسبحانك اللهم نوري دعاګاني دصحاح په کتابونو کي واردي دي دهغو لوستل په فرض لمانځه کي منفر دته څنګه دي؟

جواب: حنفيانو دغه دعاګاني پرنوافلو باندي محمول کړي دي، ځکه دي نوهغه يوازي په نوافلوکي وايي. (۳) فقط

دخشوع دنيستوالي په صورت کي دنفلو راګرځول څنګه دي؟ **سوال**: (۳۰۶) که چيري په لمانځه کي خشوع ونه سي او راويي ګرځوي نو څه بدی خو نسته؟ يا دغير الله په نظر راتلو سره نيت مات کوي، په نفلو کي داسي کول څنګه دي؟

---

(۱) والاصح کما في السراجيه انه يفتى بقول الامام على الاطلاق ثم بقول الثاني ثم بقول الثالث الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار مقدمة ص۲۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۷۰). ظفير

(۲) ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث الرکوع والسجود ج۱ ص۴۱۲، ط.س. ج۱ ص۴۴۷. ظفير

(۳) وقرء کما کبر سبحانك اللهم الخ مقتصرا عليه فلا يضم وجهت وجهي الا في النافلة الخ (درمختار) لحمل ما ورد في الاخبار عليها فيقرء فيها اجماعا الخ وفي الخزائن وما ورد محمول على النافلة بعد الثناء في الاصح (ردالمحتار باب صفة الصلوة جلد اول ص ۴۵۵ – ۴۵۶، ط.س. ج۱ ص۴۸۸). ظفير

جواب: راګرځوي دي نه او نیت دي هم نه ماتوي په داسي کولو سره شیطان ته زیاته موقع دوسو سي حاصلیږي. ([1])

چي تسبیح پوره ونه وایی نو څه حکم دی؟ **سوال**: (۳۰۷) عامیان خلګ په لمانځه کي درکوع تسبیح سبحان ربي العظیم پوره نه وايي نو لمونځ یي کیږي او که نه؟

جواب: لمونځ یي کیږي. ([2]) فقط

قراءت یوازي په دوه رکعتونو کی ویل کیږي: **سوال**: (۳۰۸) دوه رکعته تش او دوه رکعته ډك ولي دي؟

جواب: داحادیثو اودصحابه کرامو له اثارو څخه داسي ثابت دي چي نبي کریم ﷺ په لومړیو دوو رکعتو کي فاتحه او سورت دواړه لوستلی دی، او په اخري دوو رکعتو کي یي یوازي سورت فاتحه لوستلي ده، ځکه نو حنفیانو همدا ډول کول غوره بللي دي. ([3])

په لمانځه کی لاسونه پرکم ځای وتړي؟ **سوال**: (۳۰۹) دلمانځه په داخل کي لاسونه تړل په کم دلیل ثابت دي؟ دلائل نقلیه را ولیږئ !

جواب: وعن وائل بن حجر انه رأى النبی ﷺ رفع یدیه حین دخل في الصلوة کبر ثم التحف بثوبه ثم وضع یده الیمنی علی الیسري، الحدیث، رواه مسلم، و عن سهل بن سعد قال کان الناس یؤمرون ان یضع الرجل الید الیمني علی ذراعه الیسري في الصلوة، رواه البخاري، ددې دواړو حدیثونو څخه په لمانځه کي لاسونه تړل ثابت سول. فقط

دالله اکبر اول الف راکشول لمونځ ماتوي: **سوال**: (۳۱۰) یوامام یابل څوك چي رکوع یا بل رکن ته دتللو په وخت کي آلله اکبر وایي لمونځ به یي وسي اوکه نه؟

جواب: دالله دلفظ پرهمزه باندي او دغه ډول داکبر په همزه باندي مد کول یعني ددې دواړو همزو کشول، لمونځ ماتوونکي غلطي ده ددې څخه ځان ساتل لازمي دي. ([4])

([1]) فلو اشتغل قلبه بتفکر مسئلة مثلاً في اثناء الارکان فلا تستحب الاعادة وقال البقالي لم ینقص اجره الا قصر (ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في حضور القلب والخشوع ج۱ ص۳۸۷، ط.س. ج۱ ص۴۱۷). ظفیر

([2]) والتسبیح فیه ثلاثا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۴۴، ط.س. ج۱ ص۴۷۴). ظفیر

([3]) عن أبي قتادة قال کان النبي صلی الله علیه وسلم یقرء في الظهر في الاولیین بام الکتاب وسورتین وفي الرکعتین الاخریین بام الکتاب ویسمعنا الایة احیانا الحدیث متفق علیه (مشکوة باب القراءة في الصلوة ص ۷۹) واکتفي المفترض فیما بعد الاولیین بالفاتحة فانها سنة علی الظاهر ولو زاد لاباس به (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۷۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۱۱). ظفیر

([4]) اذا اراد الشروع في الصلوة کبر الخ بالحذف اذ مد الهمزتین مفسد وتعمده کفر (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب صفه الصلوة ج۱ ص۴۴۸، ط.س. ج۱ ص۴۷۹). ظفیر

ديوه استفسار جواب: **سوال**: (۳۱۱) د(اتمام الخشوع) رساله درليږم تر كتني لاندي يي ونيسئ، او سمي اوناسمي يي راپه گوته كړئ؟

جواب: د(اتمام الخشوع) رساله بنده وكتله، هيڅ يو صريح حديث په دې باره كي نه دى نقل كړى سوى چي دهغه څخه بعد الركوع صراحة لاسونه تړل څرګند سي بلكي روايت دحضرت على ﷺ چي په ص۷ باندي منقول دى چي دهغه الفاظ دا دي: انه كان اذا قام الى الصلوة وضع يمينه على الشمال فلا يزال كذلك حتى يركع، ددي څخه دا څرگنده سوه چي وضع يمين على الشمال به يواځي تر ركوع پوري وي، په هر حال دحنفيانو كثرهم الله تعالى اوجمهورو سلفو او خلفو همدا مذهب دى چي وروسته تررکوع لاسونه پرېښودل كيږي، بيا دا دتعجب خبره ده چي تاسو دبنده (يعني زما) رايه معلوموى، دبنده رايه دخپلو امامانو او جمهورو څخه خلاف څه رنگه كيداى سي. فقط

امين دي كرار ويل كيږي: **سوال**: (۳۱۲) امين په كرار ويلو سره مسنون دي اوكه په لوړ اواز سره؟

جواب: امين په كرار ويلو سره مسنون دي دحنفيانو په نزد: عن علقمة بن وائل عن ابيه ان النبى صلى الله عليه وسلم قرأ غير المغضوب عليهم ولا الضالين فقال امين وخفض بها صوته ولما اختلف في الحديث عدل صاحب الهداية الى ما روى عن ابن مسعود انه كان يخفي فانه يفيد ان المعلوم منه عليه السلام الاخفاء قلت مع انه الاصل في الدعاء لقوله تعالى: ادعوا ربكم تضرعاً وخفية، ولا شک أن امين دعاء فعند التعارض ترجح الاخفاء بذلک وبالقياس على سائر الاذكار والادعية ولان امين ليس من القرآن اجماعاً فلا ينبغى ان يكون فيه صوت القران كما لا يجوز كتابته في المصحف. (۱)

رفع يدين: **سوال**: (۳۱۳) رفع يدين كول څنگه دي؟

جواب: رفع يدين پرته له اول تكبير څخه دحنفيانو په نزد منسوخ دي ځكه چي جليل القدر صحابه وو ﷺ به نه كوى: عن البراء بن عازب قال كان النبى ﷺ اذا كبر لافتتاح الصلوة رفع يديه حتى يكون ابهاماه قريبا من شحمتي اذنيه ثم لا يعود عن الاسود قال رأيت عمر بن الخطاب ﷺ يرفع يديه في اول تكبيرة ثم لا يعود، قال ابو جعفر فهذا عمر ﷺ لم يكن يرفع يديه ايضًا الا في التكبيرة الاولى في هذا الحديث وهو حديث صحيح

(۱) وأمن الامام سرا كماموم ومنفرد (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۹، ط.س. ج۱ ص۴۹۲). ظفير

وفعل عمر هذا وترك اصحاب الرسول الله ﷺ اياه على ذلك دليل صحيح ان ذلك هو الحق الذي لا ينبغي لاحد خلافه. (۱)

درفع اليدين دمنسخ ګيدلو دليل: **سوال**: (۳۱۴) رفع اليدين چي پرته له اووه ځايونو څخه منسوخ دي، نو څه دليل يي دی؟

جواب: رفع اليدين پرته له اوو ځايونو منسوخ دي: والدليل المجمل للكل ماروى عن النبي ﷺ انه قال لا ترفع الايدي الا في سبع مواطن وعد منها تكبيرة الافتتاح وتكبيرة القنوت وتكبيرات العيدين وذكر الاربع في الحج كذا في الهداية ثم هذا عندنا وقال الشافعي يرفع يديه عندالركوع والرفع منه لانه عليه السلام فعل ذلک ولنا ماروينا وما رواه محمول ابتداء وكذا نقل عن ابن الزبير ﵁ فانه رأى رجلا يفعل هذا فقال له لا تفعل ليس هذا بشيئ فعله رسول الله ﷺ ثم تولى كذا في الهداية والكفاية وقد روي الطبراني بسنده عن ابن ابي ليلى عن الحكيم عن المقسم عن ابن عباس عنه عليه الصلوة والسلام. (۲)

دسورت او فاتحي تر مينځ بسم الله: **سوال**: (۳۱۵) په لمانځه كي بسم الله دسورة فاتحي څخه وروسته او دسورت څخه مخكي لوستل په كار دي اوكه نه؟ كه چيري ولوستل سي نو په زوره اوكه په كرار اواز سره؟

جواب: ددرمختار عبارت دا دی: لا تسن بين الفاتحة والسورة مطلقا ولو سرية ولا تكره اتفاقا (۳) الخ، ددي حاصل دا دی چي دسورة په ابتداء كي بسم الله ويل نه مسنون دي اونه مكروه دي او مدققينو داخبره راجحه ګڼلي ده، چي لوستل بهتر او مستحب دي، په شامي كي راغلی دي: ولذا صرح في الذخيرة والمجتبى بانه ان سمي بين الفاتحة والسورة المقروءة سرًا او جهرا كان حسنا عند ابي حنيفة ﵀ ورجحه المحقق ابن الهمام (۴) الخ. فقط

تر نامه لاندي لاسونه تړل: **سوال**: (۳۱۶) حنفيه په لمانځه كي كم ځای لاسونه تړي، دنامه څخه پورته كه دنامه څخه كښته مفتى به او معمول به روايت څه دی؟ اولويت په كم كي دی؟

---

(۱) شرح معانی الآثار ج۱ ص۱۳۲ – ۱۳۳ باب التكبير للركوع الخ. ظفير
(۲) ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ص۴۷۳، ط.س. ج۱ص۵۰۲ وفتح القدير باب صفة الصلوة ج۱ ص۲۲۸. ظ
(۳) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۷، ط.س. ج۱ ص۴۹۰. ظفير
(۴) ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۸، ط.س. ج۱ ص۴۹۰. ظفير

جواب: دحنفیانو په نزد تحت السره والا حدیث اخیستل سوی او عمل ورباندي سوی دی، فوق السره والاحدیث معمول به نه دی او په خلاف اولویت کي لمونځ په هر ډول کیږي (۱) فقط (یعضهما اي الرجل تحت السرة الخ قال الشیخ کمال الدین بن الهمام کون الوضع تحت السرة او الصدر لم یثبت فیه حدیث یوجب العمل فیحال علی المعهود من وضعها حال کون قصد التعظیم في القیام والمعهود في الشاهد منه تحت السرة وذکر عن علی من السنة في الصلوة وضع الکف علی الکف تحت السرة رواه ابوداود واحمد واللفظ له الخ (غنیة المستملي ص۲۹۴، ظفیر).

<u>په قرآءت او تکبیر کی دلوړ او کرار اواز کچه</u>: **سوال**: (۳۱۷) په لمونځ ورکولو کي دامام قراءت ویل او ځیني تکبیرات په دومره لوړ اواز سره ویل چي دجومات څخه دباندي تر سړك پوري واوریدل سي، او ځیني تکبیرات دومره کرار ویل چي دویم دریم صف والا یي هم وانه وریدلای سي، مثلاً درکوع تکبیر په کرار اواز سره او دقومي تکبیر په ډیر لوړ اواز سره او دسجدې تکبیر په کرار او دجلسي تکبیر په زوره، داسي کول سنت دي اوکه بدعت اوکه څه دي؟ ایاپه دغه ډول سره یو تکبیر لوړ اوبل تکبیر کرار په اول قرن کي چا کړی دي که نوي اختراع ده، بینوا تؤجروا !

جواب: امام ته دقراءت او تکبیرونو په په زوره والي کي مینځنی طریقه غوره کول ښایي او دارتیا په کچه اواز لوړول ښایي، او دا فرق او توپیر دتکبیرونو په مینځ کي چي ځیني په ډیر لوړ اواز سره ویل او په ځینو کي دارتیا تر کچي هم کمی کول ناوړه او بي اصله دي په شریعت کي ددي هیڅ بنسټ نسته (۲) یوازي په سلام کي خو فقهاؤ دا لیکلي دي چي دویم سلام دي له اول سلام څخه لږه اندازه په کرار ږغ سره وایي، کما في الدرالمختار: وسن جعل الثاني اخفض من الاول الخ نو پرته له دي څخه دبل کم ځای په لوړوالي کي ددرجاتو توپیر نسته. (۳) فقط

---

(۱) ووضع لرجل یمینه علي یسار تحت سرته اخذ رسغها بخنصره وابهامه هو المختار (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، باب سرقة الصلوة ج۱ ص۴۵۴، ط.س. ج۱ ص۴۸۷). ظفیر

(۲) ویجهر الامام وجوبا بحسب الجماعة فان زاد علیه اساء (درمختار) وفي الزاهدي عن ابي جعفر لو زاد علی الحاجة فهو افضل الا اذا جهد نفسه او اذی غیره قهستاني (ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۴۹۷، ط.س. ج۱ ص۵۳۲) وجهر الامام بالتکبیر بقدر حاجة الاعلام بالدخول والانتقال وکذا بالتسمیع والسلام واما المؤتم والمنفرد فیسمع نفسه (درمختار) قوله بقدر حاجة الاعلام الخ وان زاد کره قلت هذا اذا یفحش الخ والزائد علی قدر الحاجة کما هو مکروه للامام یکره للمبلغ (ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب في التبلیغ خلف الامام ج۱ ص۴۲۳، ط.س. ج۱ ص۴۷۵). ظفیر =

په تشهد کی دشهادت گوته پورته کول: **سوال**: (۳۱۸) په تشهد کي دشهادت گوته پورته کول مسنونه ده که نه؟

جواب: درفع سبابه متعلق روايات: في الدرالمختار لكن المعتمد ما صححه الشرح ولاسيما المتاخرون كالكمال والحلبى البهنسي والباقاني وشيخ الاسلام الجد وغيرهم انه يشير لفعله عليه الصلوة والسلام ونسبوه لمحمد والامام بل في متن دررالبحار وشرحه غررالاذكار المفتى به عندنا انه يشير الخ وفي الشرنبلالية عن البرهان الصحيح انه يشير بمسبحته وحدها يرفعها عند النفي ويضعها عند الاثبات واحترز بالصحيح عما قيل لايشير لانه خلاف الدراية والرواية (۱) الخ درمختار، اوپه شامي كي راغلي دي: وفي المحيط انها سنة يرفعها عند النفي ويضعها عند الاثبات وهو قول ابي حنفية رحمه الله ومحمد رحمه الله وكثرت به الآثار والأخبار فالعمل به اولى. آه فهو صريح في ان المفتي به هو الاشارة بالمسبحة مع عقد الاصابع الخ. وقال في الشرح الكبير قبض الاصابع عند الاشارة هو المروى عن محمد في كيفية الاشارة وكذا عن ابي يوسف في الامالي وهذا فرع تصحيح الاشارة وعن كثير من المشايخ لا يشير اصلا وهو خلاف الدراية والرواية فعن محمد رحمه الله ان ماذكره في كيفية الاشارة قول ابي حنيفة رحمه الله انتهي ومثله في فتح القدير وفي القهستاني وعن اصحابنا جميعًا انه سنة فيحلق ابهامه اليمني ووسطاها ملصقًا رأسها برأسها ويشير بالسبابة (۲) الخ شامي ص۳۲۴ ج۱، ددي رواياتو څخه ښکاره سوه چي په تشهد کي دشهادت گوته پورته کول مسنونه ده او ددي طريقه دا ده چي درسته لاس دغتي گوتي اومنځني گوتي سرونه يوځاى کړي او حلقه جوړه کړي بيا دشهادت په گوتي سره اشاره وکړي. ظفير)

ښځه به په جلسه کی پښې څنګه ږدي؟ **سوال**: (۳۱۹) ښځي ته په سجده اوجلسه کي پښي څنګه ښودل په کار دي؟

جواب: دښځي لپاره درول دپښو سنت نه دي، في الشامي انها لا تنصب اصابع القدمين (۳) نو په سجده او جلسه کي دي پښي نه دروي او په جلسه تشهد اوداسي نورو کي دي پيوسته کښيني، في الشامي: وتتورك في التشهد (۴) الخ. فقط

---

(۳) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۹۱، ط.س. ج۱ ص۵۲۲. ظفير

(۱) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۴ – ۴۷۵، ط.س. ج۱ ص۵۰۸. ظفير

(۲) ردالمحتار، باب صفة الصلوة مطلب مهم في عقد الاصابع عند التشهد ص۳۷۵، ط.س. ج۱ ص۵۱۰. ظفير

(۳) ردالمحتار، باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۱. ظفير

(۴) ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۸. ظفير

پريوه چيټائي باندي سړي اوښځه لمونځ كولاى سي: **سوال**: (۳۲۰) پر يوه چيټائي باندي چي سړى او ښځه كه هغه منكوحه وي اوكه نه وي پريوه ځاى ودريږي او لمونځ ادا كوي نو لمونځ يي كيږي اوكه نه؟

جواب: كه چيري هريو خپل خپل لمونځ ځانته كوي نولمونځ صحيح دى خوداجنبي ښځي سره يوځاى دريدل بد دي (۱) او كه چيري په لمانځه كي شريكوالى وي نو لمونځ به نه كيږي، والتفصيل في كتب الفقه. (۲) فقط

دسورت فاتحي او سورت تر مينځ بسم الله سراً ده اوكه جهراً؟ سوال: (۳۲۱) په لمانځه كي دسورة فاتحي څخه وروسته او دسورت په پيل كي بسم الله ويل په كار دي اوكه نه؟ كه يي لوستل په كار وي نو په لوړ اواز سره اوكه په كرار اواز سره ښايي، صاحب دهدايي تسميه په ابتداء دسورت كي منع كوي او صاحب ددرمختار ورته مستحب وايي په دي دواړو كي كمه خبره صحيح او دعمل وړ ده، او دبلي څه جواب دى، او بل دفاتحي په ابتداءكي دتسميي حكم ددي موافق دى اوكه مخالف، كه مخالف دى نو ولي؟

جواب: ددرمختار عبارت دا دى: لاتسن بين الفاتحة والسورة مطلقا ولو سرية ولاتكره اتفاقا (۳) الخ ددي حاصل دا دى چي په ابتداء دسورت كي بسم الله ويل نه مسنونه ده اونه مكروه ده او محققينو دا راجحه بللي ده چي لوستل يي بهتر او مستحب دي، په شامي كي راغلي دي: ولذا صرح في الذخيرة والمجتبى انه ان سمي بين الفاتحة والسورة المقرونة سرا اوجهرا كان حسنا عند ابي حنيفة رحمه الله رجحه المحقق ابن الهمام (۴) الخ. (بسم الله كرار بايد ولوستل سي: اما الموضع الرابع فانها تخفي عندنا الخ عن انس ان رسول الله ﷺ كان يسر ببسم الله الرحمن الرحيم إلخ، غنية المستملي ص۳۰۱. ظفير)

دلوړ اواز په لمونځونو كي منفرد څه وكړي؟ سوال: (۳۲۲) ماښام، ماسختن اوپه سهار كي يوازي سړى هم لمونځ په لوړ اواز سره كولاى سي اوكه نه؟ او يوازي سړى به ربنا لك الحمد دسمع الله څخه وروسته كرار وايي اوكه په زوره؟

---

(۱) فمحاذاة المصلية لمصل ليس في صلاتها مكروهة لامفسد (درمختار) قول ليس في صلاتها بان صليا منفردين او مقتديا احدهما بامام لم يقتد به الاخر شرح المنية (ردالمحتار باب الامامة ج۱ ص۵۳۷، ط.س. ج۱ ص۵۲۴). ظفير

(۲) واذا حاذته ولو بعضو واحد مرأة ولو امة مشتهاة الخ ولاحائل بينهما في صلوة الخ مطلقة مشتركة تحريمة واداء الخ فسدت صلاته (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الامامة ج۱ ص۵۳۴، ط.س. ج۱ ص۵۷۲).

(۳) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۷، ط.س. ج۱ ص۴۹۰. ظفير

(۴) ردالمحتار، باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۸، ط.س. ج۱ ص۴۹۰. ظفير

جواب: یوازي سړی هم په دغه لمونځونو کي لمونځ په لوړ اواز سره کولای سي (۱) او ترسمع الله وروسته دي ربنا لك الحمد كرار وايي. (۲)

لاسونه پر نامه سربیره تړل: **سوال**: (۳۲۳) په لمانځه کي تحریمه تړل پرنامه سربیره له حدیث څخه ثابت دي اوکه نه؟

جواب: پر نامه سربیره او لاندي لاسونه تړل دواړه دحدیث څخه ثابت دي، حنفیانو دزیر ناف حدیث معمول به جوړ کړی دی. (۳) فقط

له فاتحي څخه وروسته چوپتیا بیا سورت لوستل: **سوال**: (۳۲۴) امام دلمانځه نیت وتړی او دفاتحي څخه وروسته له یو څه چوپتیا څخه وروسته یي قراءت پیل کړی، په لمانځه کي څه نقص راغی؟

جواب: که چیري په قدر دامین ویلو اوبسم الله سرا ویلو یي سکوت کړی وي اوپه قراءت کي او همدومره اندازه تاخیر یي کړی وي، نو په لمانځه کي څه کمی نه راغی. (۴)

دفاتحي اوسورت څخه مخکي بسم الله: **سوال**: (۳۲۵) پرامام باندي په هر رکعت کي ضم دبسم الله دالحمد لله او سورت سره واجب دی اوکه نه؟ او دامام او منفرد لپاره مستحب دحنفیانو په نزد څه دی؟

جواب: وذكر في المحيط المختار قول محمد وهو ان يسمى قبل الفاتحة وقبل كل سورة في كل ركعة وفي الدرالمختار وكما تعوذ سمى الخ سراً في الشامي ولهذا في الذخيرة والمجتبى بانه ان سمى بين الفاتحة والسورة المقروة سراً او جهراً كان حسنا عند ابي حنيفة رحمه الله ورجحه المحقق ابن الهمام (۵) الخ، ددي ټولو عبارتونو څخه واضحه سوه چي امام ته دالحمد څخه مخکي بسم الله لوستل سنت دي او ځیني دوجوب قائل دي، او دسورت څخه مخکي که څه هم مسنونه نه ده مګر مکروه هم نه ده بلکه مستحب او بهتره ده. فقط

---

(۱) ويخير المنفرد في الجهر وهو افضل ويكتفي بادناه ان ادى (الدرالمختار على هامش ردالمحتار وفصل في القراءة ج۱ ص۴۹۸، ط.س. ج۱ ص۵۳۳). ظفير

(۲) جهر الامام بالتكبير الخ وكذا بالتسميع الخ واما المؤتم والمنفرد ليسمع نفسه (ايضاً باب صفة الصلوة جلد اول ص.... مطلب في التبليغ خلف الامام، ط.س. ج۱ ص۴۷۵). ظفير

(۳) يضع يمينه على يساره بعد التكبير الخ تحت السرة الخ وذكر عن على من السنة لي الصلوة وضع الكف تحت السرة رواه ابوداود واحمد واللفظ له الخ (غنية المستملي ص۲۹۴). ظفير

(۴) وامن الخ الامام سرا كماموم ومنفرد (الدرالمختار باب صفة الصلوة) ان سمي بين الفاتحة والسورة المقروءة سرا او جهراً كان حسنا عند ابي حنيفة (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۵۸، ط.س. ج۱ ص۴۹۲). ظفير

(۵) ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۵۷ – ۴۵۸، ط.س. ج۱ ص۴۹۰. ظفير

له تكبير تحريمه څخه وروسته ارسال نسته: **سوال**: (۳۲۶) چي دثنا څخه مخکي تکبير تحريمه ووايي نو لږ وخت ارسال او لاسونه ځوړوندول جايز دي اوکه نه؟ مولوي عبد الحي رحمه الله جايز ليکلي دي.

جواب: په در مختار کي راغلي دي: ووضع الرجل يمينه على يساره تحت سرته اخذا رسغها بخنصره وابهامه الخ كما فرغ من التكبير بلا ارسال في الاصح الخ قوله بلا ارسال هو ظاهر الرواية (۱) الخ ددي روايت څخه څرګنده سوه چي ارسال صحيح نه دی.

دامام رسته يا چپه لوري ته دګرځيدلو لپاره دمقتديانو مخصوصه شميره: **سوال**: (۳۲۷) دامسئله سمه ده اوکه نه چي ترڅو پوري له امام سره لس يابل کم مخصوص شمير مقتديان نه وي نو دسلام څخه وروسته دي رسته يا چپه لوري ته په راګرځيدلو سره نه کښيني؟

جواب: دا مسئله صحيح نه ده، كما في الشامي ولو دون عشرة، اي ان الاستقبال مطلق لا تفصيل فيه بين عدد وعدد الخ ولايلتفت الى ماذكره بعض شراح المقدمة من ان الجماعة إن كانوا عشرة يلتفت اليهم الخ فان هذا الذي ذكره لا اصل له في الفقه (۲) الخ.

دسجدي څخه دولاړيدلو په وخت کي په لاس تکيه کول جايز دي که نه؟ **سوال**: (۳۲۸) له سجدي څخه دپاڅيدلو په وخت کي په لاس تکيه کول او پاڅيدل پرته له عذره جايز دی که مکروه؟ او پر زنګنونو باندي تکيه کول يعني اعتماد على الركبه كه څه هم چي جايزدی مګر ددي ترك مستحب دی که نه؟ په فتاوى عالمګيري کي راغلي دي: لا يعتمد على الارض بل يعتمد على الركبة وترك الاعتماد مستحب الخ ددي عبارت څه مطلب دی اوپه دي صورت کي څه حکم دی؟

جواب: په درمختار کي راغلي دي: ويكبر للنهوض على صدور قدميه بلا اعتماد وقعود استراحة الخ، په شامي کي راغلي دي: قوله بلا اعتماد اي على الارض الخ قال في الكفاية اشار به الى خلاف الشافعي رحمه الله في موضعين احدهما يعتمد بيديه على ركبتيه عندنا وعنده على الارض الخ شامي ج۱ ص۳۴۰ (۳) نوڅرګنده سوه چي دحنفيانو په مذهب کي اعتماد على الركبتين دی او دامام شافعي رحمه الله په مذهب کي اعتماد على الارض دی، په دي خاطر پرته له عذره دي اعتماد على الارض نه کوي

(۱) ردالمحتار، باب صفة الصلوة جلد۱ ص۴۵۴، ط.س. ج۱ ص۴۸۷. ظفير
(۲) ردالمحتار باب صفة الصلوة قبيل فصل في القراءة جلد اول ص۴۹۲، ط.س. ج۱ ص۵۳۱. ظفير
(۳) ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۲ – ۴۷۳، ط.س. ج۱ ص۵۰۲. ظفير

بلکي په اعتماد على الرکتبين کولو سره دي پاڅيږي اوپه عالمگيري کي چي دا ذکر دي: وترك الاعتماد مستحب، ددي مطلب همدا دی چي ترك الاعتماد على الارض مستحب دی. ([1]) فقط

دفاتحي خلف الامام او داسي نورو تحقيق: **سوال**: (۳۲۹-۱) په کم حديث کي دالله جل جلاله يا درسول الله صلى الله عليه وسلم له لوري له فاتحي لوستلو خلف الامام منع کول ثابت دي؟

سوال: (۳۳۰-۲) ايا درسول الله صلى الله عليه وسلم له لوري په لمانځه کي پرنامه باندي دلاسونو دتړلو يا پرسينه باندي دلاسونو له تړلو منع کول راغلي دي؟

سوال: (۳۳۱-۳) ايا دالله جل جلاله يا درسول الله ﷺ دلوري په لمانځه کي دامين کرار ويلو يا دامين بالجهر ويلو څخه منع کول ثابت دي؟

(۴) په وترو کي درسول ﷺ رفع اليدين کول يا دکولو اجازت ورکول.

(۵) په طاق رکعتونو کي درسول الله ﷺ جلسه استراحت کول يا له کولو څخه منعه کول ثابت دي اوکه نه؟

جواب: (۱) الله تعالى هم منع فرمايلي ده او رسول الله صلى الله عليه وسلم هم، قال الله تعالى: واذا قرء القران فاستمعوا له وانصتوا ([2]) وفي حديث مسلم واذا قرء فانصتوا ([3]).

(۲) وذکر عن على من السنة في الصلوة وضع الکف على الکف تحت السرة. رواه ابوداود واحمد واللفظ له ([4]) نو دحضرت علي رضي الله عنه وضع الکف على الکف تحت السرة ته سنت ويل دلالت کوي پردي باندي چي دا فعل درسول الله صلى الله عليه وسلم دی.

(۳) دامين په کرار ويلو سره حکم اولاً دقران شريف څخه مفهوم کيږي: ادعوا ربکم تضرعًا وخفية، او دحديث الفاظ: وخفض واخفي به صوته ([5]) وارد دي چي نص دي پر اخفاء دامين باندي، اوروايت دابن مسعود رضي الله عنه چي په هدايه کي ذکردی هغه هم دامين په اخفاء باندي دال دی ([6]) اوپه شرح منيه کي دحضرت وائل رضي الله عنه روايت هم داخفاء امين

([1]) عالمگيري مصري الباب الرابع في صفة الصلوة فصل ثالث ص۷۰ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۷۵. ظفير

([2]) سورة الاعراف رکوع ۲۴. ظفير

([3]) مشکوة باب القراءة في الصلوة ص۸۱ واثار السنن باب في ترك القراءة خلف الامام في الجهرية. ظفير

([4]) غنية المستملي ص۲۹۴، وعن علقمة بن وائل بن حجر عن ابيه قال رأيت النبی ﷺ يضع يمينه على شماله تحت السرة. رواه ابن ابي شيبة واسناده صحيح (اثار السنن، باب وضع اليدين تحت السرة). ظفير

([5]) وګوري: اثار السنن باب ترك الجهر بالتامين. ظفير

([6]) لقول ابن مسعود اربع يخفيهن الامام وذکر من جملتها التعوذ والتسمية وامين (هدايه باب صفة الصلوة =

په سنت کیدلو کي ذکر دی.

(۴) قال ابن قدامة في المغني وقد روى عن ابن عمر رضي الله عنه انه كان اذا فرغ من القراءة كبر، وفي الذخيرة ورفع يديه حذاء اذنيه وهو مروي عن ابن مسعود وابن عمر وابن عباس وابي عبيدة الخ وقال قبيله فان ذلك مروي عن علی وابن عمر وبراء بن عازب والقياس يدل فان التكبير للفصل والانتقال من حال الى حال [۱] الخ، نو ځرګنده سوه چي دوترو په دريم ركعت كي له قراءت څخه وروسته تكبير ويل او لاسونه پورته كول دعبدالله بن مسعود او ابن عباس او ابن عمر رضي الله عنهم او له داسي نورو څخه ثابت دي نو لامحاله دي حضراتو صحابه كرامو رضي الله عنهم به رسول الله ﷺ ليدلی وي او داسي به يي كول.

(۵) وعن ابي هريرة رضي الله عنه قال كان النبی صلی الله عليه وسلم ينهض فی الصلوة علی صدور قدميه [۲] او ډېرو صحابه ؤ څخه هم منقول دي كذا في شرح المنية. فقط

فاتحه خلف الامام، امين په لوړ اواز، لاسونه پورته كول اوپر سينه باندي دلاسو دتړلو تحقيق:

سوال: (۳۳۲) په لاندينی طريقي سره لمونځ كول دفعل صحابه رضي الله عنهم او دقران اودحديث له مخي صحيح دي اوكه نه؟ (۱) په امام پسي فاتحه لوستل (۲) امين په لوړ اواز سره ويل (۳) لاسونه پورته كول (۴) لاسونه پرسينه باندي تړل، بينوا تؤجروا !

جواب: (۱) په امام پسي سورت فاتحه يا كم سورت لوستل په قران او احاديث صحيحه سره منع كړای سول دي، په قران شريف كي راغلي دي: واذا قرء القران فاستمعوا له وانصتو [۳] الاية. او دمسلم په حديث كي راغلي دي: واذا قرأ فانصتوا [۴] اوپه يل روايت كي راغلي دي: من كان له امام فقراءة الامام قراءة له [۵] الحديث او كما قال صلی الله عليه وسلم.

(۲) په امين كي اخفاء مسنونه او مستحبه ده كه څه هم په زوره ويلو سره هم لمونځ كيږي، مګر سنت طريقه دا ده چي امين كرار ووايي لانه دعاء وقال الله تعالی ادعوا ربكم تضرعاً وخفية [۶] والاحاديث متعارضة فتعين المصر الى الاصل وهو الاخفاء.

= ص۹۲ ج۱). ظفير

[۱] غنية المستملی ص۳۹۷ بحث الوتر. ظفير

[۲] هدايه باب صفة الصلوة ص۱۰۱ ج۱ عن البخاري. ظفير

[۳] سورة الاعراف ركوع ۱۰۴. ظفير

[۴] آثار السنن، باب ترك القراءة خلف الامام في الجهرية ص۸۵ ج۱، مشكوة باب القراءة ص۸۱. ظفير

[۵] آثار السنن باب في ترك القراءة خلف الامام في الصلوة كلها ص۸۷ ج۱. ظفير

[۶] سورة الاعراف ركوع ۷. ظفير

(۳) لاسونه پورته کول پرته له تکبیر افتتاح څخه منسوخ سوي دي لکه څنګه چي روایت د: کان فترك، پردي باندي دال دی او دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه په حدیث کي راغلي دي: وعن علقمة قال لنا ابن مسعود رضی الله عنه الاصلی بکم صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلي ولم یرفع یدیه الامرة واحدة مع تکبیرة الافتتاح [1] ددي څخه څرګندیږي چي اخري فعل دحضور ﷺ ترك دلاسونو دپورته کولو دي پرته دتکبیر افتتاح څخه.

(۴) لاسونه دنامه څخه لاندي تړل په کار دي: قال الهدایة ویعتمد بیدیه الیمني علی الیسری تحت السرة لقوله علیه السلام ان من السنة وضع الیمین علی الشمال تحت السرة الخ ولان الوضع تحت السرة اقرب الی التعظیم [2] وفي حدیث ابراهیم النخعي ما یدل علیه روی ابوحنیفه عن حماد عن ابراهیم النخعي ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یعتمد بیده الیمني علی الیسری تواضعًا الخ [3]. فقط

سبابه پورته کول په کار دي او که نه؟ سوال: (۳۳۳) سبابه پورته کول ددي ځای حنفیان نه کوي او دامام صاحب یو قول دنه کولو لپاره وړاندي کوي؟

جواب: دسبابي دپورته کولو متعلق درمختار او شامي پوره تفصیل ورکړی دی اورفع یي راجح کړي ده اودډیرو کتابونو څخه یي را نقل کړي ده، له دي څخه وروسته مقلد ته دخلاف ګنجایش نسته، په موطا کي امام محمد رحمه الله په خپله فرمایي چي دا قول زموږ او زموږ داستاد امام ابو حنیفه رحمه الله دی. [4] فقط

دامین په زوره ویلو حدیث دکمی درجی دی؟ سوال: (۳۳۴) مخالفین وایي چي احادیث دامین بالاخفاء معلول او مجروح دي په دې خاطر په لوړ اواز امین ویل غوره دی او وایي چي په خپله حنفیانو ویلي دي چي امین په لوړ اوازسره په قوي حدیثونو سره ثابت دي، ددي اعتراض څه جواب دی، هیله لرو چي یوقوي حدیث به ولیکئ او دترجیح دلیل به هم ورسره وفرمایاست!

---

[1] آثار السنن، باب ترك رفع الیدین في غیر الافتتاح ج۱ ص۱۰۳ ورسره وګورئ: غنیة المستملي صفة الصلوة ص۳۱۲. ظفیر

[2] هدایه باب صفة الصلوة ج۱ ص ۹۵ - ۹۲. ظفیر

[3] حاشیه هدایه، باب صفة الصلوة تحت قوله وضع الیمین ج۱ ص۹۲. ظفیر

[4] لکن المعتمد ما صحح الشراح ولاسیما المتاخرون کالکمال والحلبي والبهنسي والباقاني وشیخ الاسلام الجد وغیره انه یشیر لفعله علیه الصلوة والسلام الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۴، ط.س. ج۱ ص۵۰۸). ظفیر

جواب: حديثونه په دواړه ډوله موجود دي يعني داخفاء اوجهر ددواړو خواوو احاديث موجود دي مګر داخفاء احاديثو ته ترجيح ده په سبب دقول دالله تعالی: ادعوا ربکم تضرعا وخفية. الاية (۱) اوحديث صحيح هم موجود دی: انکم لا تدعون اصم ولا غائبا (۲) او ابن مسعود ﷺ فرمايلي دي اربع يخفيهن الامام وذکر من جملتها التعوذ والتسمية وامين (۳). فقط

په تشهدکی چی ګوته پورته کړي نو پرکم لفظ به يې بيرته کښته کوي؟ سوال: (۳۳۵) په لمانځه کي دالتحيات ويلو په وخت کي چي ګوته د(اشهد ان لا اله الا الله) دويلو په مهال پورته کيږي هغه بيرته کم وخت کښته کول په کار دي؟

جواب: دمنيي په شرحه کي يې له امام حلواني څخه نقل کړي دي چي په (لا اله) باندي دي ګوته پورته کړي او په (الا الله) باندي دي کښيږدي. (۴) فقط

دشهادت په ګوته سره اشاره: **سوال**: (۳۳٦) په لمانځه کي دشهادت ګوته پورته کول په ډيرو احاديثو سره ثابت دي خو معلومه نه ده چي ځيني فقهاء رحمهم الله يې ولي منع ګڼي، اوحرام ورته وايي، که چيري په حنفي مذهب کي جايز وي نو تحرير يې وفرماياست!

جواب: حنفي محققينو فقهاوو هم دګوتي اشارې ته راجح فرمايلي دي اوپه همدي باندي فتوی اوعمل دی په در مختار کي راغلي دي دمنعي درِوايت له نقل کولو څخه وروسته: لکن المعتمد ما صححه الشراح ولاسيما المتاخرون کالکمال والحلبی والبهنسي والباقاني وشيخ الاسلام الجد وغيرهم انه يشير لفعله عليه الصلوة والسلام ونسبوه لمحمد والامام بل في متن درالبحار وشرحه غرر الاذکار المفتي به عندنا انه يشير باسطا اصابعه کله والشرنبلالية عن البرهان الصحيح انه يشير بمسبحة وحدها الخ وفي الشامي فهو صريح في ان المفتي به هو الاشارة بالمسبحة مع عقد الاصابع علی الکيفية المذکورة الخ جلد اول ص۳۴۱ شامي. (۵)

له دويم رکعت څخه به څنګه ولاړيږي؟ سوال: (۳۳۷- ۱) په دويم رکعت کي له قعدي څخه

---

(۱) سورة الاعراف رکوع ۷. ظفير

(۲) مشکوة باب ثواب التسبيح فصل اول ص ۲۰۱. ظفير

(۳) هدايه باب صفة الصلوة ص ۹۲. ظفير

(۴) يرفعها عند النفي ويضعها عند الاثبات (درمختار) وفي المحيط انها سنة يرفعها عند النفي ويضعها عند الاثبات وهو قول ابي حنيفة ومحمد وکثرت به الاثار والاخبار فالعمل به اولی (ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب مهم في عقد الاصابع عند التشهد ص۴۷۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۹). ظفير

(۵) ردالمحتار، باب صفة الصلوة جلد اول ص۴۷۴، ط.س. ج۱ ص۵۰۸. ظفير

وروسته چي کله دريږي نو لاسونه هم هغه ډول پرورنو کښيږدي او ودريږي که پرزمکه باندي په تکيه کولو سره ودريږي؟

له سلام څخه په وروستني دعا کي دمقتدي برخه اخيستل: **سوال**: (٣٣٨-٢) مقتدي ته دسلام څخه وروسته په دعا کي برخه اخيستل ضروري ده اوکه مستحب؟

جواب: (١) لاسونه پرزنګونانو او ورنونو باندي په ايښودلو سره دريدل غوره دي اوکه چيري دضرورت په وجه پرځمکه لاسونه کښيږدي، او ودريږي نو داهم صحيح دی ([1]). فقط

(٢) مستحب دی. ([2]) فقط

داستراحت جلسه صحيح ده اوکه نه؟ سوال: (٣٣٩) په لمانځه کي ددوو سجدو دختميدلو څخه بعد دلږ ساعت کښينستلو څخه وروسته دويم رکعت ته ولاړيدل جايز دي اوکه نه؟

جواب: دحنفيانو په نزد داستراحت جلسه له سجدي څخه وروسته ددويم او څلورم رکعت لپاره دولاړيدلو په وخت کي نسته ([3]) داسي دي نه کوي. فقط

داشارې په وخت کي دګوتو حلقه جوړول جايز دي که نه؟ سوال: (٣٤٠) دامام اعظم رحمه الله په نزد په وخت دتشهد دوسطی او ابهامي حلقه کول او دخنصر او بنصر له بندولو څخه وروسته اشاره کول جايز دي که نه؟

جواب: په تشهد کي داشاره بالسبابه دا صورت چي په سوال کي ذکر سوی دی چي دابهامي او وسطی حلقه جوړه کړي او خنصره او بنصره بنده کړي دفقه حنفي په کتابونو کي يي هم دا ليکلي دي، او دا جايز دي اوپه شامي کي راغلي دي: فلذا قال في منية

---

[1] ويكبر للنهوض على صدور قدميه باعتماد وقعود استراحة ولو فعل لاباس (درمختار) بلا اعتماد اي على الارض قال في الكفاية اشار به الى خلاف الشافعي في موضعين احدهما يعتمد بيده على ركبتيه عندنا وعنده على الارض والثاني الجلسة الخفيفة الخ (ردالمحتار باب صفة الصلاة جلد اول ص٤٧٢، ط.س. ج١ ص٥٠٢).

[2] ويستحب ان يستغفر ثلاثا ويقرء اية الكرسي الخ ويدعو ويختم بسبحان ربك (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص٤٩٥ ج١، ط.س. ج١ ص٥٣٠) فاذا تمت صلوة الامام فهو مخير ان شاء انحرف عن يساره الخ وان شاء انحرف عن يمينه الخ وان شاء ذهب الى حوائجه لانه قضى صلوته الخ وان شاء استقبل الناس بوجهه الخ (غنية المستملي ص٣٢٠). ظفير

[3] ويكبر للنهوض بلا اعتماد وقعود استراحة ولو فعل لاباس (درمختار) بلا اعتماد الخ اي على الارض قال في الكفاية اشار به الى خلاف الشافعي في موضعين احدهما يعتمد بيديه على ركبتيه عندنا وعنده على الارض والثاني الجلسة الخفيفة قال شمس الائمة الحلواني الخلاف في الافضل حتى لو فعل كما هو مذهبنا لاباس به عند الشافعي ولو فعل كما هومذهبه لاباس به عندنا كما في المحيط اهـ قال في الحلية والاشبه انه سنة اومستحب عند عدم العذر فيكره فعله تنزيها لمن ليس به عذر آهـ وتبعه في البحر واليه يشير قولهم لا باس فانه يغلب فيما تركه اولى (ردالمحتار باب صفة الصلوة ج١ ص٤٧٢، ط.س. ج١ ص٥٠٢). ظفير

المصلي فان اشار يعقد الخنصر والبنصر ويحلق الوسطى بالابهام [۱] الخ اوپه درمختار کي يي نقل کړی دی: الصحيح انه يشير بمسبحة وحدها يرفعها عند النفي ويضعها عند الاثبات [۲] الخ. يعني سبابه گوته دي له (لا اله) سره پورته کړي او په (الا الله) باندي دي کښېږدي. فقط

که درسته لاس گوته نه سي پورته کولای نو څه وکړي؟ سوال: (۳۴۱) يو سړی درسته لاس دگوتي له پورته کولو څخه معذور دی په تشهد کي دچپ لاس گوته پورته کوي زيد يي منع کوي کم يو پرحقه دی؟

جواب: زيد ښه کوي، که دچا په رسته لاس کي عذر وي اوگوته نه سي پورته کولای نوهغه دي گوته نه پورته کوي، دچپ لاس دگوتي دپورته کولو حکم نسته. [۳] فقط

له سلام څخه وروسته دامام مخ کم لوري ته اړول ښايي؟ سوال: (۳۴۲) امام ته دسلام گرځولو څخه وروسته په هغه لمونځونو کي چي وروسته يي سنت نسته، کم لوری ته کښيناستل په کار دي، رسته لوري ته که چپه لوري ته اوکه قبلي ته شا کړي اوټولو مقتديانو ته مخ کړي بينوا تؤجروا !

جواب: دمسلم په حديث کي راغلي دي: وعن البراء قال کنا اذا صلينا خلف رسول الله ﷺ احببنا ان نکون عن يمينه يقبل علينه بوجهه قال فسمعته يقول رب قني عذابك يوم تبعث او تجمع عبادك. رواه مسلم [۴] وفي حديث عبدالله بن مسعود رضى الله عنه قال لايجعل احدکم للشيطان شيئا من صلاته يری ان حقا عليه ان لا ينصرف إلا عن يمينه لقد رأيت رسول الله ﷺ کثيرا ينصرف عن يساره. رواه البخاري ومسلم، وعن انس قال کان النبی صلی الله عليه وسلم اذا صلی صلوة اقبل علينا بوجهه رواه البخاري ص۷۹ مشکوة شريف [۵] له دي رواياتو څخه څرگنده سوه چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم به اکثره وخت رسته لوري ته کښېنستی او مخ به يي اړوی اوکله به چپ لوري ته اوکله به يي اقبال علی الناس بوجهه فرمايي، چي ددي څخه دا مطلب هم حاصليدای سي چي قبلي ته په شا کولو سره خلگو ته متوجه کيدی، او دا هم ددي مطلب کيدای سي چي

---

[۱] ردالمحتار، باب صفة الصلوة جلد اول ص۴۷۵، ط.س. ج۱ ص۵۰۸. ظفير

[۲] الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۴۷۴ ، ط.س. ج۱ س۵۰۹. ظفير

[۳] الصحيح انه يشير بمسبحة وحدها يرفعها عند النفي (درمختار) قوله بمسبحة وحدها فيکره ان يشير بالمسبحتين کما في الفتح وغيره (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۷۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۸). ظفير

[۴] مشکوة باب الدعاء في التشهد فصل اول ص۸۷. ظفير

[۵] مشکوة باب الدعاء في التشهد فصل اول ص۸۷. ظفير

اقبال بوجهه همغه دی چي ديمين او يسار لوري ته په گرځيدلو باندی ورڅخه تعبير سوی دی، او همدا وجه ده چي فقهاؤ هم په دي کي اختيار ورکړی دی چي که رسته لوري ته کښيني، که چپه لوري ته کښيني اوکه خلگو ته مخ کړي اوقبلي ته شا گرځوي، په درمختار کي راغلي دي: وفي الخانية يستحب للامام التحول ليمين القبلة يعني يسار المصلي الخ وخيره في المنيه بين تحويله يميناً وشمالا الخ واستقباله الناس بوجهها (۱) الخ او اکثر فعل دنبي کريم صلى الله عليه وسلم به رسته لوري ته کښينستل وو، کما ذکره الشراح وعليه عمل اکابرنا کالشيخ المحدث الجنجوهي و مولانا النانوتوي قدس الله اسرارهما. فقط

امام په لوړ اواز سره دعا غوښتلای سي: **سوال**: (۳۴۳) ايا امام په لوړ اواز سره دعا غوښتلای سي، که څه هم په عين وخت کي مقتديان هم په اواز سره يا په کراره دعا کوي، خو امام په قراني اياتونو سره دعا غواړي؟

جواب: دعا پټه غوښتل ښه ده قال تعالى: ادعوا ربکم تضرعا وخفية. (۲)

په السلام عليکم ورحمة الله کی تر امام مخکي والي: **سوال**: (۳۴۴) که چيري يو مقتدي له امام څخه مخکي په السلام عليکم ورحمة الله ويلوکي ساه وخوري، يا دامام تر مخ گرځولو مخکي مخ وگرځوي نو دهغه لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: لمونځ يي په دي صورت کي صحيح دی خو له امام څخه مخکي سلام گرځول مکروه دی، وانما کره للمؤتم ذلك لترك متابعة الامام بلاعذر. الخ شامي (۳) جلد اول.

په تشهدکی دگوتي اشاره: **سوال**: (۳۴۵) دسرحد علماء په تشهد کي دگوتي له پورته کولو څخه منع کوي چي دا فعل دي په لمانځه کي نه کوي، خو موږ وايو چي دا فعل کول په لمانځه کي دسنت څخه ثابت سوی دی په دي خاطر په کم ډول سره چي اشاره ثابته سوي ده په سند صحيح سره يي تحرير وفرمايا ست؟

جواب: دحنفيانو په نزد صحيح دا ده چي په تشهد کي اشاره بالسبابه سنت ده او ددي خلاف ته يي له روايت او درايت څخه ځلاف ويلي دي په درمختار کي يي دگنو کتابونو په حوالي سره داشاره بالسبابه تصحيح فرمايلي ده: حيث قال بعد نقل قول عدم الاشارة:

---

(۱) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة جلد اول ص۴۲۵، ط.س. ج۱ ص۵۳۱. دتفصيل دپاره وگورئ: غنية المستملي ص۳۳۰. ظفير

(۲) سورة الاعراف رکوع ۷. ظفير

(۳) ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل اذا اراد الشروع جلد اول ص۴۹۵، ط.س. ج۱ ص۵۲۵. ظفير

لكن المعتمد ما صححه الشراح ولاسيما المتاخرون كالكمال والحلبي والبهنسي والباقاني وشيخ الاسلام الجد وغيرهم انه يشير لفعله عليه الصلوة والسلام ونسبوه لمحمد والامام بل في متن درر البحار وشرحه غرر الأذكار المفتي به عندنا انه يشير الخ وفي الشرنبلالية عن البرهان الصحيح انه يشير بمسبحة الخ وأحترز بالصحيح عما قيل لا يشير لانه خلاف الرواية والدراية الخ وفي العيني عن التحفة الاصح انها مستحبة وفي المحيط سنة، درمختار [١]. فقط

دفاتحې او دسورت په مينځ کې دبسم الله تحقيق: سوال: (٣٤٦) په خلاصة الفتاوی جلد اول ص٥٢٢ کې راغلي دي: والكلام في التسمية على وجوه منها فلان ومنها انه ياتي بها في اول الصلوة لا غير في رواية الحسن رحمه الله عن ابي حنيفة رحمه الله وفي رواية ابي يوسف رحمه الله عن ابي حنيفة رحمه الله ياتي بها في اول كل ركعة وعن محمد رحمه الله ياتي بها في اول كل ركعة وعنه افتتاح كل سورة الا اذا كانت صلوة يجهر فيها بالقراءة لا ياتي الإمام بالتسمية بين الفاتحة والسورة عندنا، اوس په دي اقوالو کې په کم قول باندي فتوی ورکول کيږي، اوعمل درباندي ښايي؟

جواب: ددي فيصله صاحب ددرمختار دا ډول کړي ده: وكما تعوذ سمي الخ سرا في اول كل ركعة ولو جهرية لاتسن بين الفاتحة والسورة مطلقا ولو سرية ولاتكره اتفاقا قوله ولا تكره اتفاقا ولهذا صرح في الذخيرة والمجتبى بانه ان سمى بين الفاتحة والسورة المقروءة سرًا او جهرًا كان حسنًا عند ابي حنيفة رحمه الله ورجحه المحقق ابن الهمام [٢] الخ شامي، نو څرګنده سوه چي په مابين دفاتحې اوسورت کې هم بسم الله لوستل بهتردی که څه هم ټينګ سنت نه دي لکه څنګه چي دهر رکعت په پيل کې دي. فقط

دامام لپاره دقبلې څخه راګرځيدل له کومو لمونځونو څخه وروسته مستحب دي؟ سوال: (٣٤٧) دفرض لمانځه دسلام له ګرځولو څخه وروسته اهل حديث خو دهر لمانځه څخه وروسته دمقتديانو لوري ته متوجه کيږي او دعا کوي خو حنفي امامان مو ډير ليدلی دی چي له کم لمانځه څخه وروسته سنت نسته مثلاً دسهار او مازديګر، هلته خو هغوی هم داهل. حديثو په ډول سلام ګرځوي او دمقتديانو لوري ته مخ کړي، خو دکم لمانځه څخه وروسته چي سنت سته مثلاً دماپښين، ماښام او ماخستن، هلته هغوی مخ په قبله ناست وي او دعا کوي، په دي کې کمه طريقه اقرب الى السنة ده، تحرير دي له حوالي

---

(١) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة جلد اول ص٤٧٤، ط.س. ج١ ص٥٠٨. ظفير
(٢) ردالمحتار باب صفة الصلوة جلد اول ص٤٥٧ – ٤٥٨، ط.س. ج١ ص٤٩٠. ظفير

سره وي. دبخاري شريف دحديث: كان رسول الله ﷺ اذا صلى اقبل علينا بوجهه‌غه، څخه استموار ثابتيبري، دا صحيح دی او که نه؟

جواب: په درمختار كي راغلي دي: ويكره تاخير السنة الا بقدر اللهم انت السلام الخ وفي الخانية يستحب للامام التحول ليمين القبلة يعني يسار المصلي لتنفل اوورد وخيره في المنية بين تحويله يمينا وشمالاً واماماً وخلفا وذهابه لبيته واستقباله الناس بوجهه الخ جلد اول ص۳۴۷، وعن عائشة رضي الله عنها قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يقعد الا مقدار ما يقول اللهم أنت السلام ومنك السلام وتباركت يا ذا الجلال والاكرام ص۸۱ مشكوة شريف (1) ددي فقهي رواياتو او دمشكوة شريف دحديث څخه دابنكاري چي دكمو لمونځونو څخه وروسته سنتونه دي نو مخ په قبله به دعا كوي او دسنتو لپاره به دريږي او حديث دبخاري شريف: كان رسول الله ﷺ اذا صلي اقبل علينا بوجهه، پرهغه لمونځونو باندي محمول دی له کومو څخه وروسته چي سنت نسته. فقط

په لوړ اواز سره امين او لاسونه پورته كول سنت دي اوكه نه؟ **سوال**: (۳۴۸) په لوړ اواز سره امين ويل او لاسونه پورته كول سنت دي که نه؟

جواب: دحنفيانو په نزد دا سنت نه دی بلكي په كرار اواز سره امين ويل اولاسونه نه پورته كول سنت دي. (2)

دغير مقلد په جمعه كي ګډون: **سوال**: (۳۴۹) زموږ حنفي مذهبو سره يوكس دلمانځه په صف كي شامليدی اوپه لوړ اواز سره يې امين وايه دا زموږ لپاره دلمانځه دفساد يا دلمانځه دكراهت موجب دی اوكه نه؟ كه چيري باعث دكراهت وي نوپه كم كتاب كي يي ليكلي دي؟

جواب: فساد نسته. فقط

لمونځ په السلام باندي ختمول ښايي: **سوال**: (۳۵۰) په السلام عليكم ورحمة الله باندي لمونځ ختمول په كار دي اوكه لفظ دبركاته هم ولوستل سي؟

جواب: يوازي لفظ السلام عليكم ورحمة الله ويل سنت دی كما في الانوار الساطعة عن منية المصلى وان يقول السلام عليكم ورحمة الله مرتين اهـ (3) اوهمدا ډول په بل حديث

---

(1) ردالمحتار باب صفة الصلوة جلد اول ص۴۹۵، ط.س. ج۱ ص۵۰۸. ظفير

(2) وامن سراً الخ ولا يسن رفع يديه الا في تكبيرة الافتتاح الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ط.س. ج۱ ص۴۰۳). ظفير

(3) ويقول السلام عليكم ورحمة الله ولا يقول في هذا السلام اي في سلام الخروج من الصلوة سواء كان عن اليمين او اليسار وبركاته (غنية المستملي ص۳۲۲). ظفير

کي هم وارد دي، يوازي دابوداود په روايت کي دبرکاته لفظ هم وارد سوی دی خو دحنفيانو په نزد روايت مشهوره مسنون دی دوبرکاته زياتوالی اړتيا نسته. ([1])

دکمو لمونځونو څخه وروسته چي سنت نسته نو اوږده دعا دي وکړي؟ سوال: (۳۵۱) په بهشتي گوهر کي راغلي دي: مسئله: دکومو لمونځونو څخه وروسته چي سنتونه دي لکه ماپښين، ماښام او ماسختن؟ دهغوی څخه وروسته دي تر ډيره وخته پوري دعانه کوی، بلکه مختصره دعا دي کوي اوپه سنتو کولوکي دي مشغول سي، او دکومو لمونځونو څخه وروسته چي سنت نسته لکه دسهار اومازديگر، دهغو څخه وروسته ترخومره ساعته پوري چي يي خوښه وي دعا دي وکړي دا صورت شرعًا څنگه دی؟

جواب: اوفق بالاحاديث دا صورت دی چي دبهشتي گوهر څخه منقول دی چي دکومو فرائضو څخه وروسته سنت نسته لکه سهار او مازديگر په هغي کي دي موافق دروايت دنور الايضاح عمل وکړي ([2]) او دکمو فرائضو څخه وروسته چي سنت سته له هغو څخه وروسته دي امام او مقتديان مختصره دعا وکړي او سنت دي ادا کړي اويا دي فصل بالاوراد وکړي او وروسته دي سنت وکړي. او بيا داجتماعا دعا اړتيا نسته ځکه چي دعا اجتماعا هم يوځل ده بيا دوباره له سنتو څخه وروسته مقتديانو ته دامام ددعا انتظار کول او ددي التزام کول اړين نه دي. ([3]) فقط

امين او داسي نور کرار ويل په کار دي: **سوال**: (۳۵۲) که چيري حنفي مقتدي اميـن يا ربنا

([1]) ثم يسلم الخ قائلا السلام عليکم ورحمة الله هو السنة الخ وإنه لايقول هنا وبرکاته وجعله النووي بدعة ورده الحلبي وفي الحاوي انه حسن (درمختاو) رده الحلبي حيث قال في الحلية شرح المنية بعد نقله قول النووي انها بدعة ولم يصح فيها حديث بل صح في ترکها غير ما حديث مانصه لکنه متعقب في هذا فانها جاءت في سنن ابي داود من حديث وائل بن حجر باسناد صحيح وفي صحيح ابن حبان من حديث عبدالله بن مسعود ثم قال اللهم الا ان يجاب بشذوذها وان صح مخرجها الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة بعدالفصل ص۴۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۲۲). ظفير

([2]) وفي الحجة الامام اذا فرغ من الظهر والمغرب والعشاء يشرع في سنة ولا يشتغل بادعية طويلة کذا في التتارخانيه (عالمگيري مصري کيفيت صلوة ج۱ ص۷۲، ط. ماجدية ج۱ ص۷۷). ظفير

([3]) جومات خو په اصل کي دفرض لمونځونو لپاره دی، نفل او سنت په کورونو کي کول غوره دي: والافضل في النفل غير التراويح المنزل. الا لخوف شغل عنها والاصح افضلية ما کان اخشع واخلص (درمختار) قوله والافضل في النفل الخ شمل مابعد الفريضة وما قبلها لحديث الصحيحين عليکم بالصلوة في بيوتکم فان خير صلاة المرء في بيته الا المکتوبة واخرج ابو داود وصلاة المرء في بيته افضل من صلاته في مسجدي هذا الا المکتوبة وتمامه في شرح المنية (ردالمحتار باب الوتر والنوافل ص۲۳۸ ج۱، ط.س. ج۲ ص۲۲) له دي څخه څرگنده سوه چي لمونځ کوونکی دسنتو لپاره تم کول او داجتماعا دعا کولو دستور په نبوي دور کي نه وو او نه اوس التزام صحيح دی ځکه چي دحديث څخه خلاف دی، والله اعلم. ظفير

لك الحمد په لوړ اواز سره وايي نو دهغه لمونځ بلا كراهته جايزدى اوكه نه؟

جواب: قال في الدر المختار في بيان سنن الصلوة والثناء والتعوذ والتسمية والتامين وكونهن ([1]) سرا الخ وفيه ايضا وكذا في التسميع والسلام واما المؤتم والمنفرد فيسمع نفسه ([2]) الخ وفيه ايضاً ترك السنة لا يوجب فساداً ولا سهواً بل اساءة الخ وقالوا الاساءة ادون من الكراهة ([3]) في الشامي، الاساءة افحش من الكراهة ([4]) الخ، ددي ټولو روايتونو څخه څرګنده سوه چي جهر بالتامين والتحميد دحنفيانو په نزد خلاف سنت دى، اومرتكب ددي مسئي (بدكوونكى) دى. فقط

په ناسته دلمونځ كولو په حالت كى به دركوع هئيت څنګه وي؟ سوال: (۳۵۳) په ناسته لمونځ كولو كي دركوع په حالت كي كوناټي له پوندو څخه پورته لوړول په كاردي اوكه سر ټيټول كفايت كوي؟

جواب: سر ښه ټيټول كافي دي او كمال ركوع په داسي حالت كي يعني په ناسته لمونځ كولو كي دا ده چي په ركوع كي تندى دزنګنونو مقابل سي مګر كه چيري لږ اندازه يي هم سر ټيټ كړ دملا دانحناء سره نو داهم كافي دى، په شامي كي له برجندي څخه منقول دي: ولو كان يصلي قاعدا ينبغي ان يحاذي جبهته قدام ركبتيه ليحصل الركوع اهـ قلت ولعله محمول على تمام الركوع وإلا فقد علمت حصوله باصل طأطأة الرأس اي مع انحناء الظهر ([5]). شامي. فقط

له ډنځه وخته لمانځه څخه ورروسته دعا سنت ده: **سوال**: (۳۵۴) دپنځه وخته لمانځه څخه وروسته ددعا لپاره لاسونه پورته كول سنت دي اوكه بدعت دى، زيد په دي خاطر دعا ترك كړه چي په دي باره كي څه حديث وارد نه دى، دا فعل څنګه دى؟

جواب: دپنځه وخته لمانځه څخه وروسته لاس پورته كول او دعا غوښتل سنت نبويه صلى الله عليه وسلم دى، حصن حصين چي دحديثو معتبر كتاب دى په هغه كي احاديث مرفوعه په دعاكي دلاس پورته كولو اوتر دعا وروسته پرمخ باندي دلاسونو راتيرولو موجود دى هغه دي وكتل سي دلمونځونو څخه وروسته ددعا مسنون كيدل هم په هغه

([1]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب في سنن الصلوة ص۴۴۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۵. ظفير

([2]) شامي ص۴۴۳، باب صفة الصلاة ايضاً، ط.س. ج۱ ص۴۷۵. ظفير

([3]) ايضا جلد اول ص۴۴۲، ط.س. ج۱ ص۴۷۳ – ۴۷۴. ظفير

([4]) ردالمحتارباب ومطلب ايضا جلد اول ص۴۴۲، ط.س. ج۱ ص۴۷۸. ظفير

([5]) ردالمحتار باب صفة الصلوة بحث الركوع والسجود جلد اول ص۴۱۲، ط.س. ج۱ ص۴۷۴. ظفير

کي ذکر دي (۱) نو دزيد دا فعل يعني له لمانځه ځخه وروسته ددعا پرېښودل دسنت خلاف دی. (۲) فقط

له ثناء، تشهد اوداسي نورو ځخه مخکی بسم الله نسته: سوال: (۳۵۵) په لمانځه کي له ثناء، تشهد، درود دعا او دعاء قنوت ځخه مخکي بسم الله لوستل ښايي اوکه نه؟

جواب: بسم الله لوستل دسورت فاتحي په پيل کي اودسورت ځخه مخکي دي دتشهد او داسي نورو ځخه مخکي دبسم الله دلوستلو حکم نسته، مګر په ځينو رواياتوکي په تشهد او دعاء قنوت کي بسم الله وارده ده، که يي ووايي نوڅه ستونزه نسته. (۳)

له فرضو ځخه وروسته او له سنتو ځخه مخکی ددعا اندازه ځومره ده؟ سوال: (۳۵۶) له فرضو ځخه وروسته دسنتو او نوافلو ځخه مخکي په دعا کي داللّهم انت السلام ځخه زيات لوستل جايز دي او که نه؟ شاه ولي الله رحمه الله په حجة الله البالغه کي نوري دعاګاني نقل کړي دي او دهغو لوستل يي غوره ليکلي دي په دي باره کي څه حکم دی؟

جواب: دغه دعاګاني او اذکار لوستل وروسته دفرض لمانځه ځخه دسنتو رواتبو يعني موکدو ځخه مخکي جايز او مستحب دي اوپه دي کي هيڅ بدي نسته، او ځينو فقهاوو چي دا ليکلي دي چي دفرضو ځخه وروسته دي له اللهم انت السلام الخ ځخه زيات لوستل نه کوي نو ددي مطب دانه دی چي ددي ځخه زيات لوستل مکروه دي اونه غرض ددي ځخه تحديد دی اوکه چيري دځينو فقهاوو دځينو احاديثو ظاهر ته دکتلو په وجه همدا رايه وي نو نور اکثر فقهاء داحاديثو دډيرو رواياتو له امله نور اذکار او ماثوره دعاګاني جايز اومستحب بولي (۴) لکه ځنګه چي حضرت شاه ولي الله صاحب رحمه الله تحرير فرمايلي دي.

---

(۱) قال رسول الله ﷺ اذا سألتم الله فاسئلوه ببطون اكفكم (الى قوله) فاذا فرغتم فامسحوا بها وجوهكم رواه ابوداود. وعن عمر قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا رفع يديه في الدعاء لم يحطهما حتى يمسح بهما وجهه رواه الترمذي (مشكوة كتاب الدعوات فصل ثاني ص۱۹۵). ظفير

(۲) ودبر الصلوت المكتوبات بحواله الترمذي (حصن حصين احوال الاجابة ص۳۰). ظفير

(۳) وتعوذ الخ سرًا الخ لقراءة الخ وكما تعوذ سمي غير الموتم (درمختار) ذكر المصنف ثلاث مسائل تفريعًا على قوله لقراءة بناء على قول اي حنيفة ومحمد ان تعوذ تبع للقراءة اما عند ابي يوسف فهو تبع للثناء الخ لكن مختار قاضي خان والهداية وشروحها والكافي والاختيار واكثر الكتب هو قولهما انه تبع للقراءة وبه ناخذ شرح المنية (ردالمحتار باب صفة الصلوة بعد الفصل ج۱ ص۴۵۲ – ۴۵۷، ط.س. ج۱ ص۴۸۹). ظفير

(۴) ويكره تاخير السنة الا بقدر انت السلام الخ قال الحولاني لا باس بالفصل بالاوراد واختاره الكمال الخ ويستحب ان يستغفر ثلاثا ويقرء اية الكرسي والمعوذات الخ ويدعو ويختم بسبحان ربك الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة فصل كيفيت صلوة جلد اول ص۴۹۴، ط.س. ج۱ ص۴۳۰). ظفير

<u>درکوع په حالت کي الصاق کعبین</u>: سوال: (۳۵۷) دبجلکو یو ځای کول درکوع په حالت کي مسنون دی اوکه نه؟ اوپه درمختارباب السنن کي چي کم روایت اوبحث ددي متعلق دی هغه روایت دعمل قابل دی او که نه؟

جواب: په دي باندي عمل کول صحیح دی ولي چي دعلامه شامي کلام یوازي په دي کي دی چي داسنت دی اوکه نه؟ پاته جواز بلکي په استحباب کي هیڅ شبه نه څرګندیږي او سره له دي چي ددي سنت والی ثابت نه دی په دي وجه که چیري الصاق کعبین ونه کړي نوپر هغه باندي هیڅ ملامتیا نسته. [1] فقط

<u>له فرائضو څخه وروسته</u>: سوال: (۳۵۸) دجمعي څخه وروسته چي کمه دعا له امام سره کوي په هغي کي امین ویل پکار دي اوکه یي هره دعا خوښه وي هغه دي وغواړي؟

جواب: چي کمه دعا یي خوښه وي هغه دي وغواړي، دا اړینه نه ده چي دامام په دعا دي امین ووایي. [2]

<u>په متونوکی دسبابی دپورته کولو ذکر ولی نسته؟</u> سوال: (۳۵۹) په متونو کي یي درفع سبابي ذکر ولي نه دی کړی او دا کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کي ددي تفصیل وګوری په هغه کي یي دځینو متونو څخه هم رفع سبابه نقل کړي ده او درفع سبابي تصحیح یي کړی ده، او امام محمد رحمة الله علیه خپل اودامام ابو حنیفه رحمه الله قول لیکلی دی. [3] فقط

<u>دالله اکبر پرځای یا الله ویل جائز دي اوکه نه؟</u> سوال: (۳٦۰) په لمانځه کي دانتقال په تکبیرونو کي دالله اکبر پر ځای که چیري یوسړی سهواً یا الله یو دوه ځله ووایي نوجایز دی که نه؟

---

(۱) وسننها الخ رفع الیدین الخ وتکبیرة الرکوع الخ والتسبیح فیه ثلاثا وإلصاق کعبیه الخ ویسن ان یلصق کعبیه وینصب ساقیه ویبسط ظهره ویسوی ظهره بعجزه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۴۴ ج۱ وص۴۲۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۳ – ۴۷۲) قال السید ابوالسعود وکذا في السجود ایضا وسبق في السنن ایضاً اهـ والذي سبق هو قوله والصاق کعبیه في السجود سنة در آهـ ولا یخفي ان هذا سبق نظر فان شارحنا لم یذکر ذلك لافي الدر المختار ولا في الدرالمنتقی ولم أره لغیره ایضا فافهم نعم ربما یفهم ذلك من أنه إذا کان السنة في الرکوع الصاق الکعبین ولم یذکر تفریجها بعده فالاصل بقاءهما ملصقین في حالة السجود ایضًا تامل الخ (ردالمحتار باب ایضًا ج۱ ص۴۲۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۳). ظفیر

(۲) یسلم الخ مع الامام الخ ویدعو ویختم بسبحان ربك (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة جلد اول ص۴۸۹ ، ط.س. ج۱ ص۵۲۴). ظفیر

(۳) مفصله حواله تیره سوه: هو قول ابي حنیفة ومحمد (رحمهما الله) وکثرت به الاثار والاخبار فالعمل به اولي (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۷۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۸). ظفیر

جواب: داجایز دی اوپه دي صورت کي لمونځ کیږي. (۱) فقط

په تشهد کي دګوتو حلقه ترکمه پوري باقي ولري؟ سوال: (۳۲۱) په لمانځه کي دننه په قعده کي چي کله دشهادت ګوته پورته کوي نونوري څلور ګوتي بندول په کار دي، دتشهد څخه وروسته ترسلامه پوري داګوتي همغه ډول پکاردي که خلاصي يي کړي؟

جواب: دلا اله ویلو په وخت کي يي چي کله عقد اصابع یا دهغو حلقه کړیده نو بیا هغه تر فارغ کیدلو پوري همغه ډول ایښودل په کار دي کما نقل شامي عن المحیط انها سنة یرفعها عند النفي ویضعها عند الاثبات وهو قول ابي حنیفة ومحمد رحمه الله وکثرت به الاثار والاخبار فالعمل به اولی انتهي فغیر صریح في ان المفتي به هو الاشارة بالمسبحة مع عقد الاصابع علی الکیفیة المذکورة، شامي (۲) جلد اول همدا ډول متعدد عبارتونه دي په کوموکي چي دعقد اصابع (دګوتو راغونډولو) او له اشاري څخه وروسته دهغو دخلاصولو ذکر نسته چي ددي صریح دلیل دی چي وروسته دراغونډولو څخه خلاصول مناسب نه دي، فقط

په رکوع کي دبجلکو یوځای کول سنت دي اوکه نه؟ سوال: (۳۲۲) په رکوع کي ددواړو بجلکو یو ځای کول سنت دی او که نه؟ که چیري سړی په دي باندي عامل وي نودهغه منع کول جایز دي اوکه نه؟

جواب: اقول وبالله التوفیق، په شامي کي راغلي دي: ویکره القیام علی احد القدمین في الصلوة بلاعذر وینبغي ان یکون بینهما مقدار اربع اصابع الید لانه اقرب الي الخشوع هکذا روی عن ابي نصر الدبوسي انه کان یفعله کذا في الکبری وما روی انهم الصقوا الکعاب بالکعاب ارید به الجماعة اي قام کل واحد بجانب الاخر کذا في فتاوی سمرقند الخ ص۲۹۹ جلد اول (۳) ددي روایت څخه دا خبره څرګنده سوه چي دقیام په حالت کي ددواړو پښو ترمینځ دڅلورو ګوتو فاصله پکار ده او داچي دبجلکو دیوځای کولو مطلب محاذات دی چي دسوُّوا صفوفکم وتواصُّو وسدوا الخلل، اودنورو احادیثو څخه مستفاد دی نوکله چي په حالت دقیام کي دڅلورو ګوتو فاصله په پښوکي پریښودل په کار دي نو په رکوع کي هم په همدي حالت باندي اوسیدل په کار دي، په هر

---

(۱) وصح شروعه بتسبیح وتهلیل وتحمید وسائر کلم التعظیم الخالصة له تعالی الخ کما صح لو شرع بغیر عربیة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل تألیف الصلاة ج۱ ص۴۵۰، ط.س. ج۱ ص۴۸۳). ظفیر

(۲) ردالمحتار، باب صفة الصلوة بحث القیام جلد اول ص۴۱۴، ط.س. ج۱ ص۵۰۹. ظفیر

(۳) ددي جملو دپاره وګورئ: مشکوة باب تسویة الصفوف. ظفیر

حال ښكاري چي اصل سنت له پيوستوالى، برابروالى اودصف دسيده كولو څخه حاصل وي، او له تجربي څخه څرګنديږي چي په ركوع او سجده كي دبجلكو يو ځاى كول حقيقتاً متعذر دى يا په ډير تكليف او دقت سره كيږي، پوندي خو يوځاى كيدلاى سي مګر په تجربي سره څرګنده سوه چي دپوندو په يوځاى كولو سره كعبين بجلكي نه يوځاى كيږي البته دكعبينو برابري په پوره ډول سره په دي كي حاصليږي اوهمدا مقصود دشارع عليه السلام معلوميږي لكه څنګه چي داحاديثو څخه ثابت دي او ددي زيات تحقيق او تفصيل سره له نقله دعباراتو مولانا ميرك شاه مدرس مدرسه هذا په بله پرچه كي ليكلي دي هغه دي ملاحظه كړله سي. فقط

نور له مولانا ميرك شاه صاحب مدرس دار العلوم (ديوبند) له لوري

جواب: اقول وبالله التوفيق، دا مسئله (الصاق كعبين) كه څه هم دمتاخرينو حنفيو په كتابونو كي سته مګر دمذهب دامامانو او دمتقدمينو حنفيه ؤ په نزد ددي هيڅ اصل نه ليدل كيږي په دي ډول دمتقدمينو په معتبرو كتابونو كي ددي هيڅ ذكر نسته، بلكي حقه داده چي دا مسئله دټولو څخه مخكي زاهدي په مجتبى كي ذكر كړيده بيا دهغه څخه قهستاني جامع الرموز او په شرح كيدانى كي او حلبي دمنيي په شرحه كي، او ابن نجيم په بحر كي، او تمرتاشي (دبحر دصاحب شاګرد) په نهج القضاء كي نقل كړيده او سره له دي هيڅ ډول ترديد يي هم دنقل كولو په وخت كي نه دى كړى په دي وجه دا معمول به وګڼل سوه، او له هم دي وجهي صاحب دبحر اوصاحب ددرمختار دجزم په صيغي سره دا نقل كړه، دي لوري ته دځينو فقهاوو دكلام او دتوارث او تعامل څخه څرګنديږي چي تفريج هم سنت كيدل په كار دي، لكه چي په سعايه كي ذكر دى ورأيت كلاما للشيخ محصد حيات السندي يقتضى اثبات سنية التفريج ونفي سنية الالصاق [١] چي دي حالاتو ته وكتل سي نو دمتاخرينو عبارت به مؤول وي يا مرجوح، په طوالع الانوار شرح درمختار كي شيخ محمد عابد رحمه الله ددي په تاويل كولو سره دالصاق كعبين څخه محاذات دكعبينو مراد اخيستى دى اوپه دي كي يي دعلامه رحمتي دقول څخه استيناس هم كړى دى لكه چي ليكي: قوله والصاق كعبيه اي حالة الركوع قال الشيخ رحمتى مع بقاء تفريج مابين القدمين قلت لعله ارأد من الالصاق المحاذاة وذلك بان يحاذي كل من كعبيه لاخر فلا يتقدم احدهما على الاخر [٢] دا خو دمتاخرينو دهغه

---

(١) سعايه.

(٢) طوالع الانوار.

قول دتاویل صورت دی چي په طوالع الانوار شرح درمختار کي ذکر دي او کومو فقهاوو چي ددي تاویل اراده نه ده کړي هغوی دي ته قول مرجوح وایي او دزاهدي په اوهامو کي یي شاملوي. کما في السعایة نقل عن تعلیق الشیخ ابي الحسن السندي علی الدرالمختار هذه السنة انما ذکرها من المتاخرین تبعا للمجتبی ولیس لها ذکر في الکتب المتقدمة ولم یرد في السنة علی ما وقفنا علیه وکان بعض مشائخنا یری انه من اوهام صاحب مجتی وکأنهم توهموا مما ورد أن الصحابة کانوا یهتمون بسد الخلل في الصفوف حتی یضمون الکعاب والمناکب ولا یخفی ان المراد ههنا إلصاق کل کعب بکعب صاحبه لاکعبه مع الکعب الاخر (۱) اهـ خلاصه دا چي دواړه بجلکي په رکوع کي بالکل یوځای کول ځنګه چي دمجتبی او دهغه داتباعو په کتابونو کي واقع سوی دي په خپل ظاهر مفهوم باندي محمول نه دي اوکه چیري په ظاهر مفهوم باندي محمول هم سي نو دصاحب مجتبی داوهامو څخه به وي، مګر په سعایه کي یي شق اول اختیار کړی دی او په رکوع کي دبجلکي دبجلکي سره یوځای کول دسنتیت نفي په ډیرو دلائلو سره ثابته ده فلیراجع. کتبه میرك شاه، فقط

<u>په تشهد کي دسبابي دپورته کولو تحقیق</u>: **سوال**: (۳۲۳) په تشهد کي دسبابي دپورته کولو متعلق دحنفي عالمانو کم مذهب دی، ایا سنت ده که مستحب؟ او دکم وخت څخه تر کم وخت پوري یي پورته کوي؟ حضرت مجدد صاحب رحمه الله ددي خلاف ولي فرمایي او حلقه جوړول ځنګه دي؟

جواب: صحیح دا ده چي دشهادت ګوته په تشهد کي پورته کول سنت ده او امام محمد رحمه الله په موطا کي فرمایلي دي: وهو قولي وقول ابي حنیفة رحمه الله (۲) او مستحب دا دی چي پرنفي باندي پورته کړي او پراثبات باندي یي کښیږدي، وفي المحیط انها سنة یرفعها عند النفي ویضعها عند الاثبات وهو قول ابي حنیفة ومحمد رحمهما الله وکثرت به الاثار والاخبار فالعمل به اولی. (۳) او حضرت امام رباني رحمه الله بناءاً علی المتون عدم رفعه راجحه ګڼلی ده مګر جمهورو فقهاوو او محدثینو ددي دخلاف تصحیح فرمایلي ده، او شراحو دمتونو روایت صحیح او مفتی به نه دی ګڼلي او دحضرت مجدد صاحب رحمه الله اتباعو او خلفاوو هم دامام رباني دقول تاویل فرمایلی دی

(۱) سعایه.
(۲) موطا إمام محمد.
(۳) ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في تالیف الصلوة جلد اول ص۴۷۵، ط.س. ج۱ ص۵۰۹. ظفیر

او دسبابې داشارې سنت کیدل یې ثابت فرمایلي دي، او حلقه کول په ابهام او په وسطی سره او په راغونډولو دخنصر او بنصر او اشاره کول په مسبحې سره سنت دي: وصفتها ان يحلق من يده اليمني عند الشهادة والابهام والوسطى ويقبض البنصر والخنصر ويشير بالمسبحة الخ شامي (۱). فقط

دسجدې څخه دپاڅيدلو په وخت کې سيده دريدل دسنت مطابق دي: **سوال**: (۳۶۴) غير مقلدين دا هم وايي چې حنفيان دسجدې څخه دسر په پورته کولو سره سم سيده ودريږي، دا غير مشروع دي اوپه دې سره په لمانځه کې خلل راځي بلکې دسجدې څخه دسر پورته کولو څخه وروسته لږ کښينستل هم په کار دي، دا قول صحيح دی او که نه؟

جواب: ددې جواب صاحب دهدايې په مختصرو الفاظوکې دا ډول ورکړی دی: ولنا حديث ابي هريرة عنه ان النبي ﷺ كان ينهض في الصلوة على صدور قدميه ومارواه محمول على حالة الكبر (۲) الخ. فقط

دګوتې پورته کول او حضرت مجدد صاحب رحمه الله: **سوال**: (۳۶۵) دفقهې داکثرو کتابونو څخه ښکاريږي چې په التحيات کې سبابه ګوته پورته کول سنت او دثواب موجب ده، اوحضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله مدرس دهلوي دا فعل سنت نبوي ګرځوي، مګر حضرت امام رباني مجدد الف ثاني رحمة الله عليه دافعل په ۳۱۲ مکتوب کې حرام فرمايي، په دې دواړو حضراتو کې دچا قول معتبر او مستند دی؟

جواب: په دې کې صحيح او مستنده خبره دا ده چې اشاره بالسبابه په تشهد کې سنت او مستحب ده، جمهور امت همدې لورې ته دی او په درمختارکې يې دعدم رفع سبابې روايت نقل کړی دی او بيا يې ددې خلاف دډېرو رواياتو او دلائلو سره سنت والی ثابت کړی دی، او امام محمد رحمه الله په موطا کې خپل او دإمام صاحب رحمه الله مذهب درفع سبابې سنت والی نقل کړی دی (۳) او حضرت مجدد صاحب داسې فرمايلي دي، مګر محققه خبره دا ده چې رفع سبابه سنت ده ددې پرېښودل نه دي په کار: هذا خلاصة

---

(۱) ایضًا. ظفير

(۲) هدايه باب صفة الصلوة ص۱۰۱ ج۱. يعني دحضرت ابو هريره رضي الله عنه بيان دی چې نبي کريم ﷺ به په لمانځه کې دسجدې څخه دولاړيدو په وخت کې سيده دخپلو دواړو پښو په سرونو باندې دريدی دسجدې څخه دسر پورته کولو څخه وروسته به لږ وخت نه کښېنستی پاته چې په کم روايت کې دکښينستلو څخه دوروسته پاڅيدلو ذکر دی هغه دحضور ﷺ دبوډاوالی واقعه ده چې دخپل کمزوری به وجې سره به يې داسې کول، دغه ډول په دواړو حديثونو باندې دعمل صورت راوزي، والله أعلم. ظفير

(۳) تفصيلي حواله مخکې تېره سوه. ظفير

مافصله و حققه العلماء المحققون من الاحناف فلا اشكال فان اختلاف الامة رحمة من الله المتعال. فقط

که چیری په اوله قعده کی امام ولاړسي او مقتدي التحیات پوره کړي نه وي نوهغه ته څه کول په کاردي؟ **سوال**: (۳۲۶) که چیري امام په اوله قعده کي التحیات ووایي او ولاړ سي او مقتدي پاته وي نو هغه څه وکړي اوکه چیري یي مقتدي مخکي ووایي نو چپ به ناست وي اوکه څه وکړي؟

جواب: مقتدي دي التحیات پوره کړي او ولاړ دي سي (۱) او که چیري یي مقتدي مخکي ووایي نو چپ دي اوسي یا دي داخري کلمي تکرار کوي. (۲) فقط

په لمانځه کی په درود کی دذریات او ازواج کلمه زیاتول څنګه دي؟ **سوال**: (۳۲۷) یو صاحب لیکلي دي چي په لمانځه کي کم درود شریف لوستل کیږي په هغه کي لفظ دازواج او ذریات ورسره زیات کړي په دي کي ثواب دی مثلاً: اللهم بارك على ازواجه وذرياته الخ، دا الفاظ زیاتول صحیح دي او که نه؟

جواب: چي څومره قدر معمول دی همغه کافي دی، که څه هم په زیاتولو کي څه بدي نسته. (۳) فقط

په سلام کی دي یوازي مخ ګرځوي سینه دي نه ګرځوي: **سوال**: (۳۲۸) دلمانځه څخه دوتلو لپاره دسلام ګرځولو په وخت کي دقبلي له لوري یوازي مخ وګرځوي او که سینه هم؟

جواب: یوازي مخ ګرځول دواړو لورو ته په سلام ګرځولو کي کا في دی. (۴) فقط

سورت یوځای کول واجب دي: **سوال**: (۳۲۹) ضم دسورت فرض دی که واجب؟ او ترڅومره

---

(۱) لو رفع الامام راسه الخ قبل ان يتم الماموم التسبيحات الثلاث وجب متابعته الخ بخلاف سلامه او قيامه لثالثة قبل اتمام الموتم التشهد فانه لايتابعه بل يتمه لوجوبه ولو لم يتم جاز (درمختار) اي صح مع كراهة التحريم الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل تاليف الصلوة جلد اول ص۴۲۳، ط.س. ج۱ ص۴۹۵). ظفير

(۲) ولايزيد في الفرض على التشهد في القعدة الاولى اجماعا الخ ولو فرغ الموتم قبل امامه سكت اتفاقا (ايضاً ج۱ ص۴۷۶ – ۴۷۷، ط.س. ج۱ ص۵۱۰). ظفير

(۳) ولذا قال في شرح المنية والاتيان بما في الاحاديث الصحيحة اولى الخ (ردالمحتار باب ايضاً جلد اول ص۴۷۹، ط.س. ج۱ ص۵۱۳). ظفير

(۴) وتحويل الوجه يمنة ويسرة للسلام (أي من السنن (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب سنن الصلوة ص۴۴۵ ج۱، ط.س. ج۱ ۲۴۷۷) ولها أداب تركه لايوجب اساءة ولاعتابا لكن فعله افضل الخ والى منكبه الايمن والايسر عند التسليمة الاولى والثانية لتحصل الخشوع (ايضا اداب الصلوة ص۴۴۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۷). ظفير

اندازي پوري؟

جواب: واجب دی په اندازه ددري ایتونو. ([1]) فقط

امامت پرته له پټکی څخه ثابت دی اوکه نه؟ سوال: (۳۷۰) درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه یا دعلماوو څخه پرته له پټکی لمونځ کول ثابت دي اوکه نه؟

جواب: اوکلکم یجد ثوبین وغیره داحادیثو څخه ښکاره څرګنده ده چي پټکی له ضروریاتو دصلوة یا امامت څخه نه دی. ([2])

چي په رکوع کی امام توندي کوي نو ایا دمقتدي لمونځ کیږي؟ سوال: (۳۷۱) امام په رکوع او سجده کي دومره تلوار کوي چي مقتدیان دري ځلي تسبیح نه سي ویلای، ایا په دي صورت کي دمقتدیانو لمونځ کیږي؟

جواب: امام ته داسي تلوار په رکوع اوسجدو کي نه دی په کار چي مقتدیان دري ځله تسبیح ونه سي ویلای، مګر که چیري دمقتدیانو دري ځله تسبیح پوره نه سي نو دمقتدیانو لمونځ صحیح اوکامل سو، په هغه کي څه نقصان نه راځي ([3]). فقط

ښځي څنګه سجده وکړي؟ سوال: (۳۷۲-۱) ښځو ته دسرو په شان سجده کول په کار ده اوکه څنګه؟

دتشهد په حالت کي به نظر پرکم ځای وي؟ سوال: (۳۷۳-۲) دتشهد په حالت کي به کم ځای ته ګوري؟

جواب: (۱) ښځو ته خپل بدن او اندامونه په سجده اوداسي نورو کي راټولول په کار دي ([4]) دسړیانو په شان خلاصول نه دي په کار، دا مکروه دي.

(۲) دلمانځه په ادابو کي دي، چي په حالت دقیام کي دي دسجدي پر ځای باندي نظر لري او درکوع په حالت کي دي دپښو پرشا باندي او دسجدي په حالت کي دي دپزي دکناري لوري ته اوپه حالت دقعود اوتشهد کي دي دخپلي سینې لوري ته نظر کوی الخ،

([1]) ولها واجبات الخ (ومنها) ضم اقصر سورة کالکوثر او ماقام مقامها وهو ثلاث ایات قصار (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة جلد اول ص۴۲۷، ط.س. ج۱ ص۴۵۲ – ۴۵۸).

([2]) دار قطنی، باب الصلوة في الثوب الواحد جلد اول ص۱۰۵. ظفیر

([3]) لو رفع الامام رأسه من الرکوع والسجود قبل ان یتم المأموم التسبیحات الثلاث وجب متابعته (درمختار) یسبع فیه ثلاثا فانه سنة علی المعتمد المشهور في المذهب لافرض ولا واجب کما مر فلا یترک المتابعة الواجبة لاجلها، (ردالمحتار، باب صفة الصلوة جلد اول ص۴۲۳، ط.س. ج۱ ص۴۹۵). ظفیر

([4]) والمرأة تنخفض فلا تبدي عضدیها وتلصق بطنها بفخذیها لانه استر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار جلد اول ص ۴۷۱، ط.س. ج۱ ص۵۰۴). ظفیر

(١) درمختار. فقط

امي څنګه لمونځ وکړي؟ سوال: (۳۷۴- ۱) څوك چي لمونځ نه سي زده کولای نوهغه به څه کوي؟

له فرضو څخه مخکی اني وجهت ويل څنګه دي؟ سوال: (۳۷۵-۲) ايا له فرضو څخه مخکي اني وجهت وجهي للذي فطرالسموت الخ لوستل په کار دي؟

جواب: (۱) دقراءت زده کولو کوښښ ته دي دوام ورکړي او دلمانځه افعال دي ادا کوي اوپه کار دي چي په امام پسي په جمع کي شريکيږي او لمونځ دي ادا کوي، کله چي قراءت اوداسي نور زده کړي نوهغه وخت دي لمونځ باقاعده کوي. (٢)

(۲) څه تکليف نسته، له نيت څخه مخکي دي ووايي. (٣) فقط

دفرض لمونځونو څخه وروسته دعا جايز ده اوکه نه؟ سوال: (۳۷٦) له فرضو څخه وروسته دعا غوښتل جايز دي؟ که چيري جايز وي نوتر څومره وخته پوري؟

جواب: دعا غوښتل له ټولو فرضو او سنتو لمونځونو څخه وروسته جايز ده او مستحب ده څومره چي مناسب وي دعا دي وکړي خو له کومو فرائضو څخه وروسته چي سنت دي دهغو څخه وروسته دي ډير ساعت دعا نه کوي له دعا څخه دفارغيدلو وروسته دي سنت وکړي (٤). فقط

په لوړ او کرار اواز سره دامين تحقيق: **سوال**: (۳۷۷) په لوړ او کرار اواز کي دامين تحقيق څه دی؟ او که چيري غير مقلدين امين په لوړ اواز سره ووايي نو دحنفيانو په لمانځه کي څه خلل راځي اوکه نه؟ او په دي باره کي دحنفيانو او غير مقلدينو په مينځ کي هميشه جګړه وي، حنفيان وايي چي جومات دي تقسيم کړل سي غير مقلدين دي زموږ

---

(١) نظره الي موضع سجوده حال قيامه والي ظهر قدميه حال ركوع والي ارنبة انفه حال سجوده والي حجره حال قعوده (الدر المختار على هامش ردالمحتار جلد اول ص۴۴۲، ط.س. ج۱ ص۴۷۷). ظفير

(٢) وذكر التمرتاشي يجب ان لايترك الامي اجتهاده اناء ليله ونهاره ليتعلم قدر ماتجوز به الصلوة ان قصر لم يعذر عند الله تعالى (غنية المستملي ص۴۸۴) ولايلزم العاجز عن النطق كاخرس وامي تحريك لسانه وكذا في حق القراءة هو الصحيح لتعذر الواجب فلا يلزم غيره الابدليل فكفى النية لكن ينبغي ان يشترط فيها القيام الخ (الدرالمختار باب صفة الصلوة جلد اول ص۷۴). ظفير

(٣) والاولى ان ياتي بالتوجه قبل التكبير ليتصل النية به هو الصحيح (هدايه باب صفة الصلوة جلد اول ص۹۲).

(٤) ثم يسلم عن يمينه ويساره (الى قوله) ويستحب ان يستغفر ثلاثا ويقرء اية الكرسي والمعوذات ويسبح ويحمد ويكبر ثلاثا وثلثين ويهلل تمام المائدة ويدعو ويختم سبحان ربك (الدالمختار على هامش ردالمحتار جلد اول ص۴۹۴، ط.س. ج۱ ص۵۲۴) ويكره تاخير السنة الا بقدر اللهم انت السلام الخ وقال الحلواني لاباس بالفصل بالاوراد واختاره الكمال ايضاً ص۴۹۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۰). ظفير

جومات ته نه راځي، او غير مقلدين وايي چي جوماتونه دي نه تقسيميږي په دي صورت کي څه حکم دی؟

جواب: دحنفيانو مذهب دا دی چي امين کرار ويل په کار دي، فقهاء حنفيه دکرار اواز امين ته مسنون فرمايي او په حديث کي دکرار اواز امين هم وارد سوی دی په شرح منيه کي راغلي دي: وقد روي احمد وابو يعلي والطبراني والدارقطني والحاکم في المستدرك من حديث شعبة عن سلمة بن کهيل عن حجر بن العنبس عن علقمة بن وائل عن ابيه انه صلی مع رسول الله صلی الله عليه وسلم فلما بلغ غير المغضوب عليهم ولا الضالين قال امين واخفى بها صوته وقال الشافعي رحمه الله واحمد رحمه الله يجهر الامام والماموم بامين لما روى ابن ماجة کان عليه الصلوة والسلام اذا تلا غير المغضوب عليهم ولا الضالين قال امين حتى يسمع من في الصف الاول فيرتج المسجد قلنا تعارض روايتا الجهر والاخفاء وامين دعاء فان معناه استجب (۱) الخ ددي عبارت څخه واضحه ده چي علماءِ حنفيه دکرار اواز حديث ته ترجيح ورکوي او دهغوی په نزد امين پټ ويل سنت دي مګر ددي سره مسئله اختلافي ده، په دي خاطر حنفيانو ته هم تعصب نه دي کول په کار دغير مقلدينو دامين په لوړ اواز ويلو سره په لمانځه کي څه خلل نه راځي مګر غير مقلدو ته هم تعصُّب نه دي کول په کار، کله چي دامين پټ ويل هم په حديث شريف کي وارد دی او هغه راجح هم دی نو په خپل نظر باندي ولی ټينګيږي؟ پاته سوه دا چي دحنفيانو په جوماتونو کي که چيري دغير مقلدينو راتلل موجب دفساد او فتني وي نو هغوی دي بند کړل سي چي دحنفيانو په جوماتونو کي دي لمونځ نه کوي څرنګه چي روافض بنديږي. فقط

(۳۷۸) سوال: له فرضو څخه وروسته پرسر باندي لاس ايښودل اودعا کول ثابت دي اوکه نه؟

ايا له فرضو څخه وروسته پرسر باندي لاس ايښودل اوڅه دعا لوستل ثابت دي؟ په رکوع، سجدو اوقيام کي ددواړو پښو په مينځ کي څومره فاصله په کار ده؟

جواب: له فرضو څخه وروسته پرسر باندي لاس ايښودل او دادعا لوستل، بسم الله الذي لا اله الا الله هو الرحمن الرحيم اذهب عنى الهم والحزن، په حصن حصين (۲) کي راغلي دي، حديث په دي باره کي منقول دی، او ددواړو پښو بجلکي يوځای کول په رکوع او

(۱) غنية المستملی ص۳۰۲. ظفير

(۲) وګورئ: حصن حصين ص۸۵ وکان صلى الله عليه وسلم اذا صلى وفرغ من صلوته مسح يمينه على رأسه وقال الذي لا اله الا هو الرحمن الرحيم اللهم اذهب عنى الهم و الحزن (ايضا). ظفير

سجده كي دفقهي په كتابونو كي مسنون ليكلي دي: ويسن ان يلصق كعبيه، (۱) در مختار قال السيد ابا السعود وكذا في السجود ايضاً، شامي، (۲) پاته دقيام په حالت كي په شامي كي يي ليكلي دي چي په پښوكي دڅلورو ګوتو فاصله په كار ده: وينبغي ان يكون بينهما مقدار اربع اصابع اليد (۳). فقط

دمختلف فيها مسائلو متعلق: **سوال**: (۳۷۹) امين په لوړ اواز او فاتحه خلف الامام او لاسونه پورته كول دحنفيانو په نزد جايز دي اوكه نه؟ او په دي مسائلو كي دحنفيانو دلائل څه دي؟

جواب: امين په لوړ اواز سره او فاتحه خلف الامام او لاسونه پورته كول جايز نه دي (۴) او دلائل ددي مسائلو له حنفيانو سره ډير دي او اياتونه او احاديث په دي باره كي موجود دي چي په ډيرو كتابونو اورسالو كي شائع سوي دي، دامين په باره كي: واخفى بها صوته وارد دي او دقراءة خلف الامام په منع والي كي: واذا قرأ فانصتوا دمسلم په روايت كي موجود دي (۵) او دلاسونو دپورته كولو په باره كي حديث دابن مسعود رضى الله عنه: الا اصلي بكم صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلي ولم يرفع يديه الامرة واحدة مع تكبير الافتتاح. (۶) فقط

څلورم فصل: دلمانځه اداب

چي امام پرمصلى باندي موجود وي نو ايا هغه وخت به هم مقتديان ناست اوسي؟ سوال: (۳۸۰) كله چي امام په مصلي باندي موجود وي نو امام او مقتدي ته دتكبير په وخت كي په حي علي الفلاح باندي ددريدلو متعلق چي دفقهي په كتابونو كي حين قيل حي على الفلاح مصرح دى، دا دامام اعظم رحمه الله قول دى اوكه نه دى او صحيح دى كه غلط؟

سوال: (۳۸۱-۱) ايا مسئله نوي ده او په حي على الفلاح باندي په دريدلو سره صف بندي ناممكنه ده؟

سوال: (۳۸۲- ۲) په دي قول باندي عمل كوونكي او نورو ته ترغيب وركوونكي څنګه

(۱) ردالمحتار ص۴۱۴ ج۱ باب صفة الصلوة بحث القيام ط.س. ج۱ ص۴۴۴. ظفير
(۲) الدرالمختار على هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة ص۴۲۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۳. ظفير
(۳) ردالمحتار ص۴۲۱ ج۱ باب صفة الصلوة بحث القيام ط.س. ج۱ ص۴۹۳. ظفير
(۴) مسلم جلد اول ص۱۷۴.
(۵) مشكوة باب صفة الصلوة ص۷۷. ظفير
(۶) وګورئ: غنية المستملي ص۳۰۲. ظفير

دي اوعمل نه کوونکي او نورو لره منع کوونکي څنګه دي؟

جواب: (۱ – ۳) بسم الله الرحمن الرحيم، اقول وبالله التوفيق، بيشکه فقهاوو دلمانځه په ادابو کي دا خبره ليکلي ده چي کم وخت تکبير کوونکی حي علی الفلاح ووايي نو دائمه ثلاثه يعني دامام صاحب رحمه الله او صاحبينو رحمهما الله په نزد امام او مقتديان ټول دي ودريږي، کذافي الدرالمختار، اوداهم په درمختار کي راغلي دي چي دا حکم استحبابي هغه وخت دی چي امام هلته محراب ته نزدي دمخکي څخه موجود وي اوکه چيري امام په خپل ځای خپله حجره اوداسي نورو کي وي نو کم وخت چي امام راسی هغه وخت دي ټول ودريږي عبارت ددرمختار دا دی: ولها اداب ترکه لايوجب اساءة ولا عتاباً کترك سنة الزوايد لکن فعله افضل ونظره الی موضع سجوده حال قيامه (الی ان قال) وقيام الامام والموتم حين قيل حي علی الفلاح الخ ان کان الامام بقرب المحراب والا فيقوم کل صف ينتهي اليه الامام علی الاظهر الخ وشروع الامام في الصلوة مذ قيل قد قامت الصلوة ولو اخر حتی اتمها لاباس به اجماعاً وهو قول الثاني والثلاثة هو اعدل المذاهب الخ وفي القهستاني الخ انه الاصح قوله انه الاصح لان فيه محافظة علی فضيلة متابعة الموذن واعانة له علی الشروع مع الامام شامي (۱) نو څرګنده سوه چي دا امور له ادابو څخه دي ددي په ترك باندي دومره سختي کول چي ددي پريښوونکي ته لعنتي وايي ډير ظلم اوزياتی دی څنګه چي په خپله علامه شامي دامام په شروع کي په قدقامت الصلوة ويلو باندي بحث کړی دی چي صحيح او انصاف والا مذهب دا دی چي ترڅو پوري تکبير ويونکی دپوره تکبير څخه فارغ نه سي تر هغه وخت پوري دي امام لمونځ نه پيل کوي ولي چي په دي کي به دټول تکبير جواب ټول کسان ورکوي چي مستحب او مسنون دی، په حديث کي راغلي دي چي کم وخت به تکبير کوونکی قد قامت الصلوة ويل نو هغه وخت به نبي کريم صلی الله عليه وسلم اقامها الله وادامها لوستل (۲) اودا هم په حديث شريف کي راغلي دي: سووا صفوفکم فان تسوية الصفوف من اقامة الصلوة ومن تمام الصلوة (۳) اوپه حرمينو شريفينو اونورو ښارونو کي دا عادت دی چي کم وخت مؤذن دتکبير ويلو لپاره ودريږي نو مخکي دا حديث وايي: سووا صفوفکم الحديث،

(۱) ردالمحتار، باب صفة الصلوة فصل اداب الصلوة ص۴۴۲ – ۴۴۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۹. ظفير

(۲) عن ابي امامة وبعض اصحاب رسول الله ﷺ قال ان بلالا اخذ في الاقامة الی ان قال قد قامت الصلوة قال رسول الله ﷺ اقامها الله وادامها وقال في سائر الاقامة کنحو حديث عمر في اذان رواه ابوادود (مشکوة، باب فصل الاذان واجابة الموذن فصل ثاني). ظفير

(۳) مشکوة باب تسوية الصف فصل اول ص۹۸. ظفير

غرض داچي په دي باره کي شرعا وسعت دی او دفقهاوو دقول: والقيام حين قيل حي على الفلاح دا مطلب کيدی سي چي که چيري دمخکي څخه امام او مقتديان ولاړ نه وي نو دغه وخت دي ودريږي. (۱) فقط

په قدقامت الصلوة باندي دامام نيت تړل: **سوال**: (۳۸۳) ايا په قد قامت الصلوة باندي امام ته نيت تړل مفتی به قول دی؟

جواب: په شامي کي يي اصح دا خبره ګرځولي ده چي دتکبير دختميدلو څخه وروسته دي امام لمونځ پيل کړي: وفي القهستاني معزيا للخلاصة انه الاصح، لان فيه محافظة على فضيلة متابعة الموذن واعانة له على الشروع مع الامام، شامي. (۲) فقط

چي په ناسته لمونځ کوي نو درکوع او قعدي په حالت کي به نظر کم ځای لري: **سوال**: (۳۸۴) څوك چي لمونځ په ناسته کوي نو هغه به دناستي په حالت کي خپل نظر پرکم ځای لري، اوکله چي رکوع کوي نو چيري به نظر کوي؟

جواب: څوك چي په ناسته لمونځ کوي نو دناستي په حالت کي دهغه لپاره فقهاوو دا مستحب ليکلي چي دحجر لور ته دي نظر کوي او دحجر معناوي ډيري دي غيږي ته هم وايي او اړخ (بغل) ته هم وايي او په شامي کي يي دا هم ليکلي دي چي خپل قميص او داسي نور چي مخامخ وي هغه ته دي ګوري، غرض دا دی چي په کم کي خشوع حاصليږی اويو لوري ته نظروي اواخوا ديخوا نه وي هغه کار دي وکړي اودا هم په شامي کي راغلي دي چي په تياره کي اونابينا سړی دي دالله ﷻ دعظمت خيال کوي (۳) ددي څخه وروسته دي واضحه وي چي فقهاوو په ناسته لمونځ کوونکي لپاره درکوع په حالت کي هيڅ يو مقام ځرګند کړی نه دی، په دي خاطر دهغه لپاره به همدا مستحب وي

(۱) والقيام للامام ومؤتم الخ (درمختار) مسارعة لامتثال امره والظاهر انه احتراز عن التاخير للتقديم حتى لوقام اول الاقامة لابأس (الطحطاوي على الدرالمختار باب صفة الصلوة اداب الصلوة ص۲۱۵ ج۱). ظفير

(۲) له دي څخه مخکي عبارت دا دی: وشروع الامام في الصلوة مذ قيل قد قامت الصلوة ولو اخر حتى اتمها لاباس به اجماعا وهو قول الثاني والثلاثة وهو اعدل المذاهب کمافي شرح المجمع لمصنفه وفي القهستاني معزيا للخلاصة انه الاصح (درمختار) قوله انه الاصح لان فيه محافظة على فضيلة متابعة المؤذن واعانة له على الشروع مع الامام (ردالمحتار باب صفة الصلوة اداب الصلوة ج۱ ص۴۴۷، ط.س. ج۱ ص۴۷۹). ظفير

(۳) ای نظره الى موضع سجوده حال قيامه الخ والى حجره حال قعوده (درمختار) قوله الى حجره مابين يديك من ثوبك قاموس وقال ايضا الحجر مثلثة المنع وحضن الانسان والمناسب هنا الاول لانه فسر الحضن بما دون الابط الى الکشح او الصدر والعضدان الخ قوله لتحصيل الخشوع علة للجميع لان المقصود الخشوع وترك التاليف الخ واذا کان في الظلام او لم يکن بصيرا يحافظ على عظمة الله تعالى لان المدار عليها (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل اداب الصلوة ج۱ ص۴۴۲، ط.س. ج۱ ص۵۷۷). ظفير

چي په رکوع کي يي کم ځای نظر پريوزي هم هلته دي نظر ساتي او متوجه الی الله دي وي، اصل حکم همدا دی چي ټول لمونځ دي په داسي ډول کوي ګويا چي الله ته ګوري، کما ورد ان تعبد ربك كانك تراه (۱) الحديث. فقط

ايا داقامت په وخت کی دامام اومقتديانو ناست اوسيدل اړين دي: **سوال**: (۳۸۵) دلمانځه په مقرر وخت باندي امام صاحب له خپلي حجري څخه تشريف راوړی او پرمصلي باندي په زنګنونو کښېنستی، او مقتديان هم کښېنستل مؤذن ودريدی او تکبير يي پيل کړی او مقتديان ناست دي، کم وخت چي موذن حي على الفلاح وويله، نو سمدستي امام او مقتديان ودريدل او نيت يي وتړی، خو امام دصف رسته او چپه لوري ته ونه کتل، ايا درسول الله صلی الله عليه وسلم او صحابه وو څه عمل و؟

جواب: په درمختار کي راغلي دي: لايوجب اساءة ولا عتابا (الى ان قال) والقيام لامام وموتم حين قيل حي على الفلاح الخ (۲) له دي څخه څرګنده سوه چي دامام او مقتديانو په حي على الفلاح باندي دريدل له ادابو څخه دي ددي په پرينبودلو سره عذاب او ملامتيا نسته او دغه ډول په درمختار کي راغلي دي: ويصف الامام بان يامرهم بذاك قال الشمني وينبغي ان يامرهم بان يتراصوا وليسدوا الخلل وليسووا مناكبهم الخ (۳) له دي څخه څرګنده سوه چي امام ته دا ښايي چي په تکبيرتحريمه کي دي داسي توندي نه کوي چي صف پوره وي اوکه نه وي، او صف سيده وي اوکه نه وي او ټول لمونځ کوونکي برابر ولاړ وي اوکه نه وي، دی سمدستي نيت وتړي، داسي دي هيڅ وخت نه کوي، اوپه حي على الفلاح باندي خو امام ته دنيت تړلو حکم فقهاوو هم نه دی ليکلی بلکي په قد قامت الصلوة باندي يي ليکلی دی او په دي کي درمختار او شامي او داسي نورو دا ليکلي دي چي غوره دا ده چي دمؤذن دتکبير په ختميدلو باندي نيت وتړي، په در مختار او قهستاني کي يي ويلي دي دخلاصي څخه په نقل کولو سره: انه الاصح (۴) په دي باندي علامه شامي ليکي: لان فيه محافظة على فضيلة متابعة الموذن

---

(۱) مشكوة كتاب الإيمان فصل اول. ظفير

(۲) الدر المختار على هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة فصل اداب الصلوة جلد اول ص۴۴۲ – ۴۴۷، ط.س. ج۱ ص۴۷۷ – ۴۷۹. ظفير

(۳) الدر المختار على هامش ردالمحتار. باب الامامة جلد اول ص۵۳۱، ط.س. ج۱ ص۵۲۸. ظفير

(۴) وشروع الامام في الصلوة مذقيل قدقامت الصلوة ولو اخر حتى اتمها لاباس به اجماعا الخ وفي القهستاني معزيا للخلاصة انه الاصل (الدر المختار، على هامش ردالمحتار اداب الصلوة ص۴۴۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۹). ظفير

واعانة له على الشروع مع الامام (۱) الخ. فقط

پنځم فصل: په لمانځه کي قرائت

قراءت خلف الامام: سوال: (۳۸۶) په قراءت خلف الامام کي څه قول دی؟

جواب: دحنفیانو په نزد په امام پسي قراءت دفاتحي جایز نه دی، عن انس قال صلى رسول الله ﷺ ثم اقبل بوجهه فقال اتقرؤن والامام يقرأ فسكتوا فسألهم ثلاثا فقالوا انا لنفعل قال فلا تفعلوا قال علي ﷺ من قرء خلف الامام فليس على الفطرة عن عبد الله بن دينار عن عبدالله بن عمر ﷺ قال يكفيك قراءة الامام فهؤلاء جماعة من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم قد اجمعو على ترك القراءة خلف الإمام (۲). فقط

دجمعي دسهار په لمانځه کي سورة سجده اوسورة دهر لوستل مسنون دي: سوال: (۳۸۷) دجمعي دسهار په لمانځه کي سورة سجده اوسورة دهر لوستل مسنون دي، زید دمسنون والي په وجي سوه دشلو جمعو په سهارکي دا دواړه سورتونه وايي او ديو ويشتمي جمعي په سهار کي بل سورت وايي په دي نظر سره چي عوام ددي لوستل فرض ونه ګڼي نو دا دغوره والی خلاف ده اوکه نه؟

جواب: په احاديثوکي بيشکه داسي راغلي دي مګرحنفيان په دي باندي په ځينو وختونو کي عمل کول ښه ګڼي، او په دي باندي هميشه والی نه خوښوي، ولي چي دوی دسورت تعيين دهر يوه لمانځه لپاره منع بولي په دې خاطر کله کله که داسي وکړي نو څه تکليف نسته، دوام دي په دي باندي نه کوي، په در مختار کي راغلي دي: ويكره التعين كالسجدة وهل اتي لفجر كل جمعة بل يندب قراءتهما احيانا (۳). فقط

دويم رکعت له مخکني څخه اوږدول او په مينځ کي کوچني سورت پريښودل مکروه دي:

سوال: (۳۸۸) يو سړی داول رکعت له قراءت څخه ددويم رکعت قراءت اوږدوي او وړوکی سورت په مينځ کي پريږدي دا جواز لري اوکه نه؟

جواب: په دويم رکعت کي په نسبت دقراءت داول رکعت له دريو اياتونو څخه زيات اوږدول مکروه دی همدغه ډول دکوچني سورت فاصله کول هم مکروه دي، كذا في الدر المختار. (۴) فقط

---

(۱) ردالمحتار باب صفة الصلوة اداب الصلوة ص۴۷۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۹. ظفير صديقى
(۲) شرح معاني الاثار جلد اول ص ۱۲۸ – ۱۲۹. ظفير
(۳) الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴. ظفير
(۴) وتطال اولي الفجر على ثانيتها فقط وقال محمد اولي الكل حتى التراويح قيل وعليه الفتوى واطالة الثانية على الأول يكره تنزيها اجماعا ان بثلاث ايات ان تقاربت طولا وقصرا والا اعتبر الحروف والكلمات الخ وان =

له سورت څخه مخکې بسم الله: **سوال**: (۳۸۹) که چيري دوه رکوع لرونکې سورت وايي، او دسورت په پيل کي بسم الله ووايي نوپه دويم رکعت کي چي کله دهمدغه سورت دويمه رکوع وايي نو بسم الله به وايي اوکه نه؟

جواب: په دويمه رکوع باندي دي بسم الله نه وايي. ([1])

دقراءت ديوځو صورتونو په اړوند پوښتنه: **سوال**: (۳۹۰) که چيري په فرض لمانځه کي (۱) په اول رکعت کي سورت همزه په دويم کي سورة فيل (۲) يا په اول رکعت کي سورة همزه په دويم کي سورة قريش (۳) يا په اول کي سورة همزه، په دويم کي سورة ماعون (۴) ياپه اول کي سورة فيل په دويم کي سورة همزه (۵) يا په اول کي سورة قريش په دويم کي سورة فيل (۶) ياپه اول کي ماعون په دويم کي فيل ووايي عمدا يا سهوا نو په لمانځه کي خو به يو ډول کمی نه راځي؟

جواب: په اول صورت کي پرته له کراهته صحيح دی، دويم مکروه، دريم جايز، څلورم مکروه، پنځم مکروه، شپږم مکروه دي، اوپه کم کي چي کراهت دی په عمدا لوستلو کي دي، اوپه فرضو کي دي، په نفلو کي هر ډول ويل جائزدي. ([2])

ښځې ته په لمانځه کې قرآن په لوړ اواز سره لوستل صحيح نه دي: **سوال**: (۳۹۱) که چيري حافظه ښځه نفلي لمونځ يا په تراويحو کي قراءت په لوړ اواز سره په کورکي دننه وايي اوپه دغه کورکي له خاوند اونورو محارمو پرته بل څوك نه وي نوپه لوړ اواز سره قراءت به په لمانځه کي هغي ته جايز وي اوکه نه؟ او دهغي لمونځ به صحيح وي اوکه نه؟

جواب: ښځه چي دقرآن حافظه وي په لمانځه کي جهر نه سي کولای، ځکه چي دښځي کلام دځينو په وړاندي عورت دی: شامي جلد اول وعلی هذا لوقيل اذا جهرت بالقراءة في الصلوة فسدت کان متجها ([3]) الخ. فقط

په فرض لمانځه کې فتحه ورکول: **سوال**: (۳۹۲) يوه سړي فرض لمونځ وکړی، له سورة فاتحي څخه وروسته چي هغه سورت ولوستی نوپه هغه کي هغه سهوه سو يو مقتدي

= باقل لا يکره الخ ويکره الفصل بسورة قصيرة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۵ – ۵۰۶ – ۵۱۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۱ – ۵۴۲. ظفير

([1]) وتعوذ سرا الخ وسمي الخ سرا في اول کل رکعة ولو جهرية (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۵۲ – ۴۵۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۸۹). ظفير

([2]) ويکره الفصل بسورة قصيرة وان يقرء منکوسا الخ ولا يکره اذا کان عن قصد فلو سهوا فلا کما في شرح المنية (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفير

([3]) ردالمحتار باب شروط الصلوة ج۱ ص۳۷۷، ط.س. ج۱ ص۴۰۶. ظفير

هغه ته فتحه ورکړه نو بل سړي اعتراض وکړ چې په فرض لمونځ کي امام ته فتح ورکول نه وو په کار، په تراويحوکي که چيري دامام څخه هيره وسي نو فتح ورکول جايز ده، ايا په فرض لمانځه کي فتحه ورکول جايز دي اوکه نه؟

جواب: فتحه ورکول په فرض لمانځه کي هم صحيح دي او لمونځ صحيح دی او تفصيل ددي دفقهي په کتابونو کي دی، په درمختار او شامي او داسي نورو کي يي دا ليکلي دي چي لمونځ کيږي. ([1]) فقط

په امام پسي امين او سورت فاتحه: **سوال**: (۳۹۳) ځيني معلمان وايي چي په امام پسي له سورت فاتحي څخه وروسته امين په زوره ويل ناجايز دي اوپه امام پسي سورة فاتحه لوستل ناجايز دي، کم چي شرعي حکم وي تحرير يي وفرماياست، او لاسونه به پرکم ځای ترو؟

جواب: په امام پسي ببشکه سورة فاتحه لوستل نه ښايي، لکه څنګه چي دصحيح مسملم په حديث کي راغلي دي: واذا قرء فانصتوا چي کله امام لوست کوي نو تاسو چپ اوسئ، او لاسونه له نامه څخه لاندي وتړئ، کما هو ظاهر الحديث او امين په زوره مه واياست کرار يي وواياست، لانه دعاء والدعاء بالاخفاء قال الله تعالی: ادعوا ربکم تضرعاً وخفية ([2]) فقط

يوايت يي لوستی هغه يي پريښودی او له بل ځای څخه يي پيل کړی: **سوال**: (۳۹۴) امام قراءت پيل کړی اوهغه سهوه سو حالانکه په قدر ديوه ايت يي لوستل کړي وه، هغه يي پرهغه ځای پريښووی اوله بل ځای څخه يي ولوستل، دا څنګه سو؟

جواب: دايي ښه ونه کړل. ([3]) فقط

له فاتحي څخه وروسته دقراءت اندازه: **سوال**: (۳۹۵) له فاتحي څخه وروسته امام ته ددريو اياتونو له لوستلو څخه وروسته رکوع کول پکاردي که يو ايت کافي دی؟

جواب: له يوه ايت څخه کم ويل نه ښايي. ([4]) فقط

([1]) بخلاف فتحه علی امامه فانه لايفسد مطلقا لفاتح واخذ بکل حال (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب مايفسد الصلوة جلداول ص۵۸۲، ط.س. ج۱ ص۶۲۲). ظفير

([2]) سورة الاعراف رکوع ۷. ظفير

([3]) يکره ان يفتح من ساعته کما يکره للامام ان يلجئه اليه بل ينتقل الی اية اخری لا يلزم من وصلها ما يفسد الصلوة او الی سورة اخری او يرکع اذا قرء قدر الفرض الخ وفي رواية قدر المستحب الخ (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة جلد اول ص۵۸۲، ط.س. ج۱ ص۶۲۲). ظفير

([4]) قراءة المصلي لو اماما او منفردا الفاتحة وقراءة بعدها وجوبا سورة اوثلاث ايات ولوکانت الاية والايتان =

<u>دواجب قراءت له اندازې څخه وروسته فتح ورکول</u>: **سوال**: (٣٩٦) کله چي امام له دريو اياتونو څخه تير سي او وروسته ورڅخه هير سي نوپه کار خوداده چي رکوع وکړي اومقتدي ورته دشاوخوا څخه ښوونه ونه کړي خو له امام څخه مخکي هم هير سوه او مخکي روان وو نوکه چيري مقتدي ورته ښوونه وکړه نو دا ښوونکی دکم فعل مرتکب سو دمکروه تنزيهي يا تحريمي يا دحرامو ياڅه؟

جواب: لمونځ دفتحه ورکوونکي او اخيستونکي صحيح دی، مګر په مقدار دواجب يا دمستحب له قراءت لوستلو څخه وروسته فتحه ورکول يا دامام فتحي ته انتظار کول اومجبورول مکروه دي اودا مکروه تنزيهي دي، کذا في الدرالمختار (١) والشامي. فقط

<u>په دويم رکعت کی اورد قراءت مکروه تنزيهي دی</u>: **سوال**: (٣٩٧) دامسئله چي مشهوره ده چي په اول رکعت کي کوچنی سورت مکروه دی او په دويم کي لوی سورت مکروه دی دا مکروه کم مکروه دی؟ تحريمي که تنزيهي او په لوی او کوچني کيدلو کي يوه اندازه سته چي دومره لوی وي يا دومره کوچنی وي او که نه؟ که چيري يو سړی په اول رکعت کي سورة کوثر ووايي او په دويم رکعت کي سورة اخلاص نو دابه مکروه وي او که نه؟ او په سورتونو کي چي کم ترتيب دی دا سنت دی که واجب؟ ددي په ترك کولو سره سجده سهوه لازميږي اوکه نه؟

جواب: في الدرالمختار واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيها اجماعاً إن بثلاث ايات الخ (٢) نوځرګنده سوه چي که چيري چا په اول رکعت کي سورة کوثر اوپه دويم رکعت کي سورة اخلاص ولوستی نو دامکروهه نه دی ولي چي په دويم سورت کي ددريو اياتونو زياتوالی نسته. (٣) فقط

<u>قراءت مکروهه</u>: **سوال**: (٣٩٨) يو امام په دوو رکعتونو کي له فاتحي څخه وروسته د: قل اللهم مالك الملك څخه دوه څلور اياتونه ولوستل او باقاعده يي لمونځ تمام کړی، دا لمونځ مکروه سو اوکه نه؟ په ردالمحتار قبيل باب الامامة کي يي ليکلي دي: قوله وان

= تعدل ثلاث ايات قصار انتفت كراهة التحريم ذكره الحلبي ولا تنتفي التنزيهية الا بالمسنون (الدرالمختار على هامش رد المحتار، باب صفة الصلوة جلد اول ص ٤٥٨ - ٤٥٩، ط.س. ج١ ص٤٩١). ظفير

(١) ويكره ان يفتح من ساعته كما يكره للامام ان يلجئه اليه بل ينتقل الى اية اخرى لايلزم من وصلها مايفسد الصلوة او الى سورة اخرى او يركع اذا قرأ قدر الفرض كما جزم به الزيلعي (ردالمحتار باب مايفسد الصلوة وما يكره فيها ج١ ص ٥٨٢، ط.س. ج١ ص٦٢٢). ظفير

(٢) الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص٥٠٢ ج١، ط.س. ج١ ص٥٤٢. ظفير

(٣) واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيها اجماعا ان بثلاث ايات الخ وان باقل لا يكره (ايضا ج١ ص٥٠٢). ظ

يقرء في الاولى من محل الخ قال في النحو وينبغي أن يقراء في الركعتين اخر سورة واحدة لا آخر سورتين فانه مكروه عند الاكثر اهـ ددي عبارت څخه څه مطلب دی؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ مکروه تحريمي نه دی ولي چي په عبارت ددرالمختار کي يي مکروهه دا ليکلی دی چي په دوو رکعتونو کي ددوو سورتونو اخر ووايي، او ديوه سورت وروستني اياتونه په دواړو رکعتوکي لوستل مکروه نه دي يعني مکروه تحريمي نه دي مګر غير اولی يعني مکروه تنزيهي دي ځکه چي غوره او اولی سنت دا دي چي په هر يو رکعت کي دسورة فاتحي څخه وروسته پوره سورت ووايي کما في الدرالمختار بان الاصل في کل رکعة الفاتحة وسورة تامة (۱) الخ، او ښکاره ده چي دغير اولی مقابل مکروه تنزيهي دی. فقط

په سري لمانځه کي فاتحه خلف الامام: **سوال**: (۳۹۹) په سري قراءت کي په امام پسي الحمد لوستل دامام اعظم رحمة الله عليه په نزد صحيح دی اوکه نه؟ که چيري نه وي نو ددي څه وجه ده؟

جواب: په حکم داذا قرء فانصتوا (۲) مقتدي ته په امام پسي څه لوستل نه ښايي برابره خبره ده که لمونځ سري وي او که جهري. (۳) فقط

په قراءت کي دترتيب لحاظ: **سوال**: (۴۰۰) په لمانځه کي له سورت فاتحي سره چي سورتونه يو ځای کول کيږي دهغو ترتيب په لاندي ډول کول کيږي، يعني اول (اذا جاء) بيا (تبت) يا دغه ډول اول (الم ترکيف) اوپه بل رکعت کي (لايلاف) دي صورت ته خو مسنون اوجايز ويل کيږي آيا ددي خلاف هم جايز دی، مثلا په اول رکعت کي (تبت) اوپه دويم کي (اذا جاء) او داسي نور، يو سړی په اول رکعت کي (اذا جاء) وايي اوپه دويم کي (قل هو الله احد) يا (سورت الناس) يوځای کوي ايا دا صحيح دی؟ يو سړی په اول رکعت کي نيم سورت مزمل مثلا ووايي او بيا د(قل هوالله) له لوستلو څخه وروسته دجمعي په لمانځه کي رکوع کوي اوپه دويم رکعت کي معوذتين دواړه ووايي اورکوع کوي دا جايز

---

(۱) ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۵۰۵. ط.س. ج۱ ص۵۴۲. ظفير

(۲) مشکوة باب القراءة في الصلوة ص۷۹ – ۸۱. ظفير

(۳) والمؤتم لايقرء مطلقا ولا الفاتحة في السرية اتفاقا ومانسب الى محمد (اي من استحباب قراءة الفاتحة في السرية احتياطا. شامي) ضعيف کما بسطه الکمال (الدر المختار) حاصله ان محمدا قال في کتابه الاثار لانرى القراءة خلف الامام في شيئ من الصلوة يجهر فيه او يسر، ودعوى الاحتياط ممنوعة بل الاحتياط ترك القراءة لانه العمل باقوي الدليلين وقد روى الفساد بالقراءة عن عدة من الصحابة فاقواهما المنع (ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴). ظفير

دی اوکه نه؟

جواب: سورتونه په ترتیب سوه لوستل واجب دي، نو په اول رکعت کي تبت او په دویم کي (اذا جاء) لوستل صحیح نه دي او په فرائضو کي دیوه کوچني سورت فاصله مثلاً په اول رکعت کي (اذا جاء) او په دویم رکعت کي (قل هو الله) لوستل مکروه دي اوپه نوافلو کي داسي کول صحیح دي، اوپه یورکعت کي دنیم سورت مزمل مثلاً دلوستلو څخه وروسته قل هو الله دهغه سره یوځای کول مکروه دی، همدارنګه په دویم رکعت کي معوذتین یعني دوه سورتونه لوستل هم ښه نه دي که څه هم چي لمونځ صحیح دی. ([1]) فقط

په فاتحه خلف الامام باندي دعمل بحث: **سوال**: (۴۰۱) ددین په بزرګانو کي چا په فاتحه خلف الامام او رفع الیدین او امین بالجهر مسائلو باندي عمل کړی دی اوکه نه؟

جواب: ځینو کړی دی خو داکثرو صحابه وو او تابعینو او تبع تابعینو عمل ددي خلاف دی او په خپله احادیث مرفوعه ددي خلاف وارد دي. ([2]) فقط

دترتیب خلاف سورتونه په لمانځه کي لوستل مکروه تحریمي دي او دلوستلو په صورت کي راګرځول واجب دي: **سوال**:

(۴۰۲-۱) که امام یا منفرد په فرض یا سنت اونفل لمانځه کي په اول رکعت کي (لایلاف) او په دویم کي سورة (فیل) یا په اول رکعت کي سورة (فیل) اوپه دویم کي (الم نشرح) ووایي، نو لمونځ مکروه تحریمي سو اوکه مکروه تنزیهي، او دلمانځه راګرځول اړین دي که نه؟

دکوچني سورت فصل مکروه دی؟ **سوال**: (۴۰۳-۲) که چیري څوك دکوچنیو سورتونو څخه دیوه سورت دلوستلو وروسته په مینځ کي یو سورت پریږدي اوپه دویم رکعت کي دریم سورت ووایي یا په اول رکعت کي کوچنی سورت او په دویم کي لوی سورت ووایي نوڅه حکم دی؟

([1]) ویکره الفصل بسورة قصیرة وان یقرء منکوسا الا اذا ختم فیقرء من البقرة الخ ولا یکره في النفل شيء من ذلك (درمختار) وفي التتارخانیة اذا جمع بین سورتین في رکعة رأیت في موضع انه لاباس به ورکع شیخ الاسلام لاینبغي له ان یفعل الخ (ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفیر

([2]) والمؤتم لا یقرأ مطلقا ولا الفاتحة السریة اتفاقا وما نسب الی محمد فضعیف کما بسطه الکمال فان قرء کره تحریما وتصح في الاصح وفي درر البحار عن مبسوط خواهر زاده انها تفسد ویکون فاسقا وهو مروی عن عدة من الصحابة فالمنع احوط (درمختار) مروی عن عدة من الصحابة قال في الخزائن وفی الکافي ومنع الموتم عن القراءة ماثورة عن ثمانین نفرا من کبار الصحابة منهم المرتضی والعبادلة وقد دون اهل الحدیث اسامیهم (ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة ج۱ ص۵۰۸، ط. س. ج۱ ص۵۴۴) واذا قرء فانصتوا (مسلم باب التشهد).

جواب: (۱) په فرض او واجب لمانځه کي دغه ډول برعکس ترتيب يعني معکوس لوستل مکروه تحريمي دی او حسب قاعده کل صلوة اديت مع کراهة التحريم تجب اعادتها ([1]) ددي راګرځول واجب دي ([2]) او په نوافلو کي مکروه نه دی: وان يقرأ معکوسا الخ ولا يکره في النفل شيء من ذلك الخ درالمختار ([3]) او دامام او منفرد حکم په دي باره کي برابر دی. ([4]) فقط

(۲) دلنډ سورت فصل کول په فرائضو کي مکروه دی، اوپه دويم رکعت کي په اندازه ددريو اياتونو يا زيات داول رکعت څخه قراءت زيات کول مکروه تنزيهي دی: واطالة الثانية على الاولى يکره تنزيها اجماعا ان بثلاث ايات ([5]) الخ درمختار. فقط

په لمانځه کی دسجدې ايت پريښودل مکروه دی: **سوال**: (۴۰۴) امام چي دسجدي ايت ته درسيدلو څخه وروسته دسجدي ايات پريږدي او رکوع وکړي نو څه حکم دی؟

جواب: په درمختارکي راغلي دي: وکره ترك اية سجدة وقراءة باقي السورة ([6]) الخ نوځرګنده سوه چي دسجدي ايت بالقصد پريښودل مکروه دی. فقط

په اخر دسورت کی امين او نور کلمات دجمعې په لمانځه کی ويل نه دي په کار: **سوال**: (۴۰۵) دسورةِ فاتحې په اخره کي په کرار اواز سره دامين ويلو څخه علاوه دسورة بقري په اخره کي امين، دبني اسرائيل په اخيره کي تکبير، دسورة ملك په اخره کي اللهم (الله) ربنا ورب العالمين، دسورة قيامه او مرسلات او والتين په اخره کي کلمات مشهوره مسنونه، دسورة والضحي څخه دقران تر اخره پوري دهر سورت په اخر کي تکبير، دځينو اياتونو په آخره کي څه الفاظ په مسنونه ډول دتلاوت په مهال ويل کيږي لکه په سورت (طه) کي له (وقل رب زدني) علما څخه وروسته به حضرت ابن مسعود ﷺ اللهم زدني علما وايمانا ويقينا، فرمايل اوداسي نور؟ نوپه فرضو اونفلو لمونځونوکي امام اومنفرد

([1]) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب کل صلوة اديت مع کراهة التحريم الخ ص۴۲۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۵۷. ظفير

([2]) شامي چي کم ځای ددي قاعدي تشريح کړي ده هلته يي ددي وضاحت کړی دی چي په ذکر سوي صورت کي سجده سهوه لازمه نه ده: قالوا يجب الترتيب في سور القران فلو قرء منکوسا اثم لاکن لايلزمه سجود السهو لان ذلك من واجبات القراءة لامن واجبات الصلوة کما ذکره في البحر في باب السهو الخ (ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۲۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۵۸). ظفير

([3]) الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۱۰ – ۵۱۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۲. ظفير

([4]) ويکره الفصل بسورة قصيرة الخ ولا يکره في النفل شيء من ذلك ايضا ص۵۱۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۲. ظ

([5]) الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۲. ظفير

([6]) الدرالمختار باب سجود التلاوة ص۷۲۹. ظفير

دا كلمات دحنفيانو په نزد پټ دسورت فاتحي دامين په ډول ويلای سي اوكه نه؟

جواب: دحنفيانو په نزد دا اذكار په نوافلو كي يا په منفردا خارج عن الصلوة باندي محمول دي، دفرضو او دنفلو په جماعت كي صحيح نه دي كذا في شرح المنيه لاباس للمتطوع المنفرد ان يتعوذ بالله من النار الخ وان كان المصلي المنفرد في الفرض كره له ذلك الخ واما الامام والمقتدي فلا يفعل ذلك السوال والتعوذ لا في الفرض ولا في النفل الخ شرح منيه كبيرى. فقط (ددي كتاب نوم غنية المستملي دى، دكبيري او شرح منيه په نوم سره په علماؤ كي شهرت لري. ظفير)

بسم الله دقرآن جز دي اوكه نه؟ **سوال**: (۴۰۲) بسم الله دقران جز دی اوكه نه؟ كه چيري وي نو دلوړ اواز په لمانځه كي بسم الله په لوړ اواز سره ولي نه وايي، دلته يو حافظ درمضان په مياشت كي دقران داورولو په وخت كي يوازي دقل هو الله په پيل كي بسم الله په لوړ اواز سره ولوسته؟

جواب: دحنفيانو په نزد بسم الله دهر يو سورت جزء نه ده، يوازي دفصل بين السورتين لپاره په اوائلو دسورت كي ليكل كيږي او پرته له سورة توبي څخه دهر يوه سورت په اول كي ددي ليكل ثابت دي، خو جز دسورت كيدل يي ثابت نه دي، ددي لپاره دجهر كولو دهر سورت سره ددي حكم نسته يوازي په ټول قران شريف كي يو ايت بسم الله هم دى، ددي وجه په تراويحو كي كله چي قران شريف پوره لوستل كيږي نو په يوځای كي جهر كولای سي. (1) فقط

دكوچني سورت تعريف: **سوال**: (۴۰۷) كم ايت چي دسورة كوثر برابروي لوی ګڼل كيږي دفقهي ديوه كتاب يوعبارت تحرير وفرماياست چي دلږ تر لږه لوی ايت اندازه څومره ده؟

جواب: په در مختار كي راغلي دي: وضم اقصر سورة كالكوثر او ما قام مقامها وهو ثلاث ايات قصار نحو ثم نظر ثم عبس وبسر ثم ادبر واستكبر، وفي الشامى قوله تعدل ثلاثا قصارا اي مثل ثم نظر الخ وهي ثلثون حرفا فلو قرء اية طويلة قدر ثلثين حرفا يكون قد اتي بقدر ثلث ايات (2) الخ. فقط

په لمانځه كي متواتر قراءتونه: **سوال**: (۴۰۸) دقراءة دفن اصول اوفرع پردوه ډوله دي، اوله اوو (۷) امامانو او په څوارلسو رواياتو سره روايت كړل سوی دی، نوپه لمانځه كي دننه

---

(1) وهي اي بسم الله الخ اية واحدة من القران كله انزلت للفصل بين السور الخ وليست من الفاتحة ولا من كل سورة في الاصح (الدرالمختار على هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة بعد الفصل ص۴۵۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۹۱).

(2) ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة ص۴۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۵۸. ظفير

دټولو دقراءت په جمع کولو سره لوستل کیږي اوکه یوازي فرعي، یعني دفرش الحروف اختلاف په لمانځه کي دننه اجراء کول کیږي اوکه نه؟ یوه کلمه دیوه راوي او یوه کلمه دبل راوي په لمانځه کي اجراء کولای سي او که نه؟

جواب: لمونځ په ټولو روایاتو متواتره وو سره صحیح دي مګر روایات غریبه غیر معروفه په لمانځه کي لوستل ښه نه دي که څه هم هغه متواتره وي، ځکه چي عوامو ته په دي کي مضرت دی: كما في الدرالمختار ويجوز بالرويات السبع وفي الشامي بل يجوز بالعشر (ايضًا) لكن الاولى ان لايقرأ بالغريبة عند العوام صيانة لدينهم الخ وفي الشامي قوله بالغريبة اي بالروايات الغريبة والامالات لان بعض السفهاء يقولون ما لايعلمون فيقعون في الاثم والشقاء ولا ينبغي للائمة ان يحمل العوام على ما فيه نقصان دينهم ولا يقرء عندهم مثل قراءة ابي جعفر وابن عامر وعلى بن حمزة والكسائي صيانة لدينهم فلعلهم يستخفون او يضحكون وان كان كل القراءة والروايات صحيحة فصيحة ومشائخنا اختاروا قراءة ابي عمر وحفص عن عاصم الخ من التتارخانية عن فتاوى الحجة [1] الحاصل کم قراءت چي اوس عموما مروج دی اوپه قرآنونو کي چاپ دی یعني قراءت دحفص رحمه الله له عاصم رحمه الله څخه، همغه لوستل په کار دي. فقط

په رموز اوقاف باندي ددریدلو او نه دریدلو تحقیق: **سوال**: (۴۰۹) الحمد لله رب العلمين * الرحمن الرحيم، او: من شر الوسواس الخناس * الذي يوسوس، او: على كل شيء قدير * الذي خلق الموت والحيوة، الآية کي پر هغه ایت چي لوړ (لا) لرونکي وي پردې باندي که چیري دساه دختمیدلو یا بندیدلو په وجه وقف وکړي او اخري لفظ دوباره ونه وایي او مخ ته ولاړ سي نو په لمانځه کي څه خلل دی، او په دریم مثال کي یي که چیري وقف کړی وي نو مخ ته الذي لوستلای سي اوکه نَ الَّذِيْ به وایي؟

جواب: په ایت (لا) باندي دضرورت په وجه په وقف کولو کي هیڅ تکلیف نسته او دماقبل لفظ دتکرارولو ضرورت نسته او په لمانځه کي هیڅ خلل نه راځي، او په دریم مثال کي الذي او نَ الَّذِي دواړه ډوله لوستل صحیح دي، خو دوقف په حالت کي الذي لوستل ښایي. فقط

دحنفي متفق عليه مسئلي څخه خلاف دحضرت شاه ولي الله رحمه الله **قول معتبر نه دی**: **سوال**: (۴۱۰) کله چي دشاه ولي الله صاحب قول په اسرار شریعت کي دی چي په امام پسي فاتحه لوستل له نه لوستلو څخه غوره ده، او شاه صاحب له حنفي علماوو څخه دی، په

[1] ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۱. ظفير

داسي صورت كي كه چيري يوحنفي (سړى) په امام پسي سورة فاتحه ووايي نوڅنګه ده؟
جواب: حنفي ته په امام پسي سورة فاتحه او داسي نور هيڅ لوستل نه ښايي ([1]) او شاه ولي الله غوندي محقق كه چيري په يوه مسئله كي خلاف وكړي نو دنورو لپاره دا فعل صحيح نه دى، هغوي ته دخپل امام متبوع تقليد كول په كار دي، خصوصا كله چي ددلائلو سره هم مذهب دامام قول وي. ([2]) فقط

كه چيري امام دوقف پررمزونو باندي وقف ونه كړي نو هم صحيح دي؟ سوال: (۴۱۱) امام دسهار دلمانځه په دويم ركعت كي له اذا السماء انفطرت وانتثرت څخه پر: يا ايها الانسان ما غرك بربك الكريم الذي، باندي ساه واخيسته، يو سړى وايي چي په داډول لوستل ناجايز دي؟
جواب: په دي صورت كي قراءت صحيح سو او په لمانځه كي هيڅ خلل او فساد رانغى. ([3]) فقط

په سورت فاتحه كي په سكته نه كولو سره دشيطان نوم نه جوړيږي: **سوال**: (۴۱۲) دځينو قول دى چي په الحمد يعني سورت فاتحه كي (۷) ځايه سكتي كول په كار دي، كه چيري دغه سكتي ونه كړي نو شيطاني نوم پيدا كيږي چي مفسد دصلوة دى، داقول صحيح دى كه غلط؟
جواب: دا قول بالكل باطل او سچه لغوه دى كما حققه في القول الفاصل بين الحق والباطل للامام محمد بن عمرو بن خالد القرشي حيث قال اعلم ان هولاء القائلين عموا فيما زعموا وغفلو فيما نقلوا بل ان ما زعمو وسواس صرف وما نقلوه افتراء محض الخ ([4]). فقط

چي بى ځايه وقفه وكړي يا جز دسورت په لمانځه كي څوك ووايـي نو لمونځ كيږي: **سوال**:

([1]) ولايقرء المؤتم خلف الامام الخ لنا قوله عليه السلام من كان له امام فقراءة الامام له قراءة وعليه اجماع الصحابة وركن مشترك بينها لكن حظ المقتدي الانصات والاستماع قال عليه السلام واذا قرأ فانصتوا ويستحسن على سبيل الاحتياط فيما يروي عن محمد ويكره عندهما لما فيه من الوعيد (هدايه، فصل في القراءة ص۱۵۹). ظفير

([2]) قالوا رسم المفتي انما اتفق عليه اصحابنا في الروايات الظاهرة يفتي به قطعا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار مقدمه جلد اول ص۲۳ – ۲۴، ط.س. ج۱ ص۲۹). ظفير

([3]) ومنها زلة القاري فلو في اعراب او تخفيف مشدد وعكسه الخ او بوقف وابتداء لم تفسد وان غير المعنى به يفتى (الدر المختار على هامش ردالمحتار زلة القاري ص۵۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۰). ظفير

([4]) كتاب مذكور القول الفاصل بين الحق و الباطل. ظفير

(۴۱۳-۱) زيد يو قاري دى چي په ډيرو ځايونو کي اضطراري وقف كوي وجه يي دا ده چي قراءت په ترتيل سره وايي په ماخستن او سهار کي اکثر جز دسورت وايي په لمونځ كوونكو كي نور خلگ هم قران صحيح پرته له اضطراري وقفو څخه نه سي لوستى، په لمونځ كوونكو كي ځيني داسي لوستل طبعا ډير مكروه گڼي، په لوى ايت کي څو ځايه او په کوچني ايت کي يوځاى اوكله دوه ځايه وقف كوي مثلا (اطعمهم) وقف (الذي اطعمهم من جوع وامنهم) وقف (من خوف) او مثلا (انا انزلنه في ليلة القدر وما) اضطراري (وما ادراك ما ليلة القدر) په دي ډول وقف كول جايز دى كه مكروه؟

سوال: (۴۱۴-۲) او دسورت دجزء دلوستلو څه حكم دى؟

سوال: (۴۱۵-۳) دځينو لمونځ كوونكو مكروه گڼل دترك امامت لپاره دليل دى اوكه نه؟

سوال: (۴۱۶-۴) كله چي ياد سوى قاري په تدوير سره له اضطراري وقف څخه پرته هم لوستل كولاى سي، نو ددا ډول لوستلو څخه دهغه منعه كول ښايي اوكه نه؟

جواب: (۱) په دغه ډول اضطراري وقفونو کي دوباره دايت په راگرځولو سره هيڅ كراهت نه پاته كيږي او مقتديانو ته هم ددي څخه كراهت كول نه دي په كار مگر كله چي بل صحيح قران لوستونكى موجود وي چي په دومره كثرت سره اضطراري وقف نه كوي نو دهغه امام كيدل ښه دي ځكه چي دمقتديانو رعايت بهتر دى. ([1])

(۲) او جز دسورت هميشه لوستل خلاف سنت دي اوغير اولى دي بهتر دا دى چي په لمانځه کي پوره سورت ولوستل سي په شامي کي راغلي دى: صرحوا بان الافضل في كل ركعة الفاتحة وسورة تامة ([2]) الخ جلد اول ص۳۲۳ شامي.

(۳) دلمونځ كوونكو ديو امام امامت مكروهه گڼل كه چيري دامام دخرابي په وجه وي نودغه امام ته امامت وركول مكروه دي، اوكه چيري په امام کي څه خرابى نه وي، نو دمقتديانو مكروه گڼل بد دي، كذا في الدرالمختار. ([3])

(۴) ببشكه كه چيري په تدوير سره پرته له اضطراري وقفونو څخه لوستل كولاى سي نو همدا ډول لوستل په كار دي. فقط

([1]) وهو ما في الصحيحين اذا صلى احدكم للناس فليخفف فان فيهم الضعيف والسقيم والكبير واذا صلي لنفسه فليطول ماشاء الخ (ردالمحتار باب الامامة ص۵۱۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۵). ظفير

([2]) ردالمحتار، باب صفة الصلوة فصل في القراءة جلد اول ص۵۰۵، ط.س. ج۱ ص۵۴۱. ظفير

([3]) ولو ام قوما وهم له كارهون ان الكراهة لفساد فيه او لانهم احق بالامامة منه كره له ذلك تحريما الخ وان هو احق لا، والكراهة عليهم (الدر المختار على هامش ردالمحتار، باب الامامة ص۵۲۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۵۹). ظفير

فاتحه خلف الامام دثنا په قصد لوستل څنګه دي: **سوال:** (۴۱۷) فلو قرء المقتدي لزم له قراءتان وهو غير معهود في الشرح وهذا انما يتم لوقرأ على نية الفاتحة اما لو قرء الفاتحة على نية الثناء فيخرج عن القرانية فلا يلزم قراءتان كما تقول لو قرء الفاتحة في صلوة الجنازة على نية الدعاء لاباس به الخ اركان اربعه ص۱۰۲، جواب غوښتونکي خبره داده چي دحنفيانو په نزد فاتحه خلف الامام په پنځو لمونځونو كي په اركان اربعه نومي كتاب كي جايز بولي، آيا حنفيان چي دا ومني نو له وهابيانو څخه به څه ډول ځان خلاصوي؟

جواب: قال في الدرالمختار: والموتم لايقرء مطلقا ولا الفاتحة في السرية اتفاقاً وما نسب لمحمد رحمه الله ضعيف كما بسطه الكمال فان قرء كره تحريما وتصح في الاصح وفي درالبحار وعن مبسوط خواهر زاده انها تفسد ويكون فاسقاً وهو مروي عن عدة من الصحابة فالمنع احوط الخ درالمختار، وفي الشامي قوله: مروي عن عدة من الصحابة فالمنع احوط قال في الخزائن وفي الكافي ومنع المؤتم من القراءة مأثورة عن ثمانين نفرا من كبار الصحابة منهم المرتضى والعبادلة [1] الخ وفيه قبيله وقد روي الفساد بالقراءة عن عدة من الصحابة رضى الله عنهم فاقواهما المنع. شامي، نو څرګنده سوه چي دحنفيانو په نزد هيڅ ډول اجازت دفاتحي دلوستلو په امام پسي نسته چي په دي كي خوف دفساد دلمانځه وي كما روى عن عدة من الصحابة رضى الله عنهم قاله الكمال، او جنازه كه له دي امله چي ددعا محل دى نو په دي كي په نيت دثناء جواز كيداى سي او صلوة خمسه محل دقراءت دى ددې لپاره داحتياط خبره داده چي په هيڅ ډول فاتحه په امام پسي ونه وايي. فقط

ايا دتجويد په عدم رعايت سره لمونځ فاسديږي؟ **سوال:** (۴۱۸) امام چي په تجويد پوهيږي او بيا هم قراءت په تجويد سره نه وايي، مثلاً دايت پرځاى ونه دريدى يا پرته له ايت څخه يي ساه واخيسته يا پر وقفۀ سكته باندي په ساه اخيستلو سره ودريدى يا يي دوقف او وقف النبي خيال ونه ساتى يا يي دمد پر ځاى قصر وكى يا يي دنون داظهار پر ځاى اخفاء وكړه نو لمونځ به جائز وي اوكه نه؟

جواب: لمونځ وسو. فقط

په لمانځه كي چي دقرآن ژباړه ولوستل سي نو لمونځ كيږي اوكه نه؟ **سوال:** (۴۱۹-۱) كه چيري په لمانځه كي دننه دقران مجيد ژباړه په بله ژبه كي وكړل سي نو لمونځ به صحيح

[1] ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴. ظفير

سي اوكه نه؟

له قران څخه مقصود لفظ دي كه معني؟ **سوال**: (۴۲۰-۲) له قران مجيد څخه مقصود په اصل كي لفظ دى اوكه معنى؟

جواب: دقران په قراءت كي مقصود اصلي دواړه دي لفظ هم معنى هم، اوقران نوم دى دهغه كلام او خاص عبارت چي په مصاحفوكي ليكل سوى دى اوپه عربي ژبه كي راغلي دى: قال الله تعالى: انا انزلناه قرانا عربيا لعلكم تعقلون (۱) نو چي نظم عربي نه دى هغه قران نه دى اونه حكم دتلاوت دقران پر هغه باندي صادق راځي، او نه هغه ثواب حاصليدى سي، په حديث شريف كي راغلي دي: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قرء حرفاً من كتاب الله فله به حسنة والحسنة بعشر امثالها، لا اقول آلم حرف الف حرف ولام حرف وميم حرف رواه الترمذي وغيره عن ابن مسعود ﷺ (۲) په شامي كي راغلي دي: لان الامام رجع الى قولهما في اشتراط القراءة بالعربية لان المامور به قراءة القران وهو اسم للمنزل باللفظ العربى المنظوم هذا النظم الخاص المكتوب في المصاحف المنقول الينا نقلا متواترا (۳) الخ ددي حاصل دا دى چي امام صاحب او صاحبينو پردي اتفاق كړى چي په لمانځه كي دقران كريم لوست دهم هغه عربي كلماتو سره كيدل ښايي كم چي حقيقة قران دي او په مصاحفو كي ليكل سوي دي الى اخره. حاصل دا چي په لمانځه كي دننه دقران شريف دژباړي او ترجمي په لوستلو سره لمونځ نه كيږي ځكه چي په لمانځه كي لوستل دقران شريف فرض دي او قران نوم دنظم عربي دى ژباړي ته قران نه ويل كيږي، مګر مجازا، كما قال في ردالمحتار والاعجمي انما يسمي قرانا مجازا ولذا يصح نفي اسم القران عنه الخ شامي (۴). فقط

دواجب په اندازه دلوستلو څخه وروسته ورڅخه هير سوه او امام دركوع پرځاى لمونځ مات كړى نوڅه حكم دى؟ **سوال**: (۴۲۱-۱) امام لمونځ پيل كړى، او ددري يا څلور اياتونو دلوستلو څخه وروسته ورڅخه هير سو نو اوس هغه ته ركوع كول لازم وو، خو هغه لمونځ مات كړى بيا يي دوباره له الحمد څخه پيل كړى، دا څه حكم لري؟

دوو اياتونو دلوستلو څخه وروسته ورڅخه هيرسوه ځكه نوامام په مينځ كي يو آيت پرېښودى اوشاته يي شروع كړى دا څه حكم لري؟ **سوال**: (۴۲۲-۲) امام لمونځ پيل كړى له دوه

---

(۱) سورة يوسف: ۱. ظفير
(۲) مشكوة، كتاب فضائل القران، فصل ثاني ص۱۸۷. ظفير
(۳) ردالمحتار، باب صفة الصلوة مطلب في حكم القراءة بالفارسية جلد اول ص۴۵۲، ط.س. ج۱ ص۴۸۵. ظفير
(۴) ايضاً، ط.س. ج۱ ص۴۸۵. ظفير

ایاته لوستلو څخه وروسته ورڅخه هیر سوه نو له ځلورم یا پنځم ایت څخه یې پیل وکړی یا یې بل سورت پیل کړی، نو لمونځ وسو اوکه نه؟ او سجده سهوه سته اوکه نه؟

که چیری له دوه ایاته لوستلو وروسته ور څخه هیر سوه نو بل سورت ووایی اوکه نه؟ سوال: (۴۲۳-۳) امام دوه ایاتونه ولوستل اوپه دریم نیم ایت کي ومښتی نو له ځلورم یا پنځم ایت څخه یې پیل وکړی یا یې بل سورت پیل کړی، په دي صورت کي لمونځ کیږي اوکه نه؟ او سجده سهوه سته اوکه نه؟

جواب: (۱) دلمانځه دماتولواړتیانه وه مګرچي دوباره یې دغه لمونځ وکړی نو اداسو ([1]).

(۲) لمونځ صحیح دی او سجده سهوه لازمه نه سوه. ([2])

(۳) په دي صورت کي هم لمونځ وسو او سجده سهوه لازمه نه ده. ([3]) فقط

په ځینو لفظونو کی دوه قرائتونه: سوال: (۴۲۴) په قران شریف کي په ځینو ځایو کي واړه حروف لیکل سوي وي مثلا بصطة، هم المصیطرون، علیهم بمصیطر، په دي کي کم یوحرف دوه ځلي ولوستل سي په پنجاب کي یې خلګ دوه ځله وایي ددي څه مطلب دی؟

جواب: د(بصطة) او (هم المصیطرون) او (علیهم بمصیطر) پرسر د (س) له لیکلو څخه مقصد دا دی چي دا لفظ په سین سره لوستل سوی دی او په صاد سره هم یعني تلاوت کوونکی که سین وایي اوکه صاد، لمونځ صحیح دی، او دامطلب نه دی چي داسي کلمات دي دوه ځله وایي بلکه دکم قاري اتباع چي وکړي دهغه موافق دي وایي، قوله: المصیطرون وفي قراءة لابن کثیر بالسین بدل الصاد المتسلطون الجبارون الخ کمالین، لست علیهم بمصیطر وفي قراءة بالصاد بدل السین اي بمسلط ([4]) وفي القاموس البصط البسط في جمیع معانیه. فقط

په قراءت کی دترتیل رعایت اړین دی اوکه نه؟ سوال: (۴۲۵) انا نشاهد کثیرا من الحفـاظ

([1]) وضم اقصر سورة کالکوثر او ماقام مقامها وهو ثلاث ایات قصار نحو (ثم نظر ثم عبس وبسر ثم ادبر واستکبر) وکذا لو کانت الایة او الایتان تعدل ثلاثا قصار (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة جلد اول ص۴۲۷، ط.س. ج۱ ص۴۵۸). ظفیر

([2]) یکره ان یفتح من ساعته کما یکره للامام ان یلجئه الیه بل ینتقل الی ایة اخری لا یلزم من وصله ما یفسد الصلوة (رد المحتار، باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ص۵۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۶۲۲) ولو قرء ایة تعدل اقصر سورة جاز الخ وقدرها من حیث الکلمات عشر ومن حیث الحروف ثلاثون (ایضا فصل في القراءة ص۵۰۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۸). ظفیر

([3]) ایضاً، ط.س. ج۱ ص۵۳۸. ظفیر

([4]) جلالین اصح المطابع سورة غاشیه ص۴۹۸. ظفیر

انهم يقرءون القران المجيد بالتعجيل في صلوة وغيرها كوقت الحفظ بحيث لا يفهم ما يتلفظون به من الاعراب والالفاظ وغيرها والحال ان القران ناطق على ترتيله ورتل القران ترتيلا، فهل يجوز لهم القراءة على سبيل التعجيل ام لا؟

الجوب: قال في الدر المختار: ويجتنب المنكرات هذرمة القراءة وفي الشامي هذرمة الخ سرعة الكلام والقراءة (۱) الخ فعلم ان القراءة بالكيفية المذكوره من ترك الترتيل المامور به والاستعجال المفضي الى الهذرمة من المنكرات التي ينبغي الاجتناب عنها.

په هر ركعت كى دسورت سره سورت اخلاص لوستل څنګه دي؟ سوال: (۴۲۲) يو امام په جهري لمانځه كي له الحمد څخه وروسته چي كم سورت ولوستی له هغه سورت سره يي قل هو الله هم ولوستل او ركوع او سجده يي وكړه او په بل ركعت كي له الحمد سره يو بل سورت يوځای كړی، له هغه څخه وروسته يي بيا قل هو الله ولوستل، دحنفيانو په نزد دا ډول كړنه سمه ده اوكه نه؟

جواب: په فرائضو كي دحنفيانو په نزد داسي كول مكروه دي، دمنيي په شرحه كي راغلي دي: والحاصل ان تكرار السورة الواحدة في ركعة واحدة مكروهة في الفرض ذكره في فتاوى قاضي خان وكذا تكرارها في ركعتين منه بان قرءها في الاولى ثم كررها في الركعة الثانية يكره ذكره في القنيه لكن هذا اذا كان بغير ضرورة بان كان يقدر قراءة اخري اما اذا لم يقدر فلا يكره الخ ولا يكره تكرار السورة في ركعة اولي ركعتين في التطوع (۲) الخ، نوڅرګنده سوه چي په فرائضو كي داسي كول مكروهه دي اوپه نوافلو كي جايز دي. فقط

چي په اول ركعت كى يوه ركوع ولولي، اوپه دويم ركعت كى يو سورت پوره ولولي داڅه حكم لري؟ سوال: (۴۲۷) كم خلګ چي په اول ركعت كي ركوع اوپه دويم ركعت كي سورت چي دركوع څخه لوی نه وي لولي، داجايز دی كه مكروه؟

جواب: كراهت په دي كي هيڅ نسته (۳) البته فضيلت په دي كي دی چي په دواړو ركعتونو كي پوره پوره سورت ولوستل سي. كذا في الشامي. فقط

چي په اول ركعت كي ديو سورت يوه حصه اوپه دويم كى دبل سورت حصه ووايي نو صحيح

---

(۱) رد المحتار باب الوتر والنوافل مبحث التراويح جلد اول ص۷۲۳، ط.س. ج۲ ص۴۷. ظفير
(۲) غنية المستملي. ظفير
(۳) وكذا لو قرأ في الاولى من وسط سورة او من سورة اولها ثم قرأ في الثانية من وسط سورة اخرى الخ اوسورة قصيرة الاصح انه لا يكره (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفير

ده اوکه نه؟ سوال: (۴۲۸) که چیري امام په اول رکعت کي دیوه سورت اوله رکوع اوپه دویم رکعت کي دویمه رکوع ووایي نو جایز دی اوکه نه؟

جواب: لمونځ صحیح دی. (۱) فقط

دوترو په رکعت کی یې دلویو او کوچنیو سورتونو قراءت وکړی نووسو اوکه نه؟ سوال: (۴۲۹) په وترو کي امام صاحب په اول رکعت کي والعصر په دویم کي التکاثر، په دریم کي الهمزه ولوستی، دریم صورت ددویم څخه دوچنده دی نو وتر لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: وتر لمونځ وسو ددومره سورتونو په لوی اوکوچني کیدلو سره په لمانځه کي هیڅ کراهت نه راځي. (۲) فقط

په مینځ کي کوچنی سورت پریښوول نه دي پکار: **سوال**: (۴۳۰) ویل کیږي چي داذا جاء څخه وروسته تبت لوستل په کار دي ددې په ترك کولو سره دي قل هو الله نه وایي که څه هم دلوستونکي داذا جاء اوقل هو الله سره محبت وی، نوڅه کول په کار دي؟

جواب: دیو کوچني سورت فاصله کول په فرائضو او واجباتو کي فقهاوو مکروه لیکلي دي، نو که چیري قل هو الله په دویم رکعت کي لوستل غواړي، نو په اول کي دي قل یا ایها الکفرون ووایي، اوکه چیري په اول رکعت کي یې اذا جاء لوستي وي نو په دوهم کي دي قل اعوذ برب الفلق ووایي (۳). فقط

په لمانځه کي دسورت دترتیب لحاظ: **سوال**: (۴۳۱) دقران دسورتونو دترتیب په لمانځه کي څه حکم دی؟ مثلا له قل اعوذ برب الفلق څخه وروسته قل هو الله لوستلای سي اوکه نه؟

---

(۱) مع انهم صرحوا بان الافضل في كل ركعة الفاتحة وسورة تامة (ردالمحتار فصل في القراءة ص**۵۰۵** ج۱، ط.س. ج۱ ص**۵۴۱**). ظفير

(۲) واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيها اجماعا ان بثلاث ايات ان تقاربت طولا وقصرا والا اعتبر الحروف والكلمات واعتبر الحلبي فحش الطول لا عدد الايات واستثنى في البحر ما وردت به السنة واستظهر في النفل عدم الكراهة وان باقل لايكره (درمختار) قوله فحش الطول الخ كما لو قرأ في الاولى والعصر وفي الثانية الهمزة فرمز في القنية اولا انه لايكره ثم رمز ثانيا انه يكره وقال لان الاولى ثلاث ايات والثانية تسع وتكره الزيادة الكثيرة الخ (ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص**۵۰۲ - ۵۰۷**، ط.س. ج۱ ص**۵۴۲**) له سوال څخه څرګنده سوه چي دقرآن دترتیب څخه خلاف سورتونه لوستل سوي دي، داهم مکروه دی ددې څخه پرهیز کول په کار دي اوس هسې لمونځ وسو: ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرء منكوسا (درمختار) لان ترتيب السورة في القراءة من واجبات التلاوة (ردالمحتار فصل في القراءة ص**۵۱۰** ج۱، ط.س. ج۱ ص**۵۴۲**). ظفير

(۳) ويكره الفصل بسورة قصيرة (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراة جلد اول ص**۵۱۰**، ط.س. ج۱ ص**۵۴۲**. ظفير

جواب: په فرائضو او واجباتو کي (فقهاوو) دا تقديم او تاخير مکروه ليکلی دی، او په نوافلو کي صحيح دی (۱). فقط

دوخت دتنگی والي په وخت کی دسهار په لمانځه کی کوچني سورتونه ويل صحت لري:

سوال: (۴۳۲) دسهار په لمانځه کي وخت لږ وو ځکه يي په اول رکعت کي سورة کافرون اوپه دويم رکعت کي يي سورت اخلاص ولوستی له لمانځه څخه وروسته يو صاحب دا وفرمايل چي لمونځ مکروه تحريمي سو، لوی سورت لوستل په کار وو؟

جواب: دغه لمونځ پرته له کراهت څخه صحيح سو، دچا دا ويل چي دا لمونځ مکروه تحريمي سو غلط دي، يو ځل نبي ﷺ دسهار په لمانځه کي قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس لوستي دي، نوڅرگنده سوه چي کله وخت لږ وي يا سفر او داسي نوره تلواري وي نو دسهار په لمانځه کي کوچني سورتونه لوستل صحيح دي. (۲) فقط

په اول رکعت کی يې دمزمل سورت يوه حصه اوپه دويم کی يی دبقری سورت يوه حصه ولوسته نو لمونځ وسو اوکه نه؟ **سوال**: (۴۳۳) امام دمابنام په اول رکعت کي دالحمد شريف څخه وروسته دسورة مزمل اولنۍ رکوع ولوسته په دويم رکعت کي يي دآلم اولنۍ رکوع ولوسته او سجده سهوه يي هم ونکړه ايا لمونځ صحيح سو اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ صحيح سو او سجده سهوه لازمه نه سوه خو په راتلونکي کي دغه ډول دترتيب قراني خلاف لوستل نه ښايي، ځکه چي دغه ډول لوستل په فرائضو کي مکروه دي، کذا في الدرالمختار. (۳) فقط

په لمانځه کي دايت په تکرار سره لمونځ نه فاسديږي: **سوال**: (۴۳۴) زيد دمابنام جمع ورکوي په اول رکعت کي يي له سورة فاتحي څخه وروسته سورة فيل پيل کړی او (طيرا ابابيل) يي دوه ځله ولوستی اول ځل يي دلام په سکون سره او دويم ځل يي دلام په زور سره ووايه او رکوع يي وکړه او په دريم رکعت کي يې دسورة فاتحي دختمولو څخه وروسته سورة قريش پيل کړی او پوره سورت يي ولوستی آيا لمونځ وسو اوکه نه او که

(۱) ويکره الفصل بسورة قصيرة وان يقرأ منکوسا الخ ولا يکره في النفل شيء (درمختار) بان يقرء في الثانية سورة اعلی مما قرء في الاولی لان ترتيب السورة في القراءة من واجبات التلاوة (ردالمحتار فصل في القراءة ص ۵۱۰ ج ۱). ظفير

(۲) فيسن في السفر مطلقا اي حالة قرار او فرار الخ الفاتحة وجوبا واي سورة شاء وفي الضرورة بقدر الحال (درمختار) اي سواء کان في الحضر او السفر الخ لانه عليه الصلوة والسلام قرأ في الفجر بالمعوذتين الخ (ردالمحتار فصل في القرآءة ص ۵۰۳ - ۵۰۵ ج ۱، ط.س. ج ۱ ص). ظفير

(۳) ويکره الفصل بسورة قصيرة وان يقرأ منکوسا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل القراءة ص ۵۱۰ ج ۱). ظ

دسهوي سجده کول په کار وه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ صحيح سو دسجده سهوي او راگرځولو اړتیا نسته (۱).

په فرضو کی دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه دسورت جزء لوستل صراحة ثابت نه دي:

سوال: (۴۳۵) په فرض لمانځه کي نبي کریم صلی الله علیه وسلم په یوه وخت کي پرته له پوره سورتونو څخه رکوع گاني لوستي دي او که نه؟

جواب: دفقهي په کتابونو کي یي دا لیکلي دي چي په هر یوه رکعت کي پوره سورت لوستل مستحب او سنت دي، نبي کریم صلی الله علیه وسلم اکثره پوره سورت لوستی دی او شاید چي کله یي علاوه دسورت څخه یوه رکوع هم لوستي وي خو تصریح یي نسته (۲). فقط

دفاتحی په سکتو کي ثناء لوستل نه دي په کار: **سوال**: (۴۳۶) دفاتحي په سکتاتو کي ثناء لوستل غوره دي او که سکوت بهتر دی؟

جواب: دقراءت دپیل کیدلو څخه وروسته ثناء لوستل نه دي په کار. (۳) فقط

فاتحه خلف الامام: **سوال**: (۴۳۷) شاه رفیع الدین صاحب دهلوي (قدس سره) لیکلي دي، چي په امام پسي سورة فاتحه لوستل جایز دي، اوپه لوستلو کي هیڅ ستونزه نسته، په نه لوستلو کي یي بیره دلمانځه دنه کیدلو ده په دي مسئله کي څه حکم دی؟

جواب: کله چي په حدیث شریف کي صفا حکم دی: و اذا قرء فانصتوا (۴) او په بل حدیث شریف کي راغلي دي: من کان له امام فقراءة الامام له قراءة (۵) اوهمدا ډول په قران

---

(۱) وقرأ بعدها وجوبا سورة اوثلاث ايات ولو كانت الاية او الايتان تعدل ثلاث ايات قصار (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ص۴۵۹ ج۱) اذا كرر آية واحدة مرارا ان كان في التطوع الذي يصليه وحده فذلك غير مكروه وان كان في الفريضة فهو مكروه وهذا في حالة الاختيار اما في حالة العذر والنسيان فلابأس به (غنية المستملي ص۴۲۲). ظفير

(۲) مع انهم صرحوا بان الافضل في كل ركعة الفاتحة وسورة تامة (ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۵ ج۱) وان الغالب من قراءته ﷺ السورة التامة بل نال بعضهم لم ينقل عنه ﷺ قراءة السورة الكاملة ولم ينقل عنه التفريق الا في المغرب قرأ فيها الاعراف في ركعتين وركعتي الفجر وقرء بايتي البقرة وال عمران وقال اخرون انما هي افضل الخ وافتى بعض ائمتنا بان من قرأ سورة في ركعتين ان فرقها عذرا كمرض حصل له ثواب السورة الكاملة والكلام في سورة طويلة كالاعراف بخلاف سورة ثلاث ايات او اربع فتفريقها خلاف السنة اهـ (مرقات المفاتيح شرح مشكوة المصابيح باب القراءة في الصلوة فصل اول ص۵۲۷ - ۵۲۸ ج۱). ظفير

(۳) وقرء كما كبر سبحانك اللهم الخ الا اذا شرع الامام في القراءة سواء كان مسبوقا او مدركا وسواء كان امامه يجهر بالقراءة او لا. فانه لاياتي به لما في النهر عن الصغيري ادرك الامام في القيام يثنى ما لم يبدأ بالقراءة الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل تاليف الصلوة ج۱ ص۴۵۵ - ۴۵۶، ط.س. ج۱ ص۴۸۸). ظ

(۴) مشكوة باب القراءة في الصلوة ص۸۱. ظفير =

شريف كي ارشاد دی: واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا، (۱) په دي صورت كي مقتدي ته په امام پسي دفاتحي او داسي نورو دلوستلو گنجايش نسته ځرنګه چي دفقهي په كتابونو كي په تفصيل سره ذكر دي، او حنفيانو ته دخپل امام په مذهب باندي عمل كول په كاردي. فقط

چي په اول ركعت كی اذا جاء اوپه دويم كی يې قل هو الله ولوسته نو نقصان وسو اوكه نه؟

سوال: (۴۳۸) امام په اول ركعت كي اذا جاء اوپه دويم ركعت كي يي قل هو الله ولوستل نوپه لمانځه كي څه نقصان وسو اوكه نه؟

جواب: په فرضو كي قصدا دا ډول لوستل چي ديوه كوچني سورت فاصله وكړل سي لكه څنګه چي په پوښتنل سوي صورت كي دي مكروه دي او لمونځ كيږي اوكه چيري سهواً وسوه نو هيڅ كراهت نسته او په نوافلو كي هيڅ كراهت نسته. (۲) فقط

قراءت پرته دشونډانو دښورولو څخه معتبر نه دی: **سوال**: (۴۳۹) كه چيري څوك لمونځ پرته له ښورولو دشونډانو څخه په زړه كي وايي نو لمونح يې كيږي اوكه نه؟

جواب: قراءت او داسي نور داسي ويل معتبر نه دي. (۳) فقط

دنيم ايت څخه دقراءت شروع كول صحيح نه دي: **سوال**: (۴۴۰) زيد هميشه په لمانځه كي قراءت دنيم ايات څخه پيل كوي لمونځ يې كيږي اوكه نه؟

جواب: لمونځ يي كيږي مګر داسي كول نه ښايي، ځكه چي نا مشروع او دقواعدو سره سمون نه خوري‌نكى كار دى. (۴) فقط

---

(۵) آثار السنن باب في ترك القراءة خلف الامام في الصلوٰة جلد اول ص۸۷. ظفير

(۱) سورة الأعراف ركوع ۲۴. ظفير

(۲) ويكره الفصل بسورة قصيرة الخ ولا يكره في النفل شيء من ذلك (درمختار) افاد ان التنكيس او الفصل بالقصيرة انما يكره اذا كان عن قصد فلو سهوا فلا كما في شرح المنية (ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۲)، ظفير

(۳) وادني الجهر اسماع غيره وادني المخافة اسماع نفسه الخ ويجري حالة المذكور في كل ما يتعلق بنطق كتسمية على ذبيحة وجوب سجدة تلاوة وعتاق وطلاق واستثناء وغيرها (درمختار) اعلم انهم اختلفوا في حدود وجود القراءة على ثلاثة اقوال فشرط الهندواني والفضلي لوجوده خروج صوت يصل الى اذنه وبه قال الشافعي وشرط بشر المريسيي وأحمد خروج الصوت من الفم وان لم يصلي الى اذنه الخ ولم يشترط الكرخي وابوبكر البلخي السماع واكتفيا بتصحيح الحروف اهـ (ردالمحتار فصل في القراءة ج۱ ص۴۹۸ – ۴۹۹، ط.س. ج۱ ص۵۳۵). ظفير

(۴) والافضل ان يقرء في كل ركعه سورة تامة (غنية المستملي ص۴۲۲) دسورت څه حصه ځينو فقهاؤ مكروه ليكلي ده نو ايت نيمګړى لوستل به كله مناسب وي: ولو قرء بعض السورة في ركعتها وباقيها في ركعة قيل يكره والصحيح انه لا يكره (ايضا). ظفير

په الحمد او اياک باندي جتيکه؟ سوال: (۴۴۱) پرالحمد باندي جتيکه کول او دا ډول پر اياك باندي جتيکه کول څنګه دي؟

جواب: دتجويد له قواعدو څخه خلاف دقران شريف لوستل مکروه دي، که څه هم لمونځ کيږي. فقط

دري اياتونه لوستل فرض دي که واجب؟ سوال: (۴۴۲) دقران شريف دري اياتونه چي په لمانځه کي لوستل کيږي دا فرض دي که څه دي؟

جواب: په درمختار کي يي دلمانځه واجبات شمارلي دي قراءت فاتحه او ضم دسورت يا دري اياتونه: وضم اقصر سورة کالکوثر او قام مقامها وهو ثلاث ايات قصار الخ وکذا لو کانت الاية او الايتين تعدل ثلاثا قصارا [۱] الخ. ظفير

چي په اول رکعت کي داوه ويشتمي پاري څخه اوپه دويم کي داولي څخه يوه رکوع ووايي نوڅه حکم دي؟ سوال: (۴۴۳) دجمعي په لمانځه کي په اول رکعت کي داوه ويشتمي پارې څخه يوه رکوع ولوستل سوه او په دويم رکعت کي يي داولي پاري څخه يوه رکوع ولوستله نو لمونځ صحيح سو اوکه نه؟

جواب: دا ډول لوستل په فرضو کي مکروه دي ځکه چي دا له قراني ترتيب څخه خلاف دي په درمختار کي راغلي دي: ويکره الفصل بسورة قصيرة وان يقرء منکوسا، درمختار، بان يقرء في الثانية سورة اعلى مما قرء في الاولى لان ترتيب السور من القران من واجبات التلاوة [۲] الخ، شامي ص۳۲۷ جلد اول. فقط

له بسم الله پرته په لمانځه کي فاتحه: سوال: (۴۴۴) په لمانځه کي سورة فاتحه پرته له بسم الله الرحمن الرحيم څخه لوستل صحت لري اوکه نه؟ او په داسي کولو سره لمونځ کيږي اوکه نه؟

جواب: لمونځ کيږي اوهيڅ نقص نه پکښي راځي. [۳] فقط

کم سورت چي يي په اول رکعت کي ولوستي په هيره سره يي په دويم رکعت کي هم هغه ولوستي څه حکم دي؟ سوال: (۴۴۵-۱) يوه سړي هغه سورت چي په اول رکعت کي يي

---

(۱) الدرالمختار على هامش ردالمحتار، باب صفة الصلوة مطلب واجبات الصلوة ص۴۲۷ ج۱، ط. س. ج۱ ص۴۵۹. ظفير

(۲) ردالمحتار للشامي، باب صفة الصلوة، فصل في القراءة ص۵۱۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۲. ظفير

(۳) وسننها ترك السنة لا يوجب فسادا ولا سهوا بل اساءة لوعامدا الخ. الثناء والتعوذ والتسميه والتامين (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة مطلب سنن الصلوة ص۴۴۲ – ۴۴۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۳ – ۴۷۴). ظفير

لوستلی وو سهوا يي په دويم ركعت كي هم هغه سورت ولوستی ايا په دي سره په لمانځه كي څه خرابي راځي؟

سوال: (۴۴۶-۲) يوه سړي په اول ركعت كي سورة الناس پيل كړی، دنيم سورت لوستلو څخه وروسته يي ركوع وكړه او نيم سورت يي په دويم ركعت كم ولوستی ايا لمونځ وسو كه نه؟

جواب: (۱) په دي سره په لمانځه كي هيڅ نقصان نه راځي. [1]

(۲) لمونځ وسو. [2] فقط

دفرائضو په هر ركعت كی سورت اخلاص تكرارول نه ښايي: **سوال**: (۴۴۷) دامرتسر په شاوخوا سيمه كي دكليو اوسيدونكي حضرات په اول ركعت كي له سورة فاتحي څخه وروسته سورة اخلاص وايي او په دويم ركعت كي هم سورة اخلاص وايي، ايا داسي كول په كار دي كه نه؟ كه چيري يوڅوك زميندار نه پوهيږي نو دهغه لپاره جايز دی اوكه نه؟

جواب: سنت طريقه داده چي يو سورت بيا بيا په اول او دويم ركعت كي ونه ويل سي، بلكه مختلف سورتونه په هر ركعت كي دترتيب په رعايت سره ويل ښايي، همدارنګه كله يو سورت كله بل سورت لوستل په كار دي، داسي نه چي په دواړو ركعتو كي قل هو الله ولوستل سي، دا طريقه دغير مقلدو ده چي په هر ركعت كي يوازي يو سورة اخلاص مكرر لولي [3] البته چاته چي بل يو سورت ياد نه وي دهغه مجبوري ده نو تاسو چي حنفيان ياست دسنت طريقي موافق قراءت واياست، په هر يوه ركعت كي دسورة فاتحي څخه وروسته مختلف سورتونه دترتيب موافق واياست نبي كريم ﷺ هميشه مختلف سورتونه په لمانځه كي لوستلي دي ، داسي يي نه دي كړي چي يوازي سورة

---

[1] لاباس ان يقرء سورة ويعيدها في الثانية (درمختار) افاد انه يكره تنزيها وعليه يحمل جزم القنية بالكراهة ويحمله فعله عليه الصلوة والسلام لذلك على بيان الجواز هذا اذا لم يضطر فان اضطر بان قرء في الأولى قل اعوذ برب الناس اعدها في الثانية ان لم يختم (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۶). ظفير

[2] ولو قرء بعض السورة في ركعة وباقيها في ركعة قيل يكره والصحيح انه لايكره (غنية الستملي تتمات ص۴۲۲). ظفير

[3] ولا يتعين شيء من القران لصلوة على طريق الفرضية الخ ويكره التعين (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴) لاباس ان يقرء سورة ويعيدها في الثانية (درمختار) قوله لاباس الخ افاد ان يكره تنزيها وعليه يحمل جزم القنية بالكراهة ويحمل فعله عليه الصلوة والسلام لذلك على بيان الجواز هذا اذا لم يضطر (ردالمحتار باب ايضا ج۱ ص۵۱۰). ظفير

اخلاص يي په هر يوه ركعت كي لوستلی وي. فقط
پر رب العالمين باندي ساه اخيستل: **سوال**: (۱-۴۴۸) امام پررب العالمين باندي وقف كوي په لمانځه كي خوځه ستونزه نه راځي؟
دفعال پر عين باندي جزم لوستل: **سوال**: (۲-۴۴۹) امام په (فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ) كي پرعين باندي جزم كوي لمونځ صحيح دی كه نه؟
په يوم يقوم الروح والملائكة صفا باندي وقف: **سوال**: (۳-۴۵۰) په دي ايات كريمه (يوم يقوم الروح والملائكة صفا) باندي كه چيري امام وقف وكړي نو لمونځ صحيح دی او كه نه؟
پر ايت (لا) لرونكي باندي وقف: **سوال**: (۴-۴۵۱) پر ايت (لا) لرونكي باندي په وقف كولو سره څه ستونزه سته اوكه نه؟
جواب: (۱) هيڅ كراهت او داسي نور څه نسته.
(۲) دفعال په عين كي ادغام دی يعني په دي كي دوه عينونه دي اول ساكن دی دويم متحرك گويا اصل ددي دا دی: فَعْ عَالٌ، نوكه چيري همداسي يي لوستی وي نو صحيح دی.
(۳) لمونځ صحيح دی او پر (صفا) باندي په وقف كولو سره په لمانځه كي څه خلل نه راځي.
(۴) پر ايت (لا) لرونكي باندي په وقف كولو كي څه تكليف نسته او لمونځ صحيح دی. فقط
دسهار په لمانځه كی طوال مفصل: **سوال**: (۱-۴۵۲) فقهاء دسهار په لمانځه كي طوال مفصل لوستل او څلويښت اياتونه لوستلو ته مسنون وايي، او ځيني سورتونه دطوال مفصل شل اياتونه دي ددوو سورتونو په لوستلو سره به څلويښت اياتونه پوره سي، څه كول په كار دي؟
دسجدی ايتونه پريښودل: **سوال**: (۲-۴۵۳) دسجدي والا په سورت كي دسجدي په وجي سره يو دوه اياتونه پريښودل څنگه دي؟
جواب: (۱) غوره دا ده چي په هر يوه ركعت كي پوره سورت ووايي نو دسهار دلمانځه په هر يوه ركعت كي دي پوره سورت طوال مفصل وايي سنت به ادا سي داياتونو لحاظ دي نه كوي برابره خبره ده كه څلويښت وي او كه لږ اوكه ډير. [1]

[1] ويسن في الحضر لامام ومنفرد الخ طوال المفصل من الحجرات الى آخر البروج في الفجر والظهر الخ اي =

(۲) دسجدي ايت لوستل او سجده كول غوره دي هغه دي نه پريږدي. ([1]) فقط

دكوچني سورت اندازه څومره ده او هغه كم كم دي؟ **سوال**: (۴۵۴) هغه كوچني سورتونه كم دي چي داول ركعت او دويم ركعت دقراءة په مينځ كي په پريښودلو سره لمونځ مكروه كيږي؟

جواب: هغه سورتونه دقصار مفصل يعني له لم يكن څخه دقران شريف تراخره پوري دي. ([2]). فقط

دايات نښانه: **سوال**: (۴۵۵) دقران مجيد كوچني دري اياتونه چي ديوه لوى ايات په اندازه وي دګول دائري برخي ګڼل كيږي اوكه په ج، ص، ز، ط، او داسي نورو باندي ګڼل كيږي، بل داچي ديوه لوى ايت په مقابله كي كوچني دري اياتونه كافي كيداى سي كه څنګه؟

جواب: دلمانځه له واجباتو څخه دا هم ده چي له سورت فاتحي څخه وروسته دري كوچني اياتونه يا يو لوى ايت چي ددريو ورو اياتونو برابر وي ووايي كوچني سورت چي دري اياتونه لري هغه سورت الكوثر دى، ددي سورت يا ددي په ډول دبل يوه سورت دالْحَمْدُ څخه وروسته په لوستلو سره واجب ادا كيږي او ايت هم هغه ګڼل كيږي پركم باندي چي ګول نښانه په دې شكل O يا دا ډول ۝ وي او دلوى ايت مثال ايات الكرسي يا ايت المداينه او داسي نور دي، او دكوچني اياتونو مثال (ثم نظر * ثم عبس وبسر * ثم ادبر واستكبر) دي. ([3]) فقط

چي پرنستعين باندي وقف ونه كړي نو څه وكړي؟ **سوال**: (۴۵۶) زيد په لمانځه كي په اياك نعبد واياك نستعين باندي دوقف له كيدلو سره سره وقف نه كوي او داسي وايي نستعين اهدنا الصراط المستقيم او قل هو الله احد نِ الله الصمد وايي، په دي سره په

= في كل ركعة سورة مما ذكر (ردالمحتار) اي من الطوال والاوساط والقصار ومقتضاه انه لانظر الى مقدارمعين من حيث عدد الايات الخ (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۰۵، ط.س. ج۱ ص۵۳۹ – ۵۴۰). ظفير

([1]) كره ترك اية سجدة وقراءة باقي السورة لان فيه قطع نظم القران وتغير تاليفه واتباع النظم والتاليف مامور به. بدائع ومفاده ان الكراهة تحريمية لايكره عكسه (الدر المختار علي هامش ردالمحتار باب سجود الصلوة جلد اول ص۷۲۹، ط.س. ج۲ ص۱۱۷ – ۱۱۸). ظفير

([2]) ومنها الى اخر لم يكن اوساطه الخ وباقيه قصاره (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۰۴ ، ط.س. ج۱ ص۵۴۰). ظفير

([3]) وضم اقصر سورة كالكوثر او ماقام مقامها وهو ثلاث آيات قصار نحو: ثم نظر * ثم عبس وبسر * ثم ادبر واستكبر الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة واجبات الصلوة ص۴۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۵۸). ظفير

لمانځه کي خوځه نقصان نه راځي؟ او له قراوو ځخه دا ثابت دی اوکه نه؟ او په داسي لوستلو سره په معنی کي څه نقصان راځي او که نه؟

جواب: اصل دا دی چي پرنستعين باندي وقف کول او نه کول دواړه جايز دي، همدا ډول په قل هو الله احد باندي وقف کول نه کول دواړه ثابت دي، نوکه چيري وقف وکړي نو (إهدنا) او (الله الصمد) به لوستل کيږي اوکه چيري وقف ونه کړي نو (نِ) اهدنا او (نِ) الله الصمد به لوستل کيږي په معنا کي هيڅ فرق نه راځي او قاريان يي په دواړه ډوله لولي، مګر زياتره پر نستعين اوپر احد باندي وقف کول دي او اهدنا الصراط المستقيم او الله الصمد جلا لوستل ثابت دي، په دي خاطر زيد ته هيڅ اړتيا نسته چي هغه (نِ) اهدنا او (نِ) الله الصمد لولي بلکه ځرنګه چي اکثر قاريان لوستل کوي، هم هغه ډول دي لولي مګر که چيري اتفاقي زيد دغه ډول ولوستی نو پرهغه دي اعتراض نه کوي هغه ته دي غلط نه وايي.

دلمانځه په رکعتونو کی چی دبيلا بيلو سورتونو رکوع ګانی وايی نوهيڅ بدوالی نسته؟

سوال: (۴۵۷) که چيري امام دا ډول قراءت وايي چي هغه ته دهري پاري يوه يوه رکوع ياده وي اوپه هر لمانځه کي يوه يوه رکوع وايي دا ډول بالترتيب ټولي ختمي کړي بيا دختمولو ځخه وروسته له ابتداء ځخه پيل کوي، دا ډول لمونځ جايز دی که نه؟

جواب: په دا ډول لوستلو سره لمونځ کيږي مګر غوره داده چي په هر يوه رکعت کي پوره سورت ووايي په دي طريقي سره چي ځرنګه فقهاوو ليکلي دي چي دسهار او ماپښين په لمانځه کي طوال مفصل او په مازديګر او ماخستن کي اوساط مفصل او په ماښام کي دي دقصار مفصل ځخه يو سورت وايي. (۱) فقط

دفاتحه خلف الامام په هکله دوارد حديث جواب: **سوال**: (۴۵۸) دحنفيانو په نزد دفاتحي قراءة خلف الامام ناجايز دی، خو غير مقلدين دوه حديثونه وړاندي کوي يو دعباده رضی الله عنه حديث او يو دابوهريره رضی الله عنه چي پکښي دا ذکر دي قسمت الصلوة بيني وبين عبدي ددي دواړو حديثونو جواب مفصل تحرير وفرماياست !

جواب: دعباده رضی الله عنه دحديث جواب په مشکوة باب قراءة في الصلوة کي دذکر سوي حديث ځخه وروسته موجود دی هغه حديث دا دی وعن ابي هريره رضی الله عنه

---

(۱) واستحسنوا في الحضر طوال المفصل في الفجر والظهر واوساطه فی االعصر والعشاء وقصاره في المغرب الخ الافضل ان يقراء في کل رکعة الفاتحة وسورة کاملة في المکتوبة الخ (عالمګيري مصري الفصل الرابع في القراءة ج۱ ص۷۲ – ۷۳، ط. ماجدية ج۱ ص۷۷). ظفير

قال قال رسول الله ﷺ انما جعل الامام ليوتم به فاذا كبر فكبروا واذا قراء فانصتوا [۱] په دي حديث كي يي مطلقا او عموما داحكم فرمايلى دى چي كله امام لوستل كوي نوتاسو چپ اوسئ، نو ځرګنده سوه چي مخكي نبى كريم صلى الله عليه وسلم يوازي دسورة فاتحي اجازت وركړى وو بيا يې په جهري لمونځونوكي ددي ممانعت وفرمايى لكه ځرنګه چي دحديث دابوهريره رضى الله عنه: فانتهي الناس عن القراة مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما جهر فيه بالقراة من الصلوة حين سمعوا ذلك من رسول الله صلى الله عليه وسلم [۲] ښخه ثابت دي بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم د: واذا قرء فانصتوا دحكم په فرمايلو سره په ټولو لمونځونوكي مطلقا دسورة فاتحي او داسي نورو له قراءت څخه ممانعت وفرمايى او دانصات حكم يي وفرمايى لكه ځرنګه چي له ايت كريمه: واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا [۳] څخه هم ظاهره ده او همدا جواب داقرأ بها في نفسك [۴] دجملي هم دى چي په حديث دابوهريره رضي الله عنه قسمت الصلوة بيني وبين عبدي الخ كي واقع دي او له اقراء بها في نفسك څخه مراد په نفس كي تصور كول هم كيداى سي. فقط

په سورت فاتحې سره فرض قراءت ادا کیږي: **سوال**: (۴۵۹) دسورة فاتحي په لمانځه كي په لوستلو سره فرض قراءت ادا كيږي كه نه؟

جواب: فرض قراءت دسورة فاتحي په لوستلو سره ادا سو. [۵]

واحده صيغه جمع او جمع واحده لوستل غلط دي: **سوال**: (۴۶۰) په لمانځه كي په وخت دقراءة واحد په صيغه دجمعي او جمع په صيغه دواحد لوستل جايز دي اوكه نه؟ لمونځ به وسي اوكه نه؟ مثلا ايت په ايات لوستل او جنت په جنات لوستل؟

جواب: واحده په صيغه دجمعي لوستل يا جمعه په صيغه دواحدي لوستل غلطي ده، عمدا داسي كول صحيح نه دي، اوكه چيري په غلطى سره داسي ولوستل سي نو لمونځ صحيح دى يعني لمونځ كيږي خو داسي كول نه دي په كار. [۶] فقط

---

[۱] مشكوة باب القراءة فصل ثاني ص۸۱. ظفير

[۲] مشكوة باب القراءة في الصلوة، فصل ثاني ص۸۱. ظفير

[۳] سورة الاعراف ركوع ۲۴. ظفير

[۴] مشكوة باب القراءة في الصلوة، فصل اول ص۷۸. ظفير

[۵] وفرض القراءة اية على المذهب هي لغة العلامة وعرفا طائفة من القران مترجمة اقلها ستة احرف ولو تقديرا كلم يلد (درمختار) قوله على المذهب اي الذي هوظاهر الرواية عن الامام (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۰۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۷). ظفير
=

دمنفرد په لمانځه کي قراءت او امامت: سوال: (۴۲۱) یوازي سړی په جومات یاکور یامیدان کي چي فرض لمونځ کوي نو دقراءة او تکبیر سره لوستل په کار دي اوکه نه؟

جواب: په جهري لمونځونو کي په دي حالت کي قراءت بالجهر لوستل ښه دي او جهر بالتکبر هم صحیح دي خو زیات جهر دي نه کوي په یو څه اندازه جهر کي تکلیف نسته. (۱)

فرض ولي دوه تش او دوه ډک دي؟ سوال: (۴۲۲) په څلورو رکعتو فرضو کي دوه تش او دوه ډك ولي مقرر سوي دي؟

جواب: په فرض لمانځه کي دوه رکعته ډك او دوه رکعته تش داحادیثو څخه ثابت دي او جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم همدغه ډول کړي دي په دي خاطر موږ ته همدا ډول کول په کار دي، څنګه او ولي په دي کي مناسب نه دي. (۲)

دسهار په دویم رکعت کی چي قراءت دمخکني څخه اوږد کړي نومکروه دی اوکه نه؟ سوال: (۴۲۳) ددین عالمان او دشرع مبین مفتیان په دي مسئله کي څه فرمایي چي امام دسهار په لمانځه کي له اول رکعت څخه په دویم رکعت کي قراءت قصدا دوه څلور ایاته اوږد کړي په دي صورت کي به پرته له کراهته لمونځ صحیح وي اوکه نه؟

جواب: په دي صورت کي لمونځ صحیح دی بلا کراهته په شامي کي راغلي دي: چي په لویو سورتونو کي ددریو ایاتونو دزیاتوالي اعتبار نسته، البته په کوچنیو سورتونو کي په دوهم رکعت کي ددریو ایاتونو زیاتوالی مکروه تنزیهي دی. (۳) فقط والله اعلم، کتبه عزیز الرحمن عفی عنه

---

(۷) قال في البزازية ولو زاد حرفا لايغير المعنى لاتفسد عندهما الخ (ردالمحتار زلة القاري ص۵۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۷). ظفير

(۱) ويخير المنفرد في الجهر وهو افضل ويكتفى بادناه ان ادي وفي السرية يخافت حتما على المذهب (درمختار) قوله وهو افضل ليكون الاداء على هيئة الجماعة ولهذا كان اداءه باذان واقامة افضل وروي في الخبر من ان من صلى على هيئة الجماعة صلت بصلاته صفوف الملائكة (ردالمحتار فصل في القراءة ص۴۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۳۳). ظفير

(۲) اقول قد اخرج البخاري ومسلم رحمهما الله عن عبدالله بن ابي قتادة عن ابيه ابي قتادة ﷺ ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يقرء في الركعتين الاوليين من الظهر والعصر بفاتحة الكتاب وسورتين وفي اخريين بفاتحة الكتاب ويسمعنا الاية احيانا حاشيه هدايه الخ او په زيلعي كي راغلي دي: وفيما عدا الاوليين اكتفاء بفاتحة الكتاب بقول ابي قتادة انه عليه الصلوة والسلام قرء في الاخيرين بفاتحة الكتاب ص۱۲۲ ج۱. ظفير

(۳) بل الذي ينبغي ان الزيادة اذا كانت ظاهرة ظهورا تاما تكره والا فلا للزوم الحرج في التحرز عن الخفية ايضا قال والذي تحصل من مجموع كلامه وكلام القنية ان اطلاق كراهة اطالة الثانية بثلاث ايات مقيد بالسور =

له ترتيب څخه په خلاف لوستلوکي كراهت: **سوال**: (۴۲۴) استفتاء نمبر ۲۴۹۵ وصول سوه، تاسو په ۳ نمبركي تحرير فرمايلي دي چي په فرائضو او واجباتو كي يي دا تقديم او تاخير مكروه ليكلى دى، او په نوافلو كي صحيح دى، زما په دي كي څه كلام دى، نن زما دنظر څخه دبخاري شريف يو حديث تير سو چي پكښي يوسف بن مالك راوي دى چي حضور ﷺ حضرت عائشي رضي الله عنها ته وفرمايل چي اي ام المومنين ماته خپل قران شريف وښيه هغوي صلى الله عليه وسلم ته وفرمايل چي ولې؟ ويي ويل ددي لپاره چي دهغه دترتيب موافق خپل قران وكړم، ځكه چي خلګ بي ترتيبه لوستل كوي، حضور صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي پرتا هيڅ تكليف نسته چي كم ايت غواړي مخكي يي وايه، او ماته ياديږي چي په بخاري شريف كي يوځاى ليكلي دي چي حضرت عمر رضى الله عنه لمونځ وكړى نو په اول ركعت كي يي سورة كهف اوپه دويم ركعت كي يي سورة يوسف ولوستى، له دې څخه ځرګنده سوه چي دا تقديم اوتاخير مكروه نه دى؟

جواب: بنده چي كم څه له ترتيب څخه دخلاف ويلو دكراهت په اړوند په فرائضو كي ليكلي وو هغه دحنفيانو مذهب دى او په دي كي احتياط دي پاته دا مطلب ددي نه وو چي په دي كي دچا خلاف نسته، ممكنه ده چي ځيني نور حضرات به دي ته مكروه نه وايي خو دحنفيانو مذهب هغه دى چي بنده ليكلى دى، چي په درمختاركي ددي تصريح ده. (۱) فقط

په فرض لمانځه كي په تدريج سره پوره قرآن لوستل: **سوال**: (۴۲۵) زيد په فرض لمانځه كي امام سو اوټول قران شريف يي په دري ځلورو مياشتو كي ولوستى په اخره پاره كي يي په يوه يوه ركعت كي څو څو سورتونه اوپه اخري ركعت كي يي يو څه اندازه له آلم څخه تر مفلحون پوري ولوستل نو په دي فرض لمانځه كي څه كراهت سته اوكه نه؟

جواب: په دي كي خو څه تكليف نسته چي كه څيري په اول ركعت كي قران شريف ختم كړى مثلا قل اعوذ برب الناس يي ولوستى نو په دويم ركعت كي يې دسورة بقري څخه څه اياتونه ولوستل كما في الشامي عن شرح المنية من يختم القرآن في الصلوة اذا فرغ من المعوذتين في الركعة الاولى يركع ثم يقرء في الثانية بالفاتحة وشيء من سورة البقرة

= القصيرة المتقاربة الايات لظهور الاطالة حينئذ فيها اما السور الطوالة والقصيرة المتفاوتة فلا يعتبر العدد فيها بل يعتبر بظهور الاطالة من حيث الكلمات وان اتحدت ايات السورتين عددا. فقط (والله اعلم ص۵۰۷ ج۱، ط.س. ج۱ ۵۴۳. ظفير

(۱) ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرء منكوسا الخ ولا يكره في النفل شيء من ذلك (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۱۰ ج۱، ط.س. ج۲ ۵۴۲). ظفير

لان النبي ﷺ قال خير الناس الحال المرتحل اي الخاتم المفتتح [۱] الخ مګر دفرائضو په يوه يوه رکعت کي څو څو سورتونه لوستل ښه نه دي، يعني خلاف اولى دي. [۲] فقط

امام ته دمخصوصو سورتونو حکم: **سوال**: (۴۲۶) امام ته حکم کول چي فلانى فلانى سورت په لمانځه کي وايه او امام ته داسي کول جايز دي اوکه مکروه؟

جواب: که چيري دسنت موافق صورت امر وکړل سي نو په دي کي څه تکليف نسته. [۳]

دقراءت خلف الامام احاديث او دهغه درجه، او پر عدم قراءت باندي په آيت سره داستدلال ثبوت: **سوال**: (۴۲۷) په امام پسي دلوستلو احاديث چي په صحاح کي اکثر وارد دي دا احاديث منسوخ دي اوکه نه؟ دا هم مفصل وفرماياست چي په اصول حديث کي دکمي مرتبي حديث دصحيح حديث ناسخ جوړيږي او سند ددي خبري چي ايت: واذا قرء القران فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون خاص دلمانځه په باره کي نازل سوى دى سره دمعتبرو احاديثو او اقوال دصحابهٔ کرامو تحرير وفرماياست چي اطمينان مو وسي، غير مقلدين پرته دصحيحينو داحاديثو نور صحاح او مسندات کتابونه دحديث نه مني هر ځاى دصحيحينو حديث طلب کوي، نودا هم تشريح وفرماياست چي پرته دصحيحينو څخه دحديث په نورو کتابونو کي هم صحيح حديثونه موجود دي چي بخاري او مسلم تخريج کړي نه وي او منسوخيت دامين بالجهر دحديث په باره کي هم دغه خيال دى، په کمو احاديثو سره حديث دامين بالجهر منسوخ دى؟

اندكى پيش تو گفتم غم دل ترسيدم — كه دل آزرده شوى ورنه سخن بسيار است

جواب: بسم الله الرحمن الرحيم، په قراءت خلف الامام کي دامامانو اختلاف دى، امام اعظم رحمه الله او دهغوي اتباع او موافقين دقراءت خلف الامام په باره کي دعدم وجوب او عدم جواز قائل دي، دليل دامام اعظم رحمه الله ايت قراني دى: واذا قرئ القران فاستمعوا له و انصتوا (پاره: ۹ رکوع) اودصحيح مسلم حديث دى واذا قرأ فانصتوا [۴] او من كان

---

[۱] ردالمحتار فصل في القراءة ص۰ ۵۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۷. ظفير

[۲] ولو جمع بين سورتين في ركعة لاينبغي ان يفعل ولو فعل لاباس به (فتح القدير فصل في القراءة ص۲۹۹ ج۱). ظفير

[۳] وعن جابر قال كان معاذ بن جبل يصلى مع النبي ﷺ ثم ياتي فيؤم قومه فصلى ليلة مع النبي ﷺ العشاء ثم اتي قومه فامهم فافتتح بسورة البقرة فانحرف رجل فسلم ثم صلى وحده وانصرف فقالوا له انافقت يا فلان؟ قال لا والله ولاتين رسول الله صلى الله عليه وسلم انا اصحاب نواضح نعمل بالنهار وان معاذاً صلى معك العشاء ثم اتي قومه فافتتح بسورة البقرة فاقبل رسول الله صلى الله عليه وسلم على معاذ فقال يا معاذ افتّان انت؟ اقرء والشمس وضحها، والضحي، والليل اذا يغشى، وسبح اسم ربك الاعلى متفق عليه (مشكوة باب القراءة ص۷۲). =

له امام الحدیث (۱) دی او په شامي کي له خزائن څخه مسطور دي وفي الكافي ومنع الموتم من القراءة ماثور عن ثمانين نفرا من كبار الصحابة المرتضى والعبادلة وقد دون في الحديث اساميهم (۲) او دنزول دایت قراني په باره کي راغلي دي: واذا قرئ القران، الآية په فتح القدير کي منقول دي: و اخرج ابو الشيخ من طريق سعيد بن جبير عن ابن عباس رضی الله عنه هذه الاية نزلت في صلوة الجمعة وفي العيدين قال محي السنة والاولى انها في القراءة في الصلوة لان الاية مكية والجمعة وجبت بالمدينة وهذا قول الحسن والزهري والنخعي واخرج البيهقي عن احمد انه قال اجمع الناس على ان هذه الاية في الصلوة اخرج ابن مردويه في تفسيره الخ عن معاوية بن قرة قال سئلت بعض اشياخنا من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم واحسبه قال عبدالله بن مغفل رضى الله عنه كل من سمع القران وجب له الاستماع والانصات قال انما نزلت هذه الايه في القراءة خلف الامام كذا في فتح القدير (۳) او امين بالجهر او بالسر دواړه له حديث څخه ثابت دي، امام ابو حنيفه رحمه الله دايت (ادعوا ربكم تضرعا وخفية (۴)، څخه حديث داخفا ته ترجيح ورکړي ده، څنګه چي په شرح منيه کي راغلي دي: ويخفونها اي ويخفي الامام والمقتديون امين لقول ابن مسعود رضى الله عنه اربع يخفيهن الامام التعوذ والتسمية وامين وربنا لك الحمد وهذه الاربعة رواها ابن ابي شيبة عن ابراهيم النخعي وقد روي احمد وابو يعلى والطبراني والدارقطني والحاكم في المستدرك من حديث شعبة عن سلمة بن كهيل عن حجر بن العنبس عن علقمة بن وائل عن ابيه انه صلى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما بلغ غير المغضوب عليهم ولا الضالين قال امين، واخفي بها صوته وقال الشافعي واحمد رحمهما الله يجهر الامام والماموم لما روى ابن ماجة كان عليه الصلوة والسلام اذا تلا غير المغضوب عليهم ولا الضالين قال امين حتى يسمع من في الصف الاول فيرتج المسجد قلنا تعارضا روايتنا الجهر والاخفاء في فعله فيترجح الاخفاء باشارة قوله فان الامام يقولها وبانه الاصل في الدعاء وامين دعاء فان معناه استجب (۵) انتهي (دصحيحينو څخه علاوه داحاديثو په

---

(۴) مشکوۃ باب القراءة في الصلوة فصل اول ص۷۹ وفصل ثاني ص۸۱. ظفير
(۱) آثار السنن باب في ترك القراءة خلف الامام ص۸۷ وفتح القدير فصل في القراءة ص۲۹۸ ج۱. ظفير
(۲) ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴. ظفير
(۳) فتح القدير فصل في القراءة ص۲۹۸ ج۱. ظفير
(۴) الاعراف رکوع ۸. ظفير
(۵) غنية المستملي معروف به کبیري ص۳۰۲. ظفير

نورو کتابونو کي هم صحيح حديثونه سته، يوازي په صحيحينو کي محصور ګڼل يې غلط دي، نور صحاح يا مسندات نه منل ښکاره جهالت دی. ظفير).

په لمانځه کی دسورتونو رکوع ګاني لوستل څنګه دي؟ سوال: (۴۲۸) ديوه سورت رکوع لوستل په اول رکعت کي او ددغه سورت يا بل سورت رکوع لوستل په دويم رکعت کي، يا بل پوره سورت لوستل په دويم رکعت کي، يا يو سورت په دوو رکعتو کي لوستل جايز دي که خلاف اولی؟

جواب: اول جواب دای دی چي دا ټول خلاف استحباب دي، دحنفيانو په نزد مسنون او مستحب دا دي چي پوره يو سورت له مفصلو څخه په يوه رکعت کي دفقهاوو له معروف ترتيب سره سم ولولي، هغه ترتيب چي دفقه په کتابونو کي ذکر سوي دي، قال في الشامي لانه السنة في الحضر في کل رکعة سورة تامة (١) کما سيأتي وفيه بعد صفحة مع انهم صرحوا بان الافضل في کل رکعة الفاتحة وسورة تامة (٢) نو جز دسورت لوستل خلاف افضل او خلاف مستحب دي چي ددي مآل کراهت تنزيهي دی، نه کراهت تحريمي (٣). فقط

په قراءت خلف الامام کی حنفي څه وايي او ولي؟ سوال: (۴۲۹) په قراءت خلف الامام کي څنګه قول دی؟

جواب: داحنافو په نزد په امام پسي دفاتحي لوستل جايز نه دي، عن انس قال صلی الله عليه وسلم ثم اقبل بوجهه فقال اتقرؤن والامام يقرأ فسکتوا فسألهم ثلثا فقالوا انا لنفعل قال لا تفعلوا الخ قال علی ﷺ من قرأ خلف الامام فليس علی الفطرة الخ عن عبدالله بن دينار ﷺ عن عبدالله بن عمر ﷺ قال يکفيك قراءة الامام فهؤلاء جماعة من اصحاب رسول الله ﷺ قد اجمعو علی ترك القراءة خلف الامام. (٤) فقط

دښځي په تراويحو کی قرآن په لوړ اواز سره ويل جايز دي اوکه نه؟ سوال: (۴۷۰) حافظه ښځه که چيري نفل لمونځ يا په تراويحو کي قراءة بالجهر په کور کي دننه لولي اوپه دغه

---

(١) ردالمحتار فصل في القراءة ج١ ص۵۰۳، ط.س. ج١ ص۵۳۹. ظفير

(٢) وفي الخلاصة اذا قرأ سورة واحدة في رکعتين اختلف فيه والاصح انه لايکره ولکن لاينبغي ان يفعل ولو فعل لاباس به وکذا لو قرأ وسط السورة او اخر سورة في الاولی وفي الثانية وسط سورة او اخر سورة اخري اي لاينبغي ان يفعل ولو فعل لاباس به وفي نسخة الحلواني قال بعضهم يکره (فتح القدير فصل في القراءة ص۲۹۹ ج١). ظفير

(٣) ردالمحتار فصل في القراءة ص ۵۰۵ ج١،ط.س. ج١ ص۵۴۱. ظفير

(٤) شرح معاني الاثار باب القراءة خلف الامام جلداول ص۱۲۸ - ۱۲۹. ظفير

کور کي پرته دخاوند او نورو محارمو څخه بل سړی نه وي نو جهر بالقراءة په لمانځه کي هغې ته جایز دی او که نه؟ دهغي لمونځ به صحیح وي او که نه؟

جواب: کمه ښځه چي دقران حافظه وي په لمانځه کي جهر نه سي کولای ځکه چي کلام دښځي عند البعض عورت دی، شامي جلد اول: وعلی هذا لو قیل اذا جهرت بالقراءة في الصلوة فسدت کان متجها (۱) الخ. فقط

فاتحه خلف الامام ویونکی ته کافر ویل غلط دي: **سوال**: (۴۷۱) دافغانستان یو مولوي صاحب دلته راغلی دی او هغه وایي چي فاتحه خلف الامام لوستونکی کافر دی؟

جواب: دامام ابو حنیفه رحمه الله په مذهب کي مقتدي ته په امام پسي سورة فاتحه او داسي نور لوستل نه دي په کار، ناجایز دي او همدا مقتضی دقران دایات ده: واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا (۲) او احادیث صریحه صحیحه لیکي: واذا قرأ فانصتوا او داسي نور دي، سره له دي ټولو خبرو فاتحه لوستوونکي ته کافر او مرتد ویل سخت جهالت اوګمراهي ده ویونکي ته دکفر بیره ده توبه دي وکړي، دا مسئله ددین په امامانو کي مختلف فیه ده، امام شافعي رحمه الله دفاتحة خلف الامام دلوستلو دوجوب قائل دی. (۳) نو په کافر ویلو کي دویونکي دکفر بیره ده الله تعالی دي موږ له داسي جهالت څه محفوظ وساتي. فقط والله تعالی اعلم.

په لمانځه کی دایاتونو جواب: **سوال**: (۴۷۲) غیر مقلد خلګ چي دایاتونو جواب ورکوي مثلا دسبح اسم ربك الاعلی جواب سبحان ربي الاعلی ورکوي، دا جایزدي اوکه نه؟

جواب: په سوال کي دذکر سوي جواب دحنفیانو په نزد په لمانځه کي ورکول جایز نه دی، جواب نه دي ورکول په کار البته له لمانځه څخه دباندي که چیري څوك ذکر سوی ایت ووایي نو خواب ورکول مسنون او مستحب دي او دحضور سرور عالم ﷺ څخه اکثر دا جوابونه په خارج کي منقول دي (۴) په لمانځه کي که چیري یوځای وارد وي نو هغه

---

(۱) ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في ستر العورة ص۳۷۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۲. ظفیر

(۲) سورة الاعراف رکوع ۲۴. ظفیر

(۳) فقراءة الفاتحة لا تتعین رکنا عندنا الخ خلافا للشافعي رحمه الله في الفاتحة الخ والشافعي قوله علیه السلام لا صلوة الا بفاتحة الکتاب (هدایه) قوله خلافا الشافعي الخ حتی لوترك منها في رکعة لا تجوز صلاته (حاشیه هدایه باب صفة الصلوة ص۹۷ ج۱). ظفیر

(۴) عن ابن عباس رضي الله عنه ان النبي صلی الله علیه وسلم کان اذا قرأ سبح اسم ربك الاعلی قال سبحان رب الاعلی رواه احمد قال المظهري عند الشافعي یجوز مثل هذه الاشیاء في الصلوة وغیرها وعند ابي حنیفة لایجوز الا

دتعليم لپاره دي، يا په ابتداء داسلام كي وه تركله پوري چي په لمانځه كي زيات قيود نه وه مثلا خبري به يي كولي، خپل تللي ركعتونه به يي ژر وكړل او دامام سره به شريكيدى اوداسي نور، كرار كرار دا كارونه منع سول. فقط

په دويم ركعت كي دطول په وركولو كي دكم شي اعتبار دي؟ سوال: (۴۷۳) په لمانځه كي داول ركعت څخه په دويم ركعت كي زيات قراءت مكروه دى داپه حساب داياتونو دى كه په حساب دحروفو دى اوكه په حساب دكلماتو دى؟

جواب: كه چيري ايتونه برابر يا برابر ته نژدي وي نو داياتونو دشمار اعتبار دى چي ددويم ركعت قراءت دي ددريو اياتونو څخه زيات نه وي اوكه چيري اياتونه متفاوت وي په طول اوقصر كي نو دحروفو او كلماتو اعتبار دى (۱) الخ. فقط

په يوه ركعت كي دوه سورتونه لوسقل څنګه دي؟ سوال: (۴۷۴) دماخستن يا سهار په لمانځه كي چي امام په يوه ركعت كي دوه سورتونه ووايي نوڅه كراهت خو په لمانځه كي نه راځي

جواب: په يوه ركعت كي دوه سورتونه لوستل خلاف اولى دي، لمونځ كيږي او دخلاف اولى څخه مراد كراهت تنزيهي دى، قال في الشامي وذكر شيخ الاسلام لا ينبغي له ان يفعل على ما هو ظاهر الرواية وفي شرح المنية الأولى ان لايفعل في الفروض ولو فعل لا يكره اي لايكره تحريما. (۲) (له دي عبارت څخه مخكي دا دي: اذا جمع بين سورتين في ركعة رأيت في موضع انه لاباس به، ظفير)

قراءت خلف الامام جايز دي اوكه نه؟ سوال: (۴۷۵-۱) په امام پسي قراءت جايز دى كه نه؟

په لوړ آوازسره امين جايزدى كه نه؟ سوال: (۴۷۶-۲) امين په لوړ اوازسره ويل څنګه دي؟

جواب: (۱) دامام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب كي مقتديانو ته سورة فاتحه او داسي نور لوستل منع دي، امام شافعي رحمه الله ضروري فرمايي خو حنفيانو ته دامام شافعي رحمه الله

في غيرها قال التوربشتي وكذا عند مالك يجوز في النوافل آه (مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح ص۴۳۲ باب القراءة في الصلوة). ظفير

(۱) واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيها اجماعا ان بثلاث ايات ان تقاربت طولا وقصرا والا اعتبرت الحروف والكلمات الخ باقل لايكره (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۰۲، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفير

(۲) ردالمحتار فصل في القراءة ص ۵۱۰ ج۱ وكذا لو جمع بين سورتين في ركعة واحدة الاولى ان لا يفعل في الفرض ولو فعل لايكره (غنية المستملي ص۴۲۲) ولو جمع بين سورتين في ركعة لاينبغي ان يفعل ولو فعل لا باس به (فتح القدير فصل في القراءة ص۲۹۹ ج۱). ظفير

مذهب په دي باره کي اختيارول جايز نه دي، دمسلم شريف په حديث کي راغلي دي: واذا قرأ فانصتوا [۱] يعني کله چي امام لوستل کوي نو تاسو چپ اوسئ، په بل حديث کي راغلي دي دامام قراءت دمقتدي قراءت دی.

(۲) امين په لوړ اواز سره دحنفيانو په نزد مسنون نه دی [۲] لکه څنګه چي په قران شريف کي راغلي دي: ادعو ربکم تضرعا وخفية. [۳] فقط

دفاتحه خلف الامام حکم سته که نه؟ **سوال**: (۴۷۷) په امام پسي دسورت فاتحي دلوستلو څه حکم دی؟

جواب: په امام پسي الحمد او سورت هيڅ نه دي لوستل په کار څنګه چي په حديث شريف کي راغلي دی: واذا قرأ فانصتوا [۴] او په بل حديث کي راغلي دي: من کان له امام فقراءة الامام له قراءة [۵].

که چيری امام په جهری لمانځه کي يوڅو اياتونه سرا ووايي نو څه وکړي؟ **سوال**: (۴۷۸) که چيري امام په جهري لمانځه کي دوه دري اياتونه خفيه ووايي نو په يادېدلو سره بېرته له پيل څخه په زوره ووايي اوکه له همدغه ځای څخه؟ او سجده وکړي او که نه؟

جواب: له نوي سره دي جهرا ووايي [۶] او سجده سهوه دي وکړي. [۷]

فاتحه خلف الامام او لاسونه دنامه څخه لاندي تړل: **سوال**: (۴۷۹) په امام پسي سورت فاتحه لوستل جايز دي اوکه نه؟ او لاسونه تر نامه لاندي اوکه په نامه سربېره تړل په کار دي؟ تر نامه لاندي په تړلو باندي ځيني غير مقلدين اعتراض او طعن کوي؟

---

[۱] والمؤتم لايقرء مطلقا ولا الفاتحة في السرية اتفاقا فان قرء کره تحريما (الی قوله) بل يستمع اذا جهر وينصت اذا سر لقول ابي هريره رضی الله عنه کنا نقرء خلف الامام فنزل واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴ - ۵۴۵). ظفير

[۲] مشکوة باب القراءة في الصلوة ص۸۱. ظفير

[۳] والثناء والتعوذ والتسمية والتامين وکونهن سرا (درمختار) جعل سرا خبر الکون المحذوف ليفيد ان الاسرار بها سنة اخری (ردالمحتار ص۴۴۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۷۵ - ۴۷۲). ظفير

[۴] عن ابي هريرة قال قال رسول الله ﷺ انما جعل الامام ليؤتم به فاذا کبر فکبروا واذا قرء فانصتوا رواه ابو داؤد والنسائي وابن ماجه (مشکوة ص۸۱). ظفير

[۵] موطا امام محمد ص۲۸. ظفير

[۶] درمختار: ويجهر الامام وجوبا بحسب الجماعة فان زاد عليه اساء ولو ائتم به بعد الفاتحة او بعضها سرا اعادها جهرا بحر او په شامي کي راغلي دي: (قوله اعاد جهرا) لان الجهر فيما لقي صار واجبا بالاقتداء والجمع بين الجهر والمخافة في رکعة واحدة شنيع (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۴۹۷، ط.س. ج۱ ص۵۳۲).

[۷] څرنګه چي تاخير وسو ددي لپاره دي سجده سهوه وکړي، وتاخير الواجب عن محله وهو موجب لسجود السهو. ظفير

جواب: په امام پسي الحمد او داسي نور دجمله قراءت ممانعت له قران شريف او صحيح احاديثو څخه ثابت دی: قال الله تعالى: واذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا، الاية ففي حديث مسلم واذا قرأ فانصتوا، الحديث (۱) او په حديث صحيح كي راغلي دي: من كان له امام فقراءة الامام له قراءة (۲) اوپر نامه سربيره او دنامه څخه لاندي دلاس په تړلو دواړه ډولونو حديثونه موجود دي، يو امام په يوه عمل كړي دی او بل امام په بل (۳) نو اعتراض پريوه هم نه كيږي (ايضاح الادله) راوغواړی په هغه كي دا ټول مسائل موجود دي او دهغه احاديث وګوری ډير دكار كتاب دی او دغير مقلدينو په جواب كي بي مثله دی، په هره يوه اختلافي مسئله كي يي احاديث نقل كړي دي او دامام صاحب مؤيد احاديث يي مفصل تحرير فرمايلي دي. فقط

له ترتيب څخه خلاف قراءت څه حكم لري؟ **سوال**: (۴۸۰) دفرضو په اول ركعت كي قل هو الله اوپه دويم كي چي قل اعوذ برب الفلق ولوستل سي نو جايز دي كه مكروه؟ او دتراويحو په اول ركعت كي قل اعوذ برب الناس او په دويم كي دسورة البقري يو څو اياتونه لوستل څنګه دي؟ او په اول ركعت كي يي په غلطی سره دشپاړسمي پاري ركوع ولوسته او په دويم كي يي دپنځلسمي پاري ركوع ولوسته، دا صورت مكروه دی كه څنګه دی؟

جواب: په اول فرض ركعت كي قل هوالله او په دويم ركعت كي قل اعوذ برب الفلق لوستل جايز دي مكروه نه دي (۴) همدارنګه په تراويحو كي په اول ركعت كي قل اعوذ برب الناس او په دويم ركعت كي دسورة البقري داول څخه يو څو اياتونه لوستل جايز دي (۵) اوسهوا كه چيري په اول ركعت كي دشپاړسمي پاري ركوع اوپه دويم ركعت كي

---

(۱) مسلم ص۱۷۴ ج۱. ظفير

(۲) موطأ امام محمد ص۷۸. ظفير

(۳) رواه ابوداؤد في سننه علي انه قال السنة وضع الكف تحت السرة (نصب الراية ص۳۱۳ ج۱). ظفير

(۴) په دي كي دكراهت څه وجه نسته ځكه حي دترتيب مطابق دي البته له ترتيب څخه خلاف مكروه دی: ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرأ منكوسا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة فصل في القراءة ص۵۱۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۶) اوكه چيري شپه وي چي قل هو الله كوچني سورت دی او قل اعوذ برب الفلق لوی دی نو دا يوازي دنوم خبره ده، او دكراهت دپاره دري اياته زيات كېدل په كار دي: واطالة الثانية على الاولى يكره تنزيها اجماعا ان بثلاث ايات الخ وان باقل لايكره (ايضا ص۵۰۲ ج۱). والله اعلم، ظفير

(۵) واذا قرء في الاولى قل اعوذ برب الناس ينبغي ان يقرأها في الثانية ايضا الخ وفي الولوالجية من يختم القران في الصلوة اذا فرغ من المعوذتين في الركعة الاولى يركع ثم يقوم في الركعة الثانية يقرء بفاتحة الكتاب وشيء من البقره (غنية المستملي ص۴۶۳). ظفير

دپنځلسمي پاري رکوع ولوستل سوه نو په دي کي هم څه کراهت نسته، البته په فرضو کي قصدا داسي نه دي کول په کار ځکه چي مکروه دي خو که په هيره وي نو هيڅ ستونزه نسته. ([1])

منفرد په لمانځه کی قراءت جهري وکړي اوکه سري؟ **سوال**: (۴۸۱) که چيري څوك په يوې وجي سره جومات ته ولاړ نه سي په کور کي لمونځ کوي نو هغه ته په زوره په قراءت سره لمونځ کول جايزدي که نه؟

جواب: دمنفرد لپاره په جهري لمانځه کي لکه دماښام او ماخستن اوپه سهار کي جهر غوره دی نو په صورت مسئوله کي په اواز سره لوستل صحيح دي بلکي غوره دي ([2]) البته جماعت پرېښودل پرته له شرعي عذر څخه ګناه ده. ([3])

په لمانځه کی له بيلا بيلو پارو څخه قراءت جايز دی: **سوال**: (۴۸۲) ما په زياتو فرائضو کي دبېلو ببلو پارو رکوع ګاني او دمختلفو پارو او سورتونو اياتونه لوستلي دي دا جايز دي که نه؟ که چيري نه وي نو په دي سره په لمونځونو کي خو به څه فرق نه وي راغلی؟

جواب: کم عمل چي ستاسو مخکي پاته سوی دی ببل ببل اياتونه په لمانځه کي دلوستلوپه دي کي څه ګناه ونه سوه او په لمونځونوکي هيڅ فرق رانغی، البته آينده ته په فرائضو کي په هر يوه رکعت کي پوره سورة واياست، دا سنت دی يو سورت په دوو رکعتونو کي مه واياست متفرق اياتونه او رکوع ګاني هم مه واياست په نفلونو کي صحيح دی. ([4])

په سنتو او وترو کي دمتفرقو اياتونو دلوستلو حکم: **سوال**: (۴۸۳) په سنت موکدو او په وترو کي ببل ببل اياتونه لوستل څنګه دي؟

([1]) افاد ان التنکيس او الفصل بالقصيرة انما يکره اذا کان عن قصد فلو سهوا فلا کما في شرح المنية (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۱۰). ظفير

([2]) وان کان منفردا فهو مخير ان شاء جهر واسمع نفسه لانه امام في حق نفسه وان شاء خافت لانه ليس خلفه من يسمعه والافضل هو الجهر ليکون الاداء علي هيئة الجماعة (هدايه فصل في القراءة ج۱ ص۱۰۵). ظفير

([3]) والجماعة سنة مؤکدة للرجال قال الزاهدي ارادوا بالتاکيد الوجوب (درمختار) قال في النهر الا ان هذا يقتضي الاتفاق على ان تکرها مرة بلا عذر يوجب اثما الخ (ردالمحتار باب الامامة. ط.س. ج۱ ص۵۵۲). ظفير

([4]) الافضل ان يقرأ في کل رکعة الفاتحة وسورة کاملة في المکتوبة الخ ولو قرأ بعض السورة في رکعة قيل يکره وقيل لايکره وهو الصحيح ولکن لاينبغي ان يفعل ولو فعل لاباس به کذا في الخلاصة ولو قرأ من وسط سورة او من اخر سورة وقراء في الرکعة الاخري من وسط سورة اخرى او من اخر سورة اخري لاينبغي له ان يفعل ذلك علي ماهو ظاهر الرواية ولکن لو فعل ذلك لابأس به (الي قوله) هذا کله في الفرائض واما في السنن لا يکره (عالمګيري کشوری فصل رابع في القراءة ص۷۷ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۷۸ – ۷۹). ظفير

جواب: په وترو او سنت موکدو کي هم بهتر پوره سورت لوستل دي مګر متفرق ایاتونه لوستل هم جایز دي. ([1]) فقط

دجمعي په سهار کی قراءت: **سوال**: (۴۸۴) دجمعي په سهار کي سورة جمعه او منافقون لوستل سنت دي ددي څخه علاوه بل یو سورت لوستل خو خلاف سنت نه دي؟

جواب: درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه سورة جمعه او منافقون لوستل اکثره ثابت دي نه همیشه که چیري څوك ددي څخه علاوه لوستل وکړي نو دسنت څخه خلاف نه دي ([2]) بلکه په دي سره دعوامو دغلطی څخه دژغورلو ډیر امید دی، او په همدي وجه داحنافو په نزد تعیین دسورت نسته ([3]). فقط

فاتحه خلف الامام: **سوال**: (۴۸۵) مقتدي ته په امام پسي دقراءت ویلو څه حکم دی؟ ځیني صاحبان فرمایي چي پرته له فاتحي څخه دمقتدي لمونځ نه کیږي، او ځیني صاحبان فرمایي چي دامام قراءت مقتدي ته کافي دی، صحیح خبره څه ده؟ او مقتدي ته قراءت کول په کار دي که نه؟

جواب: کم صاحب چي دا فرمایي چي دامام قراءت مقتدي ته کافي دی دهغوی قول صحیح دی، مقتدي ته په امام پسي قراءت ویل نه دي په کار، دامام ابو حنیفه رحمه الله همدا مذهب دی په حدیث شریف کي راغلي دي: واذا قرأ فانصتوا ([4]) الخ. فقط

دسهار په لمانځه کی دقراءت اندازه: **سوال**: (۴۸۶) دسهار په لمانځه کي څومره قراءت لوستل سنت دی؟

جواب: طوال مفصل سورتونه لوستل دسهار په لمانځه کي سنت دي یعني له سورة حجرات څخه تر سورة بروج پوري ([5]). فقط

ضادپه ظا لوستل څنګه دي: **سوال**: (۴۸۷-۱) ضاد په ظاء لوستل په لمانځه کي څنګه دي؟

([1]) عالمګیري کشوری، فصل رابع في القراءة ص۷۷ ج۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۷۸ – ۷۹. ظفیر

([2]) ویکره التعیین کالسجدة وهل اتي الفجر کل جمعة بل یندب قرائتهما احیانا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۴). ظفیر

([3]) واذا فرغ من الخطبة اقام الصلوة وصلي بالناس رکعتین علی ما هو المتوارث المعروف وفي التحفه وغیرها یقرء فیهما قدر ما یقرأ في الظهر لانهما بدل منه ان قرء بسورة الجمعة واذا جاءك المنافقون او سبح اسم او: هل اتاك حدیث الغاشیة تبرکا بالماثور عنه علیه الصلوة والسلام علی مامر في صفة الصلوة کان حسنا، لکن یترکه احیانا لئلا یتوهم العامة وجوبه (غنیة المستملي ص۵۲۰). ظفیر

([4]) مشکوة ص۷۹. ظفیر

([5]) ولیسن في الحضر لامام ومنفرد طوال المفصل من الحجرات الی اخر البروج في الفجر والظهر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار، ص۵۰۳ ج۱ مطلب السنة تکون سنة عین وکفایة). ظفیر

ضاد له منځني مخرج څخه دادا کوونکي امامت جواز لري اوکه نه؟ سوال: (۴۸۸-۲) بکر امين بالجهر او رفع اليدين نه کوي، او دحنفي مذهب پوره پابند دی، خو الحمد اوه (۷) اياته لولي او دضاد حرف داسي لولي چي نه دال ښرګنديږي او نه ظا ايا په دا ډول امام پسي اقتداء کول جواز لري؟

جواب: (۱) کم سړی چي له مخرج څخه په لوستلو باندي قادر وي هغه دي له مخرج څخه ادا کوي، قصدا دي ظا نه لولي، په دي کي ډېر احتياط اړتيا ده دفقه اکبر په شرح کي يي په ځينو رواياتو کي په بالقصد لوستلو کي حکم دکفر نقل فرمايلی دی. (۱) اعاذنا الله.

(۲) دجمعي امام ته په داسي امورو کي احتياط کول په کار دي څه ضرورت دی چي هغه دعامو احنافو علماوو څخه خلاف داسي خبره اختياروي چي ورسره په عامو لمونځ کوونکو کي تشويش پيدا کيږي، ايا دهغه په نزد دهغه خلکو لمونځ نه کيږي چي په الرحمن الرحيم او اهدنا الصراط المستقيم باندي وقف نه کوي يا ضاد په ظا نه لولي، که چيري داسي نظر وي نو ګويا دخواص او عوام اهل اسلام دعربو او عجمو لمونځونه هغه باطل ګڼي، او بطلان دداسي عقيدي او نظر ظاهر دی اخر څنګه علماء محققين په احنافو کي تير سوي دي؟ ذکر سوی امام خپل تحقيق دهغو ټولو څخه زيات ګڼي چي دخپل تحقيق په وړاندي دهيچا دا نه اوري او دټولو څخه خلاف خپله رايه داعتماد وړ او صوابه او سمه ګڼي. فقط

دوترو په دريم رکعت کي سورت يوځاى کول په کار دي: سوال: (۴۸۹) دوترو په دريم رکعت کي چي پکښي دعاء قنوت لوستل کيږي په هغه کي سورت يوځاى کول په کار دي اوکه نه؟

جواب: دوترو په دري واړو رکعتونو کي له الحمد سره سورت يوځاى کول ضروري او فرض دی په دريم رکعت کي هم سورت يوځاى کول ضروري دی هميشه وتر همدا ډول لوستل په کار دي. هکذا في عامة کتب الفقه. (۲) فقط

له نبي کريم ﷺ او صحابه ؤ څخه امين بالجهر او بالاخفاء ثابت دی که نه؟ سوال: (۴۹۰) د

---

(۱) وفي المحيط سئل الامام الفضلي عمن يقرأ الظاء المعجمة مکان الضاد المعجمة هو يقرأ اصحاب الجنة مکان اصحاب النار فقال لايجوز امامته ولو تعمد يکفر قلت اما کون تعمده کفرا فلا کلام فيه اذا لم يکن فيه لغتان ففي ضنين الخلاف. شامي، واما تبديل الظاء مکان الضاد ففيه تفصيل (شرح فقه اکبر ص۲۵۵). ظفير

(۲) وهو ثلاث رکعات بتسليمة الخ ولکنه يقرأ في کل رکعة منه فاتحة الکتاب وسورة احتياطا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الوتر والنوافل ص۲۲۲ ج۱، ط.س. ج۲ ص۵). ظفير

رسول الله صلی الله علیه وسلم او صحابه وو رضي الله عنهم څخه په کراره او سوکه امین ویل ثابت دی اوکه نه؟

جواب: په احادیثو کي دامین په لوړ او په کرار اواز سره روایت سوی دی او په مجتهدینو امامانو کي ځینو امین ته په لوړ اواز راجح فرمایلي دي او ځینو امین په کرار اواز ته راجح فرمایلي دي (۱) نو امام ابو حنیفه رحمه الله امین په کرار اواز ته سنت فرمایلي دي او امین په لوړ اواز په تعلیم او ضرورت باندي محمول فرمایي، لکه څنګه چي به ځیني وخت رسول الله صلی الله علیه وسلم په سري لمانځه کي یو ایت په لوړ اواز سره ولوستی چي مقتدیانو ته څرګنده سي چي هغه صلی الله علیه وسلم فلانی سورت لولي، او دامام ابوحنیفه رحمه الله دمذهب تائید له قراني ایات څخه هم کیږي، الله جل جلاله فرمایي: أدعوا ربَّكم تضرعًا وخفية، والبحث فيه طويل فاكتفى على هذا الدليل.

په فرائضو او نوافلو کی دیوه سورت په مینځ کی په پرېښودلو قراءت صحیح دی که نه؟ سوال: (۴۹۱) په فرضو یا په نفلو کي یو سورت په مینځ کي پرېښودل او بل لوستل جایز دی اوکه نه؟

جواب: په فرائضو کي دیوه کوچني سورت فصل کول مکروه دی او په نوافلو کي صحیح دی، کذا في الدر المختار. (۲)

دایت سر یې پرېښودی او پاته یې ووایه نو لمونځ وسو که نه؟ سوال: (۴۹۲) امام دسورة فاتحي څخه وروسته دسورة (إنَّا فتحنا) داخري رکوع اخري ایات (محمد رسول الله) پرېښودی یعني له (والذين معه اشداء) الاية څخه تر (منهم مغفرة واجرا عظيما) پوري یې ولوستی نو لمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: لمونځ وسو خو دابنه کار ونه سو چي دایت سر یې پرېښودی. (۳)

---

(۱) عن وائل بن حجر قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا قرأ ولا الضالين قال امين رفع بها صوته رواه ابوداؤد والترمذي واخرون وهو حديث مضطرب وعن ابي هريرة قال كان النبى صلى الله عليه وسلم اذا فرغ من قراءة ام القران رفع صوته وقال امين وقد قال الله تعالى ادعوا ربكم تضرعا وخفية عن ابي هريرة قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمنا يقول لا تبادروا الامام اذا كبر فكبروا واذا قال ولا الضالين فقولوا امين واذا ركع فاركعوا الخ رواه مسلم قال النيموي يستفاد منه ان الامام لا يجهر بامين واخفى بها صوته رواه احمد والترمذي وابوداؤد واخرون واسناده صحيح وفي متنه اضطراب (اثار السنن باب ترك الجهر بالتامين ص۹۴ ج۱) تفصیل په ذکر سوي کتاب کي وګورئ. ظفیر

(۲) ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرء منكوسا الخ ولايكره في النفل شيء من ذلك (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة ص۵۱۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفير

(۳) الافضل ان يقرأ في كل ركعة الفاتحة وسورة كاملة في المكتوبة الخ ولو قرأ في ركعة من وسط سورة اومن =

په اول رکعت کي يي اذا جاء، او په دويم کي يي قل هو الله ولوستل څه حکم دي؟ سوال:
(۴۹۳) امام په اول رکعت کي سورة اذا جاء ولوستی او په دويم رکعت کي يي قل هو الله نو لمونځ بيا کول په کار دي اوکه څنګه؟

جواب: په فرائضو کي قصدا داسي کول مکروه دي اوسهوا که چيري داسي وسول نوڅه کرا هت نسته په هر صورت دلمانځه راګرځول لازم نه دي. (۱)

چي يو سورت په مينځ کي پريږدي يا بي موقعي وقفه وکړي نو څه حکم دي؟ سوال: (۴۹۴)
که چيري څوك په لمانځه کي له يو سورت لوستلو څخه وروسته يو پريږدي او دريم سورت ولولي او په قراءت کي بي موقعي وقف وکړي نو ددي څه حکم دی؟

جواب: ويکره الفصل بسورة قصيرة الخ ولا يکره في النفل شيء (۲) (في الدرالمختار) حاصل دا دی چي دکوچني سورت فاصله کول مکروه ده، خوپه نوافلو کي مکروه نه ده که چيري دايت په منځ کي يي ساه ختمه سوه په دي وجه يي وقف وکړی نو ددې ايت راګرځول په کار دي، نور دي تفصيلي حکم له يو قاري څخه وپوښتل سي. فقط

دقران کريم ژباړه يعني ترجمه په لمانځه کي لوستل څنګه ده؟ سوال: (۴۹۵) ديوه زبردست عالم بيان دی چي که چيري دقران شريف ديو ايت ژباړه په اردو کي ولوستل سي نو لمونځ ادا کيږي ځکه چي قران شريف کلام الله نه دی بلکي دهغه ژباړه اوترجمه ده چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په عربي ژبه کي کړي ده، او دقران شريف دنزول دا ذريعه بيانوي چي الله تعالى دهغوي په زړه کي اچولی دی، هغه په خپلي ژبي مبارکي سره ادا کړی، دا بيان ددغه مولوي صاحب صحيح دی که غلط؟

جواب: ددغه زبردست عالم په حوالي سره چي کمه مسئله تاسو ليکلي ده هغه بالکل غلطه ده، له دي څخه څرګنديږي چي دغه صاحب ددين عالم نه دی، افسوس دی چي داسي داسي غلطي مسئلي په نامه عالمان بيانوي، په لمانځه کي دسورت فاتحي يا دبل سورت دترجمي په لوستلو سره لمونځ نه کيږي، ځکه چي قران شريف نوم دی دهغه عربي

= اخر سورة وقرأ في الركعة الاخري من وسط سورة اخري او من اخر سورة اخري لاينبغي له ان يفعل ذلك على ما هو ظاهر الرواية ولكن لو فعل ذلك لابأس به كذا في الذخيرة (عالمگيري مصري الباب الرابع في صفة الصلوة فصل رابع ص۷۳ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۷۸ – ۷۹). ظفير

(۱) ويكره الفصل بسورة قصيرة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار، جلد اول ص۵۱۰، افاد ان التنكيس او الفصل بالقصيرة انما يكره اذا كان عن قصد فلو سهوا فلا كما في شرح المنية (ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص۵۱۰، ط.س. ج۱ ص۵۴۲). ظفير

(۲) الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في القراءة جلد اول ص ۵۱۰ ، ط.س. ج۱ ص۵۴۲. ظفير

کلام الله چي مابين الدفتين دی يعني ددوو وِقايو (ټوکونو) په مينځ کي چي کم کلام الله دی همدا قران شريف دی، او همدا کلام الله دی داهل سنت والجماعة دا عقيده ده (۱) نو ددغه مولوي دا ويل چي دا عربي قران شريف کلام الله نه دی بلکي دهغه ژباړه ده الخ، بالکل غلطه ده او افتراء ده، الله جل جلاله فرمايي ((انا انزلنه قرانا عربيا)) (۲) همدارنګه په زياتو ځايونو کي يې قران ته عربي فرمايلي دي او يو ځای دا هم ارشاد دي ((ولو جعلناه قرانا أعْجميا لقالوا لو لا فُصّلت آياتُهُ آاَعْجَميٌّ وَّعَرَبِيٌّ))، يعني الله تعالی فرمايي چي که چيري موږ قران په عربي ژبه کي نه وای نازل کړی نو کافرانو به دا اعتراض کولی چي په عربي پيغمبر باندي عجمي قران نازل سوی دا خو عجيبه خبره ده، او دفقهي په کتابونو کي يي صفا دا ليکلي چي په لمانځه کي دقران شريف دژباړي په لوستلو سره لمونځ نه کيږي، البته يو نوی مسلمان سړی چي دداسي سختي ژبي والا وی چي هغه عربي لفظونه نه سي ويلای نو دهغه لپاره تر هغه وخته پوري چي هغه يې ياد کړي او قران ولوستلی سي دا صحيح ده، چي يوازي ژباړهووايي ځکه چي هغه معذور دی دقران دلوستلو څخه، او دا ويل دهغه چي خدای تعالی دهغه صلی الله عليه وسم په زړه کي (قرآن) واچوی هغه صلی الله عليه وسلم په خپلي ژبي سره په عربي الفاظو کي بيان کړی دهغه دا عقيده هم بالکل له اهل سنت څخه خلاف ده، دی دنيچريت او مرزائيت معتقد معلوميږي، داهل سنت او اهل اسلام دا عقيده ده چي دحضرت جبريل عليه السلام په ذريعه قران شريف نازل سوی دی، په خپله په قران شريف کي راغلي دي: ((نزل به الروح الامين))، چي دا قران روح الامين يعني جبريل عليه السلام دالله له لوري څخه نازل کړی دی غرض دا چي دداسي عقيدي لرونکي خبره نه اوريدل او نه منل په کار دي. فقط

په جهري لمونځ کی قراءت په جهر سره وکړي اوکه نه؟ **سوال**: (۴۹۲- ۱) ښځي په سري او جهري لمانځه کي قراءت په لوړ اواز سره ويلای سي او که نه؟

دفرض قراءت اندازه څومره ده؟ **سوال**: (۴۹۷-۲) په لمانځه کي قراءت فرض دی څومره

(۱) کما صح لوشرع بغير عربية الخ او قرأ بها عاجز فجائز اجماعا قيد القراءة بالعجز لان الاصح رجوعه الی قولهما وعليه الفتوی قلت وجعل العيني الشروع کالقراءة لاسلف له ولاسند له يقويه (درمختار) وانما المنقول انه رجع الی قولهما في اشتراط القراءة بالعربية الا عند العجز الخ لان الامام رجع الی قولهما في اشتراط القراءة بالعربية لان المامور به قراءة القران وهو اسم للمنزل باللفظ العربي المنظوم هذا النظم الخاص المکتوب في المصاحف المنقول الينا نقلا متواترا الخ (ردالمحتار، باب صفة الصلوة فصل تاليف الصلوة ص۴۵۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۸۳ – ۴۸۴). ظفير

(۲) سورة يوسف: رکوع ۱. ظفير

اندازه فرض دی؟

دسهار په یوه رکعت یې یوه رکوع ولوسته اوپه دویم کې یې یو سورت نو څه حکم دی؟ سوال:

(۴۹۸-۳) دسهار یا بل وخت په لمانځه کې یې په لومړي رکعت کې دیوه سورت رکوع او په دویم رکعت کې یې دیوه سورت جز یا ټول ولوستی نو صحت لري اوکه نه؟

جواب: (۱) ښځې دې په ټولو لمونځونو کې قراءت په کراره وایي (في الکبیر قال ابن الهمام خرج بالنوازل بان نغمة المرأة عورة الی قوله وعلی هذا لوقیل اذا جهرت بالقران في الصلوة فسدت کان متجها). ([1])

(۲) مطلق قراءت په اندازه دیوه ایت فرض دی کما في الشامي، اي قراءة اية من القران وهي فرض عملي ([2]) او الحمد شریف او له هغې سره دسورت یو ځای کول واجب دي او مقدار دکوچني سورت لکه د(انا اعطیناك الکوثر) ایاتونه دي، واجب وربانديي اداکیږي (وتجب قراءة الفاتحة وضم السورة او ما یقوم مقامها من ثلاث ایات قصار او اية طویلة في الاولیین، عالمګیري ص۷۲ ج۱. ظفیر). فقط

(۳) مستحب دا دی چې په هر رکعت کې پوره سورت ووایي (والافضل ان یقرأ في کل رکعة سورة تامة ولو قرأ ببعض السورة في رکعة وباقیها في رکعة قیل یکره والصحیح انه لایکره الخ کبیري ص۴۲۲).

قراءت خلف الامام صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۴۹۹) قراءة خلف الامام جواز لري او که نه؟

جواب: قراءة خلف الامام په نزد دامام اعظم رحمه الله جایز نه دی، لقوله علیه السلام من کان له إمام فقراءة الامام له قراءة. رواه الطحاوي والامام محمد في موطاه واسناده صحیح کما في اثار السنن وقوله علیه السلام واذا قرأ فانصتوا. الحدیث رواه مسلم ([3]) وغیره، والله تعالی اعلم. کتبه عزیز الرحمن مفتي مدرسه عالیه دیوبند

(ویکره عندنا لما فیه من الوعید ویستمع وینصت (هدایه) قال العلامه بدرالدین العیني في شرح الهدایه وفي شرح التاویلات عن سعد بن ابي وقاص رضی الله عنه من قرأ خلف الامام لاصلوة له وروی ایضا في ذلك عن جماعة من الصحابة رضی الله عنهم، جمیل الرحمن).

([1]) ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في ستر العورة جلد اول ص۳۷۷، ط.س. ج۱ ص۴۰۲. ظفیر

([2]) ردالمحتار، باب صفة الصلوة مبحث القراءة جلد اول ص۴۱۵، ط.س. ج۱ ص۴۴۲. ظفیر

([3]) مشکوة باب القراءة في الصلوة ص۷۹ وص۸۱ او اثار السنن باب فی ترك القراءة خلف الامام جلد اول ص۸۷. ظفیر

دمسبوق لپاره په قراءت کی دامام ترتیب لازم دی اوکه نه؟ سوال: (۵۰۰) دمسبوق پرذمه ترتیب دامام لازم دی که نه؟ مثلا امام یو سورت ولوستی نو مسبوق دهغه څخه مخکې سورت بلا کراهته لوستلی سي اوکه نه؟

جواب: دمسبوق پرذمه ترتیب دامام لازم نه دی ځکه چي هغه په خپل لمانځه کي دمنفرد په حکم کي دی. (والمسبوق من سبقه الامام بها او ببعضها وهو منفرد فيما يقضية، درمختار، جميل)

دمشکوة او بخاري په ترتیب کی تطبیق څنګه دی؟ سوال: (۵۰۱) دسورة فاتحي دنه لوستلو په باره کي په مشکوة کي خداج لفظ راغلی دی اواپه بخاري کي لاصلوة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب، ددي مطلب واضح وفرمايا ست !

جواب: دا حکم دامام او منفرد لپاره دی مقتدي ته دقراءت ممانعت په نورو صحيحو احاديثو کي موجود دی، واذا قرا فانصتوا ([1]) الحديث من كان له امام فقراءة الامام له قراءة ([2]) الحديث وقال الله تعالى: واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا ([3]). فقط

له ترتیبه څخه خلاف دقراءت څه حکم دی؟ سوال: (۵۰۲) په قراءت کي د(الم نشرح) وړاندي کول او د(والضحى) وروسته کول جايز دی که نه؟ اوکه چيري سهوا داسي وکړي نو سجده سهوه ستنه که نه؟

جواب: قصدا دي د(الم نشرح) مخکي والی او د(والضحى) وروسته والی نه کوي اودهيري په حالت کي سجده سهوه نسته (في الدرالمختار، ويكره الفصل بسورة قصيرة وان يقرء منكوسا، قال الشامى لان ترتيب السور في القراءة من واجبات الصلوةأ الى ان قال) انما يكره اؤا !!اظ عن ق!صد فلو سهوا فلا (شامي ص ۵۱۰ ج ۱ في فصل القراءة، جميل الرحمن)

له مينځ څخه سورت وايي نو بسم الله ووايي که نه؟ او همدارنګه په قنوت اوجنازه کی ددعا په پیل کی دبسم الله دويلو په هکله څه حکم دی؟ سوال: (۵۰۳) کله چي يو سورت دمينځ څخه وايي نو بسم الله ووايي که نه؟ اوپه وتروکي چي کله دعاء قنوت وايي نو بسم الله ووايي که نه؟ اودجنازي په لمانځه کي چي کله درود يادعاوايي نوبسم الله ووايي که نه؟

جواب: کله چي يوسورت دمينځ څخه وايي بيا دي هم بسم الله ووايي، اوپه وترو کي چي

[1] مشكوة باب القراءة في الصلوة ص۷۹ وص۸۱. ظفير

[2] آثار السنن باب في ترك القراءة ص۸۷. ظفير

[3] سورة الاعراف ركوع ۲۴. ظفير

کله دعاء قنوت وايي نوهم بسم الله ويلای سی، او دجنازي په لمانځه کي چي کله درود يا دعا وايي او بسم الله يي په سر کي ووايي نو دلته هم څه ستونزه پکښي نسته. [1]
کتبه رشيد احمد، الجواب صحيح، عزيز الرحمٰن. فقط

دوهم جلد پوره سو

کمپوزنګ

قاري عبد الاحد الحقاني
العلم کمپيوټرز، کوئټه، پاکستان
تاريخ
الخميس، ۰۲ جمادی الأولی، ۱۴۳۰

[1] يعني په دي ټولو صورتونو کي که څه هم بسم الله لوستل مسنونه نه ده مګر که چيري يي ووايي نوهيڅ ستونزه نسته کما في الشامي ص۴۵۸ ج۱ في بيان مفسدات الصلوة: قوله سمع اسم الله تعالى فقال جل جلاله الخ لان نفس تعظيم الله تعالى والصلوة على النبي ﷺ لا ينافي الصلوة ويؤيده ما في الدرالمختار في بيان تاليف الصلوة لا تسن البسملة بين الفاتحة والسورة مطلقا ولو سرية ولا تكره اتفاقا الخ. جميل الرحمٰن غفرله